

**ANUARI DE
LA JOVENTUT
DE LES ILLES
BALEARS
2025**

ANUARI DE LA JOVENTUT DE LES ILLES BALEARS 2025

Anuari de la joventut de les Illes Balears 2025

Aquest Anuari de la joventut és una iniciativa i el resultat de la col·laboració entre la Conselleria de Famílies, Benestar Social i Atenció a la Dependència, a través de l'Institut Balear de la Joventut (IBJOVE); el Consell de Mallorca, a través de la Direcció Insular de Joventut i Participació del Departament de Presidència; el Consell Insular de Menorca, a través de la Direcció Insular de Joventut i Esports, del Departament de Cultura, Educació, Joventut i Esports; el Consell Insular d'Eivissa, a través de l'Àrea de joventut del Departament de Joventut, Participació Ciutadana i del Parc Insular de Serveis de Sa Coma; el Consell Insular de Formentera, a través de l'Àrea de Joventut; i la Universitat de les Illes Balears, a través del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES), membres del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques. La iniciativa compta, a més, amb el suport de la Fundació Guillem Cifre de Colonya i de Colonya Caixa d'Estalvis de Pollença.

Coordinació:

Universitat de les Illes Balears. Grup d'Investigació i formació educativa i social (Dra. Marga Vives Barceló i Dra. Belén Pascual Barrio).

Comissió de seguiment:

Institut Balear de la Joventut. Observatori de la Joventut de les Illes Balears (Sra. Assumpta Mas Llañeres).

Direcció Insular de Joventut i Participació del Consell de Mallorca (Sra. Rosalia Benítez Gil).

Àrea de joventut del Departament de Cultura, Educació, Joventut i Esports (Sra. Núria Marquet Josa).

Àrea de joventut del Departament de Joventut, Participació Ciutadana i del Parc Insular de Serveis de Sa Coma del Consell Insular d'Eivissa (Sr. Juan Antonio Roig Riera).

Àrea de joventut del Consell Insular de Formentera (Sra. Mónica Rey Ferrer).

Universitat de les Illes Balears. Grup d'Investigació i formació educativa i social (Dr. Josep Lluís Oliver Torelló; Sr. Francisco A. Mascaró Romero).

Comissió assessora:

Comissió Permanent del Consell de la Joventut de les Illes Balears (2025)

© de l'edició: Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) de la Conselleria de Famílies, Benestar Social i Atenció a la Dependència; Universitat de les Illes Balears, Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES); Direcció Insular de Joventut i Participació del Departament de Presidència del Consell de Mallorca; Direcció Insular de Joventut, Esports i Ocupació del Consell Insular de Menorca; Àrea de joventut del Departament de Joventut, Participació Ciutadana i del Parc Insular de Serveis de Sa Coma, del Consell Insular d'Eivissa; Àrea de Joventut del Consell Insular de Formentera.

© de la foto de portada: Agata Skupniewicz, de la col·lecció *OUT LOUD*, finalista del certamen de fotografia del Programa Cultura Art Jove 2025.

Disseny: Moiré
Producció editorial: Esment Impremta
ISSN: 2605-5139
Dipòsit legal: PM 1416-2018

El contingut dels articles és responsabilitat dels autors i autores. El seu parer no representa l'opinió de la Universitat de les Illes Balears, ni de l'Institut Balear de la Joventut de la Conselleria de Famílies, Benestar Social i Atenció a la Dependència, ni de la Direcció Insular de Joventut i Participació del Departament de Presidència del Consell de Mallorca, ni del Departament de Cultura, Educació, Joventut i Esports, del Consell Insular de Menorca, ni del Departament de Joventut, Participació Ciutadana i del Parc Insular de Serveis de Sa Coma, del Consell Insular d'Eivissa; ni de l'Àrea de joventut del Consell Insular de Formentera. S'autoritza la reproducció total o parcial de l'obra, si se n'esmenta la font i l'autor o l'autora.

L'Anuari de la Joventut de les Illes Balears es pot consultar a les pàgines web de:

L'Observatori de la Joventut de les Illes Balears de l'IBJOVE: <<http://observatorijove.caib.es>>

Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social/UIB: <<http://gifes.uib.cat/>>

Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques: <<http://dpde.uib.cat/>>

Direcció Insular de Joventut i Participació del Consell de Mallorca:

<<https://joventut.conselldeimallorca.es/>>

Consell Insular de Menorca <<http://www.cime.es>>

Consell Insular d'Eivissa

<<https://www.conselldeivissa.es/>>

Consell Insular de Formentera

<https://www.consellinsulardeformentera.cat/>
Fundació Guillem Cifre de Colonya: <<http://www.colonya.com/cms/estatico/bl/>> colonya/
web/ca/lobra-social/index.html>

Contacte:

Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques. Ed. Guillem Cifre de Colonya. Campus de la UIB. Ctra. de Valldemossa, km 7.5. 07122 Palma (Illes Balears).

Tel.: +34 971 17 30 85. <<http://gifes.uib.es/Locaton-and-Contact>>

Observatori de la Joventut de les Illes Balears. Institut Balear de la Joventut. C/ de l'Uruguai, s/n. 07010 Palma (Illes Balears). Tel.: +34 971178951. Contacte: observatorijove@ibjove.caib.es

**ANUARI DE
LA JOVENTUT
DE LES ILLES
BALEARS
2025**

Índex

Presentacions	09
Pròleg	14
Introducció	21
LA JOVENTUT A LES BALEARS: CONTEXT SOCIODEMOGRÀFIC I NORMATIU	
1 Joves de Balears en xifres 2025 ASSUMPTA MAS LIÑARES	27
2 Més joves en risc de pobresa, que joves emancipats. Anàlisi de l'informe del primer semestre de 2024 de l'Observatori de l'Emancipació de les Illes Balears COMISSIÓ PERMANENT DEL CONSELL DE LA JOVENTUT DE LES ILLES BALEARS (2025)	47
INICIATIVES DE LES ADMINISTRACIONS I DE LA SOCIETAT CIVIL	
3 FUTÚRIA + JOVE «Projecta el teu futur»: acompanyant els joves de Santa Eulària des Riu en la construcció del seu projecte de vida i professional EVA NAVARRO RAMOS, ÁNGELA DEBELIUS KINSEY	73
4 Experiència pràctica innovadora a través d'un nou espai de participació professional des de la perspectiva comunitària CARMEN MARTÍNEZ CANTO, DEYLIN MEDINA HERNÁNDEZ, MAGDALENA NUÑEZ CARRILLO, AINA ROLDÁN FERNÁNDEZ DE HEREDIA	89
5 La participació juvenil a la universitat. Una mirada des de l'educació social PAOLA RUBIO GONZÁLEZ	105
6 Ràdio IES Alcúdia, una experiència juvenil integradora que educa i fa comunitat MIQUEL ÀNGEL BALLESTER SALAS	123
7 La protecció de la infància i l'adolescència dins el Pla de finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics del Govern de les Illes Balears CLARA JULIANI MARTÍNEZ, MARTA NOGAREDA MORENO, ANTÒNIA PASCUAL GALMÉS, NELIA SÁNCHEZ OVIEDO	139

- 8 Debats sobre la formació d'educadors i educadores del lleure:
20 anys després. Reprendre els camins iniciats i mirar endavant** 151
PERE J. CARRIÓ VILLALONGA

RECERCA I DEBATS OBERTS

- 9 Quan viure ofega: factors estructurals i salut mental juvenil a les Illes
Balears. Habitatge i precarietat com a determinants del malestar
psicològic** 171
COMISSIÓ PERMANENT DEL CONSELL DE LA JOVENTUT DE LES ILLES
BALEARS (2025)
- 10 La solitud com a factor de risc de les idees i conductes suïcides en
adolescents** 191
DEYLIN MEDINA HERNÁNDEZ
- 11 Joves que impulsen el canvi: experiències internacionals de lideratge
juvenil per la prevenció de les violències masclistes** 209
ASSIA EL HINDAZ NAVARRO
- 12 Joves migrants no acompanyats a Espanya i particularment a les Illes
Balears: una anàlisi de la immigració irregular des d'Àfrica** 225
ALEXANDRE MIQUEL NOVAJRA, MARIA MIR JUAN

MONOGRÀFIC. REFLEXIONS ENTORN A LA PRIMERA ENQUESTA A LA JOVENTUT DE LES ILLES BALEARS

- 13 L'educació, al centre de les polítiques de joventut** 249
BELÉN PASCUAL BARRIO, MARGA VIVES BARCELÓ
- 14 Joves en transició: reptes laborals i emancipació a les Illes Balears** 269
MARIA DEL MAR RIBAS MAS
- 15 Marxar de casa els pares i mares a les Illes Balears: qui ho aconsegueix,
quan ho fa i com s'ho manega** 289
JOFFRE LÓPEZ OLLER
- 16 Perills i beneficis d'Internet: relacions entre famílies i jovent per
aconseguir fer-ne un bon ús** 307
ISABEL LLODRÀ-RIERA

17 Del plurilingüisme desigual al predomini social del castellà: llengua i joventut a les Illes Balears	327
ELGA CREMADES CORTIELLA	
18 La participació social i política del jovent de les Illes Balears	347
DAVID ABRIL HERVÁS	
19 De qui i de què depèn la salut i el benestar de les persones adolescents?	363
FRANCINA MAS PARERA, MARIA RAMOS MONSERRAT	

PRESENTACIÓ

La joventut de les Illes Balears no és només el futur de la nostra societat; és un actiu estratègic del present. En un entorn marcat per vertiginoses transformacions econòmiques, tecnològiques i socials, comprendre la realitat dels nostres joves no és una opció, sinó una necessitat imperativa per dissenyar polítiques públiques amb visió de futur.

Aquest Anuari de la Joventut neix amb la vocació de ser aquest pont essencial entre el diagnòstic i l'acció. A través de les seves pàgines, s'ofereix una radiografia profunda i actual dels factors que defineixen la trajectòria vital de les noves generacions.

El document aborda, amb valentia i rigor, temes que marquen l'agenda actual:

- **Benestar i Salut:** Des de la gestió de la salut mental i la soledat no desitjada fins a la prevenció d'idees suïcides.
- **Autonomia i Futur:** L'accés a l'ocupació, els reptes de l'emancipació i la relació directa entre l'estabilitat econòmica i el benestar emocional.
- **Societat Connectada:** El paper d'Internet i les pantalles, analitzats com una dualitat de risc i oportunitat.
- **Identitat i Participació:** La immigració, el plurilingüisme, l'educació i la implicació política dels joves en la nostra comunitat.

Més enllà de les dades, aquest anuari posa en valor experiències d'èxit que ja estan transformant vides: programes d'acompanyament, iniciatives de lideratge davant les violències masclistes i projectes d'innovació educativa.

Vull destacar especialment l'article dedicat al Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics. Aquest pla és una peça clau del compromís d'aquest Govern per blindar la protecció de la infància i l'adolescència, abordant des de les ajudes d'urgència social i l'alimentació, la garantia de l'oci i la cultura, fins a la detecció precoç del maltractament infantil.

La informació continguda en aquests articles ens permet anticipar escenaris i detectar desigualtats abans que es tornin estructurals. Aquestes dades són el fonament sobre el qual enfortirem la coordinació entre administracions, el tercer sector i l'àmbit acadèmic.

Des de la Conselleria de Famílies, Benestar Social i Atenció a la Dependència, reafirmem el nostre full de ruta: situar la joventut en l'epicentre de l'acció pública, no només des de la responsabilitat, sinó també des de la inversió més estratègica per aconseguir unes illes cohesionades, pioneres i líders.

Sandra Fernández Herranz

Consellera de Famílies, Benestar Social i Atenció a la Dependència
Govern de les Illes Balears

Un any més volem reconèixer la tasca i el valor d'aquest ANUARI DE LA JOVENTUT com un full de ruta en què es reflecteix de forma actualitzada on som i cap a on anam.

El paradigma de les noves tecnologies està modificant amb força la manera d'interrelacionar-nos. Malauradament, l'ús poc adequat de les xarxes socials està afectant els joves, i l'abús d'aquestes plataformes s'està traduint en un augment de problemes de salut mental.

Podem dir que aquest ha estat el focus central de la nostra feina transversal al Consell de Mallorca. Durant tot l'any, hem parlat obertament de salut mental. Hem donat visibilitat a les diferents realitats. Hem ideat nous programes de prevenció, com «Endinsa't en les teves emocions», i també d'intervenció, com «Flip-up, dona una volta a les teves emocions». Hem creat xarxa per tal que els adults al càrrec sàpiguen respondre amb acompanyament valuós.

Aquest ha estat un dels principals objectius que hem volgut assolir aquest darrer any. Continuarem endavant lluitant pel benestar emocional dels joves, per aconseguir que aquesta sigui la legislatura de la protecció en salut mental.

Antoni Fuster Zanoguera

Conseller de Presidència
Consell Insular de Mallorca

És un plaer presentar l'Anuari de la Joventut de les Illes Balears 2025, una eina que, any rere any, s'ha convertit en un instrument essencial per analitzar la situació actual dels joves i els principals reptes que afronten. Aquest document ens permet disposar d'una mirada rigorosa i completa que ajuda a orientar polítiques públiques més útils i ajustades a les necessitats reals de la joventut.

Des del Consell Insular de Menorca reafirmam el nostre compromís de continuar impulsant accions que millorin el benestar i les oportunitats vitals dels joves, fomentant-ne la participació i escoltant els seus interessos. La cooperació entre administracions, entitats i professionals és imprescindible per avançar cap a unes illes més inclusives, accessibles i capaces d'oferir un futur digne a totes les persones joves.

Vull donar les gràcies a tothom qui ha contribuït a fer possible aquesta nova edició de l'Anuari. Enhorabona per la vostra dedicació i esforç.

Joan Pons Torres

Conseller de Cultura, Educació, Joventut i Esports
Consell Insular de Menorca

Conèixer els reptes i les inquietuds a les quals s'enfronten els nostres joves ha de ser el full de ruta que orienti les polítiques de joventut dels responsables polítics. Per això, és fonamental comptar amb ferramentes com l'*Enquesta a la joventut de les Illes Balears*, que tracta temes rellevants per als més joves, com ara l'educació, les seues possibilitats de treball i d'emancipació o els perills i els beneficis d'internet, la qual cosa és útil per saber què els preocupa i en què els podem ajudar.

El Consell Insular d'Eivissa manté un diàleg continuat amb els joves a través dels diferents col·lectius i regidories de Joventut dels ajuntaments de l'illa per organitzar activitats i orientar propostes destinades en concret al seu col·lectiu. A més, a través del Centre d'Estudis i Prevenció de les Conductes Addictives del Consell (CEPCA), es desenvolupen campanyes i accions orientades en exclusiva a infants i adolescents, cercant la necessària comunicació entre ells i elles i l'administració.

Escoltar-los i entendre'ls és la nostra obligació per construir una societat de futur sòlida i amb valors.

Marilina Ribas Cardona

Consellera del Departament de Joventut, Participació Ciutadana i Parc Insular
de Serveis de Sa Coma
Consell Insular d'Eivissa

Són moltes les situacions de dificultat relacionades amb l'entorn de les persones joves. Una de les més preocupants fa referència a l'emancipació juvenil a les Balears, però n'hi ha d'altres directament relacionades com la precarietat laboral, les mancances en l'accés a l'habitatge, la salut mental, etc., qüestions molt compartides tal i com podrem comprovar en els diversos articles que s'inclouen en aquesta edició de l'anuari.

Per altra banda, representen temes d'actualitat tractats tant en diferents mitjans de comunicació, com en estudis i articles d'experts i expertes en la matèria, i que constaten les greus dificultats a les que s'enfronta la joventut.

Per tot això, hem de posar en valor iniciatives com les recollides a l'edició d'enguany perquè promouen i reclamen canvis amb la intenció de millorar i garantir els drets de les persones joves com a integrants de la ciutadania que conformen la nostra societat.

Eva María Nieto Arribas

Consellera de Cultura, Joventut i Majors
Consell Insular de Formentera

Un any més, la Fundació Guillem Cifre de Colonya té l'oportunitat de presentar l'Anuari de la Joventut de les illes Balears, amb la voluntat de contribuir a una millor i actualitzada comprensió de la realitat juvenil a les Illes Balears. Les dades i els treballs que recull l'edició d'enguany, especialment les que estan relacionades amb les dificultats d'emancipació i els factors que condicionen el benestar del jovent, ens recorden que continuam davant reptes importants que mereixen atenció i compromís col·lectiu.

Al mateix temps, les iniciatives comunitàries i educatives que hi apareixen mostren que el territori és capaç de generar respostes valuoses, creatives i transformadores, reforçant la idea que l'acompanyament i la participació són eines decisives per millorar les oportunitats dels joves.

Amb aquesta nova edició, la Fundació Guillem Cifre de Colonya reafirma el seu compromís a promoure coneixement i impulsar projectes que contribueixin a una societat més justa i inclusiva, sempre amb els joves com a peça central del futur compartit.

Josep A. Cifre Rodríguez

President de la Fundació Guillem Cifre de Colonya i de
Colonya Caixa d'Estalvis de Pollença

Carles Feixa Pàmpols

És catedràtic d'antropologia social a la Universitat Pompeu Fabra (Barcelona), doctor per la Universitat de Barcelona i *honoris causa* per la de Manizales (Colòmbia). Va ser professor a la Universitat de Lleida i investigador visitant a Roma, Mèxic DF, París, Berkeley, Buenos Aires, Santiago de Xile, Newcastle i Lima. S'ha especialitzat en l'estudi de les cultures juvenils, i ha duit a terme investigacions sobre el terreny a Catalunya i Mèxic. És autor o coautor de cinquanta llibres, entre els quals podem destacar *La joventut com a metàfora* (1993), *De jóvenes, bandas y tribus* (1998), *Jovens na America Latina* (2004), *Global Youth?* (2006), *Youth, Space and Time* (2016), *La imaginación autobiográfica* (2018), *El Rey. Diario de un Latin King* (2020) i *Mierdas Punk* (2022). Ha estat coeditor de la revista *Young* (UK) i és membre del consell editorial de *Nueva Antropología* (Mèxic), *Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales*, *Niñez y Juventud* (Colòmbia), *Última Década* (Xile), *Mondi Migranti* (Itàlia) i *Análise Social* (Portugal), entre d'altres. Ha estat assessor per a polítiques de joventut de Nacions Unides; vicepresident del Comitè d'Investigació sobre Sociologia de la Joventut de la International Sociological Association, investigador principal del projecte TRANSGANG de l'European Research Council, i coordinador de la Red de Estudios sobre Juventud y Sociedad i de l'*Informe juventud en España 2024*.

PRÒLEG

CARLES FEIXA PÀMPOLS

Universitat Pompeu Fabra, Barcelona

LA JOVENTUT, ENTRE L'EMERGÈNCIA I LA RESILIÈNCIA

Fa sis anys, l'Institut Balear de la Joventut em va convidar a prologar el seu anuari i a participar en la jornada de presentació al Parlament balear, que va tenir lloc el 20 de novembre d'aquell mateix any (Feixa, 2019). Vaig centrar l'escrit en la noció de *generació B* o *blockchain*, entesa com la generació emergent després de la crisi financera del 2008 i dels moviments dels indignats, en el marc de l'expansió d'Internet 3.0, que s'encadenava en blocs per abordar un futur incert, a través de cultures col·laboratives, com el *coworking*, el *cohousing* i el *coliving*. Poc després arribava la pandèmia, que ho trastocava tot, i afectava especialment les persones joves, sobretot les que van arribar a la majoria d'edat en aquell tràngol (Feixa, 2021). L'anuari del 2025 coincideix amb una nova etapa global i local, marcada pels in-

tents d'abordar i de superar una crisi quàdruple de i en la joventut: la crisi econòmica del passat immediat, la crisi sanitària del passat recent, la crisi bèl·lica del present i la crisi climàtica del futur. Enfront d'aquestes «emergències», els i les joves reaccionen mitjançant diverses formes de «resiliència». És la tesi central del recent *Informe juventud en España 2024: entre la emergencia y la resiliencia*, que he tingut ocasió de coordinar i els eixos principals del qual presento a continuació (Feixa et al. 2024).

El 1984 Joan Manuel Serrat va treure al mercat el divuitè àlbum amb el títol de la seva última cançó, que es convertiria en un himne generacional: *Fa vint anys que tinc vint anys*. Aquell mateix any es va dur a terme el treball de camp del primer *Informe joventut a Espanya* (IJE), vinculat a un «progra-

ma d'investigacions bàsiques sobre la joventut», sota la direcció del sociòleg José Luis de Zárraga i promogut per l'Institut de la Juventud (Injuve), dependent, llavors, del Ministeri de Cultura. Es va publicar en forma de col·lecció de llibres el 1985, declarat Any Internacional de la Joventut per la Unesco. La cançó de Serrat reivindicava una segona joventut després de complir els 40 anys, qüestionant el model adultocèntric lineal dominant fins aleshores (família d'origen-formació-treball-família pròpia), i assenyalant que el cos jove –«em sento bullir la sang»– i l'esperit jove –«no tinc l'ànima morta»– no necessàriament s'apaguen amb l'edat, sinó que s'han de regenerar constantment, com succeïa amb la llavors acabada d'estrenar democràcia. El que no imaginava el cantautor és que, quaranta anys després, aquesta promesa de joventut eterna –*forever young*– correria el risc de convertir-se en una pesada llosa per a tota una generació, ja que el final de la joventut s'aniria postergant indefinidament a causa del retard progressiu de l'edat d'emancipació (i per la progressiva marginalitat social d'aquesta categoria d'edat). Tampoc no es podia imaginar que, a conseqüència d'aquesta marginalitat –real o percebuda–, una part de la joventut arribaria a considerar la dictadura com una possibilitat no tan negativa.

Mentre el subtítol del primer IJE –*La inserció dels joves en la societat*– expressava la prioritat de les polítiques de joventut als anys vuitanta, el subtítol escollit per al darrer IJE –*Entre l'emergència i la resiliència*– expressa el dilema central que experimenta l'actual generació de persones joves: viure la transició a la vida adulta

enmig de diferents «emergències», que afronten activant diferents formes de «resiliència». El terme *emergència* té un doble sentit: d'una banda, remet a les quatre crisis –econòmica, sanitària, climàtica, bèl·lica– experimentades per la societat, que han afectat de manera particularment intensa la joventut; d'altra banda, remet a la creació de formes de vida innovadores, que acostumen a ser vehiculades per les noves generacions. El mateix succeeix amb el terme *resiliència*, que pressuposa tant una adaptació *al* com una superació *del* temps present ple d'incerteses. Entre l'emergència i la resiliència, les respostes juvenils poden ser passives, evasives, resistents, reactives o proactives.

Com a eixos temàtics de l'IJE 2024 s'han seleccionat tres grans àmbits d'anàlisi transversal que, conjuntament, resulten rellevants per comprendre les condicions socials i referents culturals de l'actual generació de joves. Aquests eixos fan referència als processos d'inclusió material (transicions), social (identitats) i moral (benestars) de la joventut, incorporant, respectivament, dades d'estructura, agència i subjectivitat. La noció central de cada eix juga amb el seu antònim –(in)transicions, alteritats, males-tars–, encara que aquestes parelles no s'han d'entendre com a dilemes dicotòmics que es contraposen, sinó com a elements dins d'un contínuum de situacions que afecten de variades maneres la joventut segons les seves diversitats personals i interseccionals.

El primer eix –transicions versus (in)transicions– fa referència a la inserció de les persones joves en la societat. Es tracta de la dimensió estructural de la joventut, és a dir, dels

condicionants demogràfics, residencials, laborals i educatius que escapen al seu control, facilitant o accelerant la seva transició a la vida adulta, o bé retardant-la o fent-la (in)transitiva. El pas de transicions lineals a transicions pendulars, de transicions holístiques –que integren totes les dimensions de l'estructura social– a transicions parcials –que involucren només alguns aspectes–, de transicions col·lectives o estandarditzades a transicions individualitzades o «a la carta», serien algunes de les tendències per considerar. En aquesta transformació, la noció mateixa d'emancipació –meta última de la transició a la vida adulta– es qüestiona: els criteris que el 1984 semblaven clars –autonomia econòmica i residencial– són avui més borrosos. I les diferències segons gènere, classe social, origen i territori s'han intensificat, per la qual cosa resulta difícil generalitzar sobre l'actual cohort generacional. La tendència estructural és generar una dualitat en l'accés als factors que objectivament determinen l'emancipació: aquesta dualitat en l'accés als recursos (familiars, educatius, formatius, i de capital econòmic, social i cultural) sembla provocar l'escissió progressiva de la joventut en dos grups socioeconòmics. D'una banda, els que assoleixen una plena autonomia i, de l'altra, els que queden subjectes a la incertesa i la precarietat, tot i que entre ambdós pols coexisteixen múltiples situacions intermèdies.-

El segon eix –identitats versus alteritats– fa referència a la reconfiguració de les identitats juvenils. Aquesta reconfiguració es caracteritza per la intensitat i l'àbast, en interpellar la major part de les persones joves indi-

vidualment i com a grup; també per la riquesa dels referents, que abracen des de les identitats de gènere fins a l'impacte de les pràctiques d'oci o de les opcions ideològiques, la cultura digital, o les actituds enfront de la immigració i enfront d'altres grups socials, juvenils o no. Es tracta de la dimensió d'agència de la joventut, és a dir, de les respostes de les persones joves enfront de les seves condicions de vida, ja sigui a través de propostes innovadores, a partir de diferents activismes o grupalitats que reforcen les identitats individuals o col·lectives, heretades o construïdes, o en forma reactiva, com a reacció negativa enfront del que es percep com a alteritats que qüestionen la pròpia identitat i la pròpia seguretat. El pas d'identitats polítiques plurals a identitats polaritzades, d'identitats monoculturals a identitats interculturals (grupals o individualitzades), d'identitats sexuals binàries a identitats sexuals múltiples, d'identitats generacionals a identitats transgeneracionals, serien algunes tendències per considerar. Aquesta transformació qüestiona la mateixa noció de *cultura juvenil* com una cosa monolítica i amb límits d'edat ben definits, i també obre el camp d'anàlisi de la *juvenilització* de la cultura en general, en la qual la joventut genera múltiples referents actitudinals, ètics i estètics, que són ràpidament mercantilitzats i generalitzats. Així mateix, les diferències interseccionals produeixen una fragmentació i una polarització extrema dels modes de vida juvenils, les causes i conseqüències dels quals s'intenten explicar en els capítols corresponents.

El tercer eix –benestar versus malestar– fa referència al sentiment subjectiu de benestar i malestar, com

a resposta a l'empitjorament –real o percebut– de les condicions materials i psicosocials d'existència, a l'impacte de la pandèmia en la salut mental i sobretot a les incerteses del futur. Es tracta de la dimensió introspectiva de la joventut, que permet fer de la necessitat virtut (assumir el retard en l'emancipació com un nou període vital del qual treure partit) o acreix el sentiment d'exclusió, marginalitat i solitud. Una dimensió que respon al procés d'individualització però que també té repercussions en el col·lectiu, que s'expressen a través de l'emergència de noves sociabilitats (la proliferació de grups i subgrups, *offline*, *online* i *onlife*), de noves formes d'activisme sociopolític (tant de dretes com d'esquerres), dels fenòmens d'atomització i de radicalització, incloent-hi aportacions positives (resilients o resistents) i noves pautes negatives (reactives o reaccionàries), per a la joventut i per a la societat. El pas de subjectivitats fortes a subjectivitats febles, de subjectivitats optimistes a subjectivitats pessimistes, de subjectivitats compartides a subjectivitats aïllades, serien algunes tendències per considerar. En aquesta transformació, la noció mateixa de *maduresa* es qüestiona a partir del reconeixement de la intel·ligència emocional com una cosa en construcció permanent i de la resiliència com un complement o una alternativa a la resistència.

Com fa sis anys, l'anuari del 2025 és un aplec de dades sobre la joventut de les Illes Balears, que, potser sense saber-ho, pot servir per confirmar, refutar o matisar, des d'un privilegiat observatori local, les conclusions de l'IJE 2024. A banda de la crònica de les iniciatives en matèria de joen-

tut de l'administració i de la societat civil balear, i de presentar recerques en curs sobre temàtiques emergents (com la salut mental, el suïcidi, la violència sexual i els menors migrants), l'apartat monogràfic de l'anuari se centra a analitzar els principals resultats d'una enquesta a la joventut balear, i en compara alguns dels resultats amb els de l'IJE 2024. Actualment, els resultats territorialitzats de l'IJE 2024 es poden analitzar per comunitat autònoma ja que les microdades estan en accés obert. Per posar-ne només dos exemples, les dificultats per accedir a un habitatge, el pes de la joventut d'origen migrant i els gustos musicals, diferencien les joventuts insulars de les joventuts peninsulars. Convido, doncs, els investigadors i investigadores sobre joventut de les Balears a explorar les similituds i les diferències de la joventut balear respecte a les joventuts de la resta de l'Estat, per tal de bastir unes polítiques adaptades a la generació actual de joves, però també al territori on aquestes polítiques s'han d'aplicar. Ja que, com deia el recordat filòsof José Luis López Aranguren, la joventut retrata sempre, amb traços forts, la societat global, a la qual no sempre li agrada veure's així retratada.

Referències bibliogràfiques

- FEIXA, C. (2019). Ser jove en un món globalitzat. *Anuari de la joventut de les Illes Balears 2019* (p. 12-18). Mallorca: Institut Balear de la Joventut.
https://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/anuariJoventut/index/assoc/2019_anu.dir/2019_anuari_joventut_p013.pdf.

- FEIXA, C. (2021). Una generació viral? Els joves davant la síndrome. Dins Palà, Gemma. (Coord.). *Allò que hem après de la COVID-19* (p. 149-151). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
<https://doi.org/10.2436/15.2000.69.25>
- FEIXA, C. et al. (2024). *Informe juventud en España 2024: Entre la emergencia y la resiliencia* (2 vol.). Madrid: Instituto de la Juventud.
<https://www.injuve.es/observatorio/demografia-e-informacion-general/informe-juventud-en-espana-2024-y-resumen-ejecutivo>

INTRODUCCIÓ

MARGA VIVES BARCELÓ
BELÉN PASCUAL BARRIO

Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES)
Universitat de les Illes Balears

L'Anuari de la joventut de les Illes Balears 2025 és el resultat d'un projecte col·lectiu de caràcter interinstitucional orientat a generar coneixement, anàlisi i debat al voltant de la realitat de les persones joves a les Illes Balears. Impulsat per l'Institut Balear de la Joventut, amb la col·laboració dels consells insulars, coordinat per la Universitat de les Illes Balears i amb el suport de la Fundació Guillem Cifre de Colonya, l'anuari es consolida com un espai compartit entre administracions, societat civil, professionals i món acadèmic, amb la voluntat de situar el jovent al centre de la reflexió pública i de les polítiques que l'afecten.

Els articles que conformen aquesta edició comparteixen un fil comú: les condicions de vida de les persones joves estan marcades per desigual-

tats estructurals que incideixen directament en les seves trajectòries vitals. L'anuari ofereix una aproximació contextual a aquesta realitat a partir de les dades sociodemogràfiques que s'exposen en el primer capítol i d'una anàlisi específica del desajust entre risc de pobresa i emancipació juvenil a les Illes Balears presentada pel Consell de la Joventut de les Illes Balears, que posen en relleu com l'habitatge, l'ocupació i les transicions vitals condicionen les oportunitats i les expectatives de futur del jovent.

La mateixa Comissió Permanent del Consell de la Joventut obre la porta a una segona línia de reflexió transversal que apareix al llarg de l'anuari: el benestar (i malestar) juvenil, enfocat des d'una perspectiva integral i estructural. El títol del capítol, «Quan

viure ofega: factors estructurals i salut mental juvenil a les Balears. Habitatge i precarietat com a determinants del malestar psicològic», ja ens obliga a reflexionar sobre la precarietat residencial i l'impacte que provoca en la salut mental. S'analitzen també en capítols posteriors els factors específics que impacten directament en la salut mental, com la soledat en l'adolescència. De manera complementària, el capítol ja incorporat al monogràfic d'aquesta edició ens interpel·la amb la pregunta presentada al títol, en què se'ns demana de qui depèn la salut i el benestar del jovent. Tots tres capítols ens ajuden a comprendre que el benestar juvenil és una preocupació actual i que cal abordar-la des de diferents àmbits interdisciplinaris.

En aquest context, la participació juvenil, com a eix central de totes les edicions de l'ANUARI DE LA JOVENTUT, emergeix de nou com un element central i transversal. Les experiències recollides, la majoria a la secció d'iniciatives de la societat civil, mostren com el protagonisme dels joves es concreta en processos d'acompanyament vital i professional, en espais de participació i d'inserció des d'una perspectiva comunitària, en iniciatives universitàries de suport entre iguals, i en projectes comunicatius i culturals que afavoreixen l'expressió i la implicació juvenil. Aquestes propostes, que provenen de diferents Illes de les Balears, evidencien la importància de generar espais reals de veu i corresponsabilitat per a la construcció de respostes col·lectives als reptes juvenils.

L'anuari també recull iniciatives i reflexions orientades a l'acció socioeducativa i comunitària, amb una atenció especial a la protecció de la

infància i l'adolescència, articulada a través de la implementació a les Balears de la Llei orgànica de protecció a la infància i l'adolescència davant la violència, i a la formació d'educadors i educadores en l'àmbit del lleure. Aquestes aportacions posen en valor el paper de la intervenció educativa, del treball en xarxa i de la comunitat com a espais clau per a la inclusió, la prevenció i la cohesió social.

Des d'una mirada més analítica, l'apartat de recerca i debats oberts amplia el focus cap a fenòmens socials que afecten de manera específica la joventut actual, com les experiències de lideratge juvenil en la prevenció de les violències masclistes o la realitat dels joves migrants no acompanyats, un apartat que contribueix a una comprensió més complexa i plural de les trajectòries dels joves a les Balears.

L'ANUARI DE LA JOVENTUT 2025 incorpora de nou la secció del monogràfic. En aquest cas, es basa en les reflexions entorn dels resultats de la primera *Enquesta a la joventut de les Illes Balears*. Aquest espai ens permet aprofundir i complementar les dades obtingudes a l'enquesta analitzant-ne aspectes clau com les transicions laborals i l'emancipació, l'accés a l'habitatge, l'educació, la família, el món digital, la llengua i la cultura, i finalment la participació social i política. El monogràfic dialoga amb la resta de capítols i reforça una lectura global de les necessitats, les percepcions i les experiències del jovent balear.

Un diàleg que, a través del pròleg, a càrrec de Carles Feixa, coordinador de l'*Informe juventud en España 2024*, connecta la realitat autonòmica amb els debats i les conclusions estatals. Aquesta connexió permet un marc

interpretatiu ampli, interdisciplinari i interfactorial. La reflexió que apareix al pròleg sobre la joventut entre l'emergència i la resiliència ofereix claus de lectura que interactuen amb el conjunt dels treballs i conviden a pensar les polítiques de joventut des d'una perspectiva contextualitzada, interseccional i atenta a les veus de les noves generacions.

L'Anuari de la Joventut de les Illes Balears 2025 manté així el compromís de ser un altaveu de dades, experiències i veus que permeti comprendre millor la realitat juvenil i afrontar-ne els reptes amb una mirada crítica, constructiva i compartida. En nom de

les institucions responsables de la publicació, volem expressar l'agraïment sincer a totes les persones autores i als equips que han fet possible aquesta edició, així com als joves que, amb la seva participació, continuen donant sentit a aquest projecte col·lectiu.

**La joventut a les
Balears: context
sociodemogràfic i
normatiu**

Joves de Balears **en xifres 2025**

ASSUMPTA MAS LIÑARES

Assumpta Mas Liñares

És tècnica de joventut a l'Institut Balear de la Joventut. Promotora i responsable de l'Observatori de la Joventut de les Illes Balears (OBJIB). És llicenciada en Filosofia i Lletres, secció Ciències de l'Educació, per la Universitat de les Illes Balears i té un màster en Joventut i Societat per la UNED. És formadora i avaluadora de qualificacions de formació professional per a l'ocupació i autora d'estudis, informes i articles relacionats amb l'àmbit de la joventut. Les seves línies de feina se centren en el desenvolupament i l'avaluació de les polítiques de joventut i en el coneixement de la condició juvenil.

Resum

Aquest article de l'Anuari ofereix una fotografia general de les condicions de vida de les persones joves a les Illes Balears a partir de dades disponibles a les principals fonts estadístiques oficials, i que suposen una actualització dels indicadors oferts a l'article de l'edició de l'any 2023.

Resumen

Este artículo del Anuario ofrece una fotografía general de las condiciones de vida de las personas jóvenes en las Islas Baleares a partir de los datos disponibles en las principales fuentes estadísticas oficiales, y que suponen una actualización de los indicadores ofrecidos en el artículo de la edición del año 2023.

Paraules clau: Joves / Joventut / Polítiques de joventut / Anàlisi de la realitat

Palabras clave: Jóvenes / Juventud / Políticas de juventud / Análisis de la realidad

Joves balears en xifres 2025

Un any més, iniciam l'Anuari de la Joventut oferint una visió general de la realitat que viuen les persones joves a les Illes Balears. Aquest article ofereix, a partir de fonts estadístiques oficials, una actualització dels indicadors oferts a l'article de l'Anuari de la Joventut de les Illes Balears 2023 (Mas, 2023). La revisió ens permet observar la situació i l'evolució de les condicions de vida del jovent balear en diferents àmbits: sociodemogràfic; educatiu; ocupacional i, per últim, l'àmbit de l'emancipació i la cohesió social.

És important assenyalar, per altra banda, que aquesta edició de l'Anuari inclou, en el monogràfic, articles que tracten de forma més extensa altres àmbits, a més dels comentats, partint o aprofitant la realització de la Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears 2022, primera edició d'una operació estadística oficial del Govern de les Illes Balears duita a terme en col·laboració amb tots els consells insulars

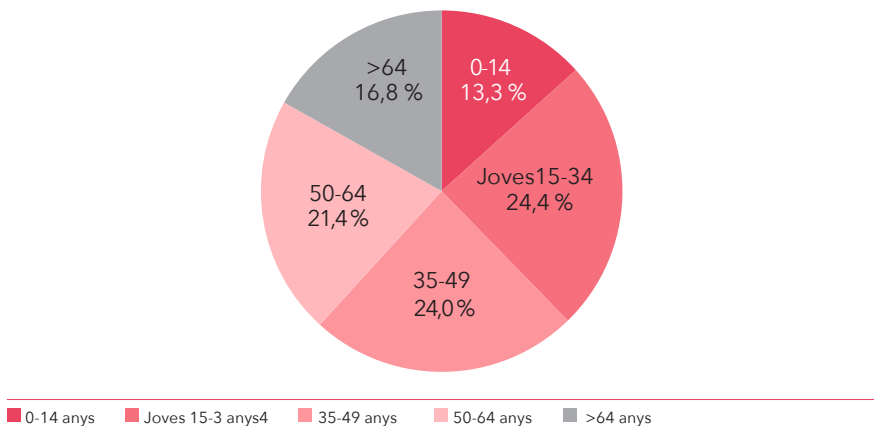
i l'Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) i que ofereix una visió molt completa de la realitat que viu la joventut a les Illes Balears.

1. Població Jove

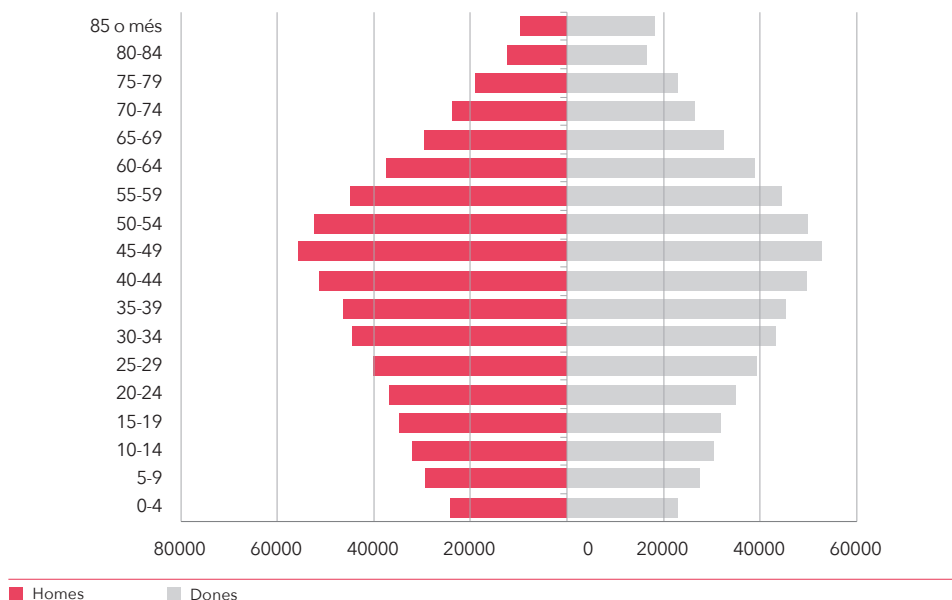
Les Illes Balears segueixen creixent anualment en població, el nombre de residents s'acosta al milió dues-centes cinquanta mil persones. En concret, d'acord amb les dades que ofereix l'IBESTAT, a dia 1 de gener de 2025, a les balears hi resideixen 1.249.844 persones, de les quals 217.363 tenen entre 15 i 29 anys, xifra que suposa el 17,4 % de la població, arribant al 24,4 % 304.945 persones) si consideram que la joventut va dels 15 als 34 anys (vegeu el gràfic 0).

La piràmide de població de les Illes Balears de 2025 s'ajusta més a la forma d'un rombe, on el grup d'edat més nombrós, tant en homes com en dones, se situa entre els 45 i 49 anys, amb 47.131 infants de 0 a 4 anys i 56.337 persones de 80 o més anys.

Gràfic 0: Distribució de la població per edats. Illes Balears. 2025

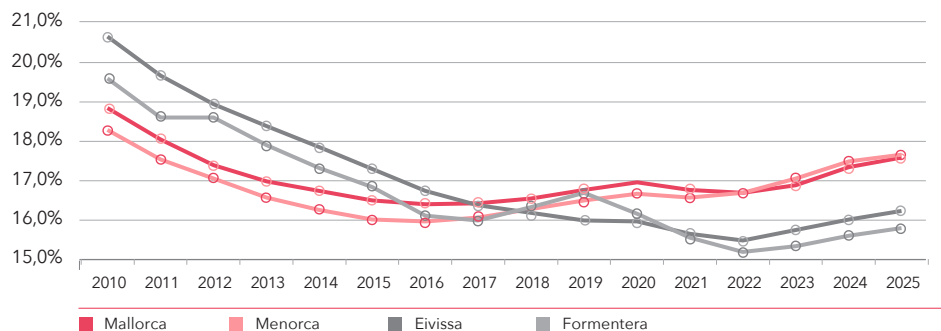
Font: elaboració de l'OBJIB a partir de l'IBESTAT

Gràfic 1: Piràmides de població de les Illes Balears 2025

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de l'IBESTAT

Hi ha 23.210 joves més d'entre 15 a 29 anys i 28.714 d'entre 29 i 34 anys que l'any 2022, el que suposa un augment del pes del col·lectiu i un trencament de l'estancament o decreixement dels darrers anys (vegeu el gràfic 2).

Totes les illes han incrementat anualment la seva població jove des del 2022: Mallorca ha incrementat en tres anys el nombre de joves d'entre 15 i 29 anys en 22.527; Menorca en 2.062; Eivissa en 2.801 i Formentera 110 (54 entre l'any 2024 i el 2025).

Gràfic 2: Evolució del volum de població jove (15-29 anys) per illa de residència. 2010-2025

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de l'IBESTAT

Taula 1. Pes de la població jove resident a les diferents illes i capitals insulars. 2025

	Nombres absoluts		(%) Percentages		
	Població Total	JOVES 15-29 anys	Joves / Pobl. Total	Joves / Població jove de Balears	Joves de les capitals/ Població jove de cada illa
ILLES BALEARS	1249844	217363	17,39%	100,00%	-
MALLORCA	971068	170716	17,58%	78,54%	-
Palma	443196	80669	18,20%	37,11%	47,25%
MENORCA	102821	18148	17,65%	8,35%	-
Maó	30986	5485	17,70%	2,52%	30,22%
EIVISSA	164265	26655	16,23%	12,26%	-
Eivissa ciutat	54628	9486	17,36%	4,36%	35,59%
FORMENTERA	11690	1844	15,77%	0,85%	-

La distribució de l'increment de persones joves s'ha produït de manera més o menys equilibrada a les diferents illes, mantenint-se el pes del col·lectiu d'entre 15 i 29 anys a les diferents illes i capitals sense diferències significatives respecte dels anys anteriors (vegeu la taula 1).

Mallorca segueix concentrant més del 78,54 % de la població d'entre 15 i 29 anys, de la qual el 47,25 % resideix a Palma, mentre que el 12,26 % viu a l'illa d'Eivissa, on el 35,59 % es concentra a la capital; el 8,35 % dels joves resideix a Menorca, dels quals el 30,22 % viu a Maó, i menys del 0,8 % del jovent illenc viu a Formentera (vegeu la taula 1).

Alcúdia és el municipi de les illes amb major pes de població jove, amb un 19,3 %, el que suposa un increment de més d'un punt en tres anys. L'any 2022 cap municipi tenia un percentatge superior al 18 % de població jove, però l'any 2025 hi ha un bon nombre de municipis superant aquest percentatge: Manacor,

Inca, Palma i Ciutadella de Menorca (vegeu taula 2). Per altra banda, l'any 2022 hi havia municipis on el pes del jovent no arribava al 12 %, mentre que al 2025 no hi ha cap municipi per davall del 13 %, essent Lloret de Vistalegre, amb un 13,4 % el municipi amb menor presència de joves, seguit de Banyalbufar i Costitx. Com a curiositat, convé assenyalar que Estellencs, que al llarg dels anys ha comptat amb un pes reduït de població jove –la qual l'any 2022 era d'un 11,9 %–, ha passat a comptar amb un 15,8 % de població jove al municipi, que de tenir 336 residents –dels quals 40 eren joves al 2022– ha passat a comptar amb 374 persones l'any 2025, de les quals 59 són joves.

La meitat de la població resident a Mallorca o Menorca ha nascut a les Illes Balears i l'altra meitat es reparteix entre persones nascudes a una altra comunitat autònoma i a l'estranger. A Eivissa i Formentera, emperò, menys de la meitat de la població ha nascut a les Balears i més del 30 % ha

nascut a l'estranger. Entre la població jove de Balears d'entre 15 i 29 anys, el 59,6 % ha nascut a les Illes Balears, el 10,3 % a una altra comunitat autònoma i el 30 % és de procedència estrangera. En aquest cas, sí que hi ha majors diferències per illes. A For-

mentera aquest repartiment és del 45 %, el 20,4 % i el 34,6 %, respectivament i a Eivissa del 50 %, el 15,7 % i el 34,2 % amb una pujada de més de 4 punts de població nascuda a l'estranger respecte de 2022 (vegeu el gràfic 3).

Taula 2. Municipis de les Illes Balears amb major i menor pes (*) de població jove de 15 a 29 anys. 2025

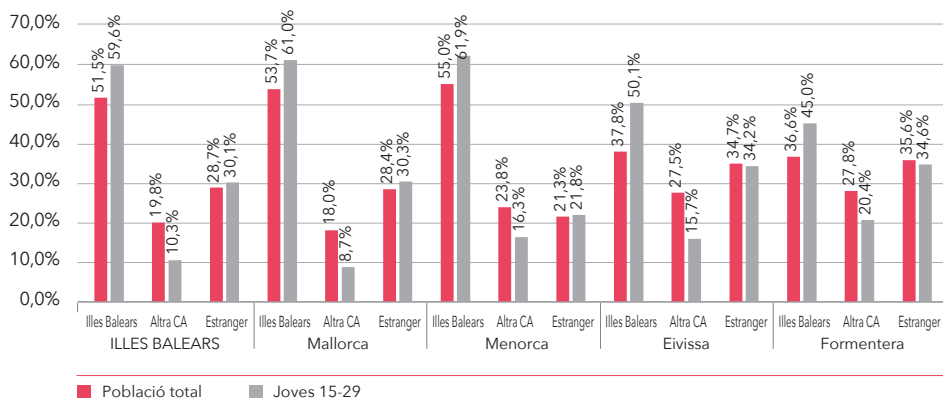
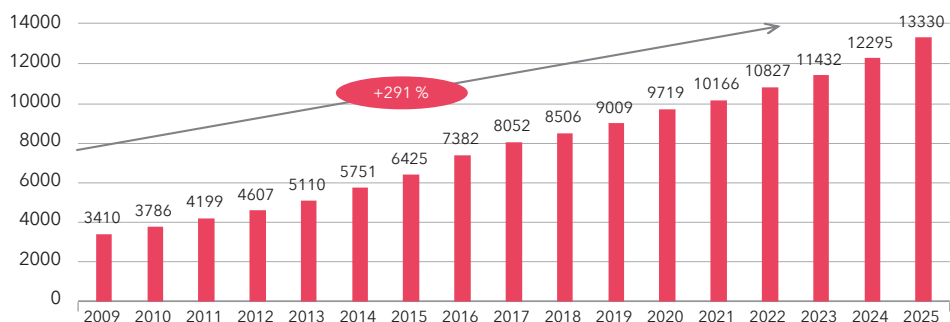
Major % de joves			
	Total Població	TOTAL JOVES de 15 a 29 anys. 2022	Joves / Pobl. Total 2021
Alcúdia	22459	4340	19,3%
Manacor	49275	9097	18,5%
Inca	36076	6631	18,4%
Palma	443196	80669	18,2%
Ciutadella de Menorca	32719	5909	18,1%
Santa Margalida	14137	2539	18,0%
Maó	30986	5485	17,7%

(*) El pes de la població jove al municipi es superior al pes mitjà de la CAIB 17,5%

Menor % de joves			
	Total Població	TOTAL JOVES de 15 a 29 anys. 2021	Joves / Pobl. Total 2022
Lloret de Vistalegre	1697	228	13,4%
Banyalbufar	578	78	13,5%
Costitx	1617	218	13,5%
Sant Joan	2360	331	14,0%
Selva	4313	618	14,3%
Sant Joan de Labritja	6984	1004	14,4%
Búger	1221	177	14,5%
Algaida	6421	940	14,6%
Valldemossa	2054	300	14,6%
Sant Josep de Sa Talaia	30702	4587	14,9%

(*) El pes de la població jove al municipi és inferior al 15 %.

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de l'IBESTAT

Gràfic 3: Població total i jove (15-29 anys) per lloc de naixement. 2025**Font: elaboració de l'OJBIB a partir de l'IBESTAT****Gràfic 4: Persones joves de 15-34 anys inscrites a les Illes Balears, però residents a l'estranger****Font: elaboració de l'OJBIB a partir de l'IBESTAT**

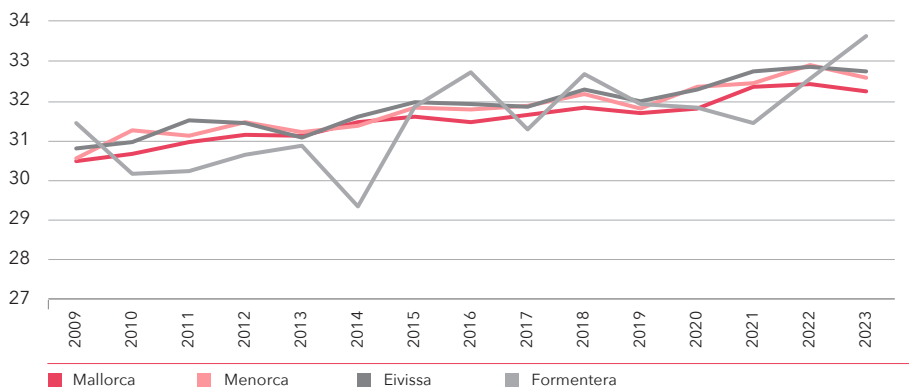
L'any 2025 13.330 joves balears d'entre 15 i 34 anys resideixen a l'estranger, xifra que suposa un increment del 8 % respecte a l'any anterior, mantenint-se la tendència a l'alça al llarg dels anys (vegeu el gràfic 4). La població de les Illes Balears resident a l'estranger és de 48.085 persones, de les quals els i les joves representen el 27,72 %.

Pel que fa a la maternitat, l'edat mitjana segueix endarrerint-se. L'any

2023, de mitjana, l'accés a la maternitat es produïa passats els 32 anys (vegeu el gràfic 5).

2. Educació

A les Illes Balears, d'acord amb el darrer Anuari estadístic del Ministeri d'Educació, Formació Professional i Esports (edició 2026), el curs 2023-2024 constaven matriculats al sistema educatiu 233.742 alumnes (2.704 més que

Gràfic 5: Evolució de l'edat mitjana de la mare quan té el primer infant per illes. 2009-2023

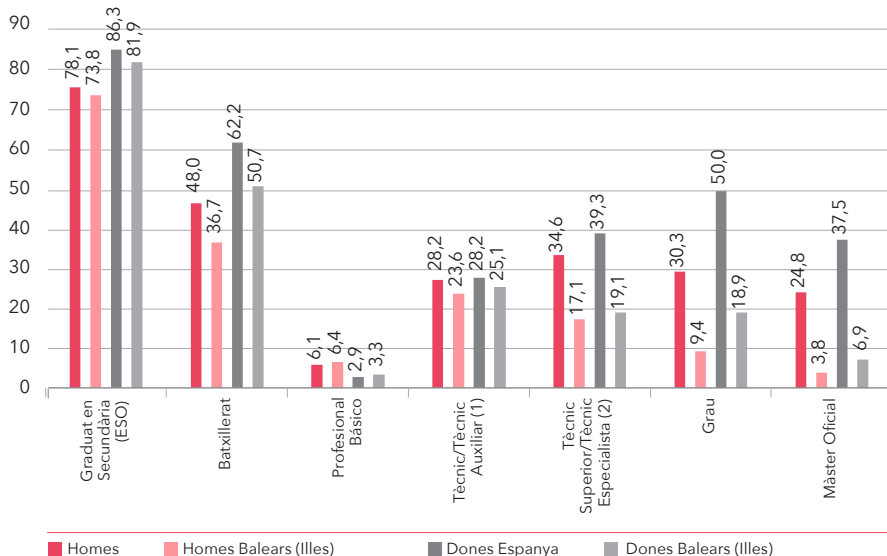
Font: elaboració de l'OBJIB a partir de l'IBESTAT

el curs 2021-2022), dels quals 197.048 cursaven ensenyaments no universitaris (3.171 alumnes més que el curs 2021-2022), dels quals el 64,9 % ho feien a l'ensenyament públic, el 28,3 % a la concertada i el 6,8 a la privada no concertada. Un total de 51.288 alumnes estudiaven ESO (1.842 més que dos cursos anteriors); 14.541, batxillerat (717 més que al 2021-2022); 2.216, formació professional bàsica; 9.807, formació professional de grau mitjà (358 menys que el curs 2021-22), i 7.882, formació professional de grau superior (287 menys respecte dos cursos anteriors). Mentre que l'ensenyament universitari comptava amb 17.986 alumnes (342 alumnes menys que el curs 2021-2022); 13.418 alumnes estaven matriculats en ensenyaments de règim especial; dels quals 3.571 en estudis artístics, i 180, en ensenyaments esportius.

El percentatge de població que es titula en cada nivell educatiu a "l'edat teòrica" de finalitzar aquell nivell (taxa bruta de graduats) es manté, durant

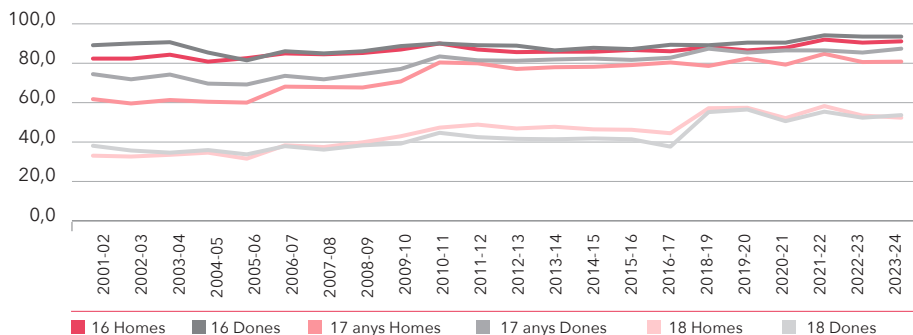
el curs 2023-2024, amb dades similars al curs 2021-2022, tot i que els percentatges de graduats en ensenyaments tècnics superiors són una mica inferiors a les Illes Balears, així com també els que obtenen un títol de grau. Segueixen sent significatives les baixes taxes de graduats a les Illes Balears respecte al conjunt de l'Estat en ensenyaments de grau i màster, i també la diferència entre sexes (vegeu gràfic 6).

A les Illes Balears la taxa d'escolaritat el curs 2023-2024 va ser del 91,7 % als 16 anys, del 84,5 % als 17 anys i del 52,2 % als 18. Aquestes xifres suposen una pèrdua en la tendència creixent i que va despuntar el primer curs post pandèmia de la COVID-19 (vegeu el gràfic 7). Per altra banda, les taxes estatals segueixen sent superiors: 95,6 %, 90,7 % i 81,2 %, per a 16, 17 i 18 anys, respectivament. Queda clar que a les Balears el gran guix de joves escolaritzats es perd entre els 17 i els 18 anys, i que aquest abandonament no és tant significatiu al conjunt de l'Estat.

Gràfic 6: Taxa bruta de població que es gradua en cada nivell d'ensenyament (2023-2024)

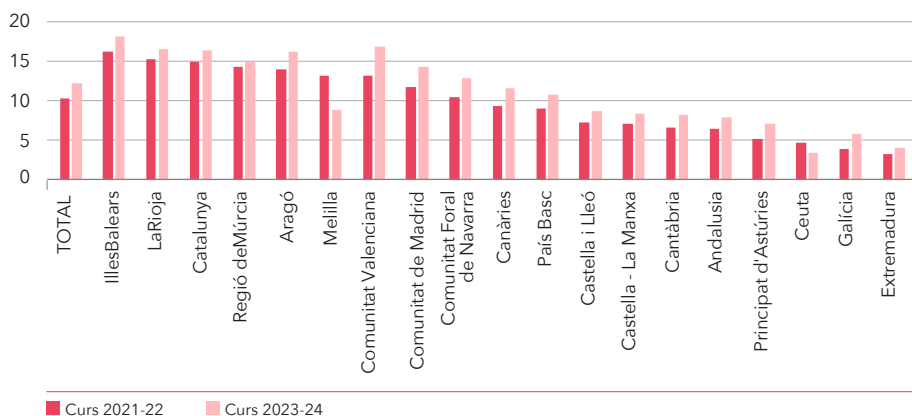
- (1) Es considera l'alumnat graduat en cicles formatius de grau mitjà d'FP i d'arts plàstiques i disseny, FP I i ensenyaments esportius de grau mitjà.
- (2) Es considera l'alumnat graduat en cicles formatius de grau superior d'FP i d'arts plàstiques i disseny, ensenyaments esportius de grau superior, FP II i arts aplicades i oficis artístics.

Font: elaboració de l'OBJIB a partir del Ministeri d'Educació, Las cifras de la educación en España, curs 2021-2022

Gràfic 7: Taxa d'escolaritat no universitària a les Illes Balears per edat i sexe

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de les dades de l'IBESTAT i el Ministeri d'Educació

Gràfic 8: Percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments de règim general no universitari. Curs 2021-2022 i curs 2023-2024

Font: elaboració de l'OBJIB a partir del Ministeri d'Educació, Las cifras de la Educación en España, curs 2021-2022 i curs 2023-2024

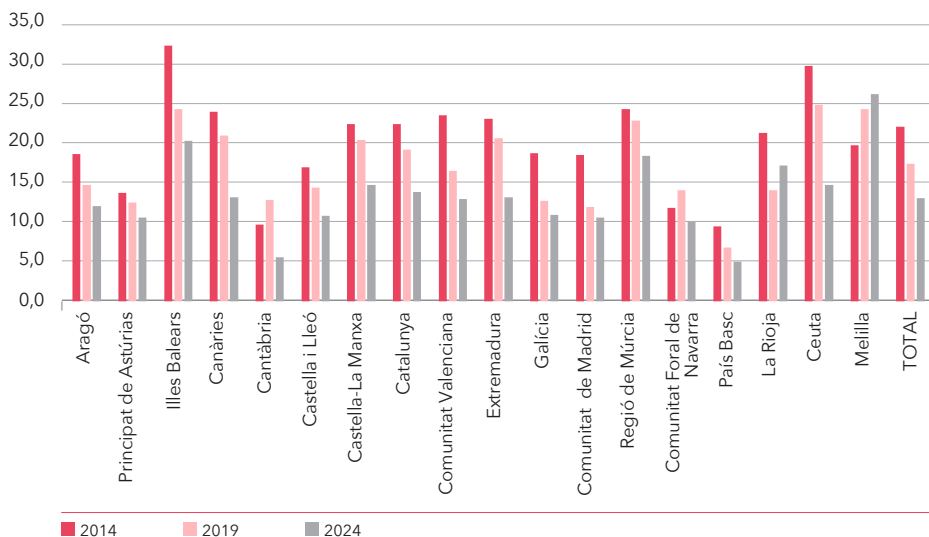
Les Illes Balears comptaven amb un 18,3 % d'alumnat de nacionalitat estrangera el curs 2023-2024, (el 16,3 % el curs 2021-2022) matriculat en ensenyaments de règim general no universitari, mantenint-se com la comunitats autònoma amb un major pes d'alumnat estranger. La mitjana estatal se situa en el 12,3 %, que suposa un increment de dos punts respecte al curs 2021-2022 (vegeu el gràfic 8).

L'abandonament educatiu o percentatge de joves d'entre 18 i 24 anys que no ha completat la segona etapa de l'educació secundària i no segueix cap tipus d'educació o formació el curs 2023-2024 se situa a Espanya en el 13 % i en el 20,14 % a les Illes Balears, que segueix essent la comunitat amb una major incidència, tot i que el percentatge ha disminuït en més de 12 punts des del 2014 (vegeu gràfic 9).

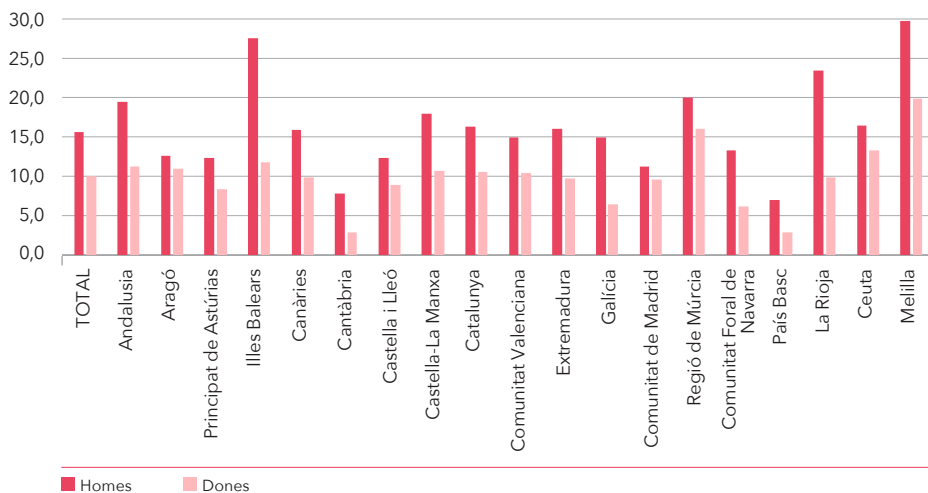
Si bé s'ha anat produint, al llarg dels anys, un descens en l'abandonament educatiu en ambdós sexes,

hi ha una diferència molt significativa entre els homes i les dones (vegeu gràfic 9.1). Mentre que l'abandonament educatiu de les dones joves al 2024 se situa en l'11,9 % en els homes és del 27,9 %, cosa que significa que abandona el sistema educatiu una de cada deu al·lotes, mentre que ho fan tres de cada deu al·lots.

El jovent de 25 a 34 anys amb educació superior presenta taxes d'ocupació superiors, tant a les Illes Balears com al conjunt de l'estat. Les taxes d'ocupació a les Balears (vegeu el gràfic 10) són del 84,2 % per als homes i del 85,7 % per a les dones, 1 i 5 punts, respectivament, superiors respecte a les taxes espanyoles, que se situen en el 83,2 % els homes i el 80,7 % les dones. Per contra, són les dones joves amb estudis inferiors a la segona etapa d'educació secundària les que presenten les menors taxes d'ocupació, amb xifres que superen, per poc, el 50 %.

Gràfic 9: Abandonament educatiu per comunitat autònoma (2014 - 2019 - 2024)

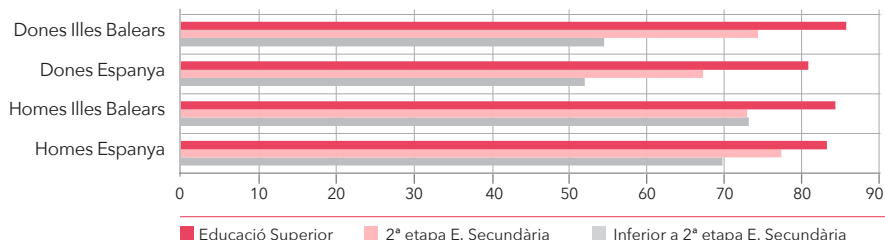
Font: elaboració de l'OBJIB a partir de les dades del Ministeri d'Educació

Gràfic 9.1: Abandonament educatiu per sexe i comunitat autònoma. Població 18 a 24 anys. 2024

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de les dades del Ministeri d'Educació

El curs 2023-2024 a la universitat pública de les Illes Balears van cursar estudis universitaris 14.197 persones, de les quals 11.833 hi van estu-

diar un grau (el 8,3 %), 1.390 hi van cursar un màster oficial (el 9,8 %) i 974 persones hi van fer un doctorat (el 6,9 %).

Gràfic 10: Taxa d'ocupació de la població jove (25-34 anys) segons el nivell educatiu assolit, per sexe. Illes Balears i Espanya. Any 2024

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de dades del Ministeri d'Educació, Formació Professional i Esports

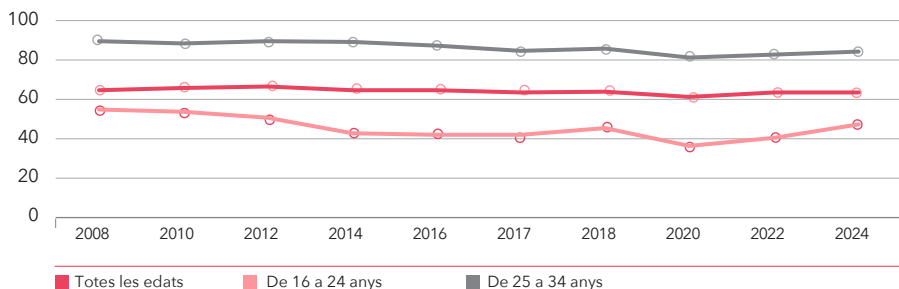
3. Ocupació

Igual que als articles anteriors de l'Anuari de la Joventut dedicats a joves balears en xifres, per a la visió general de l'estat de l'ocupació a la nostra comunitat abordarem les taxes d'activitat, ocupació i atur, desglossades en els grups d'edat de 16 a 24 i de 25 a 34 anys, comparant, d'una banda, l'indicador amb les dades referides al total de la població i, de l'altra, comparada per sexe.

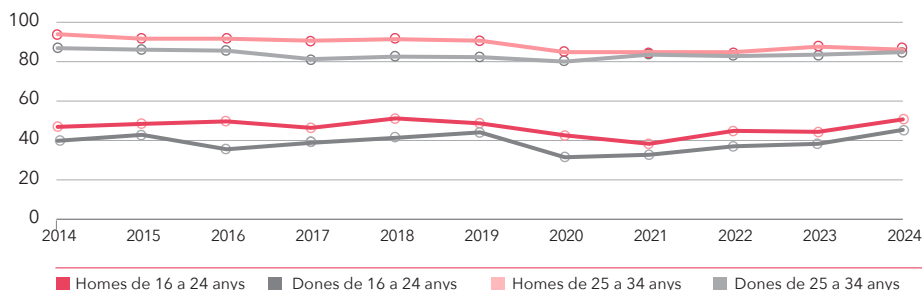
L'any 2024 la taxa d'activitat a les Illes Balears per a la població general (vegeu el gràfic 11) se situa en valors

similars (63,95 %) al 2019, l'any anterior a la pandèmia de la COVID-19. Pel que fa a la població jove, les taxes per al grup de 16 a 24 anys s'han recuperat amb una taxa al 2024 que arribava al 47,6 %, onze punts respecte a la taxa de l'any 2020 que arribava al 36,6 %. La taxa d'activitat del jovent d'entre 25 i 34 anys, al 2024, ha seguit la tendència de la recuperació arribant al 84,85 %.

Les taxes d'activitat de les dones s'acosten ja a les dels homes del mateix grup d'edat (vegeu el gràfic 12). La diferència en el grup de 25 a 34 anys és només d'1,38 punts (85,54 % les dones i 84,16 % els homes).

Gràfic 11: Evolució de la taxa d'activitat jove per grup d'edat. Illes Balears 2014-2024

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de dades de l'IBESTAT

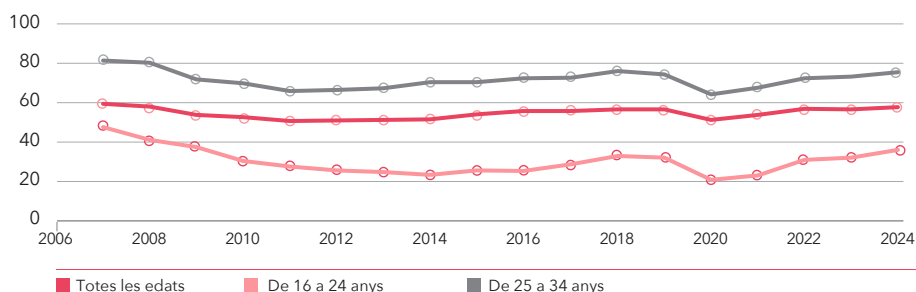
Gràfic 12: Taxa d'activitat jove per grup d'edat i sexe. Illes Balears**Font: elaboració de l'OBJIB a partir de dades de l'IBESTAT**

Es consolida l'increment de les taxes d'ocupació superant-se fins i tot les xifres anteriors a l'any de la pandèmia, on es va produir un descens significatiu. El grup d'entre 25 a 34 anys presenta una la taxa d'ocupació del 75,94 %. La taxa d'ocupació del total de la població és del 57,97 %, mentre que per al grup d'edat de 16 a 24 anys és del 36,43 %, la xifra més alta dels darrers quinze anys.

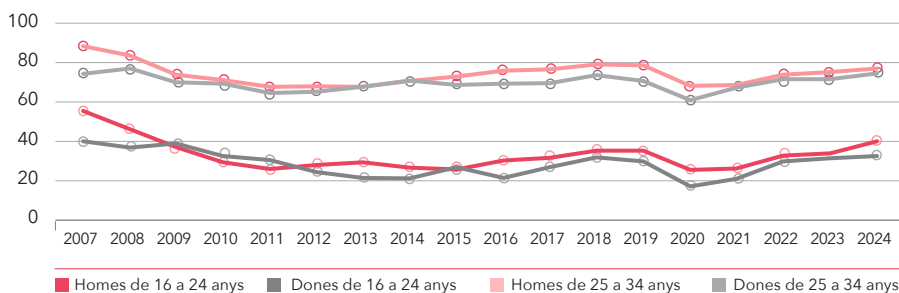
Si observam l'evolució de les taxes d'ocupació jove per sexe (vegeu el gràfic 14), tot i ser similars, segueixen sent inferiors en el cas de les al·lotes. En concret, en 7,5 punts al 2024 per a les joves d'entre 16 a 24 anys, que presenten una taxa d'ocupació del 32,55 %, davant del 40,03 % d'ells). La

diferència és menor (2,44 punts) en el cas de la taxa d'ocupació de les joves més grans (de 25 a 34 anys) davant d'una taxa del 77,15 % per als homes joves de la mateixa edat.

L'any 2024 les taxes d'atur segueixen baixant per al conjunt de la població i per al jovent de 25 a 34 anys (vegeu el gràfic 15). La taxa d'atur és del 9,34 % per al total de la població i del 10,5 % per al col·lectiu d'entre 25 i 34 anys, que suposen els registres més baixos dels darrers quinze anys. Per la seva banda, la taxa d'atur del jovent de 16 a 24 anys és del 23,51 %, xifra que tot i ser una de les més baixes de la sèrie, és superior al 20,27 % de l'any 2023 i al 22,91 % de l'any 2022.

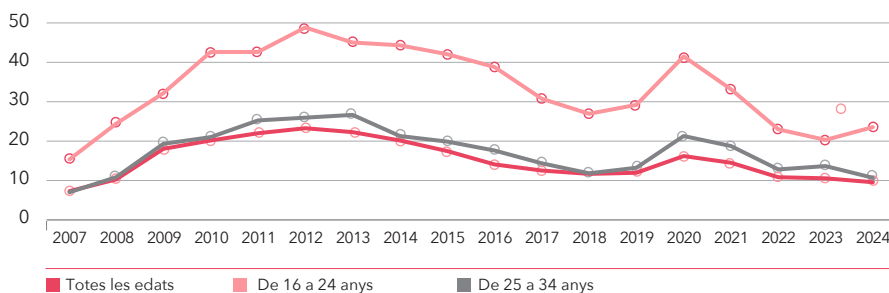
Gràfic 13: Evolució de la taxa d'ocupació jove per grup d'edat. 2007-2024**Font: elaboració de l'OBJIB a partir de l'IBESTAT**

Gràfic 14: Evolució de la taxa d'ocupació jove per grup d'edat i sexe 2007-2024

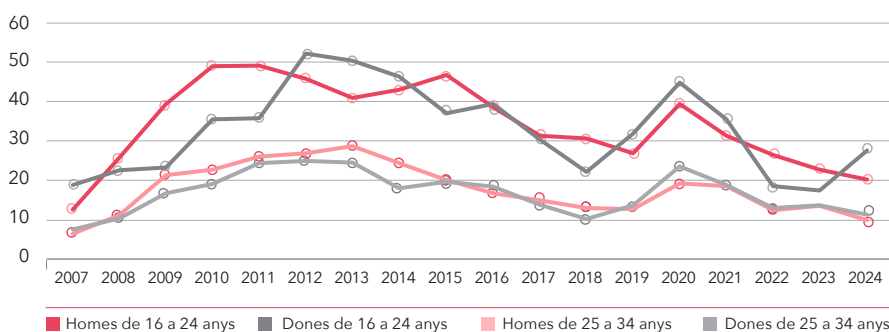
Font: elaboració de l'OBJIB a partir de dades de l'IBESTAT

Gràfic 15: Evolució de la taxa d'atur jove per grup d'edat. Illes Balears

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de dades de l'IBESTAT

Gràfic 16: Evolució de la taxa d'atur jove per grup d'edat i sexe. Illes Balears

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de dades de l'IBESTAT

Es segueix observant que l'atur afecta més a les dones que als homes (vegeu el gràfic 16), la diferència és

superior als 2 punts per a les taxes del total de la població (8,09 % els homes i 10,75 % les dones); més de 7 punt

de diferència separen la taxa d'atur de les dones més joves (16 a 24 anys) de la dels homes més joves (20,19 % els joves i 27,52 % les joves) i 1,4 punts és la diferència entre la taxa d'atur dels joves d'entre 25 a 34 anys (9,79 %) i la taxa de les joves (11,22 %).

L'estacionalitat segueix dibuixant una serra en la representació de la taxa d'ocupació de les Illes Balears, tal i com s'aprecia en el gràfic 17. El mercat laboral illenc està lligat al turisme, que fa que les contractacions comencin a pujar al llarg del segon trimestre de l'any i es disparin entre els mesos de juliol i setembre, per tornar a davallar posteriorment, afectant en major mesura a les contractacions del jovent que a la població en general, que manté un nivell d'ocupació més estable al llarg de tot l'any.

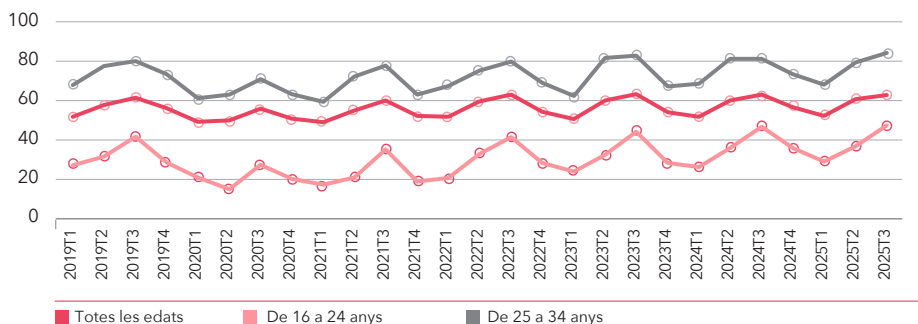
Quasi 9 de cada 10 joves (84,48 %) d'entre 16 i 34 anys que està ocupat treballa en el sector serveis, un total de 141.500. La construcció ocupa a 13.700 joves, la indústria a 10.800 joves i l'agricultura i pesca a 1.400 (vegeu el gràfic 18).

Es consolida la tendència a l'alça de la contractació indefinida a joves de 16 a 34 anys (vegeu el gràfic 19), que passa del 66 % l'any 2022 al 79 % dels contractes signats l'any 2024.

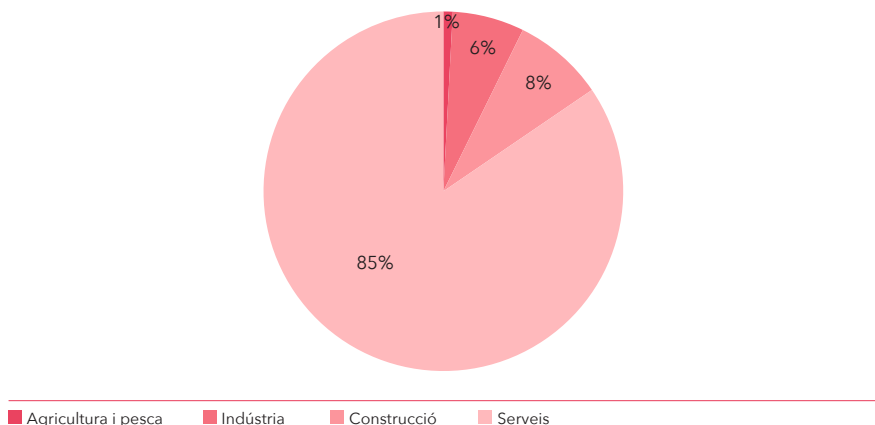
Els salaris han seguit incrementant-se els darrers anys. El salari mitjà a Espanya l'any 2023, se situa en 28.049 € (27.537 € a les Illes Balears), 23.376 € per al jovent d'entre 25 i 34 anys (23.971 € a les Illes Balears) i en 14.944 € per als menors de 25 anys (16.387 a les Illes Balears). S'ha produït un increment de 1.458 € entre 2022 i 2023 en el salari del total de la població a nivell estatal, increment que només ha sigut de 392 € a les Balears.

Per al jovent de menys de 25 anys, a nivell estatal, el sou de 2023 s'ha vist incrementat en 244 € respecte a 2022. L'increment salarial del sou mitjà del jovent d'entre 25 a 34 anys ha sigut de 892 €. A les Balears, el jovent menor de 25 anys ha vist disminuir, durant el 2023, el seu sou en 512 € respecte a l'any anterior, mentre que els joves més grans han cobrat, de mitjana, 727 € més durant el 2023.

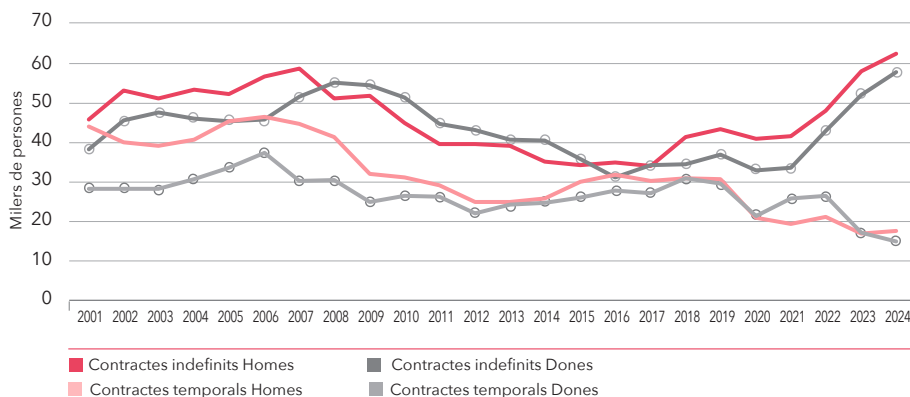
Gràfic 17: Evolució de la taxa d'ocupació a les Illes Balears per trimestres entre joves de 16 a 24 anys i de 25 a 34 anys, per grups d'edat. 2019T1-2025T3

Font: elaboració de l'OBIJB a partir de l'IBESTAT

Gràfic 18: Joves de 16 a 34 anys per sector d'ocupació. Illes Balears. 2022

Font: elaboració de l'OBIJB a partir de l'IBESTAT

Gràfic 19: Evolució de la contractació laboral del jovent balear de 16 a 34 anys per tipus de contracte (2001-2024)

Font: elaboració de l'OBIJB a partir de l'IBESTAT

D'acord amb les dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), el salari mitjà a les Illes és lleugerament inferior que el que es percep a nivell estatal, a excepció del salari de les dones, que és lleugerament superior (25.591 € a Espanya i 26.260 € a les Balears). Aquesta diferència és encara major

entre els sous de les dones joves de 25 a 34 anys de les Illes Balears i la mitjana nacional (24.306 € i 22.123 €, respectivament). No obstant, cal ser prudents amb aquestes xifres, ja que l'INE avisa que el nombre de les observacions a les Illes Balears està subjecte a gran variabilitat.

4. Emancipació residencial

La taxa d'emancipació jove (16-29 anys) a les Illes Balears l'any 2024 se situa en el 16,2 %, 1 punt per damunt de l'espanyola. Aquest percentatge suposa la xifra més baixa de la sèrie (vegeu el gràfic 21).

Les taxes d'emancipació segueixen a la baixa en una comunitat que s'ha diferenciat durant anys per tenir les taxes més altes d'emancipació juvenil, atès el dinamisme del mercat laboral que proporcionava al jovent independència econòmica que possibilitava l'accés a un habitatge i l'inici d'un projecte de vida propi. En l'actualitat, l'accés al mercat laboral no garanteix l'accés a un habitatge entre d'altres raons per l'increment exponencial dels preus del mercat immobiliari.

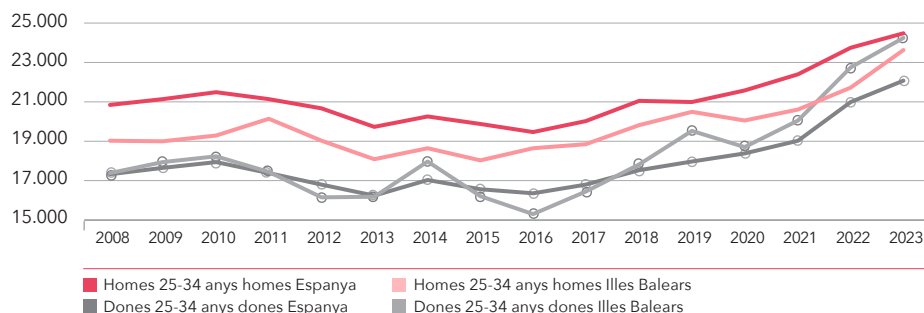
Quasi 6 de cada 10 joves espanyols emancipats (58,5 %) d'entre 16 i 29 anys viu de lloguer, d'aquests el 7,3 % paga un lloguer inferior al preu de mercat. Només el 27 % viu a un habitatge en propietat i el 14,5 % viu en un habitatge cedit (vegeu el gràfic 22).

5. Cohesió social

L'any 2024, el 40 % del jovent de les Balears (vegeu el gràfic 23) declara arribar amb dificultat (12 %) o amb certa dificultat (28 %) a final de mes, xifres inferiors a l'any anterior. Per altra banda, declara arribar amb facilitat a final de mes un de cada quatre joves i el 32 % amb certa facilitat.

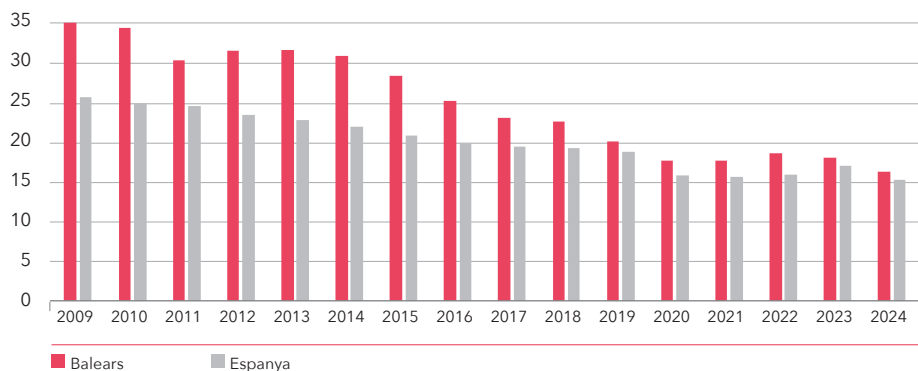
La taxa de risc de pobresa a les Illes Balears se situa en el 14,5 % l'any 2024, la xifra més baixa en els darrers quinze anys, de la mateixa manera que per a la població jove d'entre 16 i 29 anys que presenta una taxa del 8,6 %. El major risc de pobresa se segueix concentrant en les persones menors de 16 anys, amb un 26,4 %, cosa que significa que un de cada quatre infants és vulnerable. Al gràfic 24 s'observa el descens en el darrer any de la taxa de risc de pobresa, tant per a la població general com per al jovent d'entre 16 i 29 anys.

Gràfic 20: Evolució del salari anual mitjà de les persones joves de 25 a 34 anys per sexe. Illes Balears-Espanya

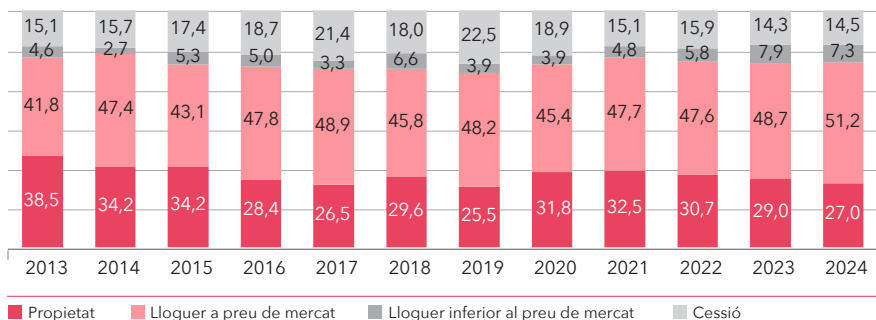
Font: elaboració de l'OBJIB a partir de les dades de l'INE (Enquesta anual d'estructura salarial)

Gràfic 21: Taxa d'emancipació residencial dels joves de 16 a 29 anys. Illes Balears i Espanya

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de dades de l'Observatorio de la Emancipación

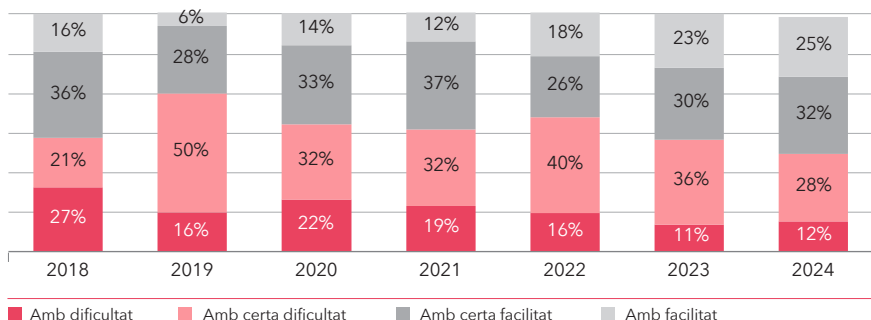
Gràfic 22: Llars on la persona de referència té de 16 a 29 anys segons el règim de tinença. Espanya

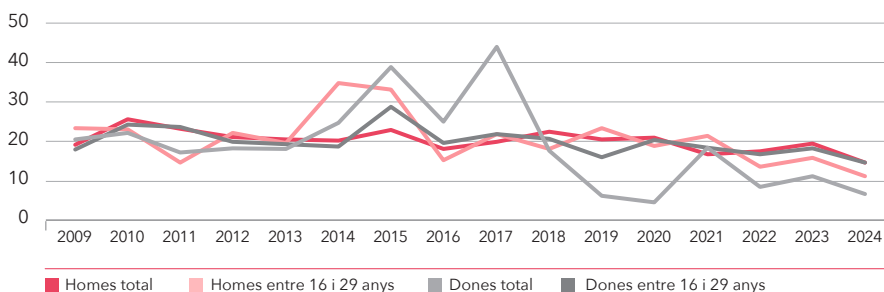
Nota: la persona de referència és la persona responsable de l'habitatge.

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de dades de l'INE

Gràfic 23: Distribució del jovent balear (16-29 anys) segons el grau de dificultat per arribar a final de mes

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de les dades de l'IBESTAT

Gràfic 24: Evolució de la taxa de risc de pobresa jove (16-29 anys) per sexe. Illes Balears

Font: elaboració de l'OBJIB a partir de les dades de l'IBESTAT

Referències bibliogràfiques

- IBESTAT. *IBESTAT - Institut d'Estadística de les Illes Balears*
- INE. www.ine.es
- MAS, A. (2022). Joves balears en xifres 2023. *Anuari de la Joventut de les Illes Balears 2023*, 27-48: www.caib.es/sites/objib/ca/anyari_de_la_joventut_de_les_illes_balears_2023
- MINISTERIO DE EDUCACIÓN, FORMACIÓN PROFESIONAL Y DEPORTES. Anuario estadístico. Las cifras de la educación en España: www.educacionyfp.gob.es/servicios-al-ciudadano/estadisticas/indicadores/cifras-educacion-espana.html
- OBSERVATORIO DE EMANCIPACIÓN. Consejo de la Juventud de España: *Observatorio Joven de Emancipación*. www.cje.org/
- OBSERVATORI DE LA JOVENTUT DE LES ILLES BALEARS (OBJIB). Sistema d'indicadors de joventut de l'Observatori de la Joventut de les Illes Ba-

lears: www.caib.es/sacmicrofront/contenido.do?mkey=M10080912052716472036&lang=CA&cont=25425

**Més joves en risc de pobresa,
que joves emancipats.
Anàlisi de l'informe del
primer semestre de 2024 de
l'Observatori de l'Emancipació
de les Illes Balears**

**COMISSIÓ PERMANENT DEL CONSELL DE LA
JOVENTUT DE LES ILLES BALEARS (2025)**

Comissió Permanent del Consell de la Joventut de les Illes Balears (2025)

El Consell de la Joventut de les Illes Balears (CJIB) és l'òrgan màxim de representació del jovent i de les organitzacions juvenils balears. Es tracta d'una entitat independent i plural que té com a missió defensar els drets de la joventut, impulsar polítiques públiques que responguin a les seves necessitats reals i promoure la participació activa de les persones joves en tots els àmbits de la societat.

La Comissió Permanent, elegida democràticament per les entitats membres, és l'òrgan executiu encarregat de portar a terme les línies de treball i traçar els posicionaments del CJIB, així com incidir davant les institucions per garantir que la veu del jovent sigui escoltada i tinguda en compte.

L'equip actual, elegit el 14 de desembre de 2024, està format per Pau Emili Muñoz Canyelles (president), Margarita de Noia Blanc (vicepresidenta d'Entitats), Antònia Salas Socias (vicepresidenta d'Incidència Política), Francisco Bibiloni Rotger (tresorer), Álvaro Bonet Santacruz (secretari), Margalida Tatiana Duran Nadal (vocal), Ariadna Garau Morilla (vocal) i Martí Mus Tur (vocal). La seva acció se centra en àmbits com l'habitatge, el treball digne, la salut mental, l'educació, la igualtat i el medi ambient, amb una mirada crítica i propositiva per transformar la realitat que afronta la joventut de les Illes Balears.

Resum

L'article radiografia la situació crítica de l'emancipació juvenil a les Illes Balears el primer semestre de 2024, segons l'Observatori d'Emancipació del CJE. Només un 15,3 % de joves viuen fora de la llar familiar, amb xifres encara més baixes entre les persones nascudes a les Illes. Els salaris baixos, la precarietat laboral i l'encariment de l'habitatge converteixen l'emancipació en un privilegi. El lloguer lliure absorbeix el 59 % dels ingressos d'una llar jove i la compra equival a més de 22 anys de salari. Les desigualtats de gènere i d'origen, el risc creixent de pobresa (15,7 %) i la inflació agreugen la situació. L'article denuncia que estudiar ja no garanteix una feina digna i treballar no assegura sortir de la precarietat. El CJIB reclama mesures urgents, com regular el lloguer, ampliar el parc públic i destinar-ne una part als joves, reconvertir espais en habitatge social i reduir impostos al primer habitatge. El missatge és clar: no volem viure eternament a la sala d'espera de la vida adulta. Exigim habitatge digne, feines estables i oportunitats reals, ara.

Paraules clau: Emancipació / Habitatge / Joventut / Precarietat / Illes Balears

Resumen

El artículo retrata la situación crítica de la emancipación juvenil en Baleares durante el primer semestre de 2024, según el Observatorio de Emancipación del CJE. Solo un 15,3 % de jóvenes vive fuera del hogar familiar, con cifras aún más bajas entre las personas nacidas en las islas. Los salarios bajos, la precariedad laboral y el encarecimiento de la vivienda convierten la autonomía en un privilegio. El alquiler libre absorbe el 59 % de los ingresos de un hogar joven y la compra equivale a más de 22 años de salario. Las desigualdades de género y origen, el creciente riesgo de pobreza (15,7 %) y la inflación agravan el problema. El artículo denuncia que estudiar ya no garantiza un empleo digno y trabajar no asegura salir de la precariedad. El CJIB reclama medidas urgentes, como regular el alquiler, ampliar el parque público y destinar una parte a jóvenes, reconvertir espacios en vivienda social y reducir impuestos a la primera vivienda. El mensaje está claro: no queremos vivir eternamente en la sala de espera de la vida adulta. Exigimos vivienda digna, trabajos estables y oportunidades reales, ahora.

Palabras clave: Emancipación / Vivienda / Juventud / Precariedad / Islas Baleares

1. Context

L'emancipació residencial és una fita clau en la trajectòria vital de qualsevol persona. Més enllà del canvi d'adreça, representa l'assoliment d'una autonomia personal, econòmica i social que permet iniciar un projecte de vida propi. Aquest pas simbolitza la transició cap a la plena ciutadania, amb tot el que implica en termes de responsabilitats, drets i oportunitats. No obstant això, a les Illes Balears aquesta emancipació s'ha convertit en una fita cada vegada més llunyana i complexa que sovint arriba més tard del que seria socialment desitjable o, fins i tot, que no arriba mai.

Els darrers anys són testimoni d'una cronificació de factors que dificulten, de manera estructural, l'accés a una vida independent: salaris baixos, temporalitat i parcialitat no desitjada en el treball, un mercat d'habitatge tensionat fins a límits insostenibles, un cost de vida creixent per damunt de l'evolució salarial i, en molts de casos, una formació que no es correspon amb les necessitats reals del mercat laboral. Aquesta combinació d'elements ha erosionat la capacitat de les persones joves per sostenir econòmicament una llar pròpia i consolidar un projecte vital estable.

El mercat immobiliari balear, marcat per una pressió turística, inversora i especuladora molt elevada, ha convertit l'habitatge en un bé escàs i car, i ha expulsat gradualment la població jove dels seus barris d'origen. Això es veu agreujat per un parc públic d'habitatge reduït i per polítiques que, tot i reconèixer el problema, no han aconseguit revertir-lo de manera efectiva. El resultat és que, avui, per a moltes

persones joves, l'emancipació no és una etapa natural del cicle vital, sinó un privilegi reservat a una minoria amb ingressos per damunt de la mitjana o amb un suport familiar i patrimonial.

En paral·lel, la precarietat laboral continua sent un dels principals obstacles. L'entrada al mercat de treball es produeix, massa sovint, a través de contractes temporals, salaris baixos i condicions inestables, especialment en sectors com el comerç, l'hostaleria i altres serveis de temporada, que concentren gran part de l'ocupació juvenil a les Balears. Aquesta situació dificulta no només l'accés a l'habitatge, sinó també la possibilitat de planificar i sostenir qualsevol projecte a mitjà o llarg termini.

Cal tenir en compte, a més, les desigualtats de gènere i origen: les dades mostren diferències molt significatives tant en les possibilitats d'emancipació com en les condicions en què aquesta es produeix. Les dones joves, especialment les nascudes fora de les Balears, registren percentatges més elevats d'emancipació, però també sovint més vulnerabilitat econòmica i menys xarxa de suport.

El discurs institucional ha reconegut en reiterades ocasions la dificultat creixent del jovent per emancipar-se. Malgrat això, les dades de l'Observatori d'Emancipació –elaborat pel Consell de la Joventut d'Espanya amb la col·laboració del CJIB– mostren un panorama que fa anys que no millora i que, en alguns indicadors, fins i tot retrocedeix. Aquesta realitat posa en tensió la idea mateixa de joventut com a etapa de transició cap a l'autonomia, ja que obliga moltes persones joves a romandre a la llar familiar molt més temps del que voldrien, amb un

impacte directe en el seu benestar emocional, les seves relacions socials i la seva capacitat de desenvolupar-se plenament com a persones adultes.

En definitiva, el context actual de les Illes Balears no només dificulta el camí cap a l'emancipació, sinó que també redefineix la manera com s'entén aquesta etapa vital. L'accés a un habitatge digne i assequible, juntament amb un treball estable i ben remunerat, s'ha convertit en un repte col·lectiu que exigeix respostes estructurals i valentes. Sense una actuació decidida, el risc és perpetuar una generació atrapada en la dependència, amb un futur hipotecat per condicions que escapen completament al seu control.

2. Objectius i metodologia

Aquest article té com a objectiu principal oferir una anàlisi interpretativa i rigorosa de les dades relatives a l'emancipació juvenil a les Illes Balears durant el primer semestre de l'any 2024. Pretén proporcionar una visió comprensiva de la situació dels joves en els àmbits clau que afecten el procés d'emancipació, com són l'habitatge, l'accés al mercat laboral, la formació educativa i professional, així com les desigualtats vinculades al gènere i a l'origen socioeconòmic i cultural.

El material de base s'extreu de l'informe autonòmic de l'Observatori d'Emancipació, que ofereix dades estadístiques actualitzades sobre les condicions de vida de la població juvenil. Per tal de dotar l'anàlisi d'una mirada més profunda i crítica, se seleccionen de manera específica els indicadors que permeten identificar les dificultats i les oportunitats dels

joves a l'hora de fer el salt cap a la vida adulta independent. Així, es posa especial atenció a factors com l'accés a un habitatge digne i assequible, la qualitat i l'estabilitat de l'ocupació, els nivells de formació i la presència de desigualtats per gènere i origen.

Metodològicament, l'article combina una aproximació quantitativa basada en l'explotació de dades estadístiques amb una perspectiva qualitativa interpretativa que contextualitza els resultats dins el marc socioeconòmic actual. Aquesta aproximació permet analitzar les xifres absolutes i també les relacions i les interseccions entre diferents factors estructurals, com les dificultats d'accés a l'habitatge i la precarietat laboral, que afecten de manera diferenciada els joves segons la seva situació personal i social.

En definitiva, l'objectiu és generar una lectura crítica i contextualitzada de l'emancipació juvenil a les Illes Balears que serveixi tant per informar la ciutadania com per orientar polítiques públiques més efectives i inclusives, ateses les necessitats reals del col·lectiu juvenil.

Algunes de les dades que es presenten a l'apartat d'anàlisi i resultats s'han de prendre amb precaució ja que no són públiques i poden estar afectades per grans errors de mostreig. En aquests casos es presenten indicades amb un asterisc.

3. Anàlisi de dades i resultats

3.1. La davallada de l'emancipació

La taxa d'emancipació juvenil a les Illes Balears durant el primer semestre de 2024 es va situar en un 15,3 %, de manera que va experimentar una cai-

guda interanual d'1,05 punts. Aquest descens confirma i consolida una tendència regressiva que evidencia les dificultats creixents dels joves per accedir a una vida pròpia i independent. Només un terç de les persones d'entre 25 i 29 anys (33,2 %) viu fora de la llar familiar (gràfic 3), i les dades mostren diferències significatives segons el sexe i l'origen: l'emancipació entre els homes és especialment baixa (13,4 %, gràfic 2), i entre les persones nascudes a les Balears, el percentatge és encara més reduït (8,4 %, taula 4). Aquest darrer indicador s'explica, en part, pel fet que moltes de les persones joves que arriben des de fora de l'arxipèlag ja ho fan amb certa independència, ja que han hagut de partir de la llar familiar per venir aquí, mentre que els joves autòctons enfronten condicions estructurals que dificulten el seu procés d'emancipació.

Aquestes xifres no són simplement una anècdota estadística: posen de manifest un fracàs estructural que afecta la capacitat del jovent per assolir l'autonomia plena. Les polítiques públiques vigents no han estat capaces de garantir condicions reals que facilitin l'emancipació juvenil. Entre els principals obstacles que condicionen aquesta situació hi ha l'accés limitat a un habitatge assequible i digne; la precarietat laboral, que dificulta l'estabilitat econòmica, i l'increment sostingut del cost de vida, que augmenta la dependència econòmica de la llar familiar.

Com a resultat, l'emancipació ha deixat de ser percebuda com una etapa natural del cicle vital per convertir-se en un privilegi reservat només a un petit grup de joves amb recursos suficients o circumstàncies excepcionals.

Gràfic 1. Dades del final del primer semestre de 2024

El 15,3 %
del jovent entre 16 i 29
anys estava **emancipat**,
1 punt menys que l'any
abans.

El preu mitjà del lloguer lliure
representava el

el **59 %**
dels ingressos
d'una llar jove

i el **135,9 %**
del salari d'una
persona jove.

El preu mitjà de compra d'habitatge
equivale a

22,1 vegades
el salari anual d'una persona assalariada
jove.

La **meitat**

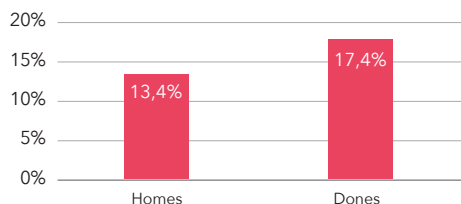
del jovent no tenia ingressos
regulars

i el
15,7 %
estava en risc de pobresa
o exclusió social.

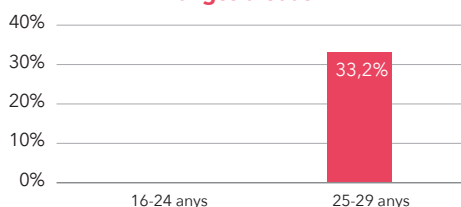

Aquesta realitat evidencia la necessitat urgent que les administracions públiques reconeguin l'emancipació juvenil com un dret fonamental, i no com una opció subjecta a la sort o a la situació socioeconòmica de cadascú. Garantir que totes les persones joves puguin construir una vida pròpia i independent ha de ser un objectiu prioritari de les polítiques socials i d'habitatge, així com una prioritat central en la planificació econòmica i educativa de les Illes Balears.

Gràfic 2: Taxa d'emancipació (16-29 anys)

Gràfic 3: Taxa d'emancipació residencial per franges d'edat

3.2. L'habitatge: una barrera insalvable

El mercat de l'habitatge continua sent un dels principals obstacles per a l'emancipació juvenil. El cost del lloguer lliure absorbeix el 59 % dels ingressos d'una llar jove i representa el 135,9 % del salari d'una sola persona jove (taula 3). De fet, de mitjana, una persona jove assalariada a les Illes Ba-

lears només podria permetre's llogar 18 metres quadrats dins el mercat lliure (gràfic 6).

Pel que fa a la compra, adquirir un habitatge nou suposa l'equivalent a 22,1 anys de salari juvenil, una xifra que situa aquesta opció fora de l'abast de la immensa majoria del col·lectiu (gràfic 5).

El règim de tinença majoritari entre les persones joves és el lloguer a preu de mercat (45,7 %), seguit de la propietat amb hipoteca (16,9 %) i el lloguer a preu inferior al de mercat (14,7 %). A més, un 27,3 % de les persones que viuen de lloguer ho fan compartint pis, una pràctica especialment habitual entre els més joves, que sovint no tenen cap altra alternativa viable (taula 2).

Els indicadors oficials estableixen com a superfície màxima tolerable de lloguer aquella en què la renda mensual no supera el 30 % del sou mitjà d'una persona jove o dels ingressos mitjans d'una llar jove. De la mateixa manera, es consideren ingressos mínims per adquirir un habitatge lliure els que permetrien dedicar com a màxim el 30 % de la renda a pagar una hipoteca mitjana. També s'estableix un límit en la superfície de compra que no hauria de superar aquest percentatge sobre els ingressos juvenils.

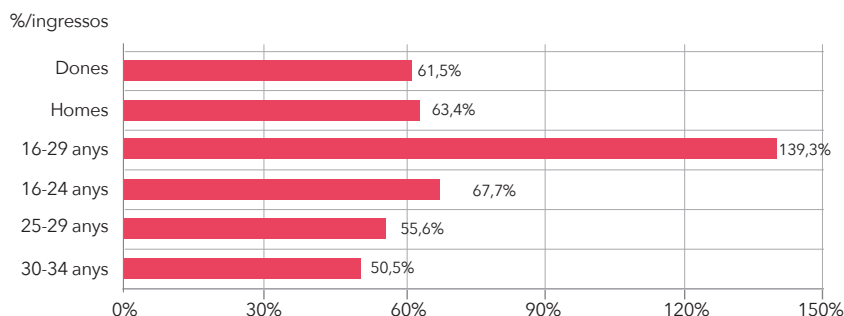
Per poder destinar només el 30 % del seu salari al pagament d'una hipoteca, una persona jove hauria de guanyar 5.440 euros nets mensuals –una quantitat completament allunyada de la realitat salarial del jovent (taula 3).

Aquestes dades posen de manifest una realitat incontestable: el sistema actual d'habitatge expulsa el jovent. Els lloguers són prohibitius, la compra és una quimera, i el parc pú-

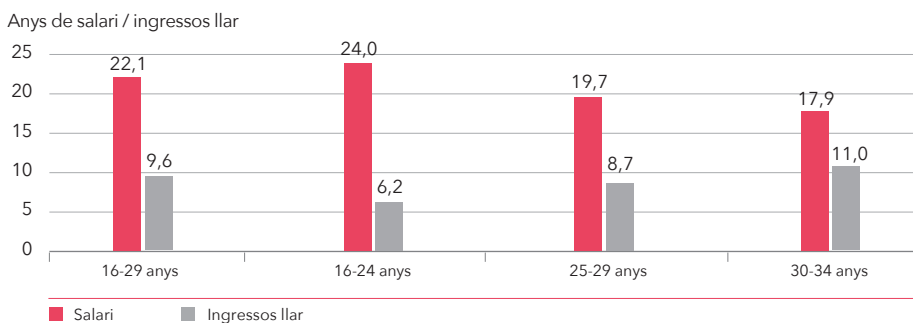
blic d'habitatge és insuficient. No es tracta d'un problema de decisions individuals, sinó d'un model econòmic que condemna la joventut a viure en la precarietat o a quedar atrapada a

casa dels progenitors. Cal una intervenció valenta i decidida de les institucions: regular preus, ampliar el parc públic, i reconèixer, per fi, que l'habitatge és un dret i no una mercaderia.

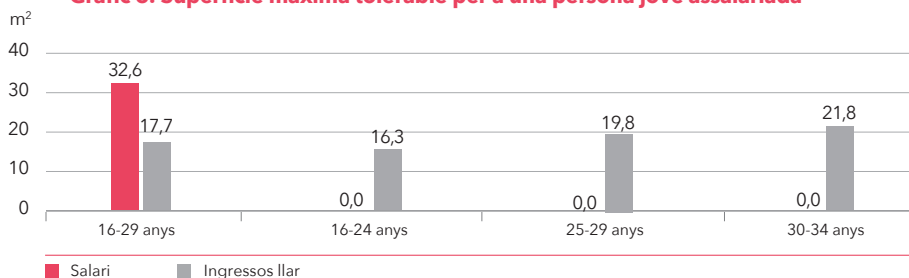
Gràfic 4: Cost d'accés a l'habitatge en propietat d'una persona jove assalariada

Gràfic 5: Relació entre el preu de venda dels habitatges i la capacitat adquisitiva de la població

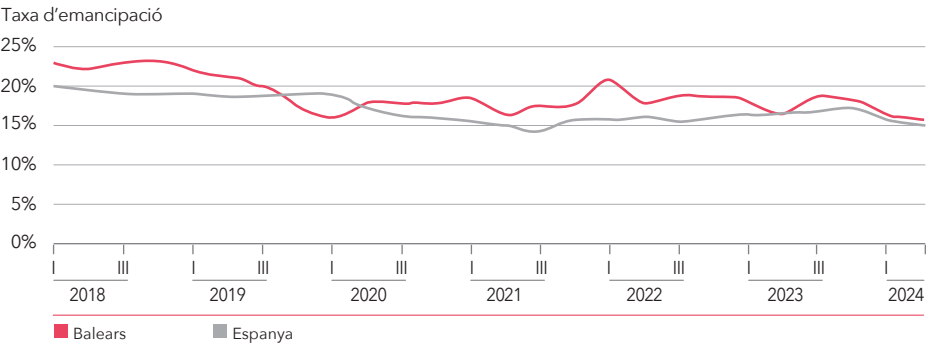
Gràfic 6: Superfície màxima tolerable per a una persona jove assalariada

Taula 1. Població total i emancipada

	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Població Jove						
Quantitat de persones	197.500	120.344	77.156	101.442	96.059	85.958
Variació interanual	0,1%	-1,8%	3,2%	0,7%	-0,6%	-0,4%
%/total població	16,1%	9,8%	6,3%	8,3%	7,8%	7,0%
Població Jove emancipada						
Quantitat de persones emancipades	30.285	—*	25.581	13.580	16.705	62.444
Variació interanual	-6,3%	—*	-9,2%	-0,4%	-10,7%	1,1%
Taxa d'emancipació (¹)	15,3%	—*	33,2%	13,4%	17,4%	72,6%
Variació interanual (pp)	-1,05	—*	-4,55	-0,14	-1,97	1,08
Llars Joves						
Quantitat de llars	18.722	—*	15.859	12.129	6.593*	36.686
Variació interanual	-3,6%	—*	-10,5%	43,1%	-39,7 %*	17,1%
Taxa de principalitat (²)	9,5%	—*	20,6%	12,0%	6,9%*	42,7%
Persones per llar	2,0	3,4*	1,7	2,1	2,4*	2,3
Llars unipersonals						
Quantitat de llars unipersonals	9.639	—*	9.538	7.367*	—*	13.233
Variació interanual (pp)	38,4%	—*	47,2%	—	—*	87,4%
%/llars de la mateixa edat	51,5%	—*	60,1%	60,7%*	—*	36,1%
%/població emancipada de la mateixa edat	31,8%	—*	37,3%	54,2%*	—*	21,2%

Gràfic 7: Evolució de l'emancipació residencial en joves de 16 a 29 anys

Taula 2. Règim de tinença dels habitatges de les persones emancipades

	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Règim de tinença						
En propietat sense hipoteca	—*	—*	—	—*	—	24,91%
Variació interanual (pp)	—*	—*	—	—*	—	—*
En propietat amb hipoteca	16,87 %*	—*	—	—*	—*	22,86%
Variació interanual (pp)	0,00*	—*	—	—*	—*	–9,22
En lloguer o relloguer a preu de mercat	45,66%	—*	49,93%	—*	49,35%	38,88%
Variació interanual (pp)	12,52	—*	8,97	—*	16,45	–5,27
En lloguer o relloguer a preu inferior al de mercat	14,65 %*	—*	16,57 %*	—*	18,37 %*	—*
Variació interanual (pp)	1,69*	—*	0,56*	—*	—*	—*
En cessió gratuïta	13,30 %*	—*	—*	—*	—*	11,14 %*
Variació interanual (pp)	–0,29*	—*	—*	—*	—*	–1,10*
Persones que comparteixen habitatge (% lloguer)	27,25%	58,58%	23,13%	40,36%	21,46%	10,09%
Variació interanual (pp)	–12,22	–26,98	–5,47	16,35	–26,44	–23,54

Taula 3. Accés de la població jove a l'habitatge

Concepte	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Accés a l'habitatge lliure per lloguer						
Renda habitatge lliure (euros/mes)	1.592,00					
Variació interanual	21,3 %					
Cost d'accés lloguer						
Llar jove (%/ingressos)*	59,0 %	38,1 %	53,5 %	50,0 %	52,7 %	67,4 %
Variació interanual (punts percentuals)	–4,4					
Persona assalariada (% salari)*	135,9 %	147,5 %	121,0 %	138,1 %	133,9 %	109,9 %
Variació interanual (punts percentuals)	23,7					

16-29 anys						30-34 anys
Concepte	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Renda màxima tolerable						
Llar jove (euros/mes)	810,09	1.254,88	892,35	955,64	906,78	708,18
Variació interanual (punts percentuals)	23,3					
Persona assalariada (euros/mes)	351,42	323,83	394,60	345,74	356,58	434,48
Variació interanual (punts percentuals)	0,2					
Superfície màxima tolerable de lloguer ⁽⁷⁾						
Llar jove (m²)	40,7	63,1	44,8	48,0	45,6	35,6
Variació interanual	7,5 %					
Persona jove assalariada (m²)	17,7	16,3	19,8	17,4	17,9	21,8
Variació interanual	-17,5 %					
Accés a un pis compartit de lloguer a Palma de Mallorca						
Renda mitjana lloguer habitació (euros/mes)	475	—	—	—	—	—
Variació interanual	18,8 %	—	—	—	—	—
Cost d'accés lloguer pis compartit (Llar jove) (%/ingressos)*	17,6 %	—	—	—	—	—
Variació interanual (punts percentuals)	-1,73	—	—	—	—	—
Cost d'accés lloguer pis compartit (Persona assalariada) (% salari)*	40,6 %	—	—	—	—	—
Variació interanual (punts percentuals)	6,35	—	—	—	—	—
Preu de venda de l'habitatge						
Preu mitjà habitatge lliure (euros)	310.870,00					
Variació interanual	8,30%					
Preu habitatge lliure nou (euros)	350.330,00					
Variació interanual	4,20%					
Preu habitatge lliure segona mà (euros)	309.710,00					
Variació interanual	8,50%					

continua

Concepte	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Preu mitjà habitatge protegit (euros)	106.640,00					
Variació interanual	-0,97%					
Ràtio de solvència⁽⁸⁾						
Preu habitatge lliure / salari persona jove	22,1	24,0	19,7	22,5	21,8	17,9
Variació interanual	8,10%					
Preu habitatge lliure / ingressos llar jove	9,6	6,2	8,7	8,1	8,6	11,0
Variació interanual	-16,90%					
Accés a l'habitatge lliure en propietat amb finançament hipotecari						
Cost accés propietat						
Llar jove (% ingressos)*	60,43%	17,50%	24,60%	22,90%	24,20%	31,00%
Variació interanual (punts percentuals)	0,47					
Persona assalariada (%/ salari)*	139,3%	67,7%	55,6%	63,4%	61,5%	50,5%
Variació interanual (punts percentuals)	33,14					
Preu màxim tolerable compra						
Llar jove (euros)	233.307,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Variació interanual	32,70%					
Persona assalariada (euros)	101.207,52	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Variació interanual	1,90%					
Entrada inicial per a la compra						
Import (euros)	93.261,00					
Nombre vegades ingressos anuals llar jove	2,9	1,9	2,6	2,4	2,6	3,3
Variació interanual	-16,94%					
Nombre vegades salari anual persona jove	6,6	7,2	5,9	6,7	6,5	5,4
Variació interanual	8,10%					
Superfície màxima tolerable de compra⁽⁹⁾						
Llar jove (m²)	75,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Variació interanual	22,50%					

continua

Concepte	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Persona jove assalariada (m²)	32,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Variació interanual	-5,90%					
Ingressos mínims per adquirir un habitatge lliure ⁽¹⁰⁾						
Ingressos mínims (euros anuals)	65.276,40					
Ingressos mínims (euros mensuals)	5.439,70					
Variació interanual	31,4%					
Diferència amb ingressos mitjans llar jove	101,4%	30,0%	82,9%	70,8%	80,0%	130,4%
Diferència amb salari mitjà persona jove	364,4%	403,9%	313,6%	372,0%	357,7%	275,6%

3.3. Ocupació i precarietat laboral

La situació laboral del jovent a les Illes Balears continua marcada per la precarietat i les desigualtats estructurals que afecten especialment les persones més joves. Tot i que la taxa d'ocupació entre les persones de 16 a 29 anys mostra una certa activitat laboral, aquesta xifra no reflecteix necessàriament una inserció laboral estable ni condicions de treball dignes. L'ocupació juvenil sovint es caracteritza per la temporalitat, les jornades parcials no desitjades, la sobrequalificació, els salaris baixos i una elevada rotació, aspectes que impedeixen als joves planificar i construir un projecte vital autònom i sostenible.

Les dades per sexe fan evident una persistència de la bretxa de gènere en l'accés i la qualitat del treball. La taxa d'ocupació masculina és del 58,6 %, mentre que la femenina se situa en un preocupant 47,8 %: una diferència de gairebé 11 punts percentuals (gràfic

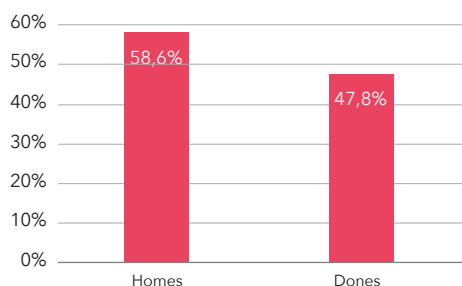
8). Aquest desequilibri indica que les dones joves afronten més obstacles per entrar en el mercat laboral i, quan ho aconsegueixen, sovint queden relegades a ocupacions menys estables, pitjor remunerades i amb menys drets laborals.

L'atur juvenil mostra encara més aquesta desigualtat estructural. La taxa d'atur entre els homes joves és del 10,6 %, mentre que entre les dones joves arriba fins al 19 %, gairebé el doble (gràfic 9). Aquestes xifres no només exposen les dificultats d'accés a l'ocupació, sinó també una distribució desigual de la precarietat laboral segons el gènere, que provoca una doble penalització: dificultat per accedir a una feina i condicions laborals més desfavorables quan s'hi accedeix.

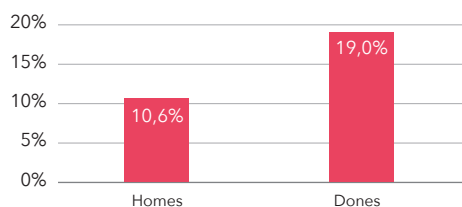
Les xifres ens recorden que tenir feina no és sinònim de viure amb dignitat. L'experiència laboral de moltes de persones joves està marcada per la inseguretat econòmica i l'absència de perspectives de futur. Per això, és im-

prescindible que les polítiques d'ocupació juvenil no es limitin a generar llocs de treball, sinó que incorporin mesures que garanteixin condicions laborals dignes, estables i amb drets plens. A més, aquestes polítiques han de tenir una perspectiva feminista, amb l'objectiu de reduir les desigualtats de gènere i assegurar que totes les persones joves, independentment del sexe, puguin accedir a un mercat laboral just i equitatiu.

Gràfic 8: Taxa d'ocupació (16-29 anys)

Gràfic 9: Taxa d'atur (16-29 anys)

Els joves no volem treballar només per sobreviure; volem treballar per viure dignament i per poder construir un projecte de vida que ens ofereixi seguretat, autonomia i oportunitats reals de desenvolupament personal i professional. Aquesta aspiració ha de ser el motor de les polítiques laborals i socials dirigides al col·lectiu juvenil, posant en el centre els drets, la igualtat i la qualitat de l'ocupació.

3.4. Desigualtats per gènere i origen

L'accés a l'emancipació juvenil no és homogeni: tant el lloc d'origen com el gènere tenen un paper fonamental a l'hora de poder iniciar una vida independent. Les dades disponibles indiquen diferències molt significatives que mostren desigualtats estructurals que les institucions encara no han abordat amb prou contundència, i que condicionen profundament les trajectòries vitals de les persones joves.

Entre les persones joves de 16 a 29 anys nascudes a les Illes Balears, només un 8,44 % estan emancipades. Aquesta xifra contrasta de manera clara amb el 26,84 % de les persones nascudes en altres comunitats autònomes de l'Estat, i amb el 27,25 % de les nascudes a altres països. Les diferències es fan encara més evidents si ens centram en la franja d'edat de 25 a 29 anys: només el 23,42 % de les nascudes a les Balears estan emancipades, enfront del 44,73 % de les nascudes en altres comunitats autònomes i del 42,35 % de les nascudes a l'estranger (taula 4). Aquesta comparativa deixa veure un patró clar: el jovent migrat a les Illes Balears sovint arriba ja en situació d'emancipació o es veu forçat a independitzar-se per manca de xarxa familiar de suport. Aquesta realitat assenyala com el context social i familiar condiciona de manera decisiva la possibilitat d'emancipar-se, i com l'origen geogràfic es tradueix en oportunitats o obstacles estructurals.

Pel que fa al gènere, tot i la manca de dades completes i desagregades en alguns casos, es pot afirmar que les dones joves nascudes fora de les Balears s'emancipen en percentatges més elevats que els homes. En el cas de les nascudes en altres comunitats

autònomes, la taxa és del 32,49 %, mentre que en el cas de les nascudes a altres països arriba al 36,73 % (taula 4). Aquestes dades poden reflectir més necessitat d'autonomia entre les dones migrades, però també poden indicar situacions de vulnerabilitat i manca de suport familiar, que obliguen aquestes joves a independitzar-se abans del que seria habitual. Així, el gènere actua com a variable que amplifica les desigualtats preexistents, especialment en contextos de migració i mobilitat juvenil.

Les desigualtats per l'origen i el gènere en l'emancipació no són fruit de la casualitat ni de decisions individuals, sinó el reflex de condicions

materials, socials i culturals desiguals. No tothom comença del mateix punt de partida ni disposa de les mateixes oportunitats per accedir a l'habitatge, a la formació o al mercat laboral. Aquestes bretxes estructurals exigeixen que les polítiques públiques no es limitin a generar oportunitats genèriques, sinó que implementin mesures específiques per compensar les desigualtats, assegurant un accés universal a drets fonamentals com l'habitatge digne i el treball estable. Només així serà possible garantir que la possibilitat d'emancipar-se no depengui de l'origen ni del gènere, sinó que sigui una etapa accessible i viable per a tota la joventut de les Illes Balears.

Taula 4. Emancipació segons l'origen

	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Emancipació segons el lloc d'origen						
Persones emancipades nascudes a Balears	10.422	—	9.815	6.116*	—	19.382
Taxa d'emancipació de nascudes a Balears	8,44 %	—	23,42 %	9,33 %*	—	54,37 %
Persones emancipades nascudes en altres CA	19.863	—	15.766	7.464*	12.399	43.062
Taxa d'emancipació de nascudes en altres CA	26,84 %	—	44,73 %	20,82 %*	32,49 %	85,59 %
Persones emancipades nascudes en altres països	16.120	—	12.094	5.276*	10.844	29.506
Taxa d'emancipació altres països	27,25 %	—	42,35 %	17,81 %*	36,73 %	85,04 %
Variació interanual (pp)	—*	—*	—	—*	—	—*
Taxa d'emancipació segons la regió d'origen						
Unió Europea (sense Espanya)	—*	—*	—*	—*	—*	86,30 %
Reste d'Europa	—*	—*	—*	—*	—*	—*
Àfrica	39,84 %*	—*	—*	—*	—*	81,08 %*
Amèrica	23,33 %	—*	41,28 %	—*	34,15 %*	87,89 %
Àsia	—*	—*	—*	—*	—	—*
Oceania	—*	—*	—*	—*	—*	—*

3.5. Altres condicionants: formació i pobresa

L'emancipació juvenil no es pot analitzar aïlladament. El nivell de formació acadèmica, la qualitat de l'ocupació i la capacitat adquisitiva són factors determinants que configuren l'accés (o no) a una vida autònoma.

La taxa de pobresa o exclusió social (AROE - At Risk of Poverty and Exclusion) és el percentatge de la població que té un nivell d'ingressos per unitat de consum inferior al 60 % de la mitjana, que pateix mancances materials greus o que resideix en llars sense ocupació o amb baixa intensitat d'ocupació. A les Illes Balears, per primera vegada hi ha més persones joves en risc de pobresa i exclusió social (15,7 %) que persones joves emancipades (15,3 %). Aquesta dada és un toc d'alerta clar: el sistema està fallant a l'hora de garantir condicions mínimes per a la joventut.

La pobresa afecta especialment les franges més joves. El 19,1 % de les persones entre 16 i 24 anys estan en risc de pobresa o d'exclusió, i en el cas dels que no tenen feina, aquest percentatge s'enfila fins al 24,6 % entre les persones inactives i a un preocupant 50,3 % entre les de 25 a 29 anys. Fins i tot entre les persones ocupades el risc no desapareix: el 7,5 % de les joves treballadores estan igualment en situació de pobresa.

La manca d'ingressos ordinaris és una altra expressió d'aquesta realitat: el 43,8 % de la població jove no té ingressos regulars, una proporció que arriba al 62 % entre els 16 i 24 anys. El salari mitjà d'una persona jove és de 14.056,60 € anuals, però entre els joves no emancipats aquesta mitjana baixa fins als 13.560,70 €, molt per

sota del que és necessari per fer front a un habitatge o un projecte vital autònom. De fet, una persona jove no emancipada guanya, de mitjana, gairebé 1.000 € menys que una persona jove emancipada.

Pel que fa a la situació de les llars joves, el 75,4 % no tenen cap persona ocupada, i els ingressos anuals mitjans del total se situen en 32.403,75 € (taula 8).

D'altra banda, el nivell formatiu continua sent un factor clau d'accés a l'emancipació. Les persones joves amb estudis superiors presenten una taxa d'emancipació del 29,6 %, que s'enfila fins al 37 % si ja han acabat els estudis. En canvi, les que només tenen estudis obligatoris no superen el 8,9 % (taula 6 i gràfic 10). Tot i així, el 25,2 % de les persones joves amb estudis superiors estan sobrequalificades, i el 9,3 % de la població jove ocupada està subocupada (és a dir, voldria treballar més hores).

Finalment, cal destacar que una quarta part de les persones joves ocupades (27,2 %) compaginen feina i estudis, però aquesta pràctica ha disminuït, amb una caiguda interanual del 5,7 %, especialment acusada entre els més joves (-22,4 % en la franja de 16 a 24 anys, taula 7 i gràfic 12). Aquesta reducció pot reflectir una major pressió econòmica que obliga a abandonar els estudis per prioritzar ingressos immediats, sovint en feines precàries.

Tot plegat dibuixa un escenari de cronificació de la precarietat juvenil. Estudiar no garanteix una feina estable. Treballar no assegura sortir de la pobresa. Viure a casa dels pares ja no és una elecció, sinó gairebé una imposició. L'emancipació s'ha convertit en un luxe, i la pobresa, en una realitat estructural per a una part creixent de la joventut.

Taula 5. Població jove i nivell d'estudis

Concepte	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Nivell màxim d'estudis assolit						
Estudis primaris o sense estudis	—*	—*	—*	—*	—*	—*
Variació interanual	—*	—*	—*	—*	—*	—*
%/total població de la mateixa edat	—*	—*	—*	—*	—*	—*
Estudis secundaris obligatoris	74.899	54.833	20.066	42.394	32.505	23.892
Variació interanual	-7,1 %	-4,9 %	-12,6 %	-2,9 %	-12,0 %	1,8 %
%/total població de la mateixa edat	37,9 %	45,6 %	26,0 %	41,8 %	33,8 %	27,8 %
Estudis secundaris postobligatoris	68.987	49.673	19.315	34.462	34.526	19.246
Variació interanual	4,4 %	4,6 %	3,9 %	1,0 %	8,1 %	-18,5 %
%/total població de la mateixa edat	34,9 %	41,3 %	25,0 %	34,0 %	35,9 %	22,4 %
Estudis superiors	48.781	13.884	34.896	21.704	27.077	38.883
Variació interanual	19,6 %	32,1 %	15,3 %	28,9 %	13,0 %	10,1 %
%/total població de la mateixa edat	24,7 %	11,5 %	45,23 %	21,4 %	28,2 %	45,2 %
Població que cursa estudis (reglats o no)						
Estudis primaris o sense estudis	—	—	—	—	—	—
Cursa estudis	—	—	—*	—	—	—*
%/total població amb el mateix nivell d'estudis	—	—	—*	—	—	—*
No cursa estudis	—	—	—	—	—	—
%/total població amb el mateix nivell d'estudis	—	—	—	—	—	—
Estudis secundaris obligatoris	74.899	54.833	20.066	42.394	32.505	23.892
Cursa estudis	37.498	33.838	—*	17.189	20.309	—*
%/total població amb el mateix nivell d'estudis	50,1 %	61,7 %	—*	40,5 %	62,5 %	—*
No cursa estudis	37.401	20.996	16.405	25.206	12.195	23.127
%/total població amb el mateix nivell d'estudis	49,9 %	38,3 %	81,8 %	59,5 %	37,5 %	96,8 %

continua

Concepte	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Estudis secundaris postobligatoris	68.987	49.673	19.315	34.462	34.526	19.246
Cursa estudis	38.534	33.215	5.319*	15.295	23.239	—
%/total població amb el mateix nivell d'estudis	55,9 %	66,9 %	27,5 %*	44,4 %	67,3 %	—
No cursa estudis	30.454	16.458	13.996	19.167	11.287	17.349
%/total població amb el mateix nivell d'estudis	44,1 %	33,1 %	72,5 %	55,6 %	32,7 %	90,1 %
Estudis superiors	48.781	13.884	34.896	21.704	27.077	38.883
Cursa estudis	21.329	7.265*	14.064	8.024	13.305	9.172
%/total població amb el mateix nivell d'estudis	43,7 %	52,3 %*	40,3 %	37,0 %	49,1 %	23,6 %
No cursa estudis	27.452	6.620*	20.832	13.680	13.772	29.712
%/total població amb el mateix nivell d'estudis	56,3 %	47,7 %*	59,7 %	63,0 %	50,9 %	76,4 %
Total població	192.667	118.390	74.276	98.560	94.107	82.021
Cursa estudis	97.360	74.317	19.382	40.507	56.853	9.172
%/total població de la mateixa edat	50,5 %	62,8 %	26,1 %	41,1 %	60,4 %	11,2 %
No cursa estudis	95.307	44.073	51.234	58.053	37.254	70.188
%/total població de la mateixa edat	49,5 %	37,2 %	69,0 %	58,9 %	39,6 %	85,6 %

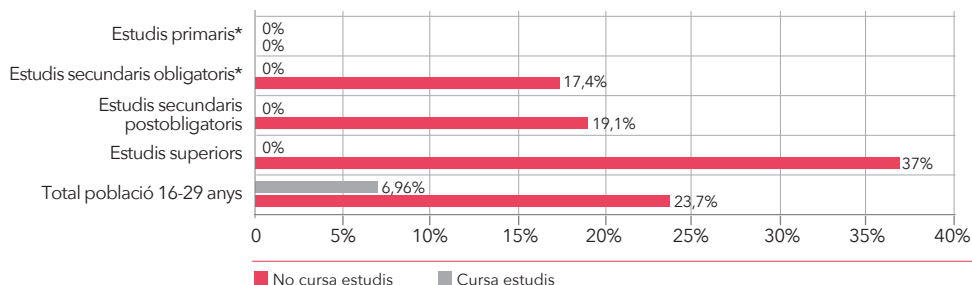
Taula 6. Emancipació i nivell d'estudis

	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Taxa d'emancipació segons el nivell màxim d'estudis assolit (3)						
Estudis primaris o sense estudis	—*	—*	—*	—*	—*	—*
Cursa estudis	—*	—*	—*	—*	—*	—*
No cursa estudis	—*	—*	—*	—*	—*	—*
Estudis secundaris obligatoris	8,9 %*	—*	31,2 %*	—*	—*	51,1 %
Cursa estudis	—*	—*	—*	—*	—*	—*
No cursa estudis	17,4 %*	—*	38,2 %*	—*	—*	49,4 %

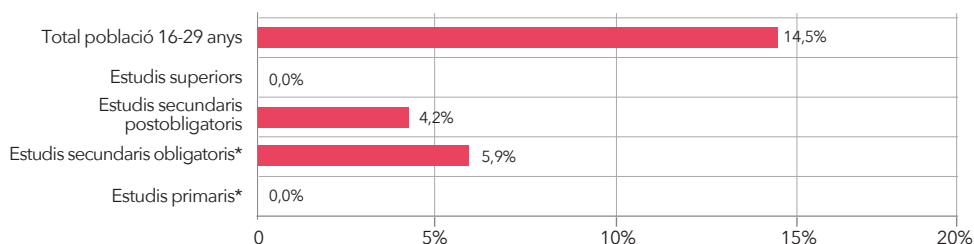
continua

Concepte	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Estudis secundaris postobligatoris	11,9 %	—*	—*	—*	—*	83,2 %
Cursa estudis	—*	—*	—*	—*	—*	—
No cursa estudis	19,1 %*	—*	40,5 %	—*	—*	81,4 %
Estudis superiors	29,6 %	—*	39,6 %	26,8 %*	31,9 %	77,9 %
Cursa estudis	—	—*	—*	—*	—*	65,5 %
No cursa estudis	37,0 %	—*	46,0 %	—*	46,1 %*	81,7 %
Total població	15,3 %	—*	33,2 %	13,4 %*	18,6 %*	72,6 %
Cursa estudis	7,0 %	—*	—*	—*	—*	63,1 %
No cursa estudis	23,7 %	—*	38,1 %	—*	—*	72,1 %

Gràfic 10: Taxa d'emancipació (16-29 anys) segons el nivell màxim d'estudis i si continua estudiant o no

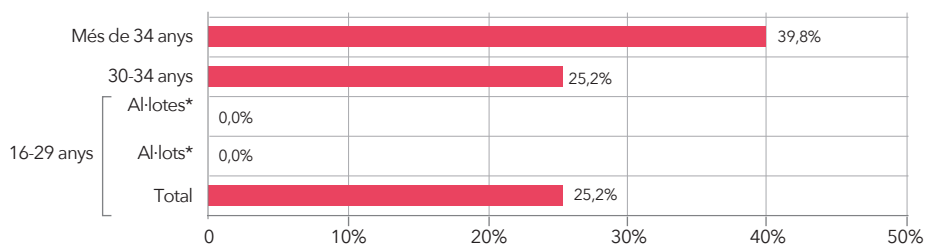
Gràfic 11: Taxa d'atur de la població (16-29 anys) segons el màxim nivell d'estudis assolit

Taula 7. Població ocupada subocupada i sobrequalificada

	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Població subocupada (per insuficiència d'hores) (16)						
Persones subocupades	9.749	5.558*	—	5.227*	—	—
Variació interanual	-2,2%	-3,0%*	—	*	—	—
%/total població ocupada de la mateixa edat	9,3%	12,8%*	—	8,8%*	—	—
Població ocupada que cursa estudis						
Persones que treballen i estudien	28.663	12.335	16.328	10.623	18.040	10.209
Variació interanual	-5,7%	-22,4%	12,6%	-8,1%	-4,2%	-34,6%
%/total població ocupada de la mateixa edat	27,2%	28,4%	26,4%	17,9%	39,3%	14,6%
Població amb estudis superiors						
Població ocupada amb estudis superiors que no cursa estudis	24.081	5.787*	18.294	5.266*	7.086*	28.459
Variació interanual	46,6%	*	33,8%	-42,0%*	-3,7%*	29,5%
%/ població ocupada amb estudis superiors	66,1%	75,1%*	63,7%	70,5%*	61,9%*	78,4%
%/població ocupada de la mateixa edat	22,9%	13,3%*	29,6%	8,9%*	15,4%*	40,6%
%/pob. ocupada no cursa estudis mateixa edat	31,4%	18,6%*	40,1%	25,7%*	41,4%*	47,6%
Població sobrequalificada (17)	6.077	—	—	—	—	7.165
Variació interanual	-4,9%	—	—	—	—	-27,7%
% Població ocupada amb estudis superiors que no cursa estudis	25,2%	—	—	—	—	25,2%

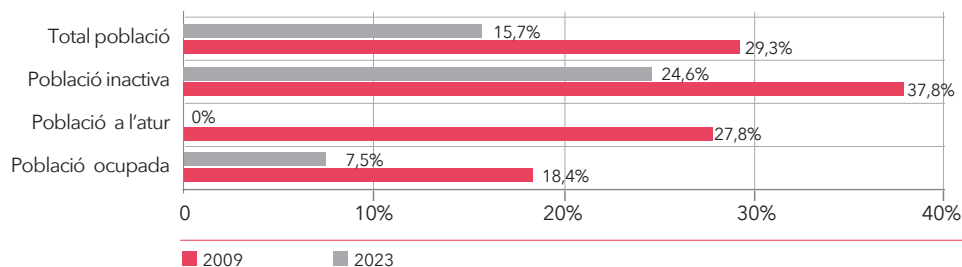
Gràfic 12: Població ocupada amb estudis superiors acabats sobrequalificada

Taula 8. Pobresa i capacitat adquisitiva de la població jove

	16-29 anys					30-34 anys
	Total	16-24 anys	25-29 anys	Homes	Dones	Total
Taxa de pobresa o exclusió social (estratègia Europa 2020) (21)						
Total població	15,7 %	19,1 %	11,1 %	16,3 %	15,0 %	26,6 %
Població ocupada	7,5 %*	—*	—*	—*	—*	19,6 %
Població a l'atur	—*	—*	—*	—*	—*	—*
Població inactiva	24,6 %	21,1 %	50,3 %*	24,4 %	24,8 %	75,3 %*
Capacitat adquisitiva (euros nets anuals)						
Població jove sense ingressos ordinaris	86.590	74.642	11.948	39.702	46.889	12.331
%/total població de la mateixa edat	43,8 %	62,0 %	15,5 %	39,1 %	48,8 %	14,3 %
Llars sense persones ocupades	14.117	—*	10.130	6.843*	7.274*	17.255
Variació interanual	—	—*	—	—*	—*	—
%/total llars de la mateixa edat	75,4 %	—*	63,9 %	56,4 %*	110,3 %*	47,0 %
Ingressos ordinaris persona jove (mitjana)	6.566,97	878,31	16.309,81	6.566,97	6.526,26	14.692,58
Beneficis o pèrdues persones treballadores per compte propi (2023)	6.889,40					3.750,00
Variació interanual	171,31 %					—69,72 %
Salari persona jove	14.056,60	12.953,20	15.784,10	13.829,40	14.263,10	17.379,10
Variació interanual	0,2 %					
Persona jove emancipada	14.597,40	16.796,60	14.597,40	15.456,80	14.597,40	18.332,20
Persona jove no emancipada	13.560,70	10.658,40	18.632,20	12.953,20	13.778,52	12.750,99
Ingressos llar jove	32.403,75	50.195,00	35.693,80	38.225,61	36.271,11	28.327,05

Gràfic 13: Taxa de pobresa o d'exclusió social de la població entre 16 i 29 anys

3.6. Efectes de la inflació

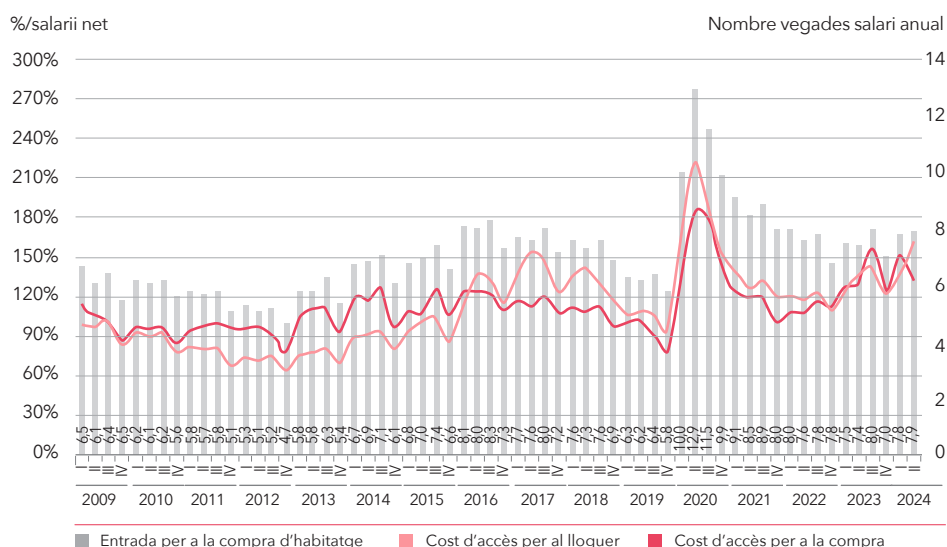
El jovent de les Illes Balears està patint un saqueig silenciós que condiciona el seu present i limita el seu futur. La inflació colpeja any rere any el poc poder adquisitiu que tenim, mentre que els salaris es mantenen estancats i, en termes reals, perden valor constantment. Això significa que treballam més hores, però tenim menys capacitat de consum i menys seguretat econòmica. Arribar a final de mes s'ha convertit en un repte quotidià, i la sensació d'inestabilitat es generalitza entre la joventut, la qual cosa afecta la capacitat de planificar un projecte de vida autònom.

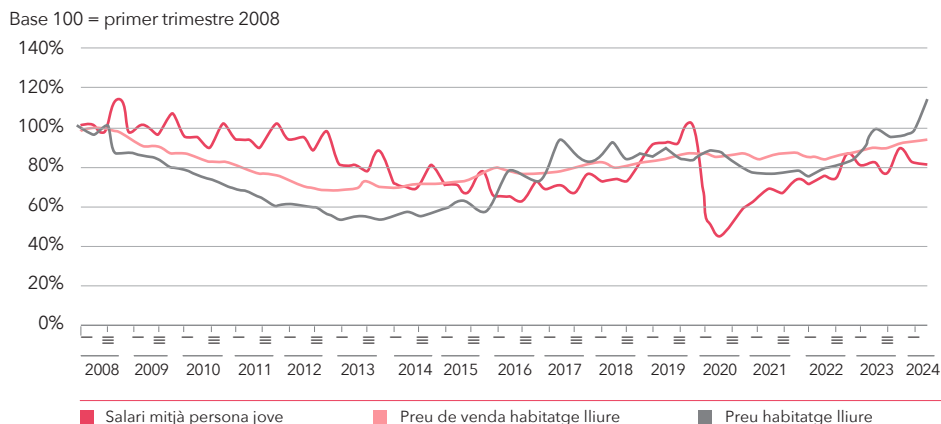
A aquest escenari s'hi afegeix un mercat de l'habitatge completament fora de control. Tant els preus de compra com els de lloguer continuen disparats, impulsats per un model econòmic que prioritza l'especulació i el benefici privat per sobre del dret fonamental a tenir una llar. Les persones joves ens

veim condemnades a la dependència prolongada de les famílies, a ajornar indefinidament l'emancipació i a viure en una precarietat constant que afecta no només la nostra economia, sinó també la nostra salut mental i el nostre benestar general.

Aquestes dificultats no són fruit de la casualitat ni d'una conjuntura temporal: són la conseqüència directa de decisions polítiques que perpetuen un sistema injust i insostenible. La manca de regulació efectiva del mercat laboral i immobiliari, combinada amb polítiques públiques insuficients per garantir l'accés a l'habitatge i a salaris dignes, condemna la joventut a una dependència prolongada i a un futur incert. La situació exigeix una resposta immediata i estructural: mesures que garanteixin drets reals, igualtat d'oportunitats i condicions de vida justes per a les persones joves, perquè el dret a emancipar-se i a viure amb autonomia no sigui un luxe, sinó una realitat accessible per a tothom.

Gràfic 14: Evolució del cost d'accés al mercat de l'habitatge en propietat i de lloguer per a una persona jove assalariada (16-29 anys)

Gràfic 15: Evolució del salari mitjà d'una persona jove i dels preus de l'habitatge de compra i lloguer en termes constants

4. Conclusions i discussió

La realitat que dibuixen les dades sobre la joventut a les Illes Balears és insostenible i alarmant. Les persones joves ens trobam atrapades en un sistema que perpetua la precarietat i que ens obliga a ajornar indefinidament el dret a una vida autònoma. Les condicions actuals vulnereu drets fonamentals i dificulten que puguem construir un projecte de vida propi. L'emancipació ha deixat de ser una etapa natural del cicle vital i s'ha convertit en un privilegi reservat a una minoria, mentre que la majoria patim les conseqüències combinades de salaris baixos, preus d'habitatge desorbitats, feines inestables i polítiques públiques insuficients o poc efectives.

Aquesta situació no només és frustrant, sinó que també genera inseguretat i desigualtat estructural, i afecta directament la capacitat de la joventut per desenvolupar-se personalment i professionalment. No podem continuar esperant que el siste-

ma per si sol generi condicions favorables; necessitam accions immediates i solucions radicals. No acceptam que se'ns presenti com el futur mentre se'ns nega el present. Som el present, vivim ara, i les nostres vides no poden quedar en suspens fins que les circumstàncies decideixin que ja és segur per avançar.

És imprescindible que les institucions assumeixin la responsabilitat i adoptin mesures molt més valentes i radicals que tinguin un impacte real i efectiu a curt termini. No basta amb petites correccions o ajusts superficials: cal un canvi profund que garanteixi drets reals a la població juvenil i freni l'expulsió de tota una generació del seu propi territori.

No volem viure sempre a la sala d'espera de la vida adulta. Necessitam habitatge digne, feines estables i oportunitats reals que ens permetin construir una vida autònoma i amb garanties. Les necessitam ja, sense més dilacions ni excuses. La joventut no pot quedar subordinada a les

decisions dels altres: mereix decidir i viure amb dignitat en el present, i les institucions tenen l'obligació de fer-ho possible.

Referències bibliogràfiques

- CONSELL DE LA JOVENTUT D'ESPANYA. (2024). *Observatori d'emancipació: Informe autonòmic, primer semestre de 2024* [Informe]. Consell de la Joventut d'Espanya. <https://cjib.cat/wp-content/uploads/2025/06/2024-1SEM-Illes-Balears.pdf>.

**Iniciatives
de les
administracions i
de la societat civil**

FUTÚRIA + JOVE
«Projecta el teu futur»:
acompanyant els joves de Santa
Eulària des Riu en la construcció
del seu projecte de vida i
professional

EVA NAVARRO RAMOS
ÁNGELA DEBELIUS KINSEY

Eva Navarro Ramos

Graduada en Pedagogia i màster en Gerontologia Social. Actualment, estudia el grau d'Educació Social. Des de 2015, ha treballat en l'àmbit de l'oci educatiu de diferents entitats com a monitora, directora i informadora juvenil. Actualment, és tècnica de Joventut de l'Ajuntament de Santa Eulària des Riu.

Ángela Debelius Kinsey

Informadora juvenil. Des de 2010, treballa com a auxiliar administrativa al Departament de Joventut de l'Ajuntament de Santa Eulària des Riu, on atén al Centre d'Informació Juvenil i dona suport a l'àrea tècnica en la resta dels serveis i activitats del departament. Va estar tres anys d'excedència, temps que va dedicar a formar-se i participar en projectes Erasmus + Joventut de les Illes Balears.

Resum

La fira educativa Futúria + Jove sorgeix de la necessitat detectada en el treball diari del Centre d'Informació Juvenil de Santa Eulària des Riu (CIJSE) d'obtenir eines que ajudin els joves en el procés de presa de decisions sobre el seu futur acadèmic i professional. Arran d'una activitat puntual en aquest servei i a fi d'arribar a més joves, es va incloure com una activitat dins el calendari acadèmic per donar suport a la tasca orientadora que es du a terme als centres d'educació secundària del municipi de Santa Eulària des Riu. L'objectiu principal és acompanyar els joves en el procés de construcció del seu projecte de vida i professional a través d'un conjunt d'activitats adaptades a les necessitats dels nivells educatius participants. S'utilitza una metodologia participativa i dinàmica en la qual l'alumnat, a través d'una sèrie de xerrades i tallers en els quals són els principals protagonistes, treballen els tres elements clau del procés d'orientació: autoconeixement, oferta acadèmica i mercat laboral. Complementam aquestes jornades amb diferents recursos didàctics perquè el procés d'orientació comenci abans de la jornada i continuï després d'aquesta, així s'afavoreix un acompanyament que prioritza la proximitat i la continuïtat i que contribueix al procés de presa de decisions mitjançant la reflexió, el coneixement i l'apoderament dels joves.

Paraules clau: Orientació educativa / Acompanyament / Autoconeixement / Oferta acadèmica / Mercat laboral

Resumen

La feria educativa Futúria + Jove surge de la necesidad detectada en el trabajo diario del Centro de Información Juvenil de Santa Eulària des Riu (CIJSE) de obtener herramientas que ayuden a los jóvenes en el proceso de toma de decisiones de su futuro académico y profesional. A raíz de una actividad puntual en este servicio y con el fin de llegar a más jóvenes, se incluyó como una actividad dentro del calendario académico para apoyar la labor orientadora que se lleva a cabo en los centros de educación secundaria del municipio de Santa Eulària des Riu. El objetivo principal es acompañar a los jóvenes en el proceso de construcción de su proyecto de vida y profesional a través de un conjunto de actividades adaptadas a las necesidades de los niveles educativos participantes. Se utiliza una metodología participativa y dinámica en la que el alumnado, a través de una serie de charlas y talleres en los que son los principales protagonistas, trabajan los tres elementos claves del proceso de orientación: autoconocimiento, oferta académica y mercado laboral. Complementamos estas jornadas con diferentes recursos didácticos para que el proceso de orientación comience antes de la jornada y continúe después, así se favorece un acompañamiento que prioriza la proximidad y continuidad y que contribuye al proceso de toma de decisiones mediante la reflexión, el conocimiento y el empoderamiento de los jóvenes.

Palabras clave: Orientación educativa / Acompañamiento / Autoconocimiento / Oferta académica / Mercado laboral

1. Acompanyar per decidir: origen i evolució de Futúria + Jove

Futúria + Jove és una fira educativa que va néixer de la necessitat detectada en el treball diari del Centre d'Informació Juvenil de Santa Eulària des Riu (CIJSE) d'obtenir eines que ajudin el jovent en el procés de presa de decisions del seu futur acadèmic i professional. D'ençà que es va obrir el CIJSE, són moltes les persones usuàries que hi han passat que, a l'hora de fer les preinscripcions universitàries, no tenen clar què poden estudiar, i que es guien pel més conegut, pel que fa el seu grup d'amistats, pel que els recomana la família, etc. També tenen dubtes quant al procediment de preinscripció, les llistes d'admissions, etc. Davant aquesta necessitat i la impossibilitat d'arribar a tot el jovent, l'any 2014 es va iniciar el projecte Futúria + Jove com una activitat especial al casal Punt Jove del mateix departament i amb participació voluntària. Per l'afluència de participació i amb l'objectiu d'arribar a més joves del municipi, a partir de la segona edició es va començar a organitzar com una activitat dins el calendari escolar dels centres d'educació secundària del municipi de Santa Eulària des Riu i també dels centres propers que compten amb alumnat resident del municipi. La finalitat ha estat ser un suport a la tasca orientadora que duen a terme i impulsar el servei d'informació, d'assessorament i de documentació juvenil municipal.

Fins a la sisena edició, la fira educativa s'ha dirigit a 4t d'ESO i ha passat dels 60 participants de la primera edició als prop de 400 joves. En la sete-

na edició, després de la valoració de l'edició anterior i les necessitats detectades, es va ampliar la fira educativa a segon de batxillerat, amb més de 650 alumnes participants. En la desena edició s'hi ha inclòs l'alumnat de formació professional, amb l'objectiu d'oferir-li les eines necessàries per a una ràpida inserció laboral i/o la continuació de la seva formació acadèmica. Actualment, hi ha més de 700 alumnes participants; per tant, s'adapten les activitats a les necessitats concretes de cada curs. Es considera que aquests nivells educatius són moments clau en la presa de decisions de l'alumnat respecte al seu futur acadèmic i professional.

A més, la fira educativa Futúria + Jove no tan sols s'ha ampliat quant a públic destinatari, sinó que també se n'ha modificat la metodologia. L'eix principal de les cinc primeres edicions era una xerrada d'orientació acadèmica i professional basada en l'autoconeixement, l'oferta acadèmica i el mercat laboral. Avui dia, és una fira educativa amb xerrades, tallers participatius, exposicions, recursos didàctics, pàgina web, etc.

2. Traçant el camí: objectius, continguts i metodologia de Futúria + Jove

2.1. Marcant el rumb: objectius generals i específics

L'objectiu general de la fira educativa Futúria + Jove és acompanyar el jovent en el procés de construcció del seu projecte de vida i professional a través d'un conjunt d'activitats per tal de complementar la tasca dels centres educatius respecte a l'orientació acadèmica i professional.

Els objectius específics pels quals es guia aquest projecte són els següents:

- Generar impacte amb les activitats per augmentar el flux de participació en el CIJSE.
- Fomentar el treball conjunt amb els centres educatius del municipi en el procés orientador dels i les joves.
- Incentivar la participació i la implicació de les famílies en el procés d'acompanyament dels fills i filles a l'hora de triar uns estudis i una professió.
- Oferir un ventall d'activitats que resultin atractives i dinàmiques per al públic al qual es dirigeix.
- Dissenyar una proposta d'activitats que respongui a les necessitats d'orientació tant dels i les joves que estan acabant l'etapa obligatòria com dels que ja cursen una formació postobligatòria.

2.2. Claus per decidir: conèixer-se, explorar i triar

Es continguts principals que es treballen amb aquest projecte són els següents:

- L'autoconeixement. El coneixement de si mateix i de les pròpies habilitats és la base per triar entre les diferents ofertes educatives i laborals, partint dels valors i interessos personals i professionals.
- L'oferta acadèmica. És necessari conèixer els estudis (requisits d'accés, pla d'estudis, sortides professionals, etc.) i explorar altres aspectes que tenen a veure amb l'elecció del centre educatiu (accessibilitat, instal·lacions, nota d'accés, etc.).
- El mercat laboral. És important

marcar-se un objectiu professional i explorar el món personal (d'aquí la importància de fer una bona feina d'autoconeixement) i el món professional tenint en compte els interessos professionals propis i les experiències que es volen viure.

2.3. Una experiència significativa: la metodologia de Futúria + Jove

Segons les necessitats i els interessos detectats en el jovent en cadascuna de les edicions, es plantegen activitats amb el perfil següent:

- Han de prioritzar l'experiència i l'impacte, és a dir que la participació en l'activitat o la recepció del servei resulti una experiència significativa per a la persona usuària i generi el màxim impacte possible.
- Han de contribuir al procés de presa de decisions de l'alumnat; per tant, han d'aportar al jovent reflexió, coneixement i apoderament en el moment de triar el seu itinerari acadèmic i professional.
- Han d'aportar un acompanyament que prioritzi la proximitat i la continuïtat en el territori, de manera que es posi en valor el sentit de Futúria + Jove.

Les activitats es fan al Centre Cultural de Jesús, ja que permet repartir les persones participants en grups reduïts i per nivells acadèmics, la qual cosa afavoreix el desenvolupament de les activitats, la proximitat i la potenciació de la participació, i el suport continuat durant la realització de les diferents propostes. Això fa que el programa tingui més qualitat i que es faciliti la consecució dels objectius.

Durant una setmana, es dedica un dia o dos a cada centre per als nivells de 4t d'ESO i 2n de batxillerat, segons el nombre d'alumnes de cadascun, i una tarda als grups de formació professional, que es divideixen en nivell bàsic, mitjà i superior.

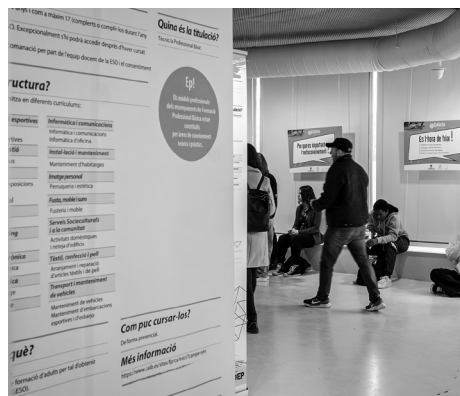
Tot l'alumnat comença la jornada amb una xerrada introductòria i posteriorment assisteix a dos tallers participatius en petit grup i en gran grup que es complementen amb diferents recursos didàctics. A més, també disposen d'altres eines que permeten donar continuïtat al projecte més enllà de les jornades presencials:

- Dossier i díptic de treball individual.
- Exposició sobre el procés de presa de decisions i els diferents itineraris (imatge 1).
- Pàgina web *www.futurajove.com* amb qüestionari de competències, oferta educativa, infografies i altres recursos que permeten treballar l'autoconeixement i explorar l'oferta educativa i el mercat laboral.
- CIJSE, servei municipal en el qual s'ofereix atenció presencial personalitzada i dinàmica, de manera que s'aconsegueix que la persona usuària observi i participi en tot el procés de construcció del seu projecte de vida i professional.

A més, una setmana abans de l'esdeveniment, en les xarxes socials del departament (IG @joventutsantaeulària i FB Joventut Santa Eulària) s'incloïen diàriament una sèrie de càpsules en format de vídeo i infografies en què es tracten aspectes bàsics del procés orientador. També es fan publicacions sobre el transcurs de les jornades i els testimoniatges dels i les joves, als

quals es demana què volen estudiar, les expectatives que tenen, etc.

Imatge 1. Exposició «Tria el teu futur»

Font: Elaboració pròpia.

3. Accions i aprenentatges: activitats i avaluació de Futúria + Jove

El contingut de les diferents activitats ha estat generat per l'Institut d'Estudis i Professions (D'EP Institut), entitat amb la qual organitzam la programació d'aquest esdeveniment. En les referències bibliogràfiques apareixen les fonts utilitzades per complementar els continguts, les quals són principalment normatives de l'Estat i de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

3.1. El viatge de l'alumnat: tallers, xerrades i recursos per construir el camí cap al futur acadèmic i professional

En el curs acadèmic 2024-2025, les jornades amb l'alumnat s'han duit a terme del 27 al 31 de gener de 2025. Les activitats per nivell educatiu han estat les següents:

Imatge 2. Taller «Descobreix-te»

Font: Elaboració pròpia.

3.1.1. 4t d'ESO

- Activitat 1. Xerrada «Prepara't per a després de l'ESO». Identificació de les expectatives de la jornada i introducció al procés de presa de decisions i als elements rellevants que cal tenir en compte (autoconeixement, oferta formativa i mercat laboral).
- Activitat 2. Taller «Descobreix-te». Elaboració d'un atrapa-somnis (imatge 2) amb quatre tipus de plomes que fan referència als quatre aspectes que cal considerar en l'autoconeixement (personalitat, habilitats, valors ocupacionals i interessos professionals).
- Activitat 3. Taller «Explorem itineraris». Dinàmica de joc tipus concurs en la qual es busca promoure el coneixement sobre els diferents itineraris formatius disponibles i ressaltar la idea que hi ha tantes rutes com persones.

3.1.2. 2n de batxillerat

- Activitat 1. Xerrada «Prepara't per als estudis superiors». Aquesta activitat és similar a la primera activitat dirigida a l'alumnat de 4t d'ESO, però s'hi inclou l'itinerari des de batxillerat fins a estudis superiors (vegeu més amunt la xerrada «Prepara't per a després de l'ESO»).
- Activitat 2. Taller «Tria el teu futur». Després d'una breu explicació sobre què són els condicionants, l'alumnat s'organitza en grups i s'assigna a cadascun la tasca de representar un factor condicionant rellevant mitjançant una dinàmica de rols, juntament amb l'exploració d'estratègies per neutralitzar-lo o abordar-lo de manera constructiva.
- Activitat 3. Taller «Defineix el teu objectiu professional». Mitjançant l'ús d'una plantilla, s'acompanya en la reflexió personal i la planificació detallada dels objectius i aspiraci-

ons professionals, i s'ajuda l'alumnat a identificar les seves metes i els passos que ha de seguir per aconseguir-les.

3.1.3. Formació professional bàsica

- Activitat 1. Xerrada «El teu projecte comença avui». Es tracta d'inspirar l'alumnat a ser protagonista del seu futur professional i donar a conèixer els diferents itineraris.
- Activitat 2. Taller «Defineix el teu futur». Consisteix a explorar habilitats, definir objectius clars i construir un projecte professional que motivi l'alumnat i li obri portes al món laboral.
- Activitat 3. Taller «Descobreix el teu potencial». L'alumnat aprèn a identificar el seu potencial i a donar-li forma en el món laboral fent que descobreixin el que els fa únics. En definitiva, es tracta d'aprofitar les seves habilitats per aconseguir el que es proposen.

3.1.4. Cicle formatiu de grau mitjà

- Activitat 1. Xerrada «Competències del segle XXI». Es defineix el concepte de competències i es tracten les diferents tipologies que hi ha, la rellevància que tenen en el mercat laboral i les més demanades actualment.
- Activitat 2. Taller «Tens un objectiu professional?». L'alumnat coneix els elements clau per definir el seu objectiu professional, segons les seves característiques personals i professionals i també les del mercat laboral.

- Activitat 3. Taller «Anem per treball». Es donen a conèixer les eines i els canals per cercar ofertes de feina, i es mostra la preparació del procés de selecció per accedir al mercat laboral.

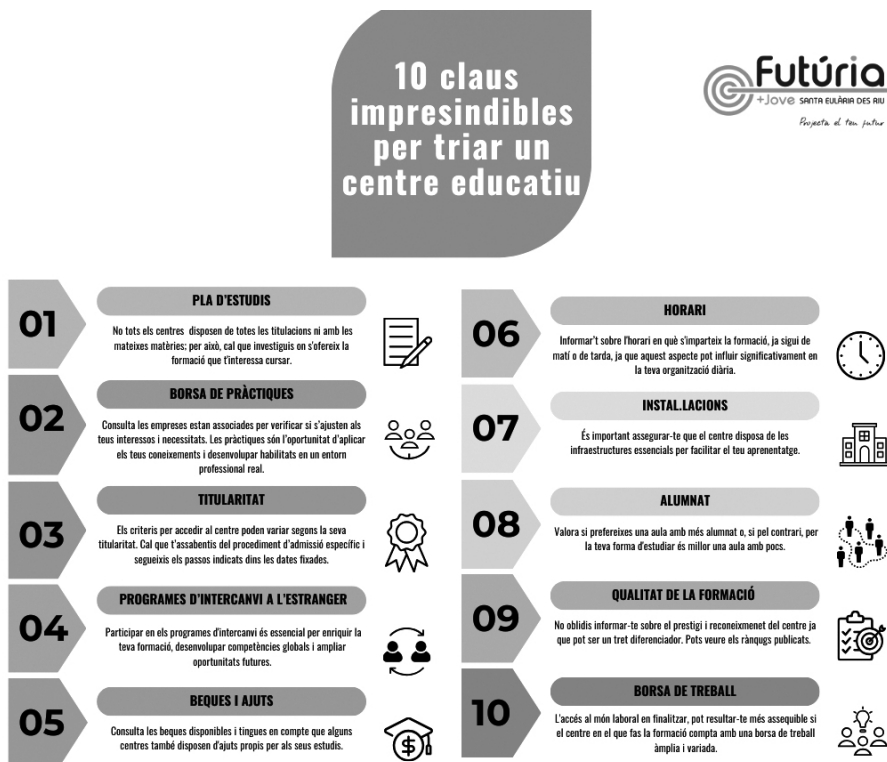
3.1.5. Cicle formatiu de grau superior

- Activitat 1. Xerrada «Competències i futur professional». Es proporcionen les eines clau per al desenvolupament professional, en què s'inclouen l'autoconeixement, la presa de decisions i la identificació de competències essencials per adaptar-se al mercat laboral i aconseguir objectius.
- Activitat 2. Taller «Aconsegueix el teu objectiu». Es comença descrivint el concepte d'objectiu professional i, a partir d'aquí, amb una fitxa de treball, l'alumnat analitza el seu perfil personal i professional. Això permet fer balanç i traçar el pla d'acció per aconseguir l'objectiu proposat.
- Activitat 3. Taller «Deixa empremta amb la teva marca personal». Es posa en relleu la necessitat de destacar en el mercat laboral actual. Per fer-ho, és necessari crear una marca personal, per a la qual cosa es faciliten eines.

3.1.6. Altres activitats i recursos

Futúria + Jove va més enllà de les jornades amb l'alumnat. Es posen a disposició diferents recursos, tant per a l'alumnat com per al professorat, de manera que puguin aprofundir en el tema i treure el màxim profit de la fira educativa.

Imatge 3. 10 claus imprescindibles per triar un centre educatiu

Patrocina

**AJUNTAMENT DE
SANTA EULÀRIA DES RIU**

Organitzen

Guàrdies Amigues de la Infància

Font: Elaboració pròpia.

L'alumnat disposa dels recursos següents:

- Càpsules de vídeo i infografies de preguntes freqüents en el procés de presa de decisions (imatge 3).
- Caixa d'eines (*toolbox*) Futúria + Jove: recurs didàctic per complementar, secundar i donar continuïtat a les xerrades i als tallers

que consta d'informació, recursos i activitats que permeten aprofundir en l'autoconeixement, l'oferta acadèmica i el mercat laboral.

- Exposició itinerant «Tria el teu futur»: formada per 10 pantalles enrotllables (*roll-ups*). En cadascuna es tracta un aspecte del procés d'orientació: sistema educatiu, elecció dels estudis, itineraris, etc.

- Díptic «Tria el teu futur»: eina complementària a l'exposició itinerant que inclou els diferents itineraris formatius i que permet dur a terme un treball d'exploració individual i/o grupal.
- Pàgina web www.futurajove.com: inclou un resum de les diferents edicions, així com informació i recursos addicionals.
- Qüestionari de competències: test de competències per a la gestió de la carrera amb quinze preguntes de reflexió. S'obté un informe amb un pla d'acció d'acord amb els resultats. Es troba en la pàgina web del projecte.

D'altra banda, per involucrar el professorat en l'activitat i donar-li a conèixer prèviament la fira educativa Futúria + Jove perquè sàpiga com treure'n el màxim profit per orientar acadèmicament i professionalment l'alumnat, s'han posat a la seva disposició els recursos següents:

- *Futúria + Jove per a docents*: guia d'ús dels diferents apartats de la pàgina web www.futurajove.com i pla d'implementació al llarg de l'any.
- *Futúria + Jove i la tasca orientadora dels centres*: guia per conèixer el programa d'activitats i recursos de Futúria + Jove i saber com usar-lo en la tasca orientadora que es desenvolupa als centres educatius.

3.2. De l'experiència a la millora: una avaluació a tres temps

L'avaluació es divideix en tres moments: avaluació inicial, avaluació del desenvolupament i avaluació final.

3.2.1. Avaluació inicial

En l'avaluació inicial, hem tingut en compte els bons resultats de l'edició passada, que es van reflectir en els qüestionaris. Se n'han extret diferents punts forts que s'han de tenir presents per continuar en aquesta mateixa línia:

- Augment en la participació de l'alumnat amb el retorn del curs de 4t ESO d'un dels centres educatius i la incorporació de l'alumnat d'FP.
- Més previsió en l'organització de l'esdeveniment. Encara que aquest aspecte s'ha anat millorant anualment, s'ha notat un progrés en la previsió gràcies a reunions des de l'inici del curs escolar per organitzar i perfilar la programació. Això ha implicat que no hi hagi hagut imprevists durant l'esdeveniment i que els que s'han esdevingut s'hagin pogut resoldre amb gran fluïdesa.
- Presentació de la informació sobre les activitats abans de la jornada a cada centre per preparar-les amb l'alumnat, especialment amb els qui requereixen suport educatiu.
- Nova jornada per a l'alumnat de formació professional en la qual s'ha treballat l'autoconeixement respecte a l'objectiu professional i el mercat laboral.
- Programació d'activitats més lúdiques i creatives, fent que l'alumnat integri els coneixements impartits d'una forma més amena a través del joc i desenvolupant la creativitat mitjançant tallers manuals, interpretació i concursos d'equip.
- Augment de la practicitat de les activitats, tant les individuals com les grupals.

- Més implicació del professorat en el desenvolupament de les activitats, ja que és un gran suport a les aules i acompanya en tot moment l'alumnat.
- Consideració en tot moment de l'alumnat com el protagonista. Les activitats s'han organitzat de manera que les tècniques han fet una breu introducció i han facilitat totes les eines perquè siguin les persones participants les qui hagin generat el contingut, sempre amb l'acompanyament de l'equip de dinamització.
- El material didàctic de suport continua sent una gran eina complementària a les activitats.
- Incorporació de nous recursos en la pàgina web www.futuraajove.com, de manera que s'ha aportat més qualitat al contingut i s'ha aconseguit que aquesta eina no sigui només per a un ús puntual, sinó al llarg del curs acadèmic.
- Dinamització de les xarxes socials, transmetent diàriament les jornades amb històries en les quals ha participat el jovent contestant preguntes sobre la fira, el seu futur acadèmic i professional, etc., a més del desenvolupament de les diferents activitats.

També hem inclòs en la programació d'aquesta nova edició les propostes de millora extretes dels qüestionaris a l'alumnat i al professorat de l'edició anterior, que es resumeixen en les següents:

- Avançar la revisió de continguts i impulsar la pàgina web, tot i que continuam tenint el temps molt just a l'hora d'actualitzar la pàgina web

per diferents factors: recollida de material sobre l'oferta educativa, actualització dels apartats, etc.

- Organitzar xerrades sobre el servei del CIJSE. Són molts els alumnes que indiquen que no coneixen el servei i, per tant, no hi associen l'esdeveniment.
- Organitzar tallers segons els nivells educatius de la formació professional i amb un període de temps més ampli. Hi havia un gran grup que incloïa els nivells bàsic, mitjà i superior, cadascun dels quals estava en un moment educatiu i laboral diferent.
- Afegir a la programació experiències d'estudiants de formació professional i de grau universitari. Es tracta d'una proposta del professorat, que considera que pot ser positiu transmetre vivències entre iguals.
- Buscar una alternativa a l'exposició «Tria el teu futur», ja que consideram que, encara que rep una valoració positiva, cal disposar d'una opció més visual.
- Deixar preparat el material retallable per no haver d'invertir-hi temps i així poder completar les activitats correctament i centrar-nos en els objectius.

Tenint en compte tots aquests aspectes, a partir del mes de setembre es va establir un calendari de reunions per coordinar i programar la fira educativa, així com fer els contactes amb els centres.

El contacte amb els centres ha estat una de les primeres fases. S'ha demanat als equips d'orientació la seva opinió, suggeriments per a aquesta nova edició i la confirmació de la participació. Com s'ha observat al llarg

de les edicions, són pocs els suggeriments que ens aporten des dels centres, que s'han caracteritzat per ampliar la qualitat de les activitats proposades i s'han centrat en el contingut i no en altres aspectes organitzatius. Aquestes propostes han estat relacionades amb temes laborals (com fer un currículum, com superar una entrevista de treball, etc.), xerrades de cicles formatius centrades en titulacions específiques i sortides professionals amb l'experiència d'algun professional, continuïtat dels estudis i cursos d'especialització, convalidacions, motivació i gestió de les emocions, així com idiomes i formació a l'estranger. Especialment, les propostes indicades s'han referit als estudiants dels diferents nivells de cicles formatius, i a aspectes més específics que corresponen a necessitats més individuals o de petit grup que són difícils d'abordar en una jornada com aquesta.

A partir d'aquí, s'han dissenyat les activitats, en què s'ha considerat com a element principal continuar augmentant la practicitat i la dinamització de les activitats tant individuals com grupals, repetir la proposta d'activitats feta a l'edició anterior per a 4t d'ESO i 2n de batxillerat pels bons resultats, i fer una programació destinada a l'alumnat de formació professional amb les necessitats específiques de cadascun dels nivells i dividint els grups segons aquests.

3.2.2. Avaluació del desenvolupament

En relació amb l'avaluació del desenvolupament mitjançant l'observació, hem pogut implantar millores en aspectes com l'organització de les

sales, el material, la distribució del personal i els equips audiovisuals.

Cal destacar que enguany, per la millora de la previsió en l'organització i pel fet de disposar de personal amb l'experiència d'anys anteriors, les incidències i els canvis en les activitats han estat mínims, i no han repercutit ni en el desenvolupament de les activitats ni en la qualitat de l'esdeveniment.

En general, hi ha hagut una molt bona actitud per part dels centres educatius i una bona organització dels diferents agents implicats en l'organització de l'esdeveniment, per la qual cosa tot s'ha desenvolupat com estava previst, amb petites incidències solucionades ràpidament que no han afectat les activitats ni els participants.

Un altre dels aspectes que tenim implantat des de fa tres anys i que compta amb molt bona participació és el tauler de Futúria + Jove, en què el jovent pot escriure la seva opinió sobre la jornada. Això ens ajuda a saber l'evolució de les activitats de manera prou immediata. La gran majoria són missatges d'agraïment per la utilitat, l'ajuda i la diversió (imatge 4).

3.2.3. Avaluació final

Per avaluar els resultats de l'onzena edició de Futúria + Jove, hem instaurat diferents tècniques per poder extreure els punts forts i de millora que ens ajudaran a iniciar el camí cap a l'edició següent.

En primer lloc, mitjançant l'OBSERVACIÓ, s'ha comprovat que l'acceptació de les activitats i l'actitud mentre es duïen a terme per part del professorat i de l'alumnat han estat molt positives.

Imatge 4. Tauler Futúria + Jove

Font: Elaboració pròpia.

El fet que s'hagi aplicat més practicitat en les tasques afavoreix que l'alumnat adquireixi els continguts i participi en les diferents propostes.

En segon lloc, per tercer any consecutiu, en les diferents jornades a cada un dels centres i tal com s'ha indicat en el subapartat anterior, l'alumnat ha disposat d'un Tauler per escriure-hi la seva opinió sobre la fira i fer suggeriments per a pròximes edicions. Per a aquest recurs, comptam amb la dinamització de dos monitors que faciliten en gran manera la participació de l'alumnat, ja que s'observa que són pocs els qui hi acudeixen de manera voluntària. En els comentaris, hem observat que l'alumnat es mostra satisfet amb la jornada, indica que li agraden les activitats, que s'ho ha passat molt

bé i que agraeix aquesta iniciativa. A més, ressaltava alguna de les activitats, com ara l'atrapa-somnis i el joc de rol. En cap cas hem vist un missatge de dubte o insatisfacció.

En tercer lloc, les XARXES SOCIALS també han estat un espai per donar diferents testimonis: dubtes de cara al seu futur professional, interès en la jornada, expectatives davant l'assistència a la jornada, etc. La participació ha estat molt bona i s'ha vist un gran interès del jovent per aquesta eina. A més, hi continua havent un gran augment de visualitzacions i de persones que segueixen les xarxes, la qual cosa dona més visibilitat al projecte, una meta marcada anys enrere, ja que, majoritàriament, només en tenien notícia els centres educatius que hi participaven.

Finalment, per valorar objectivament la fira educativa i obtenir informació més àmplia i específica de diferents aspectes, en acabar la jornada l'alumnat i el professorat han contestat una ENQUESTA ANÒNIMA, que s'ha dividit en els tres nivells educatius participants, i en el cas de formació professional, en nivell bàsic, mitjà i superior. Aquesta enquesta inclou la valoració de cadascuna de les activitats, els apartats principals de la pàgina web de la fira, les eines complementàries (*toolbox*, exposició, etc.) i altres aspectes (organització, utilitat i expectatives). A més, l'enquesta de l'alumnat inclou preguntes sobre dades demogràfiques per conèixer-ne el perfil (edat, gènere i parròquia de procedència).

En resum, de les enquestes de l'alumnat i del professorat en podem extreure la informació que s'exposa a continuació.

En l'enquesta dirigida a l'alumnat dels diferents nivells, hi han participat 291 alumnes de 4t d'ESO, 145 alumnes de 2n de batxillerat i 66 alumnes d'FP. La valoració de les activitats és de notable alt, superior a l'any anterior, especialment a 2n de batxillerat. Les activitats més ben valorades són «Descobreix-te», «Defineix el teu objectiu professional» i «Aconsegueix el teu objectiu professional». Un baix percentatge d'alumnat (50 %) valora la pàgina web, que rep entre un 7,5 i un 8. Quant a l'exposició i la caixa d'eines (*toolbox*), els tres nivells educatius les consideren útils. Pel que fa a l'organització i a les expectatives i la utilitat, són valorades per sobre del 8,5 i normal respectivament. Com a suggeriments, incideixen a concretar l'oferta educativa, més activitats d'autoconeixement, etc.

En l'enquesta dirigida al professorat, hi han participat 24 professors de 4t d'ESO, 9 de 2n de batxillerat i 9 d'FP. Les activitats de batxillerat han estat valorades d'excel·lents, i la resta de notable alt. Les activitats que més han agradat han estat «Descobreix-te», «Tria el teu futur» i «Aconsegueix el teu objectiu professional». Com a suggeriments, indiquen afegir-hi vídeos, activitats individuals, experiències, etc. La pàgina web ha estat valorada pel 25 % del professorat; en els dos primers nivells educatius, d'excel·lent, i en FP, de bé. La caixa d'eines (*toolbox*) i l'exposició han estat valorades com a bastant útils. Pel que fa a l'organització i a les expectatives i la utilitat, han estat valorades d'excel·lent la primera i les dues darreres de bastant bé.

4. Balanç i reptes de Futúria + Jove

En aquesta onzena edició, una altra vegada s'ha comprovat que, implemantant les millores proposades en el curs anterior, es manté un grau de satisfacció alt, la qual cosa no tan sols s'ha observat en els resultats de les enquestes, sinó també presencialment en l'actitud de l'alumnat i la implicació del professorat. Els aspectes que cal destacar són els següents:

- Augment de la participació de l'alumnat amb el retorn del 2n de batxillerat de l'IES Sa Blanca Dona i la incorporació d'alumnat d'FP dels diferents nivells.
- Manteniment de la previsió de la temporització de reunions i augment de reunions per fer més seguiment de les activitats i ajustar-se a les necessitats de l'organització de l'esdeveniment.

- Coordinació contínua amb els centres educatius per poder obtenir la informació requerida per tots dos costats i suggeriments de millora per adaptar-se millor a les necessitats i les característiques de cada nivell educatiu.
- Divisió de la jornada d'FP segons el nivell educatiu (bàsic, mitjà i superior), amb més adaptació de la programació a les necessitats i les característiques de cada nivell, tenint en compte els tres eixos del procés de presa de decisions i agrupant-los en grups petits per a una atenció més personalitzada.
- Continuitat de l'augment de la practicitat de les activitats, tant individual com grupal.
- Nous recursos per al professorat per fomentar la vinculació de les jornades al treball diari en els centres educatius, així com per treure més partit dels recursos de la web.
- Incorporació de nous recursos en la pàgina web, tant per a l'alumnat com per al professorat, per donar continuïtat al procés orientador.
- Dinamització de les xarxes socials amb noves càpsules i infografies prèvies.

D'altra banda, com a millora, és necessari tenir en compte els següents aspectes amb vista a la pròxima edició de Futúria + Jove:

- Avançar la revisió de continguts i l'impuls de la pàgina web, pel fet que disposam d'un temps molt ajustat per actualitzar-la.
- Promoure la pàgina web i el CIJ-SE, ja que es desconeixen. Malgrat haver ofert xerrades prèvies, només un dels centres n'ha sol·licitat

els serveis. En les enquestes, hi continua havent un gran nombre d'alumnat que no el coneix, per la qual cosa és necessari implementar eines i recursos per fomentar-lo i perquè el jovent en faci ús.

- Buscar noves adaptacions a les necessitats i les característiques de l'alumnat d'FP. Malgrat el bon acolliment, cal tenir en compte que els perfils són molt diversos (diferents famílies professionals) i no hi participen tots els centres a causa de l'horari.
- Canviar l'exposició «Tria el teu futur» per un recurs més visual i pràctic.

En definitiva, les valoracions es mantenen respecte a l'any anterior, la qual cosa és un indicatiu que seguim per un bon camí, que aportam qualitat al projecte, que ens adaptam als interessos, les necessitats i les característiques de l'alumnat, i que acompanyam des de l'àmbit municipal el procés de presa de decisions del futur acadèmic i professional de l'alumnat. Aplicant els suggeriments i les millores que ens indiquen els centres educatius i l'alumnat, així com els que ha observat l'equip tècnic i de dinamització, i fent una programació conjunta entre l'equip de professionals d'orientació i el departament, es reflecteix una gran satisfacció general amb el projecte.

Referències bibliogràfiques

- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. CONSELLERIA D'EDUCACIÓ I UNIVERSITATS (octubre, 2024). *Ensenyaments esportius de règim especial*. <https://www.caib.es/sites/ensenyamentesportiu/ca/presentacio/>

- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. CONSELLERIA D'EDUCACIÓ I UNIVERSITATS (octubre, 2024). *Formació Professional Illes Balears*. https://www.caib.es/sites/fp/ca/prova_portada/?campa=yes
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. CONSELLERIA D'EDUCACIÓ I UNIVERSITATS (octubre, 2024). *Oferta Educativa de les Illes Balears*. <https://www.caib.es/sites/ofertaeducativanova/ca/inici/?campa=yes>
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ I FORMACIÓ PROFESSIONAL (octubre, 2024). *Tria educativa*. <https://triaeducativa.gencat.cat/ca/inici>
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. INFOJOVE (octubre, 2024). *Ensenyaments artístics / Cicles formatius i escoles superiors*. https://www.caib.es/sites/infojove/ca/escoles_superiors-76015/
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. INFOJOVE (octubre, 2024). *Educació de persones adultes*. https://www.caib.es/sites/infojove/ca/educacia_de_persones_adultes/
- LLEI 5/2022, de 8 de juliol, de polítiques de joventut de les Illes Balears. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, núm. 91, de 14 de juliol de 2022, 28426-28478. <https://www.caib.es/eboibfront/pdf/ca/2022/91/1115543>
- LLEI ORGÀNICA 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació. *Butlletí Oficial de l'Estat*, núm. 340, de 30 de desembre de 2020, 122868-122953. <https://www.boe.es/boe/dias/2020/12/30/pdfs/BOE-A-2020-17264.pdf>
- MINISTERI DE CIÈNCIA, INNOVACIÓ I UNIVERSITATS (octubre, 2024). *Qué estudiar y dónde en la universidad (QEDU)*. <https://www.universidades.gob.es/donde-estudiar/>
- MINISTERI D'EDUCACIÓ, FORMACIÓ PROFESSIONAL I ESPORTS - GOVERN D'ESPANYA (octubre, 2024). *Batxillerat*. <https://educagob.educacionfpydeportes.gob.es/enseñanzas/bachillerato.html>
- MINISTERI D'EDUCACIÓ, FORMACIÓ PROFESSIONAL I ESPORTS - GOVERN D'ESPANYA (octubre, 2024). *FP. Todo FP*. <https://www.todofp.es/inicio.html>
- REIAL DECRET 243/2022, de 5 d'abril, pel qual s'estableixen l'ordenació i els ensenyaments mínims del batxillerat. *Butlletí Oficial de l'Estat*, núm. 82, de 6 d'abril de 2022, 46047-46408. <https://www.boe.es/boe/dias/2022/04/06/pdfs/BOE-A-2022-5521.pdf>
- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS (octubre, 2024). *Estudis de grau*. <https://ajuda.uib.cat/Estudis-de-grau>

**Experiència pràctica
innovadora a través
d'un nou espai de participació
professional des de la
perspectiva comunitària**

**CARMEN MARTÍNEZ CANTO
DEYLIN MEDINA HERNÁNDEZ
MAGDALENA NÚÑEZ CARRILLO
AINA ROLDÁN FERNÁNDEZ DE HEREDIA**

Carmen Martínez Canto

Llicenciada en Psicologia per la Universitat Autònoma de Barcelona; especialista universitària en Intervenció Psicoterapèutica per la Universitat Nacional d'Educació a Distància, i experta universitària en Avaluació i Intervenció en Casos de Maltractament Infantil i Abús Sexual Infantil per la Universitat de les Illes Balears. Ha fet pràctiques de psicologia forense a l'Institut de Medicina Legal de Toledo.

Des del 2023, és cap del Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS). Anteriorment, ha estat psicòloga a la Unitat de Valoració d'Abusos Sexuals i a la Unitat de Conductes Addictives de l'IMAS.

Ha participat en cursos, jornades i congressos amb conferències, tallers i comunicacions escrites relacionats amb l'àmbit de la violència sexual en la infància i l'adolescència i les conductes addictives.

Deylin Medina Hernández

Llicenciada en Psicologia per la Universitat de l'Havana i màster oficial en Intervenció Psicològica a la Infància i l'Adolescència per la Universitat Internacional de La Rioja. Actualment, és psicòloga al Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial de l'IMAS. La seva feina se centra en la planificació i la prevenció comunitària, la promoció de plans locals, el desenvolupament de projectes d'intervenció comunitària i el suport tècnic a professionals de serveis socials.

Té experiència professional en l'àmbit de la salut maternoinfantil: avaluació i seguiment de nadons en condicions de risc (prematuritat, síndrome de Down, complicacions perinatals), psicoprofilaxi del part, consultes externes sobre el climateri, menopausa i disfuncions sexuals. Ha participat en congressos amb pòsters sobre la religió i l'afrontament de malalties oncològiques infantils (1999) i ha elaborat un estudi de nutrició i activitat física en infants amb síndrome de Down (2005).

Magdalena Núñez Carrillo

Diplomada en Treball Social per la Universitat de les Illes Balears i formació en teràpia sistemàtica i intervenció familiar en les institucions de protecció infantil.

Des del 2023, és tècnica referent especialitzada en infància i adolescència al Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial de l'IMAS. La seva tasca es dirigeix a l'assessorament als Serveis Socials Comunitaris Bàsics de Mallorca i a la planificació i la prevenció comunitària. Anteriorment, ha estat treballadora social: el 2001 als Serveis Socials Comunitaris Bàsics de la Mancomunitat de Tramuntana, del 2001 al 2003 als Serveis Socials Comunitaris Bàsics de Calvià, del 2003 al 2011 al Servei d'Infància i Adolescència de l'IMAS a l'equip territorial Ponent, del 2011 al 2021 a l'Equip d'Urgències i del 2021 al 2023 com a cap de l'equip d'urgències en funcions.

Ha participat en cursos, jornades i congressos sobre la infància maltractada i vulnerable, sempre amb el centre d'atenció en la protecció de la infància i l'adolescència.

Aina Roldán Fernández de Heredia

Diplomada en Educació Social per la Universitat de les Illes Balears; experta en Formació Organitzacional i Coaching per la Universitat de les Illes Balears i en Estudis de Gènere i la seva Aplicació als Àmbits Socials per la Universitat de les Illes Balears, i màster de formació del professorat per la Universitat Catòlica d'Àvila.

Actualment, és educadora social al Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial de l'IMAS. Es dedica a la planificació i la prevenció comunitària, la promoció de plans locals, el desenvolupament de projectes d'intervenció comunitària, el suport tècnic a professionals de serveis socials i l'organització de jornades. Té experiència laboral als Serveis Socials Comunitaris Bàsics de diferents municipis, des del 2011 al Servei d'Infància i Adolescència de l'IMAS en Acol·liment Residencial i del 2015 al 2022 a la Secció d'Acol·liments Familiars.

Resum

El Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial depèn de l'Àrea de Serveis Socials, Infància i Família de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials. A l'article 37 de la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears, s'estableix entre les seves funcions la de «facilitar assistència tècnica i assessorament als ajuntaments i les mancomunitats de municipis, així com a altres entitats públiques o privades sense ànim de lucre que formin part de la xarxa pública de serveis socials».

A finals de 2023, l'equip del Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial ha impulsat la creació d'un nou espai de participació professional anomenat *reunió transversal*, amb l'objectiu de donar resposta a les necessitats que han estat detectades pels professionals dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics. Aquestes trobades s'han desenvolupat amb una metodologia participativa i un enfocament interdisciplinari, amb la participació d'experts que han contextualitzat les sessions i de professionals que han treballat en grups per generar propostes consensuades. L'objectiu principal és afavorir sinergies que permetin abordar amb eficàcia les problemàtiques exposades. Entre febrer de 2024 i juny de 2025, s'han dut a terme nou reunions, cinc de les quals han estat dedicades a temes relacionats amb la infància i l'adolescència, un àmbit d'interès prioritari. Aquest espai s'ha consolidat com una eina clau per millorar la coordinació entre serveis, fomentar la comunicació i afavorir una atenció més integral i de qualitat envers la infància i l'adolescència, tot enfortint la pràctica professional i la resposta institucional.

Paraules clau: Experiència pràctica /
Nou espai de participació / Coordinació /
Perspectiva comunitària / Transversalitat

Resumen

El Servicio de Prevención Comunitaria y Apoyo Territorial depende del Área de Servicios Sociales, Infancia y Familia del Institut Mallorquí d'Afers Socials. El artículo 37 de la Ley 4/2009, de 11 de junio, de Servicios Sociales de las Islas Baleares, establece entre sus funciones la de «facilitar asistencia técnica y asesoramiento a los ayuntamientos y a las mancomunidades de municipios, así como a otras entidades públicas o privadas sin ánimo de lucro que formen parte de la red pública de servicios sociales».

A finales de 2023, el equipo del Servicio de Prevención Comunitaria y Apoyo Territorial impulsó la creación de un nuevo espacio de participación denominado *reunión transversal*, con el objetivo de dar respuesta a las necesidades detectadas por los profesionales de los Servicios Sociales Comunitarios Básicos. Estos encuentros se desarrollan con una metodología participativa y un enfoque interdisciplinar, con la participación de personas expertas que contextualizan las sesiones y profesionales que trabajan en grupos para generar propuestas consensuadas. El objetivo principal es favorecer sinergias que permitan abordar con eficacia las problemáticas planteadas.

Entre febrero de 2024 y junio de 2025, se han celebrado nueve reuniones, cinco de las cuales se han centrado en temas relacionados con la infancia y la adolescencia, un ámbito de interés prioritario. Este espacio se ha consolidado como una herramienta clave para mejorar la coordinación entre servicios, fomentar la comunicación y promover una atención más integral y de calidad hacia la infancia y la adolescencia, fortaleciendo tanto la práctica profesional como la respuesta institucional.

Palabras clave: Experiencia práctica /
Nuevo espacio de participación /
Coordinación / Perspectiva comunitaria /
Transversalidad

1. Introducció

El Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial (SPCIST), que forma part de la Direcció Insular de Serveis Socials, Infància i Família de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS), té com a missió oferir suport tècnic als Serveis Socials Comunitaris Bàsics (SSCB) de Mallorca i afavorir una gestió de qualitat. Segons l'article 37 de la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears, els consells insulars tenen la competència de facilitar assistència tècnica i assessorament als ajuntaments, les mancomunitats i altres entitats integrades a la xarxa pública de serveis socials, incloent-hi la planificació, l'organització i la millora dels serveis, així com la garantia de la coordinació i la qualitat del sistema públic.

Una de les funcions de l'SPCIST consisteix en la promoció de polítiques municipals de caràcter preventiu, en consonància amb la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència (LOPVI). L'article 23 d'aquesta Llei assenyala la prevenció com un element essencial per a la protecció dels drets dels infants i adolescents. En aquest mateix article, l'apartat k) destaca la rellevància de la formació especialitzada i continuada del personal professional que intervé directament amb la infància i l'adolescència, aspecte que preveuen les reunions de caràcter transversal impulsades pel servei. A més, la Llei 9/2019, de 23 de desembre, de serveis socials de les Illes Balears, reforça aquest enfocament en reconèixer la prevenció com un prin-

cipi rector del sistema públic de serveis socials (article 4.1.c) i destaca la necessitat de garantir la qualificació i la formació contínua del personal tècnic (article 24.1).

L'SPCIST es divideix en Unitat Jurídica i Econòmica, Secció de Suport Territorial i Secció de Prevenció Comunitària. Aposta per una feina transversal, interdisciplinària i participativa. A través d'espais participatius, es fomenta l'intercanvi de coneixement i l'enfortiment dels vincles entre professionals. Un d'aquests espais són les reunions transversals, objecte d'anàlisi en aquesta publicació. Aquest enfocament respon als principis de la llei esmentada i reforça el paper de suport tècnic de l'Àrea de Serveis Socials, Infància i Família a les corporacions locals.

La distribució territorial de l'SPCIST en relació amb els serveis socials comunitaris de Mallorca es fa en quatre comarques. Aquesta distribució segueix els criteris poblacionals i de proximitat, dividint l'illa en Tramuntana, Llevant i Migjorn, Nord i Pla i Raiguer. A la taula 1 hi ha els municipis pertanyents a cada comarca.

2. Objectius i metodologia

La finalitat principal de les reunions transversals és atendre les necessitats identificades pels SSCB i donar-los resposta mitjançant un espai de treball interdisciplinari i transversal amb la participació de professionals especialitzats en les matèries objecte de debat. Es tracta d'un espai de feina compartit que promou la reflexió col·lectiva i la generació de sinergies orientades a l'optimització de la pràctica professional.

Taula 1. Representació de municipis per comarques

Comarca	Municipis
Llevant i Migjorn	Artà, Campos, Capdepera, Felanitx, Llucmajor, Manacor, Porreres, Santanyí, Sant Llorenç, ses Salines, Son Servera
Nord i Pla	Alcúdia, Mancomunitat del Pla (Algaida, Ariany, Costitx, Lloret de Vistalegre, Llubí, Maria de la Salut, Sineu, Petra, Vilafranca, Montuïri, Sencelles, Santa Eugènia, Sant Joan), Muro, Pollença, sa Pobla, Santa Margalida
Raiguer	Alaró, Binissalem, Búger, Campanet, Consell, Inca, Lloseta, Mancor de la Vall, Marratxí, Santa Maria, Selva
Tramuntana	Andratx, Banyalbufar, Bunyola, Calvià, Deià, Escorca, Esporles, Estellens, Fornalutx, Palma, Puigpunyent, Sóller, Valldemossa

Font: Elaboració pròpia

Al llarg de les sessions, s'analitzen les qüestions plantejades pels professionals dels SSCB des de diverses perspectives per identificar respostes innovadores i eficaces davant problemàtiques complexes. Aquests espais fomenten la interacció i la generació de sinergies entre professionals dels serveis socials i dels serveis especialitzats en àrees específiques, i contribueixen a millorar la comunicació i a enfortir el treball en equip. El propòsit final és avançar cap a solucions que responguin de manera adequada i consensuada a les necessitats de totes les parts implicades.

La metodologia emprada per al desenvolupament de les reunions transversals es divideix en dues fases principals: una de preparació i una altra de realització. La fase preparatòria comença amb la detecció de necessitats a partir dels diferents espais de participació que ofereix l'SP-CIST, mitjançant els quals es recullen les propostes i temàtiques que caldrà abordar. A partir d'aquesta anàlisi, el servei estableix contacte amb els professionals dels serveis especialitzats

per tal de planificar conjuntament les sessions i respondre a les demandes identificades. En aquest marc, es duen a terme reunions de coordinació prèvies per garantir un desenvolupament eficient i profitós de la trobada. Pel que fa al desenvolupament de la sessió, aquest s'estructura en una jornada de matí dividida en dues parts diferenciades: una primera per contextualitzar el servei o recurs convidat i una segona part de treball en grup, el qual fomenta la participació activa de tots els professionals implicats. Aquesta dinàmica col·laborativa pretén afavorir la detecció de punts de connexió, la creació de sinergies i la coherència en les actuacions, amb la voluntat compartida de millorar l'atenció i el benestar de les persones que atenen.

3. Descripció i avaluació de l'experiència. Anàlisi de dades i resultats

A partir d'aquest punt, es presenten i es descriuen les reunions transversals fetes fins ara, amb els àmbits temàtics abordats, la participació dels

professionals, els perfils implicats i les principals conclusions extretes en cada trobada. Aquesta anàlisi permet posar en valor la trajectòria del procés i identificar elements clau per consolidar-lo i millorar-lo contínuament. El mes de febrer de 2024, s'inicien les reunions transversals i fins al mes de juny de 2025 s'han fet nou sessions, cinc de les quals han estat centrades en infància i adolescència, una temàtica que genera especial interès als professionals dels SSCB.

3.1. La reunió transversal del Servei d'Infància i Família de l'IMAS

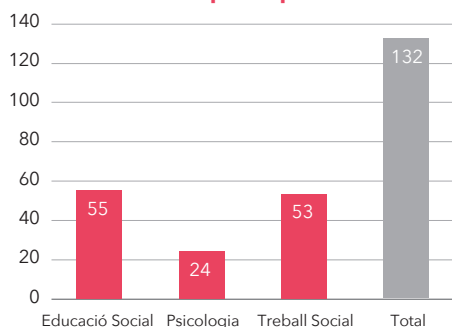
La primera d'aquestes sessions va tenir lloc el dia 21 de febrer de 2024 i es va dedicar específicament al Servei d'Infància i Família de l'IMAS, amb la temàtica sobre protecció de menors i mesures jurídiques. L'objectiu principal va ser reforçar la coordinació entre els SSCB i el Servei d'Infància i Família, amb la finalitat de garantir una atenció integral i de qualitat dels infants i els adolescents i les seves famílies.

Per abordar la temàtica de la defensa dels drets i les mesures jurídiques relatives a la protecció dels infants i adolescents, es va comptar amb la participació de la directora insular de l'Àrea de Serveis Socials, Infància i Família; el cap del Servei d'Infància i Família; la cap del Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial, i la tècnica referent en infància i adolescència de l'equip especialitzat de l'SPCIST.

En aquesta primera transversal hi van participar 132 professionals procedents de 39 municipis de Mallorca, amb perfils diversos: 55 professionals d'educació social, 24 de psicologia

i 53 de treball social. També s'hi va convidar l'àmbit d'educació, amb l'assistència del Servei d'Inclusió per a la Comunitat Educativa, que va aportar la seva perspectiva específica en relació amb la infància i l'adolescència.

**Gràfic 1: Infància i família.
Distribució dels perfils professionals**

Font: Elaboració pròpia.

Un cop contextualitzat el Servei d'Infància i Família així com les mesures jurídiques que preveu la llei, es va poder dialogar i debatre sobre els aspectes que generen més interès. En aquest espai, es van identificar oportunitats per reforçar la comunicació i la coordinació entre els SSCB i el Servei d'Infància i Adolescència –tant amb l'Equip d'Urgències com amb els equips territorials. En aquest sentit, es va posar de manifest la importància donar més fluïdesa a l'intercanvi d'informació, especialment en relació amb els casos notificats com a greus o urgents. Es va evidenciar l'interès dels SSCB per rebre un retorn més sistemàtic sobre els infants, els adolescents i les seves famílies amb els quals treballen ambdós serveis, per tal de garantir un acompanyament coherent i coordinat.

En conclusió, tant el Servei d'Infància i Família com els SSCB van manifestar el seu compromís de reforçar la relació i la coordinació interinstitucional per millorar l'atenció adreçada a la infància, l'adolescència i les seves famílies. En aquest marc de col·laboració, es va expressar l'interès comú per impulsar formacions conjuntes, enfortir el treball en xarxa, afavorir una comunicació més bidireccional, i revisar i actualitzar els protocols d'actuació per garantir una intervenció més coherent, eficient i centrada en les necessitats dels infants i adolescents.

3.2. La reunió transversal sobre absentisme escolar

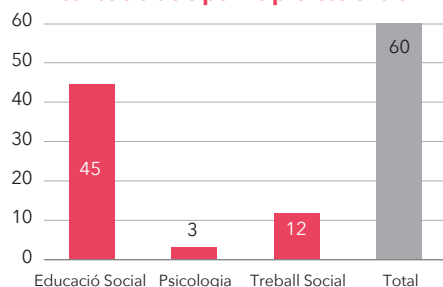
La sessió es va dur a terme el dia 24 d'abril de 2024 amb l'objectiu d'establir aliances entre tots els àmbits implicats per abordar la problemàtica de l'absentisme escolar a Mallorca.

Per reforçar l'abordatge transversal d'aquesta temàtica, es va comptar amb la presència dels professionals dels diferents programes, entitats i serveis que hi treballen, concretament el Servei d'Inclusió per a la Comunitat Educativa de la Conselleria d'Educació i Universitat, el programa de Polícies Tutors de l'Institut de Seguretat Pública de les Illes Balears i el programa d'absentisme de l'entitat Grup d'Educadors i Educadores de Carrer i Treball amb Menors (GREC).

Hi van participar 60 professionals: 45 d'educació social, 3 de psicologia i 12 de treball social procedents de 19 municipis. S'hi va convidar l'Equip d'Urgències, els equips territorials de Ponent i de Llevant, així com l'Equip d'Acolliment Familiar de l'IMAS, per tal d'aportar una mirada complemen-

tària i específica a les qüestions abordades i enriquir així el debat des de l'experiència directa en l'atenció a la infància i l'adolescència.

Gràfic 2: Absentisme.
Distribució dels perfils professionals

Font: Elaboració pròpia.

Durant la trobada, els participants van debatre sobre les dificultats i les propostes relacionades amb l'absentisme escolar, i van posar èmfasi en la necessitat de prioritzar l'enfocament preventiu. Es va destacar la importància de millorar la coordinació entre els serveis educatius, socials, sanitaris i els policies tutors, així com de disposar de protocols específics per a col·lectius vulnerables. També es va posar sobre la taula la conveniència de flexibilitzar horaris per facilitar la participació de les famílies en reunions escolars, millorar els temps de resposta en la intervenció amb aquestes i reforçar la col·laboració amb la Fiscalia i altres agents implicats. La complexitat del fenomen de l'absentisme va quedar de manifest, així com la necessitat d'un abordatge compartit i adaptat a les necessitats reals dels infants i adolescents.

En conclusió, la jornada va tenir com a finalitat principal donar a conèixer la tasca que desenvolupen els di-

ferents serveis implicats en l'abordatge de l'absentisme escolar, i posar en valor el treball conjunt i la complementarietat de funcions entre els diversos agents. A més, es va consolidar com un espai per fomentar la millora de la coordinació interinstitucional, aspecte clau per oferir una resposta més eficient i coherent davant aquesta problemàtica. Es va coincidir en la importància d'adoptar enfocaments preventius que permetin detectar de manera precoç les situacions de risc i intervenir-hi proactivament, de manera que es garanteixi la continuïtat educativa dels infants i adolescents i se n'afavoreixi la inclusió i el benestar.

3.3. La reunió transversal del Protocol marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears

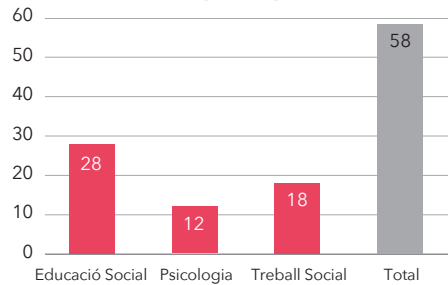
La reunió transversal es va dur a terme el dia 26 de juny de 2024. Es va contextualitzar el Protocol marc interdisciplinari de maltractament infantil per potenciar una resposta coordinada i consistent davant el maltractament infantil i adolescent.

En aquesta ocasió, els serveis convidats per contextualitzar la temàtica van ser la Direcció General de Famílies, Infància, Joventut i Diversitat del Govern de les Illes Balears; el Servei d'Inclusió per a la Comunitat Educativa de la Conselleria d'Educació i Universitat; el Servei de Pediatria de la Conselleria de Salut i Consum; el programa de Polícies Tutors de l'Institut de Seguretat Pública, i l'Institut de Treball Social i Serveis Socials (INTRESS).

Hi van participar 58 professionals procedents de 31 municipis de Mallorca. Els perfils dels assistents van

ser 28 d'educació social, 10 de psicologia i 17 de treball social. Es va comptar amb la presència, com a entitat convidada, del Servei d'Infància i Família de l'IMAS.

Gràfic 3: Protocol maltractament. Distribució dels perfils professionals

Font: Elaboració pròpia.

El Servei d'Inclusió per a la Comunitat Educativa de la Conselleria d'Educació i Universitat va posar de manifest la creació de la nova figura de coordinador/a de Benestar i Protecció, d'acord amb la Llei orgànica 8/2021, que a l'article 35 introdueix un canvi important i innovador en el funcionament dels centres educatius com a entorns segurs i protectors dels infants i adolescents davant qualsevol tipus de violència que s'hi produeixi. Els assistents van posar en relleu la necessitat de millorar la coordinació entre els serveis implicats: serveis socials, Servei d'Infància i Família, serveis d'educació i de sanitat, i forces i cossos de seguretat, especialment per als casos més vulnerables. També es va demanar un retorn més àgil i clar sobre la gestió del Registre Unificat de Maltractament Infantil de les Illes Balears (RUMI). En relació amb aquest punt, la Direcció General de Famílies, Infància, Joventut i Diversitat del Go-

vern de les Illes Balears va informar que en l'actualitat el Protocol marc interdisciplinari de maltractament infantil estava en procés de revisió.

La reunió transversal va posar de manifest l'esforç col·lectiu i el compromís dels diferents serveis implicats en la protecció dels drets de la infància i l'adolescència, i va reafirmar la voluntat compartida de continuar avançant cap a un sistema de protecció més proactiu, coordinat i centrat en els infants i adolescents, en què la col·laboració entre institucions sigui un pilar fonamental per prevenir i abordar qualsevol forma de violència.

3.4. La reunió transversal de violència sexual infantil i adolescent

La sessió transversal feta el 24 de juliol de 2024 va representar un punt d'inflexió metodològic en la manera d'organitzar i de dinamitzar aquestes trobades. L'equip de l'SPCIST, amb la voluntat de millorar l'atenció a les necessitats dels professionals dels SSCB, va impulsar una revisió del format a partir de l'observació directa de les dinàmiques de sessions anteriors, en què es va constatar una manca de diàleg proactiu i una dinàmica comunicativa marcadament unidireccional. Aquesta percepció va ser reforçada per les aportacions recollides en diferents espais de participació que ha ofert l'SPCIST, com ara les reunions de perfils professionals, les reunions comarcals i les formacions, en què es va evidenciar la necessitat d'avançar cap a un model més bidireccional, participatiu i equitatiu.

Per respondre a aquestes necessitats, a partir d'aquesta sessió es va establir un nou format estructurat també

en dues parts. La primera havia de consistir en una breu contextualització a càrrec d'experts en la matèria, i s'havia de centrar en el recurs, el servei o el programa que s'abordàs en cada ocasió. La segona part s'havia de destinar al treball en grups per tal de fomentar la col·laboració, l'intercanvi d'experiències i la reflexió compartida. Aquesta metodologia cercava apropar els professionals participants per abordar conjuntament les situacions complexes que es troben en la seva pràctica quotidiana, i avançar cap a una millor coordinació i eficàcia en l'atenció a les famílies, els infants i els adolescents.

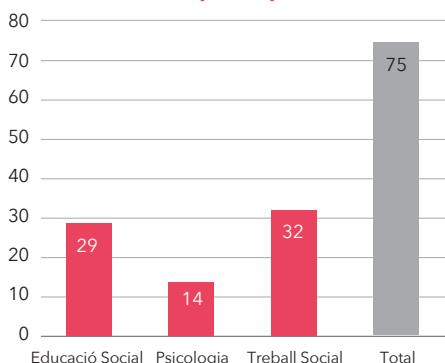
La reunió transversal sobre violència sexual infantil i adolescent va tenir com a objectiu principal oferir un espai per a la resolució de dubtes i la recollida de demandes dels professionals, així com per a l'aprofundiment en el coneixement dels diversos recursos i serveis implicats en l'abordatge d'aquesta temàtica, caracteritzada per la seva elevada complexitat i transversalitat.

En aquesta sessió s'hi van convidar diversos serveis i entitats implicades, com la Unitat de Valoració d'Abús Sexual Infantil (UVASI) de l'IMAS, el Programa de Violència Sexual infantil i adolescent de l'IMAS, l'Equip de Dona i Menors (EMUME) de la Guàrdia Civil, la Unitat de Família i Dona (UFAM) de la Policia Nacional i la Fundació Solidaritat Amaranta.

Hi van participar 75 professionals procedents de 31 municipis de Mallorca. Els perfils representats van ser 29 d'educació social, 14 de psicologia i 32 de treball social. En aquesta ocasió vam comptar, com a serveis convidats, amb el Servei d'Infància i Ado-

lescència de l'IMAS i el Servei d'Inclusió per a la Comunitat Educativa de la Conselleria d'Educació i Universitat.

**Gràfic 4: Violència sexual.
Distribució dels perfils professionals**

Font: Elaboració pròpia.

Un cop feta la contextualització inicial a càrrec dels serveis convidats, es van constituir grups de treball específics, dels quals van sorgir diverses propostes i demandes rellevants. Per tal de garantir una dinàmica participativa i eficient, es va designar una persona referent de cada servei especialitzat per assumir la tasca de dinamització del grup corresponent. A més, en aquests grups hi van participar activament tant els professionals dels SSCB com els representants dels serveis convidats a la reunió transversal. Cada grup va ser identificat amb el nom del servei representat, amb l'objectiu de facilitar la vinculació amb la temàtica abordada. A partir del treball desenvolupat en aquests espais, es van extreure les conclusions que s'expliquen a continuació.

En el grup denominat UVASI es va destacar la importància de millorar la coordinació en casos de violència se-

xual infantil i adolescent amb referència a la Llei orgànica 10/2022, i es va proposar formació per a la detecció precoç d'aquests casos.

El grup denominat EMUME va subratllar la necessitat de reforçar la coordinació entre serveis socials i forces de seguretat aclarint competències territorials i promovent el contacte directe.

El grup denominat UFAM va insistir a garantir una comunicació adaptada als infants i adolescents, millorar la qualitat de les denúncies i utilitzar un llenguatge comprensible i segur.

El darrer grup, denominat ESIA (explotació sexual infantil i adolescent), amb participació de l'IMAS i la Fundació Amaranta, va abordar la detecció i la prevenció de l'explotació sexual, i va destacar una percepció de millora en la coordinació entre serveis.

La conclusió global de la reunió transversal ha permès fer propostes de millora centrades en l'enfortiment de la coordinació interinstitucional, l'harmonització dels procediments i la formació contínua dels professionals implicats en l'atenció de situacions de violència o d'explotació sexual infantil i adolescent. Igualment, s'ha remarcat la rellevància de compartir informació de manera efectiva i de garantir una intervenció ajustada a les necessitats dels infants i adolescents.

3.5. La reunió transversal de salut mental en la infància i l'adolescència

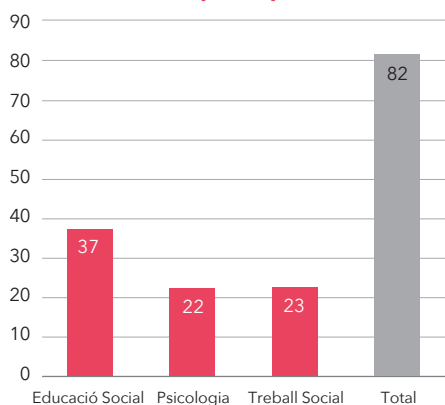
La reunió transversal feta el dia 31 de gener de 2025 va tenir com a objectiu principal la coordinació entre els SSCB i el servei competent en salut mental en la infància i l'adolescència.

Es va comptar amb la participació

de la Direcció General de Salut Mental de les Illes Balears, amb el Programa d'Atenció i Prevenció del Suïcidi (APS), i la Direcció de l'Institut Balear per a la Salut Mental de la Infància i l'Adolescència (IBSMIA) de l'Hospital de Son Espases, amb el Programa de Seguiment de Trastorns de la Conducta Alimentària (TCA) i el Programa d'Atenció i Prevenció del Suïcidi a la Infància i l'Adolescència (APSIA).

Hi van participar professionals procedents de 32 municipis de Mallorca. Els perfils representats van ser 28 d'educació social, 12 de psicologia i 18 de treball social.

Gràfic 5: Salut mental infanto juvenil. Distribució dels perfils professionals

Font: Elaboració pròpia.

A la primera part de la reunió es van contextualitzar els diferents serveis i programes que treballen en la salut mental infantil i adolescent per poder treballar de manera més pràctica i dinàmica a la segona part de la sessió.

El grup format pels professionals d'APSIA i els dels SSCB van posar de manifest la importància del vincle amb

els infants, els adolescents i la família per a l'èxit de la intervenció, i la derivació a equips d'atenció i prevenció del suïcidi (APS) en casos de conducta autolítica activa. Es recomana que els SSCB s'encarreguin dels casos que no tinguin un perfil per treballar des d'APS. Entre les principals demandes sorgides, destaquen la necessitat del retorn d'informació dels casos atesos, més hores per a la coordinació entre professionals, la rellevància de la figura del psicòleg als SSCB i la urgència de formació sobre prevenció del suïcidi.

En el grup compost pels professionals de TCA i dels SSCB, es va treballar sobre un cas hipotètic per tal d'identificar-ne els factors de risc i de protecció, la dinàmica familiar i la importància del vincle i de la intervenció primerenca. Es va posar de manifest la importància de la coordinació entre serveis.

En conclusió, la reunió transversal va comptar amb la participació de diversos equips especialitzats en salut mental infantojuvenil, que van abordar reptes com la manca de recursos, les dificultats d'accés i la necessitat de millorar la coordinació entre serveis. Es va destacar la importància del vincle amb els infants, els adolescents i la família en la prevenció del suïcidi, així com la urgència de més formació i del retorn d'informació. Pel que fa als TCA, es va subratllar el paper clau de les dinàmiques familiars en la detecció i la intervenció precoç d'aquests casos.

4. Conclusions

L'anàlisi de nous espais de participació professional des de la perspectiva comunitària desenvolupats en el marc del Servei de Prevenció Co-

munitària i Suport Territorial posa de manifest la consolidació progressiva d'aquests recursos com a instruments clau per a la millora de la coordinació interinstitucional, l'enfortiment del treball en xarxa i la promoció d'una intervenció més integral, coherent i adaptada a les necessitats dels infants, els adolescents i les seves famílies. Aquesta consolidació s'ha vist reflectida tant en els indicadors quantitatius com en les observacions qualitatives derivades de les sessions de treball, les quals han mostrat una evolució progressiva en la qualitat de les interaccions, en el nivell d'implicació dels professionals i en la capacitat de generar respostes compartides a situacions complexes.

Amb un total de 407 participacions registrades, es constata un alt nivell d'implicació dels diferents perfils professionals que treballen als Serveis Socials Comunitaris Bàsics: educadors i educadores socials (194), treballadors i treballadores socials (138) i psicòlegs i psicòlogues (75). Una de les hipòtesis que podria explicar les diferències en el grau de participació entre perfils professionals és la consolidació històrica de les figures de treball social i educació social dins les unitats de treball social (UTS) municipals, les quals compten amb una presència més estable i extensa als equips. En canvi, la incorporació del perfil de psicologia és més recent i, sovint, menys generalitzada, fet que es podria traduir en una participació quantitativament inferior en les reunions transversals.

Més enllà de factors com la data de les reunions transversals, que podria influir en l'assistència i la disponibilitat dels professionals, també es pot plan-

tejar com a hipòtesi que la participació dels diferents perfils professionals pot variar en funció de la temàtica tractada, ja que determinades qüestions poden resultar més rellevants o properes a les funcions que desenvolupen dins les UTS municipals.

En aquest sentit, la reunió transversal sobre protecció de menors i mesures jurídiques del Servei d'Infància i Família, que va ser la primera que va tenir lloc, va generar un interès destacat, tant per la rellevància de la temàtica, considerada prioritària i preocupant dins l'àmbit dels SSCB, com pel caràcter innovador d'aquests nous espais de participació professional entre diferents nivells d'atenció a la infància i l'adolescència i la transversalitat de la temàtica.

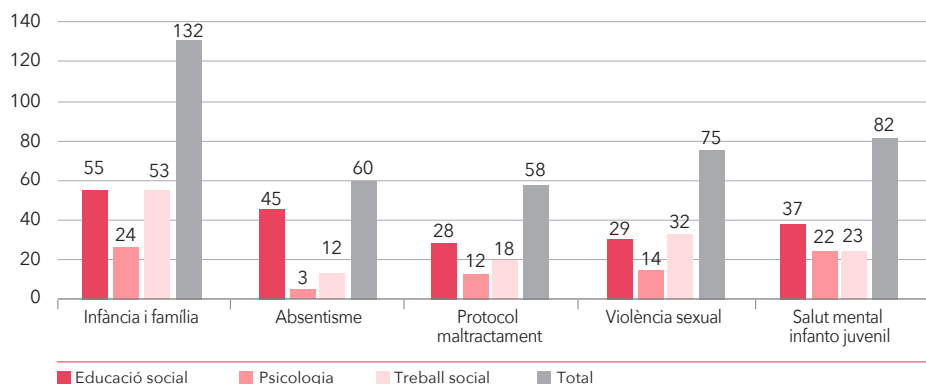
Pel que fa als àmbits abordats, les dades mostren una especial atenció a la reunió transversal centrada en el Servei d'Infància i Família (132 participacions), la salut mental infantojuvenil (82 participacions) i la violència sexual en la infància i l'adolescència (75 participacions), fet que posa de manifest la importància i la urgència d'aquestes problemàtiques en el context actual. L'augment dels casos vinculats a salut mental i a situacions de violència sexual en infants i adolescents ha generat una major sensibilització i una necessitat creixent de coordinació entre serveis, fet que es reflecteix en una participació més activa, i un interès consolidat per compartir protocols, eines i estratègies d'intervenció.

Respecte a això, a partir de la reunió dedicada a la violència sexual infantil i adolescent es va acordar introduir canvis metodològics en l'observació directa i la comunicació amb els professionals dels SSCB, i establir espais

específics per crear grups de treball més actius que afavorissin la participació i la bidireccionalitat comunicativa, en lloc de limitar-se a la transmissió unidireccional de la informació. L'ob-

jectiu d'aquesta modificació va ser potenciar la implicació dels professionals facilitant l'intercanvi d'experiències, coneixements i propostes de manera més efectiva i col·laborativa.

Gràfic 6: Maltractament. Distribució dels perfils professionals per reunions transversals

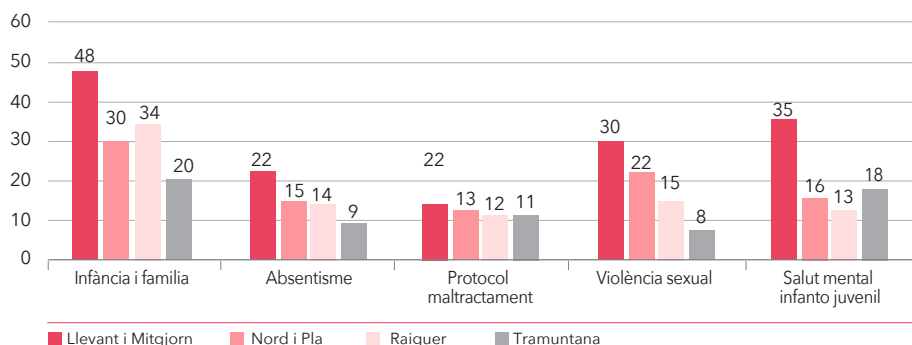

Font: Elaboració pròpia.

En relació amb la distribució territorial, s'observen diferències significatives entre comarques, amb una participació especialment destacada de la zona de Llevant i Migjorn (157 participacions), seguida de Nord i Pla (96 participacions), Raiguer (88 participacions) i Tramuntana (66 participacions). Tot i que hi ha comarques que, per criteris poblacionals, disposen de menys professionals als SSCB, això no implica necessàriament una assistència menor a les reunions transversals. Aquestes dades apunten al fet que la participació dels professionals podria respondre a un fenomen de naturalesa multifactorial.

Des d'un enfocament qualitatiu, les reunions transversals han posat de manifest diversos elements de valor i àrees de millora. D'una banda,

es reconeix àmpliament que aquests espais han afavorit la construcció de relacions de confiança entre serveis, han permès compartir coneixements i han fomentat una comprensió més àmplia de les situacions que s'aborden des de diferents disciplines. Aquest fet ha contribuït a millorar la continuïtat dels processos d'atenció i a reduir la fragmentació en la intervenció. D'altra banda, els professionals assenyalen de manera reiterada la necessitat de millorar la **BIDIRECCIONALITAT** de les reunions, promovent espais més participatius i menys centrats en la transmissió d'informació. Es reclama, així, una dinàmica de treball més horitzontal, que permeti el debat, la reflexió crítica i la concreció de solucions compartides, especialment en les situacions més complexes.

Gràfic 7: Assistents a les reunions transversals per comarques**Font: Elaboració pròpia.**

També s'ha posat de manifest la necessitat d'establir MECANISMES ESTABLES I ESTRUCTURATS DE COMUNICACIÓ I DERIVACIÓ entre serveis, ja que la manca d'espais específics o l'absència de protocols consensuats genera incerteses en la gestió dels casos i dificulta la fluïdesa de la informació. Aquesta realitat evidencia la importància d'invertir en sistemes de coordinació eficients, tant formals com informals, i en eines compartides que facilitin una resposta integrada.

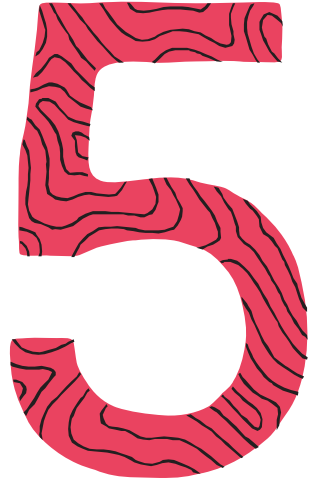
Finalment, cal destacar l'aparició i la consolidació de GRUPS DE TREBALL ESPECÍFICS, sorgits de la dinàmica mateixa de les reunions transversals, que han permès aprofundir en determinades problemàtiques d'una manera més operativa i especialitzada. Aquests grups han estat un motor de millora i d'innovació, ja que han permès activar recursos, definir estratègies comunes i donar resposta de manera més àgil a les necessitats identificades. La seva existència és una mostra de la maduresa del procés de coordinació i de la capacitat dels ser-

veis per adaptar-se a contextos canviants i desafiaments emergents.

En definitiva, les dades analitzades i les experiències recollides mostren que els espais de les reunions transversals no només han reforçat la col·laboració entre serveis, sinó que també han generat noves dinàmiques de treball de tots els professionals dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics orientades a la prevenció, la qualitat i l'eficiència. Així mateix, s'evidencia la necessitat de FORMACIÓ CONTÍNUA dels professionals en les diverses temàtiques tractades, atesa la complexitat creixent de la realitat social actual i la transversalitat de les situacions abordades, que requereixen una resposta coordinada i multidisciplinària. Tot i això, l'èxit d'aquestes reunions a llarg termini dependrà de la seva sostenibilitat, de la consolidació de mecanismes estructurals de participació i derivació, i de la voluntat institucional de continuar apostant per una atenció professional integral i comunitària centrada en les necessitats reals dels infants, els adolescents i les seves famílies.

Referències bibliogràfiques

- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. (2009). Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears. *Butlletí Oficial de les Illes Balears* núm. 89, de 18 de juny de 2009, i *Butlletí Oficial de l'Estat* núm. 163, de 7 de juliol de 2009. <https://www.boe.es/eli/es-ib/l/2009/06/11/4/con>
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. (2019). Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, núm. 26, de 28 de febrer de 2019, i *Butlletí Oficial de l'Estat* núm. 89, de 13 de abril de 2019. <https://www.boe.es/eli/es-ib/l/2019/02/19/9/con>
- GOVERN D'ESPANYA. (2022). Ley Orgánica 10/2022, de 6 de setembre, de Garantía Integral de la Libertad Sexual. *Butlletí Oficial de l'Estat* núm. 215, de 7 de setembre de 2022. <https://www.boe.es/eli/es-lo/2022/09/06/10>
- GOVERN D'ESPANYA. (2021). Ley Orgánica 8/2021, de 4 de junio, de Protección Integral a la Infancia y la Adolescencia frente a la Violencia (LOPIVI). *Butlletí Oficial de l'Estat* núm. 134, de 5 de juny de 2021. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2021-9347>
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. CONSELLERIA D'AFERS SOCIALS I ESPORTS. (2021). *Protocol marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears* (versió actualitzada de 28 de juny de 2021). https://www.caib.es/sites/rumi/ca/presentacio_i_objectius-29905
- INSTITUT MALLORQUÍ D'AFERS SOCIALS. SERVEI DE PREVENCIÓ COMUNITÀRIA I SUPORT TERRITORIAL. (2024). *Manual de qualitat del Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial*. <https://www.imasmallorca.net/ca/serveis-i-programes/serveis-socials-infancia-i-familia/>

**La participació juvenil a
la universitat. Una mirada
des de l'educació social**

PAOLA RUBIO GONZÁLEZ

Paola Rubio González

Graduada en Educació Social per la UIB el 2025, actualment és tècnica de projectes a FAPA Mallorca i estudia el Màster Universitari en Polítiques d'Igualtat i Prevenció de la Violència de Gènere a la UIB. Durant la seva formació universitària va fer el curs «Si ho tens clar, tria!», sobre prevenció d'addiccions (2021), així com el Programa de capacitació de prevenció de la conducta suïcida i gestió emocional (2024). És gestora universitària en identificació i atenció al suïcidi (GUIAS). També ha estat alumna col·laboradora tipus C durant els cursos 2023-2024 i 2024-2025 en el Projecte de tutoria entre iguals (PTUI) proporcionant acompanyament i suport a l'alumnat nouvingut als estudis de grau. És monitora de temps lliure i ha estat becària com a educadora social al Servei de Joventut Calvià oferint suport a l'equip de dinamitzadors i dinamitzadores a l'espai de participació juvenil Es Generador (2024).

Resum

En el món actual, la participació és tot un repte, especialment quan aquesta pretén ser intrínseca, compromesa i sorgida de l'empoderament individual i col·lectiu, tal com és definida per experts i expertes en la matèria. Les condicions i el context de l'entorn social d'avui en dia tendeixen a l'individualisme, principalment per l'estil de vida que s'està popularitzant, per una societat que està en canvi constant. Cada vegada les coses són més temporals i menys duradores.

La Universitat de les Illes Balears proporciona activitats diverses per afavorir la participació, així com incentius, tot i que l'efecte que en sorgeix no és el desitjat. Per millorar aquesta situació, es desglossen oportunitats i mancances des de la perspectiva d'una estudiant que ha estat compromesa en diversos projectes de la UIB. A més, es presenten possibilitats i propostes per millorar la participació, les quals poden ser un punt de partida per ser referents, no només per a la comunitat universitària, sinó també per als i les professionals de l'educació social. Així, també es proposen estratègies per fomentar i millorar la participació universitària des de la perspectiva d'una educadora social.

Paraules clau: Participació / Universitat / Educació social / Activitat

Resumen

En el mundo actual, la participación es todo un reto, especialmente cuando esta pretende ser intrínseca, comprometida y surgida del empoderamiento individual y colectivo, tal como es definida por expertos y expertas en la materia. Las condiciones y el contexto del entorno social de hoy en día tienden al individualismo, principalmente por el estilo de vida que se está popularizando, por una sociedad que está en constante cambio. Cada vez las cosas son más temporales y menos duraderas.

La Universidad de las Islas Baleares proporciona actividades diversas para favorecer la participación, así como incentivos, aunque el efecto que surge no es el deseado. Para mejorar esta situación, se desglosan oportunidades y carencias desde la perspectiva de una estudiante que ha estado comprometida con varios proyectos de la UIB. Además, se presentan posibilidades y propuestas para mejorar la participación, las cuales pueden ser un punto de partida para ser referentes, no solo para la comunidad universitaria, sino también para las y los profesionales de la educación social. Así, también se proponen estrategias para fomentar y mejorar la participación universitaria desde la perspectiva de una educadora social.

Palabras clave: Participación / Universidad / Educación social / Actividad

1. Què és la participació? Com s'aborda des de la universitat?

1.1. Fonaments teòrics de la participació juvenil

La participació juvenil és un concepte estudiat des de diferents àmbits de coneixement, com la pedagogia, la sociologia o l'educació social. Es considera un element clau en la vida universitària i, consegüentment, en la construcció de la ciutadania. Remuntant-nos a Freire (1970), la participació ja s'entenia com una pràctica dialògica que permet a les persones passar d'objectes a subjectes actius en la transformació de la seva realitat. Amb aquesta idea central, i traslladant-la al món juvenil, la participació juvenil s'esdevé una realitat en què els joves es poden expressar, reflexionar, deliberar i incidir en aquelles decisions que els són pròpies. Actualment, podem esmentar Ahedo-Gurrutxaga (2022), el qual descriu la participació com un procés d'organització o de mobilització d'una comunitat de persones pel qual assumeixen conscientment el seu paper com a agents o subjectes en l'esdevenir col·lectiu. Es tracta d'una pràctica personal i un procés col·lectiu que és o aspira a ser formatiu i educatiu, creatiu, igualitari i transformador.

De manera complementària, Marc'hione (2001) afirmava que la participació juvenil no es pot entendre des de la perspectiva individual, sinó que es configura com un procés col·lectiu que necessita la implicació d'institucions, professionals i ciutadania. Traduint aquesta idea al món universitari, la participació no es pot limitar a accions puntuals, sinó que ha de formar

part de la vida comunitària universitària, amb una estructura real que permeti a l'alumnat influir en el seu entorn educatiu. I és aquí on cal distingir la participació intrínseca (motivada pel valor de l'experiència en si mateixa) de l'extrínseca (orientada a incentius externs com crèdits, remuneració o reconeixement), tal com determinà Ander-Egg (1990). Certament, es pot entendre aquest segon tipus de participació com un motor inicial, però difícilment genera una participació real i sostinguda si no ve acompanyada de vincles reals i d'un significat personal per a l'estudiant.

L'avaluació del grau d'implicació juvenil ha estat estudiada per diferents autors, (Arnstein, 1969 o Hart, 1992). En el món universitari cal mencionar el model de Kuh (2003), que parla del concepte *student engagement*, entès com un compromís de l'alumnat, com una inversió de temps, energia i implicació en activitats educativament significatives. A més de les millores personals, aquest concepte ha estat relacionat a la literatura científica amb èxit acadèmic, permanència als estudis, sentiment de pertinença i participació comunitària tant dins com fora de l'àmbit universitari.

Tancant aquest primer apartat, cal parlar del model de Bauman (2000) sobre la modernitat líquida, caracteritzada per vincles fràgils, temporalitat i individualisme, factors que dificulten el compromís juvenil a llarg termini. En aquest sentit, podem parlar que l'*Informe juventud en España 2024* reforça aquesta idea: el jovent prioritza l'accés a l'habitatge, l'estabilitat laboral i la salut mental, i relega la participació a un segon pla si les condicions materials no estan garantides. Això implica que,

per fomentar la participació universitària, calen espais acollidors, temps disponible i estructures que connectin amb la realitat vital dels i de les estudiants. En definitiva, entenem que, gràcies a la participació, les persones poden millorar les seves vides, els seus contextos, les seves realitats, però és més fàcil i profitós dur a terme aquest procés quan està motivat *per se* i es fa conjuntament.

1.2. La participació estudiantil a la universitat: context i característiques

La participació estudiantil és un principi estructural de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES). La Declaració de Göteborg (ESIB, 2001) i els comunicats ministerials posteriors destaquen la importància que l'alumnat participi activament en el govern de les universitats. A escala estatal, l'Estatut de l'estudiant universitari (Real decret 1791/2010) reconeix explícitament el dret de l'estudiant a participar en òrgans de govern, accedir a informació institucional rellevant, implicar-se en activitats universitàries i associacions, i promoure iniciatives pròpies.

Però, perquè sigui real aquesta participació, és necessari que les universitats articulin estructures sòlides i necessàries per a l'alumnat que vagin més enllà de l'oferta d'activitats i que potenciïn un sentiment de pertinença i protagonisme actiu en l'alumnat. En aquest sentit, si la participació juvenil és abordada des de diferents àmbits, cal entendre la participació estudiantil universitari des de diferents dimensions, en les quals cal incorporar elements estructurals, culturals i ins-

titucionals. Trilla i Novella (2001), per exemple, distingien entre la participació simple, la consultiva, la projectiva i la metaparticipació. Aquest model permet analitzar si les iniciatives de participació estudiantil es limiten a formes merament presencials o de consulta o si aquestes avancen cap a una participació en què l'estudiant assumeix un rol actiu en la definició i la creació d'espais i de projectes.

Una breu anàlisi de les darrers informes publicats sobre joventut que inclou la participació formal en universitats estatals (especialment en òrgans de govern i representació) és suficient per afirmar que aquesta és generalment baixa. Per autors com Soler *et al.* (2009), les causes són múltiples:

- Compatibilització d'estudis i feina: una percentatge cada vegada més alt d'estudiants treballa durant el curs, cosa que limita el temps per a activitats no estrictament acadèmiques.
- Desinformació estructural: l'alumnat sovint desconeix els òrgans de representació, les funcions del Consell d'Estudiants i el calendari electoral.
- Percepció d'escàs impacte: diversos estudis apunten que els alumnes perceben que la seva participació no modifica decisions rellevants.
- Distància cultural i lingüística: el llenguatge institucional i els processos burocràtics resulten, sovint, poc accessibles per a l'alumnat.
- Individualisme generacional: seguint Bauman (2000), la fragilitat dels vincles i la dinàmica «líquida» de la modernitat afavoreixen formes d'implicació puntual més que no compromisos sostinguts.

1.3. La participació dels estudiants a la Universitat de les Illes Balears

La coneguda com a *vida universitària* a la UIB és molt diferent d'altres universitats del territori espanyol; llevat de festes, com les anomenades *biofestes*, organitzades per estudiants de biologia, poques activitats de vida universitària fan autònomament els alumnes en aquest campus. Podria dir-se que a la UIB el tipus de participació de l'alumnat és molt similar a la de l'alumnat dels instituts de secundària; una participació que queda a les aules i no va més enllà. Amb tot, les universitats públiques estatals ofereixen possibilitats similars per a la participació estudiantil.

La Universitat de les Illes Balears (UIB) ofereix diversos programes orientats a la participació estudiantil: activitats del Servei d'Activitats Culturals (SAC), el Projecte de tutoria entre iguals (PTUI), el passaport sociocultural, cursos extracurriculars, activitats esportives o programes d'alumnes col·laboradors, entre d'altres. Seguint la classificació de Trilla i Novella (2001), algunes es poden classificar com a participació amb presència sense intervenció (assistència a actes o activitats esportives), participació consultiva (enquestes del professorat, dels estudis...), participació en projectes institucionals (alumnat col·laborador o iniciatives culturals o científiques) o metaparticipacions (creació d'associacions, grups culturals...).

Tot i les diverses possibilitats de participació, aquesta és relativament baixa. A tall d'exemple, durant el curs 2023-2024, la UIB comptà amb 290 alumnes col·laboradors (183 tipus

A, 56 tipus B i 51 tipus C), del total dels 11.769 estudiants matriculats, és a dir, un 2,46 % d'alumnes participà en aquest programa. A escala estatal, les tendències situen la participació a les eleccions universitàries a Espanya entre el 10 % i el 15 %, si bé hi ha algunes excepcions, com les darreres eleccions a la universitat de Granada o de Lleó, que es va situar entre el 25 % i el 30 %, o les de la Universitat de Madrid, que no va superar el 5%. A les darreres eleccions a rector de la UIB, dels 13.000 alumnes amb dret a votar, sols ho va fer el 9,98 %.

En aquest sentit, aquesta heterogeneïtat en les xifres poden estar vinculades a les causes que recullen Soler *et al.* (2009) sobre la participació, tot i que és possible la UIB, a més del perfil laboral de l'estudiant i la baixa visibilitat de l'associacionisme, estigui afectada també per la ubicació perifèrica del campus (la distància del centre urbà dificulta la participació espontània, especialment fora de l'horari lectiu) o per les realitats territorials diferenciades (els centres de Menorca i Eivissa tenen característiques pròpies de participació). Aquest fet indica, que, més enllà de l'oferta institucional, cal abordar elements de comunicació, accessibilitat i cultura participativa.

Com a altres universitats espanyoles, la UIB utilitza incentius com crèdits ECTS per fomentar la participació (delegacions, PTUI, activitats culturals reconegudes, etc.). Tot i ser útils com a punt de partida, tal com s'ha mencionat anteriorment, la literatura adverteix que els incentius extrínsecs tendeixen a generar participació instrumental, no necessàriament transformadora. A més, podem considerar

aquestes iniciatives com a consultes o assignacions informades, en què no tenen cabuda metaparticipacions. El punt de partida, doncs, és possiblement transformar aquestes iniciatives en vertaders processos formatius i comunitaris que neixin de la necessitat dels alumnes mateixos.

2. Oportunitats i mancances de l'oferta participativa a la comunitat universitària

Com hem pogut comprovar, les dades de participació estudiantil a les universitats espanyoles continuen sent baixes i poc estables. L'informe *Via Universitària: Accés, condicions d'aprenentatge, expectatives i retorns dels estudis universitaris (2023-2025)*, elaborat per la Xarxa Vives i basat en la consulta a 45.572 estudiants de 20 universitats (inclosa la UIB), ens mostra dades preocupants sobre la participació: un 80 % de les persones enquestades no ha participat mai en òrgans de govern ni en entitats associatives i un 22,9 % afirmava sentir-se ignorat per part de les institucions universitàries.

L'Estatut de l'estudiant universitari (Reial decret 1791/2010) reconeix el dret de l'alumnat a una representació activa i a participar en òrgans col·legiats. Tot i això, la distància entre el dret formal i la participació efectiva continua sent significativa. Què provoca que hi hagi aquesta barrera? Analitzem les causes a partir d'un DAFO, si bé alguns estudis ja apunten a la necessitat d'analitzar qui impulsa la participació (es compta amb l'alumnat?), la quantitat de temps requerit, els coneixements previs necessaris i la percepció de l'entorn.

Oportunitats: l'oferta participativa de la UIB

La UIB disposa d'una oferta participativa diversa que abasta diferents nivells i tipologies de participació. Moltes de les activitats estan recollides a la pàgina web de la universitat (<https://www.uib.cat/>). Per tenir una idea general de les activitats, els recursos i les iniciatives que ofereix la UIB, se n'indiquen unes quantes a continuació:

- Representació institucional: Consell d'Estudiants, Junta de Representants d'Estudi, delegacions d'alumnes.
- Associacionisme: 12 associacions estudiantils reconegudes.
- Col·laboració acadèmica: alumnes col·laboradors (tipus A, B, C), PTUI...
- Activitats culturals: SAC, coral, cineclub, lliga de debat, passaport sociocultural (EduCine a la Facultat d'Educació).
- Activitats esportives: CampusEsport.
- Formació complementària: cursos extracurriculars, programes de capacitatció...

Com a exemple d'activitat, anualment es duu a terme Ciència per a Tothom, una iniciativa d'accés gratuït en què s'exposen tallers de ciència i a la qual l'alumnat de la universitat pot participar acompanyant l'alumnat dels centres educatius que s'apropen a la UIB per fer i observar tallers impartits també per estudiants de la Facultat de Ciències.

Els cursos extracurriculars de la UIB també fomenten la participació de l'alumnat, com és el cas del Progra-

ma de capacitatció en prevenció de la conducta suïcida i gestió emocional. Si bé és cert que aquest s’imparteix a distància a través dels fòrums del curs, cada persona hi pot participar i comunicar-se per compartir reflexions o qualsevol inquietud. Durant l’assaig clínic que es duu a terme l’alumnat es pot conèixer (Universitat de les Illes Balears, 2024).

Podem considerar, doncs, que hi ha diversos factors que són oportunitats de poder participar, com la diversitat d’oferta; la dispersió territorial (activitats al campus, a l’edifici Sa Riera o a les seus de Menorca i Eivissa); el sistema d’incentius que s’hi vincula (crèdits ECTS per al passaport sociocultural...), la gratuïtat (la majoria d’activitats són de franc o amb descomptes), i els canals de difusió d’aquestes, com la borsa d’activitats, el web institucional i les xarxes socials.

Remarcant la importància de la participació dins la universitat, el PTUI és una iniciativa que pretén oferir una ajuda a l’alumnat nouvingut conec-

tant-lo amb estudiants del mateix grau però d’algun curs més elevat. Aquest projecte té la intenció de reduir la taxa d’abandonament dels estudis, però també que els i les estudiants tinguin una companyia, un model, un guia, una persona de referència amb qui poder contactar en qualsevol moment (Universitat de les Illes Balears, 2025e).

Al mateix temps, hi ha activitats universitàries que ofereixen una remuneració, tot i que aquesta és simbòlica, per donar reconeixement als i les estudiants que hi participen. En alguns casos, i posant com a exemple allò que conec, la remuneració es fa de la manera següent:

- Alumne col·laborador tipus C (PTUI): 3 o 6 crèdits ECTS, que poden ser convalidables o, en el cas de la Facultat d’Educació, remunerats.
- Rol de delegat o delegada de classe: 1 crèdit ECTS per curs.
- Assistència a actes culturals presentant el passaport sociocultural de la UIB: entre 0,5 i 2 crèdits ECTS.

Taula 1. Reconeixement acadèmic del passaport cultural de la UIB segons assistència a activitats generades per la UIB i entitats o institucions adherides

Nombre d’activitats	Entre 6 i 11 activitats	Entre 12 i 17 activitats	Entre 18 i 23 activitats	A partir de 24 activitats
Reconeixement en ECTS	0,5 ECTS	1 ECTS	1,5 ECTS	2 ECTS

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Universitat de les Illes Balears, 2025.

Un altre tipus de participació juvenil és la representació als diversos òrgans de la comunitat universitària, com ara Consell d’estudiants, els i les estudiants en el govern de la Universitat, la Junta de represen-

tants d’estudi, les associacions d’estudiants i les delegacions d’alumnas.

Finalment, cal mencionar les associacions de estudiantils universitàries. Les associacions relacionades amb

la UIB duen a terme una participació real i intrínseca. En el cas de les asso-

ciacions estudiantils, la UIB reconeix les següents:

Taula 2. Associacions d'estudiants en actiu reconegudes per la UIB

Associacions	
Joves Estudiants de les Illes Balears	Iniciativa d'Estudiants d'Esquerres (IDEES)
Asociación de Debate Balear	Asociación de Estudiantes de Movilidad
Delegació d'Alumnes de la Facultat de Medicina de la UIB	Asociación de Representantes de Psicología
Delegació d'Estudiants d'Infermeria de la UIB	Associació d'Alumnes de l'EPS
Secció Territorial AECS Balears de l'Associació d'Estudiants de Ciències de la Salut	Asociación de la Facultad de Derecho de la UIB
Associació d'Alumnes i Exalumnes de la Universitat Oberta per a Majors	Associació d'Alumnes de la Universitat Oberta per a Majors de la UIB. Delegació d'Eivissa

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Universitat de les Illes Balears 2025b.

Per tant, si hem de parlar d'oportunitats, l'oferta d'activitats en diferents ubicacions és una de les majors fortaleses. La UIB no només ofereix activitats al mateix campus universitari, sinó també a l'edifici Sa Riera, al centre de Palma, i a altres llocs, per adequar-se al context de l'activitat; per exemple, la Coral de la UIB du a terme representacions obertes al públic en multitud d'ubicacions.

A més, cal afegir que en general hi ha una recompensa per la participació en projectes o activitats que va més enllà de l'experiència mateixa, és a dir que, en cas que no hi hagi una motivació intrínseca per participar, la universitat ofereix incentius extrínsecs per tal de fomentar la participació.

Cal mencionar també que la major part de les activitats organitzades són de franc, i moltes no tenen un aforament màxim. Tant les activitats com els cursos oferts per la UIB solen ser

gratuïts i, en cas de ser de pagament, sol haver-hi descompte pel fet de formar part d'aquesta institució.

A més, és una oportunitat per conèixer gent, persones d'altres graus o de cursos diferents. Participar en la universitat fomenta la millora d'habilitats socials i la relació en xarxa. Crea sentiment de pertinença a la universitat, un vincle amb la comunitat universitària. Deixes de veure la universitat només com aquell lloc on vas a estudiar.

Vinculat a la formació universitària, en alguns casos participar pot suposar també agafar experiència laboral o bé complementar els coneixements acadèmics que aporta el grau universitari.

Finalment, hi ha facilitats per conèixer què es fa a la UIB. La universitat empra els seus canals de difusió, com ara les xarxes socials, per informar de moltes de les activitats i projectes, amb especificació també de les dates i dels terminis.

Mancances: barreres estructurals, institucionals i generacionals

Emperò, malgrat aquesta que hi hagi una oferta diversa, persisteixen barreres significatives que limiten la participació real i de forma regular. Les primeres són les barreres estructurals, en què podem incloure la ja mencionada ubicació del campus, ja que la distància física entre la ciutat i els pobles dificulta la participació espontània i la creació de comunitat quotidiana. No tenir un espai proper a la universitat per trobar-se o quedar amb companys i companyes fent qualsevol cosa que no sigui estudiar, sense la necessitat d'agafar cotxe o transport públic, dificulta la relació, la cohesió de grup i també la participació. Dins aquestes barreres estructurals també cal esmentar que, tot i que hi ha espais prevists a la Facultat d'Educació, no hi ha encara un espai consolidat, com sí que tenen altres universitats, que sigui propi de l'estudiant (no tan sols d'aquells que són representants dels altres). Per acabar, cal considerar el perfil sociolaboral de l'alumnat, perquè cada cop més augmenta el percentatge d'alumnat universitari que treballa, fet que limita la disponibilitat horària.

Les segones són les barreres institucionals. En aquest moment posam el focus en la percepció dels motius de les participacions. Els alumnes perceben que només se'ls consulta, que participen poc en la presa de decisions; d'aquí que la percepció d'inutilitat de la participació sigui una gran barrera que cal rompre. També cal tenir present un factor que té a veure amb la desinformació sobre els canals de comunicació. Pocs alumnes són els que coneixen com funciona la parti-

cipació formal i quines vies hi ha per fer-ho. La darrera barrera té a veure amb un associacionisme poc visible, ja que, tot i els intents de visibilitzar les associacions i les opcions de participació, tenen poca presència en la vida universitària, especialment als primers cursos.

Finalment, podem parlar de les barreres contextuais i generacionals, com la digitalització de la vida social (les relacions estudiantils són més digitals, menys presencials i menys comunitàries); l'anomenat per Bauman (2000) *individualisme connectat* (més connexió, però menys cohesió); la reducció del temps disponible de l'alumnat i la salut mental (augment considerable d'estudiants que afirmen haver patit ansietat, factor que redueix la participació extracurricular), o la falta d'interès dels i les joves, ja que cada vegada més es necessita un incentiu per fer les coses, mostra d'això són les classes obligatòries. Tot i això, de vegades ni tan sols els incentius basten per convèncer els i les joves de participar.

Una mancança important és la percepció de la nul·la importància que es dona a la participació; no es considera rellevant ni necessària. No s'educa en participació en la major part dels estudis de grau. Tot i que al grau d'Educació Social s'estudia la importància de la participació, aquest tema es pot valorar com un aspecte teòric, ja que no sol aplicar-se a la pràctica. Així mateix, s'hauria de donar importància a la participació a tots els graus universitaris.

L'anàlisi que mostram reflecteix la paradoxa central que cal abordar: l'oferta participativa és abundant, però la participació real és baixa. Cal,

per tant, repensar el model de participació. Cal caminar per aconseguir una vinculació intrínseca, voluntària i autorganitzada des de la qual es generi aquesta participació real per potenciar l'aprenentatge, la vinculació

institucional i la identitat comunitària. Certament, no estam renunciant als incentius extrínsecs, però si conceptualitzant-los com a generadors d'interès, ja que resultaria reduccionista només quedar-se amb aquests.

Taula 3: DAFO sobre la participació estudiantil a la UIB

FORTALESES	DEBILITATS
Oferta diversificada	Ubicació perifèrica
Sistema d'incentius	Absència d'un espai per a estudiants
Gratuitat de les activitats	Predomini de participació consultiva
Canals institucionals de difusió	Desinformació generalitzada
Marc normatiu favorable	Baixa percepció d'impacte
OPORTUNITATS	AMENACES
Projectes d'espais per a estudiants	Digitalització i menys presencialitat
Participació en xarxes (Xarxa Vives)	Individualisme generacional
Més sensibilitat institucional	Pressió econòmica i laboral
Dades d'enquestes per orientar polítiques	Augment de problemes de salut mental

Per tant, el repte que es planteja no és augmentar la diversitat i el nombre d'activitats, sinó afavorir unes condicions estructurals i culturals que estiguin basades en els interessos dels joves per tal de promoure una participació significativa. Tot i que la UIB reconeix dotze associacions estudiantils, publicades a la web de la universitat, la realitat és que, si ningú no explica què és l'associacionisme, com funcionen les associacions i els beneficis d'aquestes, entre altres aspectes, l'alumnat potser mai no s'adona que n'hi ha o bé no les troba útils.

Si bé és cert que els incentius econòmics o en forma de crèdits susciten una motivació extrínseca, la realitat és que poden ser un inici, un

punt de partida des del qual es pot generar una participació intrínseca. Per tant, la participació no hauria d'entendre's només com un mitjà per obtenir crèdits o beneficis acadèmics o econòmics, sinó com un procés formatiu i de transformació que aporta valor a l'experiència universitària per si mateixa.

3. La participació des de la perspectiva de l'alumnat d'Educació Social

L'anàlisi de la participació universitària adquireix una rellevància especial quan es focalitza en el grau d'Educació Social. Es tracta d'uns estudis orientats a formar professionals que, en el seu exercici laboral, hauran de

promoure, facilitar i defensar processos participatius en diversos contextos socioeducatius.

El grau d'Educació Social de la UIB té l'objectiu de formar professionals capaços d'intervenir en contextos socials diversos assumint funcions d'acompanyament, dinamització i promoció de drets. El perfil d'ingrés recomanat que apareix a la web institucional subratlla elements com l'interès pels problemes socials, el compromís ètic, la capacitat de treball en equip i la sensibilitat comunitària, tots ells estretament vinculats a la participació.

La participació apareix explícitament en diverses assignatures del pla d'estudis, tant des d'un punt de vista teòric com metodològic, per exemple, a Pedagogia Social i Comunitària, Psicologia Social dels Grups i de les Organitzacions, Sociologia de l'Educació, Programes d'Animació Sociocultural i Intervenció Socioeducativa en l'Oci o Tècniques de Dinamització de Grups. Al grau d'Educació Social s'haurien de desenvolupar competències participatives sòlides, tant pel que fa al coneixement com a la pràctica vers la participació activa.

Malauradament, encara que la participació es tracta com una eina molt important, queden coses per fer per tal d'impulsar l'alumnat al procés participatiu i donar a conèixer totes les opcions disponibles perquè els i les estudiants no tan sols treballin el concepte de *participació*, sinó que també l'apliquin en el dia a dia.

Analitzem alguns dels aspectes que fan que, tot i aquest marc formatiu, la participació efectiva de l'alumnat sigui limitada. Diversos factors estructurals ja abordats contribueixen a explicar aquesta bretxa:

a) Compatibilització estudis-treball: Un percentatge d'alumnes d'Educació Social combina el grau amb feines vinculades al sector socioeducatiu (monitoratge, dinamització, suport en projectes, etc.). La pressió econòmica i la necessitat de treballar durant els estudis condicionen de manera significativa l'experiència universitària i redueixen el temps disponible per a activitats participatives no obligatòries. També cal tenir en compte que els treballs que fan els estudiants no sempre faciliten la conciliació, fet que, a la llarga, converteix la participació universitària en una opció no prioritària.

b) La jerarquia de necessitats de Maslow: Si es llegeix la participació des de la teoria de Maslow (1943), aquesta se situa en els nivells de pertinença, reconeixement i autorealització. Les dades recents sobre joventut (*Informe juventud en España 2024*) assenyalen com a preocupacions principals l'ocupació, l'habitatge i la salut mental, és a dir, necessitats que corresponen als nivells bàsics de la piràmide. Quan aquestes dimensions no estan mínimament garantides, és comprensible que la participació universitària es percebi com una activitat desitjable però no prioritària.

c) Individualisme i modernitat líquida Tal com s'ha assenyalat en el marc teòric, Bauman (2000) descriu una societat amb vincles fràgils, trajectòries vitals inestables i una forta orientació a l'individualisme. L'informe de l'Institut Valencià de la Joventut (2021) sobre joventut i pandèmia indica que la digitalització de les pràctiques socials s'ha intensificat, de manera que s'han generat formes de relació més vehiculades per pantalles i menys arrelades a espais comunitaris físics.

Aquesta realitat impacta també en l'alumnat d'Educació Social: els valors que es treballen a les aules (comunitat, cohesió, implicació col·lectiva) conviuen amb un context social que incentiva la gestió individual de trajectòries i temps. Quan s'analitzen les pràctiques concretes de participació en el grau d'Educació Social, es detecta una bretxa significativa entre el discurs acadèmic i la implicació real dels estudiants. A continuació, s'assenyalen algunes situacions a tall d'exemple:

- **Representació estudiantil:** Costa trobar alumnes disposats a assumir el rol de delegat o delegada, tot i el reconeixement en forma de crèdits ECTS.
- **Canals de comunicació col·lectiva:** Els grups de missatgeria o altres canals sovint es fan servir més per gestions puntuals que no per organitzar accions col·lectives o debats compartits.
- **Enquestes institucionals:** La resposta a enquestes de valoració docent i altres instruments de participació consultiva acostuma a ser baixa.
- **Activitats voluntàries i associacionisme:** La implicació en voluntariats, associacions estudiantils o activitats universitàries no curriculars és reduïda.
- **Tutories entre iguals (PTUI):** Encara que el programa ofereix un marc relacional privilegiat, les tutories voluntàries són poc sol·licitades i l'assistència a les tutories organitzades no és plena. Per mencionar-ne només un exemple, des de la visió com a tutora de PTUI, no s'han demanat tutories més enllà de les

obligatòries que organitza la Facultat d'Educació. Certament, un cop creat vincle amb els alumnes tutoritzats, sí que en demanen i, en ocasions, es converteixen en portaveus de companys i companyes que poden tenir vergonya o que per qualche motiu decideixen derivar la comunicació a una altra persona.

A més, cal tenir present que aquest escenari s'ha vist condicionat pel context específic de les promocions recents. La promoció 2021-2025 va iniciar els estudis en un moment encara marcat per la covid, amb semi-presencialitat, mascaretes i distància física, factors que varen dificultar la construcció de vincles al primer curs, just quan es configuren les xarxes de suport i pertinença. Tot i l'aixecament progressiu de restriccions, alguns hàbits –com la preferència per la comunicació digital i l'assistència selectiva a les classes– s'han consolidat. Pot ser que no sigui l'únic factor, però cert és que en la promoció 2021-2025 la participació era un element de millora: costava trobar delegat o delegada, el grup de WhatsApp quedava inactiu davant dubtes, les enquestes del professorat gairebé no es contestaven, i tampoc no hi havia interès a fer voluntariats o a participar en associacions, ni a formar part d'activitats universitàries, entre d'altres. Amb les dades presentades, es pot afirmar que hi ha un problema real amb la participació universitària. La participació que es duu a terme majorment no és voluntària ni altruista, motiu pel qual podem dir que no és una participació real.

Aquesta situació condueix a una pregunta incòmoda però necessària: Com podem promoure la participa-

ció en qualsevol dels col·lectius amb els quals treballarem els futurs educadors i educadores socials si durant la formació no hem participat de manera activa i estable? No hauríem de donar exemple?

4. Possibilitats i propostes per millorar la participació estudiantil

L'anàlisi feta als apartats anteriors mostra que la baixa participació universitària no és un fenomen inevitable, sinó el resultat d'una combinació de factors estructurals, institucionals i generacionals. Partim de la idea que saber que la participació és important i necessària no basta i que donar informació sobre la rellevància que té no és suficient per motivar l'alumnat a participar.

Començant amb les idees de Freire (1970), entre altres autors, per fomentar la participació s'ha d'educar en horitzontal, ja que mitjançant l'educació aprenem tots i totes, tant alumnes com futurs professionals de l'educació. Per aquest motiu, una proposta podria ser implementar o reformular el procés educatiu com a espai de participació, i incloure o consolidar metodologies participatives a les classes universitàries, per exemple, mitjançant debats, dinàmiques de grup o activitats en grup, per tal de convertir la participació en un element quotidià a les assignatures. El context ha de propiciar aquesta participació, és a dir, l'aula ha de tenir unes condicions concretes per poder veure i sentir tota persona que parli; el o la docent ha de transmetre confiança; s'ha de crear un ambient de confiança i sense prejudicis perquè totes les persones puguin expressar-se lliurement...

I aquí és on cobra sentit la importància de disposar d'un espai físic que ajudi a consolidar aquests espais participatius, no tan sols dins aula. Algunes universitats han començat a crear aquests espais de trobada, lleure, dinamització comunitària o suport logístic a les associacions. L'espai que s'està construint per als estudiants a l'edifici Guillem Cifre de Colonya, concebut com un centre de vida comunitària en el disseny del qual han participat els alumnes, serà una bona iniciativa en aquest sentit. Una espai que té la intenció de fomentar la participació de l'alumnat i la cohesió grupal amb una sala amb taules, butaques i sofàs; un espai per poder descansar i relaxar-se, però també per poder fer treballs grupals i estudiar. Els espais ajudaran a construir una identitat simbòlica, a construir un sentit de pertinença, a fer visible la comunitat d'estudiants i a treballar la cultura participativa.

Una altra iniciativa podria ser establir un procés d'acollida per informar els nous estudiants de les possibilitats de participació: donar-los a conèixer els òrgans de representació, les associacions i els programes clau (Consell d'Estudiants, delegacions, PTUI, associacions, SAC, etc.), i potenciar el PTUI i altres programes de tutoria com a canals privilegiats perquè estiguin al corrent de les oportunitats participatives i per tenir acompanyament en la primera implicació. De manera complementària, es pot mostrar als alumnes un exemple d'associacionisme i ensenyar-los quin potencial té des de dins mateix de l'organització.

En definitiva, hi ha moltes passes per fer. És un repte que es pot assolir implementant moltes propostes, aga-

fant exemples d'altres universitats on la participació sigui més significativa i funcioni millori i adaptant-los al context de la UIB. El repte real és que el personal universitari s'hi impliqui, es posi d'acord en quines activitats dur endavant i com fer-ho, però no podem pensar a fomentar la participació sense saber com participa el jovent avui en dia. Els temps canvien, i també canvia la socialització, els valors, els interessos i les necessitats de les persones. Com que no tindria sentit actuar com s'actuava fa vint o trenta anys, hem de cercar models i estratègies innovadores, efectives i eficients.

5. Conclusions

L'article ha tingut la intenció d'entendre la participació universitària com un procés educatiu, comunitari i relacional que només esdevé significatiu quan l'alumnat disposa d'espais reals per decidir, percep sentit en la seva implicació i desenvolupa vincles amb la comunitat universitària. La participació no és només un element cultural o comunitari, sinó un component central de la qualitat educativa i de la retenció universitària.

Segons avança la societat, els valors d'individualitat més s'accentuen, i en un món tan canviant, tenir sentiments de pertinença és més difícil, ja que els ritmes consumistes no permeten que ens aferrem a res i l'auge de les xarxes socials modifica la socialització que practicam. Per aquests motius, la participació disminueix en gran manera, i de cada vegada hi ha més dificultats per incentivar-la.

En el cas de la UIB, aquesta universitat ofereix una àmplia gamma d'activitats i projectes per fomentar la parti-

cipació, però l'impacte real que tenen encara és limitat. Tot i els incentius acadèmics i econòmics, la implicació de l'alumnat sol ser baixa i sovint respon més a l'obligació que a l'interès genuí. En un context de modernitat líquida, en què els vincles es tornen fràgils i les trajectòries vitals inestables, la universitat pot esdevenir un espai privilegiat per aprendre a participar, a decidir i a construir col·lectivament. La participació estudiantil no és només un indicador de qualitat institucional, sinó que també és un aprenentatge bàsic per a la vida democràtica i comunitària.

Les causes de la baixa participació en la UIB són múltiples: la distància del campus, la digitalització de les relacions socials, la manca de temps de l'alumnat que compagina estudis i feina, i la poca valoració que es dona a la participació. En el cas del grau d'Educació Social, encara que s'estudia la rellevància de la participació, en poques situacions es posa en pràctica, motiu pel qual l'alumnat no connecta amb la necessitat i la importància d'aquesta.

Per avançar cap a una participació universitària més significativa, caldria replantejar-se estratègies que fomentin la motivació intrínseca, potenciïn el sentiment de comunitat i reconeguin la participació com a part fonamental de l'experiència universitària. Com a proposta, s'indica una educació en horitzontal, la implementació de metodologies participatives a les classes universitàries, el foment de la cultura de la participació i també l'elaboració d'espais destinats a l'alumnat on es fomenti la participació orgànica.

Tot i que el repte és real, també és possible, com s'ha demostrat a altres institucions. Per aquest motiu, si volem

fomentar la participació universitària, ens hem de marcar objectius realistes i prendre com a referència exemples d'universitats model. Cal garantir experiències d'escolta vertadera, de reconeixement i d'incidència.

Aquest procés ha reforçat una idea central: la participació no emergeix de manera espontània, sinó que requereix condicions concretes perquè sigui possible. Espais accessibles, informació clara, metodologies que donin veu i oportunitats reals de prendre decisions, són elements imprescindibles perquè les persones s'hi impliquin de manera significativa. Igualment, la participació universitària no es pot desvincular de factors més amplis, com la precarietat econòmica, les responsabilitats de cura o la salut mental, que afecten de manera desigual cada alumne.

Cal reflexionar sobre fins a quin punt la formació universitària és coherent amb els valors que diu que promou. En graus com Educació Social, parlar de participació sense crear espais on practicar-la genera una contradicció difícil d'evitar. La universitat no només ha d'oferir activitats, sinó que cal que l'estudiant pugui crear i transformar els seus propis espais i avançar cap a formes de participació més autònomes i de més responsabilitat.

I un apunt important sobre el qual cal reflexionar: el camp de la participació –tant en la pràctica universitària com en la literatura clàssica–, que continua marcat per una infrarepresentació de veus femenines. Aquesta absència és un recordatori de la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere de manera transversal si volem que la participació sigui realment inclusiva i equitativa.

Nota metodològica i nota de l'autora

Les reflexions que es presenten parteixen de dades i estudis disponibles sobre participació universitària, complementats amb l'observació participant duita a terme en el grau d'Educació Social de la UIB durant el període 2021-2025, en què s'han combinat diferents rols: estudiant, delegada de classe i tutora entre iguals (PTUI). Aquesta experiència es fa servir com a cas il·lustratiu, no com a evidència única, i es contrasta amb la literatura existent.

Aquest article es basa en la participació dins el context concret de la Universitat de les Illes Balears (UIB), i amb l'enfocament d'una persona que ha fet el grau d'Educació Social, motiu pel qual ha passat els quatre anys del grau a la Facultat d'Educació. Tot i que es tracta de donar una mirada objectiva del fenomen, pot ser que la vivència i l'enfocament no tingui res a veure amb un altre estudiant, ni tan sols de la mateixa institució. És per això que s'ha de comprendre el context i la visió parcial de la participació.

Referències bibliogràfiques

- AHEDOGURRUTXAGA, I. (2022). Participación de los jóvenes: un nuevo enfoque basado en las teorías de la participación. *Bordón. Revista de Pedagogía*, 74(1), 1128. <https://doi.org/10.13042/Bordón.2022.89318>
- ANDER-EGG, E. (1990). *Repensando la investigación-acción participativa* (4a ed., 2003). Lumen Humanitas.

- ARNSTEIN, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.
<https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- BAUMAN, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press.
- ESIB - THE NATIONAL UNIONS OF STUDENTS IN EUROPE. (2001, 22-25 de març). *Student Göteborg Declaration*. Göteborg, Suècia.
- FREIRE, P. (1970). *Pedagogía del oprimido*. Siglo XXI Editores. (Obra original publicada el 1968).
- HART, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. Florència, Itàlia: UNICEF Innocenti Research Centre.
- INSTITUTO DE LA JUVENTUD. (2024). *Informe juventud en España 2024: Entre la emergencia y la resiliencia* (Vol. 1-2). Ministeri de Joventut i Infància.
<https://www.injuve.es/observatorio/demografia-e-informacion-general/informe-juventud-en-espana-2024-y-resumen-ejecutivo>
- INSTITUT VALENCIÀ DE LA JOVENTUT. (2021). *L'impacte de la COVID19 i la «nova normalitat» en la joventut valenciana*. Generalitat Valenciana, Institut Valencià de la Joventut (IVAJ).
<http://observatorijove.info/doc/Estudi017.pdf>
- KUH, G. D. (2003). What we're learning about student engagement from NSSE: Benchmarks for effective educational practices. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 35(2), 24-32.
<https://doi.org/10.1080/00091380309604090>
- MARCHIONI, M. (2001). *Comunidad y cambio social: Teoría y praxis de la acción comunitaria*. Editorial Popular.
- MASLOW, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
<https://doi.org/10.1037/h0054346>
- REIAL DECRET 1791/2010, de 30 de desembre, pel qual s'aprova l'Estatut de l'estudiant universitari. *Boletín Oficial del Estado*, 318, 31/12/2010.
<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2010-20147>
- SOLER, P., PALLISERA, M., PLANAS, A., FULLANA, J., I VILÀ, M. (2009). La participación de los estudiantes en la universidad. *Revista de Educación*, 358, 25-58.
<https://www.educacionyfp.gob.es/revista-de-educacion/numeros-revista-educacion/numeros-anteriores/2012/re358/re358-25.html>
- TRILLA, J., I NOVELLA, A. (2001). Educación y participación social de la infancia. *Revista Iberoamericana de Educación*, 26, 137-164.
<https://rieoei.org/historico/documentos/rie26a07.htm>
- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS. (2024). *Programa de capacitación en prevención de la conducta suicida*

da y gestión emocional.

<https://prevencionsuicidio.uib.es/Actividades/2024/Capacitacion-en-prevencion-de-la-conducta-suicida/>

- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS. (2025a). *Borsa d'activitats*.
<https://www.uib.cat/taulers/cursos/>
- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS. (2025b). *Associacions d'estudiants: Llistat oficial*.
<https://www.uib.es/es/lauib/Govern-i-organitzacio/Organs-de-representacio/Associacions-destudiants/Llistat/>
- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS. (2025c). *Òrgans de representació estudiantil*.
<https://www.uib.cat/lauib/Govern-i-organitzacio/Organs-de-representacio/>
- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS. (2025d). *Memòria acadèmica 2023-24: Alumnes col·laboradors*.
<https://www.uib.cat/lauib/Govern-i-organitzacio/memoria/>
- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS. (2025e). *Pla de tutoria entre iguals (PTUI)*.
<https://ugeg.uib.cat/gestio-academica/pla-de-tutoria-entre-iguals-ptui>
- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS. (2025f). *Portal de transparència: Dades i indicadors dels estudis*.
https://transparencia.uib.cat/indicadors/indicadors_estudis/
- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS. (2025g). *Servei d'Activitats Cultu-*

ral: *Passaport sociocultural*.

<https://sac.uib.cat/passaport-sociocultural1/passaport-sociocultural>

- XARXA VIVES D'UNIVERSITATS. (2025). *Via Universitària 2023-2025: Enquesta sobre les condicions de vida i participació dels estudiants universitaris*.
<https://www.vives.org/programes/estudiants/viauniversitaria-2/>

**Ràdio IES Alcúdia, una
experiència juvenil integradora
que educa i fa comunitat**

MIQUEL ÀNGEL BALLESTER SALAS

Miquel Àngel Ballester Salas

És professor de Filosofia a l'Institut d'Alcúdia, i col·laborador del Diari Ara Balears. Llicenciat en Filosofia, màster en Filosofia Contemporània i màster del Professorat per la Universitat de les Illes Balears, està habilitat com a educador social pel Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Madrid. Ha estat professor associat del Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació de la UIB. Ha estat membre de la Comissió Espanyola d'Educació i Comunicació de la Unió Internacional per la Conservació de la Naturalesa (UICN) durant més de dues dècades. Ha coordinat el departament d'educació ambiental del GOB-Mallorca. Ha dirigit i conduït el programa de ràdio L'Àgora de can Alcover a Ona Mediterrània i ha col·laborat en programes d'IB3 Ràdio i Televisió. Ha estat membre de l'equip de redacció i articulista de la revista Tresquarts, especialitzada en joventut i lleure, editada pel Govern de les Illes Balears. Autor d'articles sobre temes de filosofia, educació, joventut ecologisme i medi ambient. Ha comissariat exposicions sobre mobilitat i espais naturals. Autor dels llibres *L'alteritat en el diàleg* (Lleonard Muntaner, 2018), *A l'ombra de la filosofia* (Lleonard Muntaner, 2023) i *El llibre negre de la filosofia* (Lleonard Muntaner, 2025).

Resum

L'article reflecteix una iniciativa que uneix ràdio, joventut i educació, i que es desenvolupa en un context educatiu en què els joves són els principals protagonistes i beneficiaris, perquè sense les seves veus la ràdio no tindria cap interès i perquè els aprenentatges que poden adquirir els farà millors estudiants i millors persones.

Ràdio IES Alcúdia és un projecte jove que neix per als joves i que està orientat a afavorir que sigui un entorn de trobada capaç de combinar reflexió i diversió, autonomia i creativitat, un espai en què es produeix l'intercanvi democràtic d'idees i l'aprenentatge significatiu i vivencial.

Es tracta d'una ràdio adolescent, per edat i vocació, que vol mantenir-se jove, viva, i en constant evolució, oberta als interessos de l'alumnat i el professorat, al servei del conjunt de la comunitat educativa; una ràdio nascuda del compromís amb l'educació dels joves, de la convicció que entre tots estam construint una comunitat, i una identitat comuna, sense individualismes, treballant en equip, aportant idees, moguts per la il·lusió i l'entusiasme, i el convenciment que estam sembrant una llavor que donarà els seus fruits.

La intenció a l'hora d'escriure aquest article sobre la ràdio de l'IES Alcúdia és donar a conèixer una experiència singular, engrescadora i exitosa, i sobretot animar altres centres educatius a introduir la ràdio dins el seu quefer diari, sense pretendre ser l'exemple que cal seguir, sinó únicament amb la modesta pretensió de ser una font d'inspiració per construir projectes arrelats als seus entorns. De fet, la ràdio de l'institut es caracteritza precisament per no haver pres com a referent cap model radiofònic teòric preexistent, sinó per definir-se en la pràctica, dia rere dia, amb transparència i reflexivitat, a partir dels encerts i dels errors.

En definitiva, aquesta ràdio és un mitjà molt valuós que s'ha de saber gestionar bé, amb cura, il·lusió i naturalitat, sota una aparent espontaneïtat que oculta una gran dedicació, una planificació detallada, uns objectius i uns mitjans d'avaluació. Però l'esforç es veu recompensat amb escriu per la satisfacció d'acompanyar els joves en el seu procés de formació, autonomia, creixement i maduració, com si fos la llavor d'una esperança.

Naturalment, hi ha coses per millorar i molts de reptes per assolir, però equivocar-se no fa por, perquè joves i docents junts caminam avançant en la mateixa direcció, aprenent i ensenyant a la vegada els uns dels altres.

Paraules clau: Ràdio / Joventut / Educació / IES Alcúdia

Resumen

El artículo refleja una iniciativa que une radio, juventud y educación, y que se desarrolla en un contexto educativo en el que los jóvenes son los principales protagonistas y beneficiarios, porque sin sus voces la radio no tendría ningún interés y porque los aprendizajes que pueden adquirir les harán mejores personas y mejores estudiantes.

Ràdio IES Alcúdia es un proyecto joven que nace para los jóvenes y que está orientado a favorecer que sea un entorno de encuentro capaz de combinar reflexión y diversión, autonomía y creatividad, un espacio en que se produzca el intercambio democrático de ideas y el aprendizaje significativo y vivencial.

Se trata de una radio adolescente, menor de edad, por edad y vocación, que quiere mantenerse joven, viva y en constante evolución, abierta a los intereses del alumnado y del profesorado, al servicio del conjunto de la comunidad educativa; una radio nacida del compromiso con la educación de los jóvenes, de la convicción de que entre todos estamos construyendo una comunidad y una identidad común, sin individualismos, trabajando en equipo, aportando ideas, movidos por la ilusión, el entusiasmo, y la convicción de que estamos sembrando una semilla que dará sus frutos.

La intención al escribir este artículo sobre la radio del IES Alcúdia es dar a conocer una experiencia singular, motivadora y exitosa, y sobre todo animar a otros centros educativos a introducir la radio en su quehacer diario, sin pretender ser el ejemplo para seguir, sino únicamente con la modesta pretensión de ser una fuente de inspiración para construir otros proyectos enraizados en su entorno. De hecho, la radio del instituto se caracteriza precisamente por no haber tomado como referencia ningún modelo radiofónico teórico preexistente, sino por definirse en la práctica, día tras día, con transparencia y reflexividad, a partir de los aciertos y de los errores.

En definitiva, esta radio es un medio muy valioso que debe saberse gestionar bien, con cuidado, ilusión y naturalidad, bajo una aparente espontaneidad que oculta una gran dedicación, una planificación detallada, unos objetivos y unos medios de evaluación. Pero el esfuerzo se ve recompensado con creces por la satisfacción de acompañar a los jóvenes en su proceso de formación, autonomía, crecimiento y maduración, como si fuera la semilla de una esperanza.

Naturalmente, hay cosas que mejorar y muchos retos que alcanzar, pero equivocarse no da miedo, porque jóvenes y profesores juntos caminamos avanzando en la misma dirección, aprendiendo y enseñando a la vez unos de otros.

Palabras clave: Radio / Juventud / Educación / IES Alcúdia

1. Quins beneficis proporciona la ràdio escolar als joves estudiants?

Posar en funcionament una ràdio a un centre educatiu és una iniciativa benèfica per als joves en diversos sentits, és a dir, si s'entén que la seva funció no es pot limitar a ser un canal neutral de comunicació i transmissió d'informacions i coneixements, perquè una ràdio escolar és també una eina privilegiada per adquirir actituds de tolerància, respecte, solidaritat i transmissió de missatges favorables a la convivència i la resolució pacífica de conflictes, sense caure en l'alligornament moralitzant ni la moralitat simplista.

En termes generals, es pot dir que la ràdio escolar té efectes positius en l'aprenentatge dels joves, ja que fa que la seva formació sigui més completa, transversal, significativa i vivencial, i dona l'oportunitat de fer més visibles els seus talents. Però també influeix positivament en la dimensió més personal, atès que ajuda a madurar psicològicament i proporciona experiències que contribueixen a relacionar-se amb els companys a través de la paraula i el diàleg. Per tant, es pot dir que la ràdio democratitza la vida estudiantil; afavoreix que els joves expressin les seves opinions amb llibertat i respecte, que participin activament en la vida del centre i comparteixin les seves inquietuds i interessos, i facilita la inclusió en deixar que cadascú hi intervingui adoptant un rol diferent (locutors, tècnics, guionistes...) amb el qual se senti còmode.

La ràdio escolar, així com està concebuda, amb l'extensió natural dels pòdcasts, està aconseguint captar una nova generació jove d'oients que de manera informal incrementen la

seva cultura general escoltant-la mentre fan esport, caminen o viatgen.

Des del punt de vista educatiu, la ràdio contribueix a desenvolupar les competències comunicatives i expressives, digitals i tecnològiques. Així, els joves adquireixen coneixements pràctics sobre les eines d'edició i d'enregistrament d'àudio; es familiaritzen amb les tecnologies de la comunicació i la informació, i desenvolupen competències multimèdia.

Dins l'àmbit lingüístic, els joves aprenen a vocalitzar i entonar bé; incrementen el seu vocabulari; perden la por d'expressar-se oralment en català; s'habituen a parlar en públic amb seguretat; milloren la seva expressió oral i la dicció; practiquen el silenci, i aprenen a fer una escolta activa i a respectar els torns de paraula.

La ràdio ajuda a desenvolupar també la competència personal, social i d'aprendre a aprendre, en la mesura que afavoreix l'autonomia i estimula el desenvolupament de les habilitats socials, i proporciona un benefici motivacional que incrementa l'interès per l'aprenentatge i l'èxit escolar.

Una ràdio escolar que posa en el centre els joves no es pot limitar a produir i consumir continguts, ha de contribuir també a desenvolupar la personalitat i la identitat personal i grupal, ha de ser una oportunitat per avançar cap a l'autoconeixement i el reconeixement entre iguals, ha de ser un pont entre el jo i els altres, una mirada jove i una finestra al món.

2. La ràdio al nostre institut: orígens i evolució

La ràdio de l'IES Alcúdia està al servei de la comunitat educativa, és un

element dinamitzador del centre i a la vegada un recurs didàctic molt atractiu a disposició del professorat i l'alumnat que permet posar en pràctica idees innovadores i que és útil també com un instrument de cohesió de centre.

La ràdio és un projecte de centre, això vol dir que ha estat una iniciativa promoguda per l'institut i que compta amb l'aprovació del claustre de professors i la comunitat educativa, en què estan representades també les famílies.

La ràdio està ubicada físicament a un lloc molt visible, a una sala de vidres transparents, tot just a l'entrada de l'institut. La ràdio disposa actualment del següent equipament tècnic: cinc micròfons amb els auriculars i els peus corresponents, un ordinador portàtil, una taula de so i el cablejat necessari per connectar-ho tot, programari lliure per enregistrar i editar àudios, una pantalla cromàtica, una càmera fotogràfica i de vídeo amb el trípod corresponent, dos focus i el mobiliari adequat.

La ràdio de l'institut neix en un context molt favorable, ja que els joves d'Alcúdia estan acostumats a anar habitualment a Alcúdia Ràdio, la ràdio municipal, i a intervenir en la seva programació. La col·laboració amb la ràdio municipal més recent es remunta al mes de setembre de 2025, amb la intervenció en directe en el programa *Alcúdia, bon dia!*, d'alumnes de les escoles Norai, Nostra Senyora de la Consolació i l'institut Moll Vell, per aportar dades meteorològiques. A més, els joves estudiants que arriben a l'IES Alcúdia provinents del CEIP S'Albufera han adquirit una experiència radiofònica en primera persona, ja que aquest centre posa a disposició

de l'alumnat que cursa 6è de primària la ràdio escolar, amb l'objectiu de vincular-la a les situacions d'aprenentatge, fet que els ha permès enregistrar programes sobre economia, filosofia, religió, societat, descobriments i cultura, a partir d'un treball cooperatiu i una recerca documental dirigida pels docents.

La primera passa que es va seguir per implementar la ràdio a l'institut va ser trobar finançament per comprar el material bàsic. Amb aquesta finalitat es va presentar un projecte a l'Ajuntament d'Alcúdia. Una vegada que es va confirmar el suport municipal, es va poder adquirir l'equipament radiofònic mínim imprescindible. La següent acció preparatòria va ser treballar en l'adequació i la senyalització d'un espai i crear un disseny d'un logotip distintiu. Es va habilitar una sala a l'entrada del centre que es feia servir habitualment per a reunions amb famílies i responsables d'alumnes i es va dissenyar una imatge de la ràdio molt reconeixible, representada per una ona de la mar amb les ones de ràdio, que és una variant del logotip institucional de l'institut. També es va constituir un equip de ràdio de professors que va dedicar les primeres setmanes del curs 2023-2024 a autoformar-se en el maneig de les eines més essencials. També es varen redactar unes normes d'ús i es varen fer proves pràctiques, aprofitant els coneixements previs d'alguns dels membres del grup.

El grup de professors es va organitzar per garantir un ús públic de la ràdio amb un calendari i un horari d'atenció i de disponibilitat, encara que la idea era afavorir l'autogestió del professorat proporcionant-li un manual d'ús.

La ràdio es va presentar públicament el 20 de desembre de 2023 amb una emissió en directe conduïda pels professors vinculats a la ràdio i amb la participació d'alumnes de tots els nivells educatius. La programació va ser molt diversa i va incloure microespais en què es posaren en comú temes i tasques de les assignatures de llengua catalana i literatura, religió, geografia i història, i filosofia. Tot plegat va permetre compartir amb la resta de la comunitat educativa seleccions musicals dels alumnes, opinions dels alumnes sobre la utilitat de la filosofia, reflexions sobre les creences religioses, relats de ficció, una narració sobre la història de la ràdio, comentaris sobre mites i interpretacions dels dilemes morals plantejats a la pel·lícula *La societat de la neu*, entre d'altres.

Abans de fer aquesta jornada participativa, s'havia enviat un formulari a l'alumnat per conèixer-ne els gusts radiofònics i la predisposició a formar part del projecte i exercir algun rol com a locutors, creadors de continguts, guionistes, entrevistadors, humoristes, músics...

A la inauguració hi va assistir una representació del consistori alcudienc, encapçalada per la batlessa, atès que la ràdio, com s'ha dit abans, ha estat finançada per l'Ajuntament. Es va aprofitar la presència de la batlessa i d'alguns regidors per fer una tertúlia radiofònica.

El naixement de la ràdio va tenir un important ressò mediàtic que va reforçar el projecte des dels inicis. D'una banda, la ràdio municipal va retransmetre l'esdeveniment; d'altra banda, la televisió autonòmica en va fer un reportatge i també va ser notícia a diversos mitjans de premsa escrita i

digital, com *Ara Balears*, *Última Hora* i *DBalears*.

Amb motiu de la celebració del Dia de Sant Jordi, els dies 23 i 24 d'abril es va col·laborar amb la Comissió de Biblioteca per fer una gimcana radiofònica amb proves i preguntes sobre bandes sonores de pel·lícules, adaptacions d'obres literàries, reconeixement de personatges de sèries que tenen l'origen en dibuixos manga a través de les seves veus, etc.

La següent fita radiofònica del curs 2023-2024 va tenir lloc els dies 25 i 26 de març de 2024 i va estar vinculada amb la filosofia, més específicament amb la tercera edició del Festival de Filosofia Alcúdia Pensa!, organitzat pel Departament de Filosofia amb el suport de l'institut i la col·laboració d'altres departaments didàctics. En concret, es varen fer tallers de ràdio dirigits a alumnes i professors i impartits pel filòsof i divulgador Víctor Bermúdez, amb una extensa trajectòria radiofònica com a conductor i guionista del programa *Diàlogos en la caverna*, un espai de divulgació en el qual es presentaven els grans problemes filosòfics a través de breus diàlegs dramatitzats per actors i joves estudiants.

A final de curs es va redactar una memòria, amb una valoració i propostes de millora per al curs vinent, entre les quals es va incloure la necessitat de disposar d'un espai virtual al web de l'institut amb la finalitat de compartir els pòdcasts elaborats. D'aquesta manera es pretenia assolir l'objectiu d'alternar el model tradicional de ràdio, amb emissions en directe, amb la ràdio a demanda o podcàsting, oferint arxius d'àudio en diferit, adaptats al costum dels joves d'escoltar la ràdio

amb total llibertat, sense estar fermats ni a horaris ni al directe, a qualsevol lloc i moment i a través de qualsevol dispositiu amb connexió a internet.

El curs 2024-2025 va començar amb una reunió per incorporar alumnes voluntaris a la ràdio. El 12 de novembre una part representativa d'aquests alumnes va participar en un taller de ràdio i Viquipèdia.

La primera activitat massiva del curs es va desenvolupar els dies 16 i 17 de desembre de 2024, amb l'organització d'un nou concurs, aquesta vegada amb el títol «Què saps dels teus professors?», i que s'havia preparat amb preguntes i respostes sobre les aficions, els gusts, els estudis, els esports favorits i altres dades personals proporcionades pels mateixos professors. L'objectiu principal era que l'alumnat conegués millor el seu equip docent, encara que també hi havia preguntes sobre el personal no docent, de secretaria, neteja i bar.

Una de les experiències més innovadores del curs va consistir en l'emissió, durant el temps de pati i amb tots els alumnes presents, d'un episodi enregistrat pels joves de 4t d'ESO matriculats a l'assignatura de música en què comentaven les cançons preseleccionades per representar Espanya al concurs d'Eurovisió, aprofitant que el centre disposa de megafonia exterior. Va ser una prova reeixida que es tornarà a repetir més endavant amb altres temàtiques.

El mes d'abril de 2025, la ràdio va col·laborar de nou a la diada de Sant Jordi, organitzada per la Comissió de Biblioteca, amb una prova consistent a respondre preguntes relacionades amb llibres de lectura i el *Diccionari català-valencià-balear*. En el cas dels

llibres de lectura, es demanava a cada grup que cercàs entre els llibres de la seva biblioteca d'aula un conte o una novel·la que complís una determinada condició, per exemple, un llibre que estigués protagonitzat per un animal, qualsevol llibre que hagués estat publicat abans de 2010, un nom qualsevol d'un personatge començat per M, una pàgina en què hi hagués vuit intervencions de diàleg (marcats amb guions)... Quant a les proves relacionades amb el diccionari Alcover-Moll, els joves havien de trobar en els volums, per exemple, una paraula que anàs acompanyada d'una il·lustració, l'ISBN d'un dels volums del diccionari, la primera entrada i la darrera d'un volum, la definició d'un ocell, una paraula i la seva etimologia, una paraula polisèmica...

La ràdio també va col·laborar en el IV Festival de Filosofia Alcúdia Pensa! fent una entrevista a l'il·lustrador Miguel Brieva sobre la seva trajectòria professional com a autor de còmics i novel·les gràfiques reflexives i conceptuals, molt crítiques amb el capitalisme i la deriva política feixista, militarista i anticològica del món actual. Unes hores abans havia impartit dues xerrades a l'alumnat de segon de batxillerat sobre el poder crític del còmic i la seva capacitat per fer pensar.

El 16 d'abril de 2025, la ràdio va fer un set d'entrevistes a les entitats i les autoritats que participaren a la I Fira de la Salut a l'institut, en col·laboració amb la Comissió de Salut. Per les ones desfilaron representants del cos de policies tutors, terapeutes del Projecte Home i del Centre de Salut Es Safrà d'Alcúdia, i joves estudiants d'odontologia de l'escola universitària ADEMA, adscrita a la UIB, entre d'altres.

En el marc de la Fira es va organitzar una tertúlia amb antics estudiants de l'institut que estaven cursant estudis universitaris relacionats amb les ciències de la salut, com biomedicina, anatomia patològica i infermeria. També hi varen participar joves graduats en fisioteràpia, biomedicina i ciències de l'activitat física i esportiva.

Encara hi va haver temps d'organitzar una darrera activitat el mes de juny, una cloenda lúdica del curs que va consistir en un karaoke i un *photocall*. Per fer-ho possible, es va desplaçar l'equip de ràdio i so al pati, i es feren fotografies a joves rere un fons cromàtic verd, que es descarregaven en el mateix moment a ordinadors perquè triassin un fons fotogràfic divertit.

3. Qui som i com ens organitzam?

La ràdio està gestionada per un equip de professors –organitzats entorn d'una comissió integrada per un nombre més o manco estable– que compta amb la figura d'un coordinador que convoca i dinamitza la resta de membres i vetla pel compliment dels acords. En l'actualitat, l'equip està format per Sebastià Llinares, del Departament de Música; Joan Antoni Peré i Marta Ferragut, del Departament de Llengües Estrangeres; Jordi Xavier Guardiola, del Departament de Geografia i Història; Xisco Provençal i Ramon Provençal, del Departament de Plàstica; Xim López, director i membre del Departament de Tecnologia, i Miquel Àngel Ballester, del Departament de Filosofia, que exerceix les funcions de coordinació. Anteriorment, han estat membres de la comissió Maria Tarragó i Maria Pons, del Departament de Català.

Els membres de la comissió es reuneixen regularment, una vegada a la setmana, amb l'objectiu de planificar i programar les activitats i fer-ne un seguiment i una avaluació. A vegades no és senzill, perquè no hi ha coincidència horària i s'han de cercar moments alternatius.

Les decisions es prenen per unanimitat i amb total autonomia en relació amb altres òrgans institucionals. S'aixequen actes de les reunions, en què s'especifiquen els assistents, l'ordre del dia i els acords presos, que es comparteixen amb la resta del professorat a través dels canals digitals habilitats.

Les funcions dels membres es decideixen tenint en compte la pluralitat de perfils, les habilitats i els interessos personals. Així, els professors que dominen més la tecnologia s'ocupen dels enregistraments i la cura dels mitjans tècnics; els qui són més competents en aspectes de disseny i programes de retoc digital fan els cartells i les icones dels programes, i, finalment, els qui tenen més experiència en ràdio fan les locucions i les intervencions públiques.

L'única premissa no escrita que es demana per ser membre de la comissió de ràdio és estar motivat i voler formar-ne part de manera voluntària, és a dir, que sigui el resultat d'una elecció lliure i meditada.

4. Els joves són ràdio

La ràdio és un mitjà que proporciona una identitat singular i comunitària, és un mirall en el qual es veuen reflectits els joves. Cal ser ambiciosos i aspirar a crear una comunitat de ràdio, que comparteixi descobriments i

vivències, i tenir en l'horitzó el desig de crear un vincle entre els joves i el mitjà, fins al punt d'arribar a ser tan estret que es pugui dir sense exagerar que els joves no fan ràdio, sinó que són la ràdio de l'institut. Per aconseguir aquesta fita, encara queda molt de camí per recórrer. Això no obstant, es van fent passes en aquesta direcció. D'entrada, la ràdio de l'institut no només dona veu als joves estudiants, sinó que també fa que la seva veu s'escolti més enllà de les parets del centre i arribi a les amistats, les famílies i els oients que s'interessin pels temes dels programes.

Sense la implicació dels joves estudiants, la ràdio no tindria cap sentit. Per això, des de 2024, s'ha creat un grup d'alumnes voluntaris que hi col·laboren de manera creativa elaborant els seus propis programes.

A principi de cada curs escolar, es fa una convocatòria i s'organitza una reunió amb els joves interessats.

Durant el curs 2024-2025, el nombre d'alumnes implicats va ser molt elevat, aproximadament 60, tenint en compte també aquells que hi participaven estimulats per l'increment de nota que podien obtenir a determinades matèries. Per poder-los guiar i atendre de manera més personalitzada, es va decidir distribuir-los per nivells educatius i fer reunions separades. D'una banda, els joves d'ESO, i, de l'altra, els de batxillerat.

La comissió va fer un gran esforç i va dedicar temps a informar, formar i assessorar aquests alumnes proporcionant-los materials amb consells i recomanacions per elaborar un guió de ràdio i una escaleta, i materials informatius sobre el llenguatge radiofònic, a més de recursos sonors, bancs

de sons amb músiques gratuïtes i enllaços a programes de creació i edició d'àudios. Al mateix temps, els membres de la ràdio es varen reunir periòdicament el temps de pati per fer un seguiment i orientar-los, i varen dedicar hores a enregistrar amb els joves els programes que havien guionitzat.

5. Els concursos de ràdio

Els concursos són una de les senyes d'identitat de la ràdio i una de les iniciatives més populars i de més èxit. Tenen més bona acollida a causa de la gran implicació i la participació de l'alumnat i el professorat, tant en la preparació com en el desenvolupament.

Des de la seva concepció, els concursos han estat un repte per a la comissió, ja que s'han hagut de superar importants dificultats tècniques i logístiques per garantir la participació simultània dels grups classe. També han estat un estímul per posar a prova noves estratègies organitzatives i aplicar una sèrie d'innovacions tècniques.

El primer concurs es va titular *Qui en sap més?*, i consistia a encertar preguntes que tenien respostes múltiples vinculades a les assignatures i que havien estat elaborades pels equips docents de cadascun dels grups. Les qüestions es varen dividir per nivells i assignatures per garantir que les preguntes que es dirigien als joves tinguessin a veure amb les assignatures a les quals s'havien matriculat. Així, els joves de 1r d'ESO havien de respondre preguntes de castellà, cultura clàssica, llengua castellana i literatura, anglès, alemany, català, biologia i geologia, història, matemàtiques, tecnologia i música. Havien de

dir si la segona persona del singular del present d'indicatiu del verb poder és *podies*, *podrem*, *pots* o *pogut*; si el riu més llarg del món és el Nil, el Danubi, l'Amazones o el Tíber; si una simfonia és una composició per a un sol instrument, una obra musical per a una orquestra completa, una cançó tradicional espanyola o un tipus de dansa; si el sistema polític que varen inventar els atenesos va ser l'oligarquia, la monarquia, la democràcia o la plutocràcia. Havien de resoldre alguns problemes de matemàtiques, per exemple aquest: quantes mandarines tenia n'Andreu? La informació era que n'Andreu i na Marta tenen 9 fruites cadascun, que entre tots dos tenen 8 plàtans i 10 mandarines, i a més que na Marta té el doble de mandarines que de plàtans; les opcions eren 3, 4, 6 o cap. Aquest concurs es va desenvolupar en dos dies consecutius, 19 i 20 de juny de 2024, per afavorir la participació de tot l'alumnat de secundària, batxillerat i formació professional.

El 16 i 17 de desembre de 2024 es va organitzar un nou concurs amb el títol *Què saps dels teus professors?*, amb preguntes divertides que demanaven si sabien quin professor o quina professora té uns calcetins que duen escrita la paraula *Espanya*?, de quin equip de futbol és el professor de Filosofia?, quin instrument toca el director?, quin és l'esport preferit de l'orientadora?, quina professora està casada amb un electricista?, a quin professor li costa molt recordar el nom dels seus alumnes?, qui porta el tatuatge de la seva cussa al braç?, d'on li ve, al professor de geografia i història, posar unicorns a les presentacions? i on va viure la professora de

llatí quan tenia poc més de vint anys?, per posar-ne alguns exemples.

Una gran part de l'èxit d'aquests concursos es deu a la dinàmica implementada, que generalment sol seguir la seqüència següent: a primera hora del matí s'envia al professorat un correu electrònic amb un enllaç per participar en una trobada virtual. Progressivament, es van connectant les aules participants. Prèviament, s'ha assignat una franja horària a cada nivell educatiu. Els alumnes escullen un portaveu, que es desplaça fins a la ràdio i que esdevé l'encarregat de donar una resposta definitiva a les preguntes que es van plantejant; mentrestant, la resta d'alumnes estan connectats a través de les pantalles de classe i poden veure i escoltar tot el que es diu a la ràdio. Després d'escoltar una pregunta, els alumnes de les aules escriuen la resposta que creuen que és la correcta en un paper, un representant la du ràpidament fins a la sala de ràdio i l'entrega al seu portaveu. Una vegada que tots els portaveus han rebut les respostes dels seus companys, donen la resposta, i tenen la potestat i el dret de poder canviar la resposta rebuda si consideren que és equivocada. Es va duent un recompte i guanya el grup que més respostes ha encertat.

6. Radiosofia i altres iniciatives vinculades a matèries

La ràdio està inserida en les situacions d'aprenentatge de diferents matèries, com anglès, filosofia, música, història, llatí, grec...

El professor de filosofia incentiva la participació dels seus alumnes de batxillerat a la ràdio vinculant-hi la nota de les matèries que imparteix.

A principi de curs els convida a participar-hi de manera voluntària i els fa propostes concretes de programes. Es tracta d'una oferta diferenciada segons estiguin cursant primer o segon de batxillerat. En cas de fer primer, la proposta és molt més oberta i deixa marge perquè els joves parteixin dels seus interessos. Algunes de les propostes fetes són debats filosòfics sobre un tema o problema; reportatges i informatius; entrevistes reals o simulades a un filòsof; monogràfics sobre conceptes; relats dramatitzats; noticiaris filosòfics; secció de preguntes i respostes; clubs de lectura; anàlisis filosòfiques d'obres d'art; minirelats sobre les biografies d'autors, i raps filosòfics. En el segon cas, la proposta és més tancada i està molt vinculada als autors dels quals s'han d'examinar al llarg del curs i a les proves d'accés a la universitat i consisteix a fer lectures filosòfiques i combats d'idees.

Aquest curs 2025-2026, s'han actualitzat les instruccions per participar a Radiosofia, amb una selecció de 10 pòdcasts sobre filosofia perquè escoltin alguns dels episodis i puguin familiaritzar-se amb els diferents registres i estils usats pels locutors i perquè es fixin en l'estructura i l'organització dels continguts, els elements sonors i, naturalment, els temes i els problemes elegits. També han d'escoltar alguns episodis de filosofia creats per alumnes de cursos anteriors.

Els alumnes d'història de la filosofia de diferents cursos han creat raps en què expliquen la vida i l'obra de Sòcrates i els sofistes, Aristòtil, Hipàtia d'Alexandria, Hannah Arendt, Maria Zambrano i Simone de Beauvoir, i també han enregistrat àudios en què han reflectit les discrepàncies entre

Sòcrates, el sofista Protàgores i Aristòtil; han interpretat el pensament d'Heràclit i Plató; han reproduït una trobada virtual entre Sòcrates, Plató i Aristòtil; han parlat de la infiltració de la filosofia a la cultura pop; han enregistrat diversos àudios per contraposar les idees de Plató amb les d'Aristòtil; han relacionat la filosofia pràctica de les escoles hel·lenístiques amb el món actual, i han enregistrat una representació radiofònica del judici a Sòcrates.

Per la seva banda, el professor que imparteix història d'Espanya ofereix als seus alumnes de segon de Batxillerat participar en el programa *Xafarderies de la història*, i enregistrar anècdotes, curiositats i aspectes desconeguts dels personatges més destacats de la història d'Espanya. Des de 2024, s'han enregistrat 31 episodis, entre els quals hi ha una entrevista a Napoleó sobre la seva relació amb Josefina, l'aparició de la premsa groga americana durant la Guerra de Cuba, els secrets de palau durant el regnat de Felip V, els amors de Maria Lluïsa de Borbó, la vida amorosa i extramarital d'Isabel II i l'assassinat de Prim, entre d'altres.

El mateix professor del Departament de Geografia i Història imparteix l'assignatura de cultura clàssica a 1r d'ESO, i té establerta com a tasca obligatòria l'enregistrament d'episodis sobre els mites grecs. El programa es diu *Ràdio Olympus* i té 6 episodis enregistrats, que tracten del mite de Prometeu, Orfeu a l'infern, Pandora, Hèrcules i l'Hidra, la caçadora Atalanta i el desafiament d'Aracne.

La professora de llatí i grec ha utilitzat la ràdio per reforçar els coneixements de cultura clàssica dels seus

alumnes, amb programes dedicats a introduir els mites cretencs, les cosmogonies i teogonies i les antropogonies.

Els alumnes d'anglès han enregistrat locucions sobre els seus futbolistes favorits (Cristiano, Messi, Neymar...); personatges de ficció, com Bart Simpson, i els cantants Beny Jr., Ryan Gosling i Justin Bieber.

Els alumnes de música han gravat àudios en què han comentat el festival de Benidorm de 2025, previ a Eurovisió, i la pel·lícula de Milos Forman titulada *Amadeus*, sobre el músic i compositor Mozart, i han parlat sobre els seus ídols musicals.

Els alumnes de plàstica han col·laborat a la ràdio dissenyant cartells per als diferents esdeveniments promoguts.

7. Quins programes i episodis hem enregistrat?

Actualment, estan disponibles al web de l'institut 78 àudios distribuïts de la manera següent: 10 *Filoraps*, 3 *Va de mites*, 6 *Ràdio Olympus*, 3 *El meu ídol*, 2 *Va de música*, 2 tertúlies filosòfiques, 5 *Monogràfics*, 10 *Combats filosòfics*, 6 *On air with...* i 31 episodis de *Xafarderies de la història*. Encara resten per compartir 6 pòdcasts més amb les entrevistes de la Fira de la Salut. La durada dels episodis oscil·la entre els 2 minuts, el més breu, i els 54 minuts, el més llarg.

Els programes s'han editat eliminant els renous de fons i les pauses molestes, i millorant el so en general. També s'han musicalitzat i se'ls han afegit alguns efectes sonors.

A l'hora de publicar els pòdcasts també s'ha revisat la correcció lingüística i la transmissió de valors ètics res-

pectuosos, honestat, justícia, equitat, respecte, tolerància i veracitat. S'ha valorat que el to i les opinions expressades fossin educades i respectuoses amb la diversitat cultural, ideològica i religiosa. S'ha tingut en compte que la informació proporcionada fos veraç i contrastada. S'ha garantit que, en cas de ser un enregistrament grupal, les intervencions fossin proporcionals.

S'ha de dir que no tots els programes s'enregistren i es comparteixen digitalment, ja que n'hi ha alguns, com els concursos, que únicament tenen un interès immediat i no s'escoltarien a la carta.

8. Com donam a conèixer el que feim?

Un objectiu important és donar a conèixer dedins i de fora del centre tot allò que es fa amb la màxima transparència i eficàcia.

S'intenta ser molt curós a l'hora d'informar internament sobre les emissions programades, i es procura fer-ho amb suficient antelació per evitar perjudicar les programacions d'aula. Per aquest motiu es fan habitualment cartells que es penjen als passadissos de l'institut i a altres espais comuns en què s'informa els companys de les activitats programades i les franges horàries, i els professors afectats a través dels caps de departament i tutors dels grups. Tanmateix, també s'anuncien els esdeveniments programats a través d'un calendari compartit, que s'actualitza periòdicament i al qual tenen accés tots els docents.

El Departament de Plàstica ha afortunat en diverses ocasions que siguin els mateixos alumnes els que elaborin els cartells.

També es fa una difusió puntual dels enregistraments que es van compartint i publicant a través dels canals informatius del centre: xarxes socials (Facebook i Instagram) i a l'apartat de ràdio de la pàgina web.

Es tracta de donar la màxima visibilitat a la feina que es fa i d'afavorir que qualsevol persona sigui o no del centre pugui accedir a les gravacions, escoltar-les, descarregar els àudios i compartir-los.

La part visual també és fonamental. Per això, s'han creat icones per identificar els diferents tipus de programes, i es fan fotografies de les activitats que es duen a terme, que es comparteixen juntament amb els àudios i que són proves documentals de la feina feta.

9. Amb qui col·laboram?

La ràdio ha creat una xarxa de col·laboradors interns que proporcionen pòdcasts regularment, començant per les aportacions dels membres de l'equip de ràdio. Es mantenen permanentment oberts els canals de col·laboració amb els tutors, els departaments i les altres comissions.

La ràdio ha col·laborat amb la comissió de salut i convivència, la comissió de biblioteca i la comissió d'ambientalització dels patis, i s'ha fet extensiva als departaments d'orientació, llengua castellana, llengua catalana, llengües estrangeres, plàstica i música, educació física, matemàtiques, filosofia, biologia i geologia, tecnologia, física i química, economia, hoteleria i turisme, i administració i finances.

La ràdio de l'institut col·labora amb Alcúdia Ràdio proporcionant enregistraments que poden ser d'interès

general. A més, la ràdio municipal ha estat present en diversos moments: la inauguració de la ràdio i les diades temàtiques. De manera puntual, la mestra responsable de la ràdio del CEIP S'Albufera s'ha desplaçat a l'institut per conèixer les instal·lacions, visita que s'ha aprofitat per fer una breu reunió de feina i d'intercanvi d'informació.

10. Com ho estam fent?

La valoració de l'experiència acumulada és molt positiva segons els indicadors quantitatius. Pel que fa a l'aspecte quantitatiu, hi ha una dada molt rellevant, que és la del nombre de participants en les locucions de programes. S'ha calculat que des dels inicis de la ràdio fins a l'actualitat han participat directament en la locució d'episodis aproximadament 300 alumnes. Un altre indicador quantitatiu d'èxit és la producció radiofònica acumulada, que ja comença a ser considerable, amb 84 pòdcasts (6 dels quals encara no estan disponibles a la web del centre), que sumen més de 14 hores de contingut enregistrat. El nombre de professors implicats també va en augment, a més dels 8 membres de la comissió, cal sumar-hi els equips docents dels diferents nivells educatius i els professors que han col·laborat a la ràdio a títol individual.

Les valoracions rebudes de caràcter qualitatiu són més limitades i estan centrades en una enquesta, els resultats de la qual reflecteixen un índex de satisfacció elevat i la capacitat de donar veu a col·lectius diversos que han interactuat amb l'institut, però cal reconèixer que és molt difícil avaluar l'impacte de la ràdio en la millora de les competències comunicatives, di-

gitals i socials dels joves, i que seria necessari recollir també l'opinió de les famílies i els membres de la comunitat educativa.

En poc temps, la ràdio ha aconseguit ser un referent intern, un recurs útil capaç de donar un fort impuls al procés educatiu que posa en el centre l'assoliment de les competències bàsiques. El professorat espera amb entusiasme els concursos radiofònics, que tan bona acollida tenen, especialment entre l'alumnat, i fa propostes de nous programes i sovint demana l'assessorament i el suport tècnic dels membres de la comissió, que sempre atenen les sol·licituds d'ajuda.

L'aposta de fer ràdio a demanda, mitjançant la producció de pòdcasts, ha resultat un gran encert, perquè ofereix un producte obert, flexible i personalitzat, i sobretot perquè s'ajusta a la manera d'escoltar la ràdio i als hàbits digitals dels joves. També ha resultat un encert enregistrar episodis curts, amb continguts atemporals, ja que es poden consumir amb poc temps i quan va bé.

Altres virtuts de la ràdio són la seva transversalitat i flexibilitat, que són propietats inclusives. La ràdio és transversal perquè s'integra dins àrees curriculars, treballa un conjunt variat de competències i contribueix que l'aprenentatge s'aproximi a la vida real; a més, és flexible, en la mesura que s'adapta als interessos juvenils i a les necessitats pedagògiques, i dona l'oportunitat perquè cada jove trobi la seva manera particular de col·laborar-hi, creant continguts, conduint, locutant, editant sons o documentant temes.

En el bon funcionament de la ràdio ha estat clau el suport de l'equip directiu del centre, dels companys i

de l'alumnat en general. També ha estat fonamental el bon ambient dins l'equip de treball i la seva estabilitat i compromís.

Hi ha professors que han fet una passa endavant i estan incorporant la ràdio dins les seves programacions didàctiques; per tant, estan disposats a fer enregistraments amb els seus alumnes.

Malauradament, no totes les propostes de programes han anat endavant. Per exemple, no ha estat possible posar en funcionament un programa dedicat a atendre consultes sobre emocions, sentiments, relacions d'amistat o parella i sexe, per problemes aliens a la ràdio. Tampoc no va anar endavant la realització d'un concurs de caràcter reivindicatiu vinculat al 8M, tot i tenir les preguntes preparades. Per no descuidar una data tan significativa, l'equip de ràdio va enregistrar un pòdcast fent un recorregut per la història del feminisme amb referències a autores i amb una selecció musical adient.

11. Quins reptes hem d'assolir a curt termini?

La ràdio no s'atura ni s'estanca. Ja s'han plantejat nous reptes per a aquest curs 2025-2026, entre d'altres, els següents:

- Donar continuïtat a l'enfocament participatiu de les temporades anteriors.
- Fer tres diades de ràdio en directe coincidint amb la finalització de cada trimestre: un concurs relacionat amb les lectures dels alumnes i les biblioteques d'aula; un programa sobre sexe i filosofia, amb un

- taller pràctic sobre l'amor i el sexe a la música fet per alumnes de batxillerat, i una diada encara pendent de concretar.
- Sol·licitar l'ampliació del material de ràdio amb l'adquisició d'una unitat mòbil, una gravadora digital, i una càmera integrada a la sala per emetre en estríming.
 - Garantir el manteniment i la renovació del grup d'alumnat voluntari, i animar-los perquè dissenyin i preparin programes propis amb l'orientació, la formació i el seguiment adequats.
 - Gravar falques publicitàries per promocionar la ràdio i entradetes de programes amb les veus de joves voluntaris.
 - Actualitzar el web amb nous episodis i donar-los a conèixer a través de publicacions a les xarxes socials de l'institut.
 - Canalitzar la comunicació amb els alumnes voluntaris amb reunions puntuals durant el temps del pati, però sobretot a través del correu electrònic assignat a la ràdio.
 - Continuar impulsant la realització de nous programes i la creació d'imatges representatives per afavorir-ne la identificació.
 - Mantenir la col·laboració iniciada fa dos anys amb Alcúdia Ràdio amb la finalitat de garantir l'emissió de continguts d'interès municipal.
 - Posar els recursos materials i humans de la ràdio al servei del Pla de Lectura del Centre (PLEC), promovent programes de caràcter literari.
 - Continuar la vinculació de la ràdio amb la divulgació de la filosofia a través del Festival de Filosofia Alcúdia Pensa!.
 - Mesurar el grau de difusió i l'abast de la ràdio fent un seguiment del percentatge d'alumnes o famílies oients a través d'estadístiques de reproducció en línia.
 - Promoure emissions de ràdio en directe durant el temps del pati i en moments puntuals.
 - Promoure l'ús de la pantalla cromàtica amb enregistraments de vídeo.
 - Fer un seguiment de l'impacte de la ràdio en el centre a través de diversos mitjans d'avaluació.
 - Donar a conèixer l'experiència de ràdio educativa més enllà del centre.

Referències bibliogràfiques

- ALCÚDIA RÀDIO: <https://www.alcudi-aradio.com/>
- *DIÁLOGOS EN LA CAVERNA*: <https://www.rtve.es/play/audios/dialogos-en-la-caverna/>
- RÀDIO IES ALCÚDIA: <https://iesalculdia.com/web/radio-ies-alcudia/>
- RÀDIO CEIP S'ALBUFERA: <https://sites.google.com/ceipsalbufera.com/radio-salbufera/inici?authuser=0>

**La protecció de la infància i
l'adolescència dins el Pla de
Finançament dels Serveis Socials
Comunitaris Bàsics del Govern
de les Illes Balears**

**CLARA JULIANI MARTÍNEZ
MARTA NOGAREDA MORENO
ANTÒNIA PASCUAL GALMÉS
NELIA SÁNCHEZ OVIEDO**

Clara Juliani Martínez

És diplomada en Treball Social per la Universitat Pública de Navarra (UPNA) i màster en Treball Social, Estat del Benestar i mètodes d'intervenció social per la Universitat Nacional d'Educació (UNED). Compta amb experiència laboral en diferents àmbits de la intervenció social, com ara protecció de menors, discapacitat i serveis socials comunitaris, des de l'any 2012.

L'any 2024 comença a desenvolupar funcions com a treballadora social al Servei de Planificació Social de la Conselleria de Famílies, Benestar Social i Atenció a la Dependència, participant de manera molt activa en la redacció del nou Pla de Finançament del Serveis Socials Comunitaris Bàsics per als anys 2025, 2026 i 2027.

Marta Nogareda Moreno

És llicenciada en Ciències Polítiques i de l'Administració, i en Sociologia per la Universitat Complutense de Madrid i màster en Estudis Europeus pel College of Europe de Bruges (Bèlgica). Té el Postgrau en Cooperació i Desenvolupament per la Universitat Central de Barcelona. Després d'àmplia experiència europea i internacional en temes relacionats amb salut, cooperació descentralitzada, actors estatals i societat civil, gènere, joventut i infància, des de 2020 treballa com a sociòloga a la Conselleria de Famílies, Benestar Social i Atenció a la Dependència dins el marc de l'antic Pla de Finançament 2022, 2023 i 2024, i de l'avaluació de la RESOGA.

Antònia Pascual Galmés

És llicenciada en Sociologia i doctora en Educació per la Universitat de les Illes Balears. La seva experiència laboral des de 2016 se situa en l'àmbit de la planificació dels Serveis Socials i en el treball en l'anàlisi de dades estadístiques de serveis socials a la Conselleria de Famílies, Benestar Social i Atenció a la Dependència. Ha col·laborat en la redacció de diferents informes, i té publicats articles a revistes i col·laboracions en obres col·lectives i llibres.

Nelia Sánchez Oviedo

Palma, 1974. És llicenciada en Ciències Polítiques i Sociologia per la Universitat Nacional d'Educació a Distància. Té experiència laboral dins l'àmbit de protecció de menors, mentoria social i joventut extutelada. A partir de l'any 2023 comença a desenvolupar la seva tasca professional com a sociòloga al Servei de Planificació Social de la Conselleria de Famílies, Benestar Social i Atenció a la Dependència com a tècnica responsable dels programes del Ministeri i col·labora en la gestió del Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics 2022-2024 i del nou Pla de Finançament 2025-2027.

Resum

L'article presenta el Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics com una eina clau per a la planificació, el finançament i la gestió dels programes insulars i municipals destinats a la protecció de la infància i l'adolescència a les Illes Balears. Concretament, els programes que es financen tracten d'ajudes per a urgència social; ajudes per garantir l'alimentació, l'oci i la cultura, la prevenció i la detecció del maltractament infantil, i actuacions en matèria de declaracions de risc. Les diferents línies de finançament (o «fons») del Pla mostren el compromís del Govern balear perquè el canvi de paradigma que ha suposat la legislació estatal i autonòmica pel que fa a la protecció de la infància i adolescència sigui una realitat.

Paraules clau: Serveis socials / Infància i adolescència / Pla de Finançament de Serveis Socials Comunitaris Bàsics

Resumen

El artículo presenta el Plan de Financiación de los Servicios Sociales Comunitarios Básicos como una herramienta clave para la planificación, financiación y gestión de los programas insulares y municipales destinados a la protección de la infancia y la adolescencia en las Islas Baleares. Concretamente, los programas que se financian tratan de ayudas para urgencia social, ayudas para garantizar la alimentación, el ocio y la cultura, la prevención y detección del maltrato infantil, y actuaciones en materia de declaraciones de riesgo. Las diferentes líneas de financiación (o «fondos») del Plan muestran el compromiso del Gobierno balear para que el cambio de paradigma que ha supuesto la legislación estatal y autonómica en cuanto a la protección de la infancia y adolescencia sea una realidad.

Palabras clave: Servicios sociales / Infancia y adolescencia / Plan de Financiación de Servicios Sociales Comunitarios Básicos

1. Introducció i contextualització

La prestació dels serveis socials a Espanya respon a una política de descentralització i transferència de competències, com estipulen la Constitució i l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears. Encara que manca una llei estatal marc del sector a semblança de les ja aprovades per als sectors de la sanitat i l'educació, sí que disposem de lleis estatals per a l'atenció de determinats col·lectius. Com a conseqüència d'aquest marc competencial, la Comunitat Autònoma de les Illes Balears aprovà la seva pròpia llei de serveis socials (Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears) amb la finalitat d'implantar un sistema públic de serveis socials que integri recursos, accions, prestacions i equips destinats a l'atenció social de la ciutadania, a l'empara de principis orientadors estatals, com ara la universalitat, la igualtat, la solidaritat, la prevenció, la participació i la globalitat, entre d'altres.

En aquest context, l'article 25.2.e) de la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local, exposa que el municipi exercirà competències en matèria d'avaluació i d'informació de situacions de necessitat social i atenció immediata a persones en situació o risc d'exclusió social, amb obligatorietat en els municipis de més de 20.000 habitants segons l'article 26.1.c).

Aquest llindar va ser rebaixat per la llei autonòmica de serveis socials, que a l'article 41.4 estableix que tots els municipis de les Illes Balears comptaran amb una o més unitats de treball social (UTS).

Pel que fa la protecció de la infància i l'adolescència a les Illes Balears, l'any 2019 es va aprovar la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, amb la finalitat d'atendre les modificacions introduïdes per l'Estat fins al moment en el sistema de protecció de la infància i l'adolescència. Aquesta llei aclareix la distribució competencial en la matèria de les diferents administracions públiques i recull drets i deures de les persones menors d'edat.

Així, l'article 68 disposa que les administracions públiques de les Illes Balears amb competències en matèria d'infància i d'adolescència són el Govern de les Illes Balears, els consells insulars i els ajuntaments. L'article 71 determina que les funcions en matèria d'infància i d'adolescència atribuïdes al Govern de les Illes Balears són, entre d'altres, l'establiment dels principis generals per facilitar la coherència i l'homogeneïtat de les actuacions per a la consecució d'un resultat comú, així com col·laborar amb l'Administració general de l'Estat per al desenvolupament de programes en el marc de l'ordenament jurídic vigent.

La llei autonòmica té per objecte l'atenció i la protecció de la infància i l'adolescència en tots els àmbits (benestar material, salut i integritat; protecció contra la violència; educació...), en l'exercici dels drets que els reconeix la Constitució, la Convenció sobre els Drets de l'Infant de les Nacions Unides, la Carta Europea dels Drets de l'Infant, la Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat i l'ordenament jurídic en conjunt.

L'any 2021, l'Estat va aprovar la Llei orgànica de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència (LOPIVI), que pretén afavorir que les administracions públiques, en el marc de les seves competències, reforcin la seva implicació en la lluita contra la violència sobre infants i adolescents i propiciïn la col·laboració entre les diferents administracions. L'aprovació de la LOPIVI va suposar un canvi de paradigma, atès que va dirigir la mirada en els drets, una mirada a la vegada integral i preventiva, la qual cosa ha suposat obligacions per a les diferents administracions públiques. Es tracta d'una llei que requereix un desenvolupament i una implementació a distints nivells: estatal, autonòmic i local, per contribuir a la implementació dels objectius de desenvolupament sostenible (ODS) de l'Agenda 2030.

Pel que fa a l'àmbit dels serveis socials, l'article 42.1 de la LOPIVI disposa que les administracions públiques competents han de dotar els serveis socials d'atenció primària i especialitzada de professionals i equips d'intervenció familiar i amb la infància i l'adolescència, especialment entrenats en la detecció precoç, la valoració i la intervenció davant la violència exercida sobre les persones menors d'edat. A més, l'article 42.3 afegeix que correspon als serveis socials d'atenció primària recollir informació sobre els possibles casos de violència, i concretar, amb la participació dels i les professionals, l'anàlisi interdisciplinària del cas.

La Llei estableix també, en l'article 5, que els i les professionals que treballen de forma habitual amb infants i adolescents han de rebre formació

obligatòria, inicial i contínua en prevenció, detecció i actuació davant la violència, i que han de ser les administracions públiques, dins l'àmbit de les seves competències, les que han de promoure i garantir aquesta formació.

La implantació de la LOPIVI afecta la normativa autonòmica, això suposa una adaptació de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, en relació amb tots els aspectes que preveu la LOPIVI, i també suposa la tasca de concreció de la LOPIVI amb l'aprovació de normativa autonòmica amb rang de llei.

2. El Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics

L'objectiu d'aquest article és presentar el Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics, atès que constitueix l'instrument estratègic de coordinació i cooperació interinstitucional que estableix el marc econòmic i tècnic necessari per garantir el sosteniment i l'enfortiment de la xarxa pública de serveis socials de proximitat a les Illes Balears. Per aconseguir l'objectiu, s'ha analitzat la documentació publicada sobre el Pla.

Aprobat per la Conferència Sectorial de Serveis Socials de les Illes Balears en la sessió de 10 d'abril de 2025, aquest Pla triennal defineix el marc de col·laboració entre el Govern i els consells insulars, que, dins l'àmbit de les seves competències, el despleguen als municipis mitjançant la subscripció de convenis.

La dotació pressupostària del Pla inclou els fons transferits pel Ministeri de Drets Socials, Consum i Agenda

2030 en el marc de l'Acord del Consell Territorial de Serveis Socials i del Sistema per a l'Autonomia i l'Atenció a la Dependència (SAAD), així com fons propis de la Comunitat Autònoma i el compromís de cofinançament per part de les entitats locals en determinats programes. Per a l'any 2025, la dotació estatal i autonòmica és de 15.396.795,25 €, amb una dotació total de 46.190.385,75 € per a tot el període de vigència del Pla (2025-2027).

L'article 70 de la Llei 4/2009 preveu que l'import i la distribució de crèdits que ha de satisfer la conselleria competent en matèria de serveis socials, tant en concepte de cofinançament com dels fons que es creïn, s'han d'establir en el Pla de Finançament dels Serveis Socials. El Servei de Planificació Social de la Direcció General de Benestar Social de la Conselleria de Famílies, Benestar Social i Atenció a la Dependència és l'òrgan encarregat de dissenyar i gestionar el Pla.

El 16 de maig de 2025, al Ple del Consell Territorial de Serveis Socials i del Sistema per a l'Autonomia i l'Atenció a la Dependència (SAAD), s'aprova l'Acord pel qual es fixen els criteris de distribució territorial i les quanties resultants entre les comunitats autònomes del crèdit destinat al finançament del Programa de Protecció a la Família i Atenció a la Pobresa Infantil, Prestacions Bàsiques de Serveis Socials i del Pla de Desenvolupament Gitano. La distribució de crèdit resultant per a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2025 és de 5.057.552,03 €, i el crèdit destinat específicament a la protecció a la infància és de 2.272.226,65 €.

A continuació, es presenta la distribució dels crèdits acordats al Ple de 16 de maig de 2025 per dur a terme programes de protecció a la família i atenció a la pobresa infantil a les Illes Balears.

Taula 1. Distribució del crèdit corresponent a les Illes Balears aprovat per l'Acord del Consell Territorial de Serveis Socials i SAAD destinat a infància i família

Nom del programa o subprograma		Finançament estatal a les Illes Balears
Programa de protecció a la família i atenció a la pobresa infantil		
A)	A.1) Protecció a la família i atenció a la pobresa infantil	1.254.252,65 €
	A.2) Programa específic per garantir el dret bàsic d'alimentació, oci i cultura d'infants i adolescents durant les vacances escolars i la conciliació de la vida familiar i laboral	376.974,00 €
B)	Programes per al reforç d'equips d'atenció a la infància i la família als serveis socials d'atenció primària, en execució del que ha estat previst a la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència (LOPIVI)	641.000,00 €
Total destinat a infància i família		2.272.226,65 €

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació del BOE núm. 132, de 2 de juny de 2025, pàg. 72067-72080.

El Pla articula diverses línies de finançament, de caràcter finalista, anomenades *fons* i destinades a enfortir i consolidar les actuacions pròpies dels serveis socials comunitaris. Algunes d'aquestes línies financen programes i projectes específics adreçats a la prevenció i l'atenció de la població infantil, juvenil i de les famílies en situació de vulnerabilitat social.

2.1. Els programes de protecció de la infància i l'adolescència del Pla de Finançament

L'actual Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics té quatre línies de finançament destinades a impulsar programes orientats a la protecció i el benestar de la infància, l'adolescència i les famílies:

- Fons 1 (urgència social per a famílies amb infants i adolescents): Finança ajudes d'urgència social per a famílies amb persones menors de 18 anys a càrrec, amb un pressupost per a cada anualitat de 387.042,00 €.

Es relaciona amb el Programa A1 del Ministeri i cobreix despeses relacionades amb ajudes econòmiques d'urgència social o en espècie que contribueixin a millorar la situació social i laboral de les famílies amb persones menors de 18 anys a càrrec que presenten situacions de privació material greu o risc de pobresa i d'exclusió social.

Aquest fons s'inclou per primera vegada en el Pla de Finançament amb l'objectiu d'ampliar el pressupost disponible per a les entitats locals per atendre famílies amb persones

menors d'edat a càrrec que es troben en situació o en risc d'exclusió social.

- Fons 2 (VECA - Vacances escolars, continuar aprenent): Finança ajudes per garantir el dret bàsic d'alimentació, oci i cultura de persones menors d'edat durant les vacances escolars, amb un pressupost per a cada anualitat de 376.974,00 €.

Es relaciona amb el Programa A2 del Ministeri i cobreix prestacions econòmiques i/o en espècie dirigides a garantir aquests drets, així com la conciliació de la vida familiar i laboral de famílies vulnerables o en risc d'exclusió social durant períodes no lectius. Es prioritzen recursos i activitats desenvolupats dins un marc generalista.

Respecte a aquest fons, ja present en l'anterior Pla de Finançament, per a l'any 2025, 2026 i 2027 s'han ampliat els conceptes finançables. Se cerca una mirada més àmplia sobre la vulnerabilitat social i s'impulsen projectes grupals o comunitaris prioritzant aquestes iniciatives per sobre de les ajudes econòmiques individuals o familiars, amb l'objectiu de promoure la inclusió i la normalització de tota la infància i l'adolescència.

- Fons 3 (LOPIVI): Finança actuacions preventives i de detecció del maltractament infantil en el marc de la Llei orgànica de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència, amb un pressupost total de 641.000,00 € per a cada exercici anual.

Aquest fons està relacionat amb el Programa B del Ministeri i cobreix les despeses de contractació de personal

dels equips d'infància i d'adolescència (treball social, educació social, psicologia i dret), amb funcions d'acord amb l'article 42 de la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, així com programes formatius per a professionals o famílies. Per a aquest fons, el Ministeri estableix l'obligació de cofinçar, com a mínim, amb una dotació econòmica igual a la que correspon a l'entitat destinatària en la distribució. Per aquest motiu, els consells insulars i els ajuntaments de les Illes Balears que sol·licitin el finançament han d'igualar, com a mínim, la quantitat transferida pel Govern en el desenvolupament dels projectes que presentin.

- Fons 4 (actuacions de desenvolupament de la Llei 9/2019, de 19 de

febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears): Finança específicament l'assumpció municipal de competències en matèria de declaracions de risc, amb un pressupost total per a cada anualitat de 35.000,00 €.

No es relaciona amb cap programa del Ministeri i el finançat exclusivament el Govern de les Illes Balears. Actualment, només hi participa el municipi de Formentera, únic municipi de les Illes que ha assumit aquestes funcions segons la Llei 9/2019. El municipi completa el finançament amb pressupost propi, la qual cosa li permet comptar amb un equip interdisciplinari dedicat exclusivament a aquestes tasques.

Taula 2. Crèdit pressupostari del Pla de Finançament destinat a la protecció a la infància.

Taula resum

	Nom del programa o subprograma (fons)	Programa del Ministeri relacionat	Pressupost anual
Fons 1	Urgència social per a famílies amb infants i adolescents	A1. Protecció a la família i atenció a la pobresa infantil	387.042,00 €
Fons 2	VECA	A2. Programa VECA	376.974,00 €
Fons 3	LOPIVI	B. Reforç d'equips d'atenció a la infància i la família als Serveis Socials d'Atenció Primària (LOPIVI)	641.000,00 €
Fons 4	Actuacions de desenvolupament de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears	—	35.000 €

Font: Elaboració pròpia.

Dels quatre fons dirigits a infància, adolescència i famílies, els tres primers són dissenyats i dotats pressupostàriament pel Ministeri de Drets Socials, Consum i Agenda 2030 a través del Consell Territorial de Serveis Socials i

del Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència (SAAD).

El Govern de les Illes Balears redistribueix els fons estatals entre els consells insulars mitjançant el Pla de Finançament, que actua com a ins-

trument per garantir que els recursos s'apliquin als objectius específics de protecció a la infància i a l'adolescència en els serveis socials més pròxims a la ciutadania.

Així, el Pla de Finançament es consolida com una eina clau per al desenvolupament efectiu de les polítiques municipals en matèria de protecció infantil i adolescent, i per a l'aplicació de la Llei orgànica 8/2021 de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència (LOPIVI).

2.2. Mecanisme de finançament i distribució dels recursos

La transferència del finançament estatal s'inicia a iniciativa de cada comunitat autònoma, que presenta projectes orientats a assolir els objectius fixats pel Ministeri en els seus programes de finançament.

Els projectes acordats entre les diferents administracions –l'Estat, el Govern, els consells insulars i els municipis de les Illes Balears– per implantar els programes pressupostaris de suport a la infància, l'adolescència i la família per a l'any 2025 són els següents:

- Per desenvolupar el fons 1, es durà a terme el projecte «Urgència social per a famílies amb nins, nines i adolescents», amb l'objectiu de dotar els municipis de finançament per destinar a ajudes d'urgència social per a famílies amb nins, nines i adolescents al seu càrrec en risc de vulnerabilitat i d'exclusió social.
- Mitjançant el fons 2, es desenvoluparà el «Projecte d'ajudes econòmiques

per al finançament d'activitats d'oci educatiu amb vocació inclusiva durant les vacances escolars i la conciliació de la vida familiar i laboral», que pretén finançar programes específics per garantir el dret bàsic d'alimentació, oci i cultura del menors en situacions de vulnerabilitat i de risc d'exclusió social durant les vacances escolars i la conciliació de la vida familiar i laboral.

Els projectes relacionats amb els fons 1 i 2 es desenvoluparan a escala municipal, amb una dotació pressupostària distribuïda en funció de la població general i de la població menor d'edat, ponderada a cada illa.

El fons 3 abasta un nombre més ampli de projectes que es desenvolupen de manera més específica i que estaran centralitzats als diferents consells insulars:

- El Consell Insular de Mallorca, amb un finançament de 500.096,19 €, ha presentat els projectes següents:
 - Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial: Equip amb funcions de col·laboració, suport, assistència tècnica i assessorament als professionals dels serveis socials comunitaris bàsics en la detecció precoç, la valoració i la intervenció davant la violència exercida sobre nins, nines i adolescents a l'illa de Mallorca.
 - Parma (Pla d'Atenció en els Serveis d'Acolliment Residencial): Equip destinat a formar als equips que intervenen amb nins, nines i adolescents al Servei de Protecció de menors.
 - UVASI (Unitat de Valoració d'Abús Sexual Infantil): Servei especialitzat

encarregat d'identificar els factors de risc i de protecció; donar credibilitat als testimonis en relació amb els abusos sexuals i elaborar les recomanacions terapèutiques necessàries, i fer les derivacions oportunes dels nins, nines i adolescents.

- STIF (Servei Terapèutic d'Infància i Família): Equip format per professionals de la psicologia amb especialització en intervenció familiar psicoterapèutica amb la finalitat de millorar les habilitats parentals i tractar les seqüeles dels maltractaments i abusos soferts pels nins, nines i adolescents.
- El Consell Insular de Menorca, amb un finançament de 51.888,88 €, ha presentat els projectes següents:
 - EMIF (suport a la xarxa d'equips municipals d'intervenció familiar): Equip responsable de garantir, a tots els equips municipals d'intervenció familiar, la presència de la figura professional del psicòleg o psicòloga i un abordatge interdisciplinari i integral. La seva tasca se centra tant en les situacions que afecten la infància i l'adolescència en risc o en situació de desprotecció, com en les actuacions de caràcter preventiu, oferint intervenció familiar, acompanyament, assessorament i suport psicològic, així com social i educatiu.
- El Consell Insular d'Eivissa, amb un finançament de 83.208,15 €, ha presentat els projectes següents:
 - Equip d'Atenció Psicològica i Orientació Familiar: Equip format amb

la finalitat de crear noves estructures de funcionament i de vies de comunicació dins l'entorn familiar reforçant el vincle afectiu entre pares, mares i fills, i prevenir situacions de conflicte i risc per a la infància i adolescència, a més de proporcionar un suport integral.

- El Consell Insular de Formentera, amb un finançament de 5.806,78 €, ha presentat els projectes següents:
 - Implementació LOPIVI: Projecte destinat a incorporar la figura d'un o una professional de l'àmbit jurídic, amb l'objectiu d'establir protocols d'actuació en situacions de risc que permetin salvaguardar la integritat de la infància i l'adolescència. Aquesta persona ofereix orientació i estructura jurídica a les accions d'intervenció familiar.

Respecte als programes de finançament exclusivament autonòmic i municipal del Pla de Finançament (fons 4), Formentera continua desenvolupant el seu projecte en relació amb la implementació de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears. Actualment, aquest fons contribueix a finançar l'equip del Servei de Protecció al Menor del Consell de Formentera, integrat per quatre professionals. Aquest servei és responsable de rebre i gestionar totes les notificacions procedents del Registre Unificat de Maltractament Infantil (RUMI). La particularitat de Formentera rau en la combinació de competències entre el Consell Insular i l'Ajuntament per a

la gestió conjunta de les actuacions materials, tècniques i jurídiques que faciliten l'exercici de les declaracions de risc previstes en el títol IV de la Llei 9/2019. Aquesta estructura mixta afavoreix la creació de sinergies entre l'atenció primària i els serveis especialitzats (com ara la intervenció en casos de desemparament).

3. La formació específica destinada a professionals dins el marc del Pla de Finançament

D'altra banda, el Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics 2025-2027 preveu que el finançament del fons 3 (LOPVI) es pugui destinar a formació en matèria de prevenció i d'intervenció amb infància i adolescència, tant dirigida a professionals, com a famílies.

A l'empara del fons 3, tant l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS) com el Consell Insular de Menorca (CIME) han presentat programes de formació dins la fase de presentació de projectes.

L'IMAS ha presentat el següents programes formatius, que ha desenvolupat al llarg de l'any 2025:

- Especialista Universitari en Intervenció per a la Protecció a la Infància i Suport a les Famílies Professionals.
- Curs pràctic sobre l'eina BALORA.
- LOPVI.
- Curs de Comunicació No Violenta (2 edicions).
- Eines pràctiques de detecció i bon ús TRICS.
- Difusió i formació del Protocol de prevenció i atenció a la conducta autolítica als serveis d'acolliment residencial de protecció d'infància i d'adolescència.

- Formació sobre el model de vinculació emocional validant.

Pel que fa al CIME, ha presentat el següents programes formatius, que ha desenvolupat al llarg de l'any 2025:

- Abordatge de les conductes autolesives no suïcides en la adolescència des dels serveis socials de Menorca.
- Intervenció familiar des del model sistèmic i la teoria del vincle (*attachment*) aplicada als serveis socials.
- Intervenció en parentalitat conflictiva en processos de ruptura de parella.

4. Conclusions

En aquest article s'ha volgut analitzar la planificació, el finançament i la gestió dels programes i projectes destinats a la protecció de la infància i l'adolescència mitjançant el Pla de Finançament.

A les Illes Balears, el Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics constitueix un instrument fonamental de cooperació interadministrativa entre l'Administració general de l'Estat, les comunitats autònomes i les entitats locals. Aquest mecanisme facilita una aplicació coordinada, eficient i equitativa dels fons públics.

Mitjançant el Pla, es financen programes i projectes específics adreçats a la prevenció i l'atenció de la població infantil i juvenil i de les famílies en situació de vulnerabilitat social. D'aquesta manera, es garanteixen l'equitat territorial, la qualitat dels serveis i una atenció coordinada i propera a la ciutadania.

Així, aquest sistema mixt de planificació, finançament i gestió contribu-

eix de manera decisiva a construir un model d'atenció a la infància i l'adolescència arrelat al territori, resilient i orientat a la inclusió. Esdevé, per tant, una eina clau en l'aplicació de la normativa estatal i autonòmica en termes de protecció a la infància i l'adolescència en consonància amb les polítiques de benestar de la infància de l'Agenda 2030.

- Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears. BOIB núm. 26, de 28 de febrer de 2019.
- Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència (LOPVI). BOE núm. 134, de 5 de juny de 2021.

Referències bibliogràfiques

- Acord del Consell Territorial de Serveis Socials i SAAD destinat a infància i família, de dia 20 de maig de 2025. BOE núm. 132, de 2 de juny de 2025, pàg. 72067-72080.
- Govern de les Illes Balears. (2022). *Pla de finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics 2022-2024*. Conselleria d'Afers Socials i Esports. https://www.caib.es/sites/publicacions/ca/pla_de_finanaament_del_serveis/
- Govern de les Illes Balears. (2025). *Pla de finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics 2025-2027*. Conselleria de Famílies i Afers Socials. https://www.caib.es/sites/serveissocialscomunitaris/ca/pla_de_finanaament_dels_sscb/
- Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears. BOIB núm. 89, de 18 de juny de 2009.
- Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local. BOE núm. 80, de 3 d'abril de 1985.

**Debats sobre la formació
d'educadors i educadores
del lleure: 20 anys després.
Reprendre els camins iniciats i
mirar endavant**

PERE J. CARRIÓ VILLALONGA

Pere J. Carrió Villalonga

Estudia de mestre d'EGB (1967-1970) i exerceix a diferents escoles de Palma. Cursa la llicenciatura de Pedagogia, que acaba l'any 1986. Accedeix a la Inspecció Educativa l'any 1989, on és cap del Departament entre 1999 i 2003, i on resta fins que es jubila, l'any 2011. És president del Consell Escolar de les Illes Balears de 2007 a 2011 i de 2015 a 2021. En el món de l'esplai, primer pertany al Moviment Escolta de Mallorca, i l'any 1975 participa en la fundació dels Escoltes de Mallorca, primera entitat laica del lleure de Mallorca, i del Centre d'Estudis de l'Esplai, del qual és el primer i l'actual director.

Resum

Aquest treball se centra en el Congrés Estatal d'Escoles de Lleure que va tenir lloc a Mallorca del 10 al 13 de març de 2005, organitzat pel Centre d'Estudis de l'Esplai. Tot i que la intenció inicial era reconstruir la trajectòria d'aquest centre pioner en la formació d'educadors del lleure, la rellevància i la documentació trobada sobre el congrés han motivat dedicar-li l'article íntegrament.

Paraules clau: Monitor de temps lliure / Director de temps lliure / Escola de temps lliure

Resumen

Este trabajo se centra en el Congreso estatal de escuelas de tiempo libre celebrado en Mallorca del 10 al 13 de marzo de 2005, organizado por el Centre d'Estudis de l'Esplai. Aunque la intención inicial era reconstruir la trayectoria de este centro pionero en la formación de educadores del tiempo libre, la relevancia y la documentación hallada sobre el congreso han motivado dedicarle íntegramente el artículo.

Palabras clave: Monitor de tiempo libre / Director de tiempo libre / Escuela de tiempo libre

1. Introducció

A l'*Anuari de la Joventut de les Illes Balears 2019* es va publicar un article titulat «Formació en temps lliure: una breu anàlisi de la realitat de les escoles d'educació en el temps lliure a les Illes Balears». L'equip redactor, Carme Moner, Martina Perelló i Josep Lluís Riera, presentaren una revisió dels professionals formats en els cursos de monitor/a i direcció d'activitats de temps lliure infantil i juvenil a les Balears des que les competències en aquest àmbit varen ser transferides l'any 1983. A l'estudi es comptabilitzen un total de seixanta escoles de formació de temps lliure de les Illes Balears i es posa en relleu la importància del lleure a les nostres illes i de la formació en aquest àmbit. S'hi apunta el paper que varen tenir les primeres escoles reconegudes (Escola de l'Esplai, Centre d'Estudis de l'Esplai i Escola de Formació del Moviment Escolta i Guiatge de Mallorca) i el dinamisme d'aquests espais, que es va fer palès en articles, jornades i congressos sobre aquest tema (Moner, Perelló, Riera, 2019).

Per tot això, amb la perspectiva que dona el temps, el Congrés Estatal d'Escoles de Lleure de 2005 es revela com una fita clau per al futur reconeixement de la formació en temps lliure i per a l'impuls d'un treball en xarxa entre escoles d'arreu de l'Estat. El Centre d'Estudis de l'Esplai (CEE), amb aquella iniciativa, tant en la proposta com en l'organització, feu valer la seva capacitat pedagògica i tècnica.

Precisament en l'article titulat «Formar monitors i directores de temps lliure (1975-2000)» (Carrió, 2025), publicat a l'*Anuari de la Joventut de les*

Illes Balears 2024, es feia un repàs de les activitats del Centre d'Estudis de l'Esplai fins aproximadament l'assemblea feta el 23 d'abril de 2001, tot i que s'hi incloïen també dades dels cursos de directores fins a mitjan 2007. Ja s'hi apuntava, com a línia de continuïtat, la voluntat de completar aquella panoràmica amb un nou article que abraçàs els gairebé vint anys següents i permetés situar-nos fins a l'actualitat.

Aquesta era, efectivament, la intenció inicial, i així començarem a revisar els antics arxius per tal de recuperar la documentació més significativa del període. Però ben aviat, en el primer paquet de capses consultades, aparegué la documentació relativa al Congrés Estatal d'Escoles de Lleure, que va tenir lloc entre els dies 10 i 13 de març de 2005 i que va ser organitzat íntegrament pel Centre d'Estudis de l'Esplai.

La troballa d'aquest material va modificar substancialment el plantejament inicial. La rellevància d'aquest congrés –pel seu abast territorial, pel nombre de participants, pel contingut de les ponències i pel paper dinamitzador que va exercir en el conjunt del sector– el converteix en un esdeveniment clau dins la trajectòria de l'entitat i mereix una anàlisi monogràfica. La seva aportació al reconeixement i la consolidació de les escoles de lleure en l'àmbit estatal constitueix, a més, un capítol essencial per entendre els reptes i l'evolució de la formació en l'àmbit del temps lliure educatiu.

2. El Centre d'Estudis de l'Esplai com a motor del congrés de 2005

El Congrés Estatal d'Escoles de Lleure de 2005 no hauria estat possible sense la iniciativa, la visió i la

capacitat organitzativa del Centre d'Estudis de l'Esplai (CEE). L'entitat, amb motiu del seu 25è aniversari, va convertir aquesta efemèride en una oportunitat per fer avançar el sector a escala estatal, i va assumir plenament la iniciativa de dissenyar, impulsar i organitzar un congrés d'abast estatal que va congrega 97 participants de 53 escoles i entitats de 16 comunitats autònomes. El paper del CEE va ser decisiu en totes les fases: la proposta inicial, la recerca de complicitats institucionals, la definició de continguts, la selecció de ponents i l'estructura metodològica del congrés.

La capacitat del CEE per sumar sinergies fou clau per a l'èxit del congrés. Va saber implicar-hi la Direcció General de Joventut, altres administracions públiques i entitats del tercer sector, sense perdre el lideratge ni la coherència pedagògica. A més, va ser capaç de generar dinàmiques internes de treball rigoroses, com es reflecteix en la preparació acurada de ponències i grups de treball i la proposta de creació d'una xarxa estatal d'escoles de lleure.

En definitiva, el congrés fou una expressió del que representa el CEE: rigor pedagògic, capacitat d'organització, visió estratègica i compromís amb la formació en el temps lliure. Va deixar un llegat valuós i va situar l'entitat com un referent ineludible en l'àmbit estatal.

3. L'organització del congrés

La idea d'organitzar un congrés estatal d'escoles de lleure va sorgir de manera informal quan Mateu Tomàs, secretari del Centre d'Estudis de l'Esplai, va participar en unes jornades

d'escoles de lleure fetes a Catalunya a finals de l'any 2002 juntament amb altres membres de la nostra comunitat. En aquella trobada es plantejà la conveniència d'establir una periodicitat bianual per a aquesta activitat.

Posteriorment, durant el darrer trimestre del curs 2003-2004, el CEE inicià la planificació de les activitats commemoratives del 25è aniversari de l'escola. Dins aquest programa, l'activitat que es considerarà més significativa fou l'organització d'un congrés estatal d'escoles de lleure. En aquell moment es va valorar que finals de 2004 podia ser una bona data per dur-lo a terme. Així, un grup de membres de la junta directiva començà a treballar en l'elaboració del projecte del congrés.

Abans de l'estiu de 2004, un grup de representants del CEE es va reunir amb el director general de Joventut del Govern de les Illes Balears per presentar-li el projecte i plantejar el grau d'implicació institucional. Aquesta reunió fou especialment rellevant per diversos motius. D'una banda, la Direcció General de Joventut mostrà un gran interès en l'activitat i manifestà la voluntat de patrocinar-la juntament amb el CEE. A més, es comprometé a donar suport a l'escola en les negociacions amb altres possibles col·laboradors de l'àmbit autonòmic, aportant, per exemple, una carta institucional de suport. El director general expressà també la seva intenció de fer difusió escrita de la iniciativa en les reunions previstes amb els seus homòlegs de les altres comunitats autònomes. En aquella mateixa reunió es proposà modificar les dates inicials i es fixaren com a definitives les del mes de març de 2005.

Acordaren, així mateix, constituir un equip de treball integrat per membres del CEE i de la Direcció General de Joventut, encarregat de concretar el programa i gestionar tots els aspectes organitzatius del congrés. A partir del setembre de 2004, aquest equip començà a reunir-se amb una periodicitat mensual fins a finals d'any, i setmanal o quinzenal a partir del gener de 2005. Aquest fou l'equip encarregat d'elaborar el programa definitiu del congrés i de repartir les responsabilitats per garantir-ne la posada en pràctica. Cal destacar que, paral·lelament a aquest grup, funcionà també, des del setembre de 2004, un equip de responsables del CEE que es dedicà a elaborar un gran nombre de propostes i continguts destinats a facilitar la feina de l'equip organitzador.

Tal com ja s'ha assenyalat, els organitzadors oficials del congrés foren el Centre d'Estudis de l'Esplai i la Direcció General de Joventut del Govern de les Illes Balears. A més, comptaren amb la col·laboració de diverses institucions: la Direcció Insular de Joventut del Consell de Mallorca, la Regidoria d'Esports i Joventut de l'Ajuntament de Palma i la Fundació Sa Nostra de la Caixa d'Estalvis de les Balears. Cal remarcar que fou gràcies al nivell de patrocini i col·laboració d'aquestes entitats que, per primera vegada, es pogué dur a terme un congrés d'aquestes característiques a la comunitat autònoma de les Illes Balears.

Pel que fa a l'equip d'organització, abans de l'inici del congrés estava format per Pep Lluís Riera (Direcció General de Joventut-DGJ), Antoni Pozo (CEE) i Mateu Tomàs (CEE). L'equip de responsables del CEE comptava també amb la participació de Pere Car-

rió, Mònica Nigorra, Belén Pascual, Magdalena Horrach i Antoni Calafat. Durant el congrés, les tasques diàries foren assumides per un equip ampli que integrava Pep Lluís Riera, Jaume Mulet i Miquel Socies (per part de la DGJ), així com Antoni Calafat, Antoni Pozo, Mateu Tomàs, Pere Carrió, Mònica Nigorra, Magdalena Horrach, Belén Pascual, Joan Antoni Olivieri, Francisca Coll i Catalina Genovart (per part del CEE).

Pel que fa als recursos materials, cal fer dues consideracions. En primer lloc, els recursos lliurats als participants al començament del congrés consistiren en una carpeta que incloïa el programa complet, una llista provisional d'inscrits, els resums de les experiències que s'hi havien de presentar, el calendari de presentació i diversa informació general sobre les Illes Balears. Al final del congrés, es lliuraren també unes conclusions provisionals i la llista definitiva de participants.

Respecte als recursos tècnics, el congrés disposà d'un equip de so a la sala principal, dos canons de projecció, un projector de transparències, tres ordinadors portàtils i pantalles de projecció. La major part d'aquest material fou aportat per la Direcció General de Joventut, i la resta, pel Centre d'Estudis de l'Esplai.

4. La planificació del congrés: objectius, continguts temàtics i metodologia de treball

Els objectius que es pretenien amb el congrés eren els següents:

- Obtenir informació sobre les escoles d'educació en el lleure de les diferents comunitats de l'Estat espanyol.

- Permetre l'intercanvi d'opinions entres tècnics de joventut de les diverses comunitats autònomes i de l'INJUVE, i els responsables de les escoles d'educació en el lleure.
- Definir i aclarir les competències dels educadors de lleure.
- Possibilitar la creació d'un marc de reflexió sobre diversos aspectes del currículum de la formació que s'impartia als educadors del lleure: avaluació, practiques ...
- Identificar les necessitats i els espais emergents en relació amb la formació contínua.
- Reflexionar sobre la importància de la formació dels formadors de lleure.
- Conèixer algunes de les directrius d'Europa, de l'actualitat, en matèria de formació de lleure.
- Cercar vies d'adaptació i de resposta, des de la formació, als nous models de lleure infantil i juvenil i a les noves necessitats educatives.
- Analitzar les possibles relacions i repercussions del nou model organitzatiu de la formació professional i universitària, en l'àmbit estatal i europeu, en relació amb les titulacions de temps lliure.
- Obtenir informació sobre el reconeixement de les titulacions bàsiques de lleure quant al món laboral.
- Consensuar unes bases per a la creació d'una xarxa d'escoles de lleure estatal.
- Present i futur del lleure.
- Els diferents models de formació a les comunitats autònomes de l'Estat espanyol i a Europa.
- Partint de la recerca d'uns models comuns de formació, viabilitat de les habilitacions de les titulacions de la comunitat autònoma a tot l'Estat.
- Lligam entre les titulacions de l'ensenyament reglat (formació professional i universitària) i les titulacions del lleure.
- Relació i establiment de ponts entre les titulacions bàsiques de lleure i el treball que du endavant l'Institut de Qualificació Professional.
- La importància de la interculturalitat en l'educació en el lleure.
- Nous models metodològics i àmbits de la formació.
- Cap a una creació d'una xarxa estatal d'escoles de lleure.

Durant el congrés s'utilitzaren diverses METODOLOGIES DE TREBALL:

- Comunicació impartida per un expert i posterior torn de preguntes.
- Grups de treball en els quals es tractà el que havia exposat el ponent i es posava en comú.
- Taules rodones i posterior torn de preguntes.
- Panels d'experiències.
- Espais temporals per presentar experiències en general.

A la comunicació es pretenia desenvolupar una temàtica de caire més teòric i tècnic que es procurà traslladar i contrastar amb la realitat mitjançant els grups de treball.

A la taula rodona i als panels d'experiències les temàtiques varen ser d'un caràcter més real i concret, i te-

Es proposà un conjunt de diverses TEMÀTIQUES que havia de servir de base per poder triar les que finalment s'havien de treballar durant el congrés. Les temàtiques varen ser les següents:

nien com a principal finalitat la creació d'un debat posterior.

També es creà un espai de presentació i d'exposició de materials, publicacions, pòsters informatius, etc. que havia d'estar obert al llarg de tots els dies del congrés. El material que aportàs cada escola podia ser presentat i, fins i tot, comercialitzat.

5. Criteris de selecció i perfil dels participants

La participació havia de ser gestionada des de les diferents comunitats autònomes, a cadascuna de les quals s'assignaria un nombre determinat de places que hauria de distribuir segons el criteri que consideràs més adient. Es proposava una possible distribució dels participants basada en el nombre d'escoles de lleure existents a cada comunitat.

Sempre que fos possible, s'havia de seguir el criteri que cada escola de formació en el lleure de l'Estat espanyol estigués representada per almenys una persona. Això permetria garantir la pluralitat de punts de vista i enriquir els enfocaments en matèria de formació en el lleure.

Els participants havien d'abonar una quota d'inscripció, que es fixava en uns 75 euros i que havia d'assumir l'escola o la institució. Pel que fa als desplaçaments, aquests havien de ser a càrrec de les comunitats autònomes, que d'aquesta manera col·laboraven en el finançament de l'activitat.

En el cas dels participants procedents de les escoles de lleure de les Illes Balears, només havien d'abonar el 50 % de la quota d'inscripció. A més, la Direcció General de Joventut

havia de cobrir el cost del desplaçament dels representants de les escoles de Menorca i Eivissa.

El nombre total de participants es podia veure reduït de manera proporcional si el pressupost final així ho exigís, excepte pel que fa als representants de les escoles de lleure de les Illes Balears, que es mantienien.

Pel que fa a la difusió, aquesta havia de ser responsabilitat de l'equip de feina esmentat anteriorment, encara que el canal principal per promocionar el congrés havia de ser la Direcció General de Joventut. Aquesta implicació institucional permetia augmentar les garanties d'èxit de la iniciativa, ja que el congrés estaria organitzat i avalat per un govern autonòmic.

En definitiva, la participació al congrés depenia en gran manera dels organismes de joventut de les comunitats autònomes, i el nombre final d'assistents quedava condicionat a la capacitat de l'hotel on es preveia celebrar-lo, així com a un pressupost que es considerava suficient, però no sobrer.

Entre els participants, el grup majoritari procedia de les escoles de lleure, seguit dels tècnics que treballaven en institucions públiques de joventut. En total, varen assistir al congrés 97 persones, de les quals 74 pertanyien a escoles de lleure (34 eren homes i 40 eren dones) i 23 pertanyien a institucions públiques (14 eren homes i 9 eren dones).

Dels 97 participants, 48 eren homes i 49 eren dones. En el quadre següent es resumeixen les principals dades dels participants.

Taula 1. Participants: entitats i institucions representades

Comunitat autònoma	Escoles / Institucions	Nre. de participants
Andalusia	Escuela Don Bosco	1
	ETL Sociocultural ILIBER	1
	EATL Covaleda	1
	Instituto Andaluz de la Juventud	1
Aragó	ETL Océano Atlántico	2
	ETL Aragón de Cruz Roja	1
	ETL Sargantana	1
	Instituto Aragonés de la Juventud	1
	Instituto Aragonés de la Juventud	1
Cantàbria	EOTL Carlos García de Guadiana	1
Castella-la Manxa	Escuela de Animación Juvenil La Iguana Azul	1
	Azimut	1
	Dirección General de Juventud	1
Castella i Lleó	Escuela Imagina	1
	Escuela Diocesana de Educadores de Juventud	2
Catalunya	Escola Cercle	1
	Institut de Formació de la Fundació Pere Tarrés (Escola d'Esplai)	1
	Escola de Minyons Escoltes i Guies de Sant Jordi de Catalunya	1
	CAE, formació i serveis socioculturals	1
	Escola FORCA	1
	Educa Escola de Professions Educatives, Socials i Culturals	1
	Escola d'Esplai de Girona	1
	Escola l'Empordà	2
	Fundació Verge Blanca - Escola d'Esplai de Lleida	1
	Centre d'Estudis de l'Esplai	1
	Escola Traç	1
	Escola Lliure El Sol	1
	Secretaria General de Joventut	1
Galícia	ETL Don Bosco	1
	Escola de Tempo Libre Mistura	1
	Dirección Xeral de Xuventude	1

continua

Comunitat autònoma	Escoles / Institucions	Nre. de participants
Illes Balears	ETLL Kairós	1
	ETLL Creu Roja	1
	ETLL Kairós	1
	Escola de Formació de Caps del Moviment Escolta i Guiatge	1
	Moviment Escolta i Guiatge de Mallorca	2
	Escola de Formació Esquitxos	1
	Escola Prof. TLL Esports 85	2
	Cel Obert	3
	Escola de Formació Jovent	2
	Institut de Formació Ramon Serra	3
	Escola Balear d'Educadors de Temps Lliure	2
	Centre de Formació Bastian Baltasar Bux	1
	Consell de la Joventut de les Illes Balears	1
	Centre d'Estudis de l'Esplai	10
	Ajuntament de Palma	3
	Consell Insular de Mallorca	2
	DGJ de Govern de les Illes Balears	3
Madrid	Consejo de la Juventud de España	2
	Escuela de Formación Castilla	1
	ETL MASTIL	2
	Acaya ETL	2
	ETL As de Guía	1
	Dirección General de Juventud	1
Múrcia	Instituto de Estudios de Animación y Ocio	1
	EAE TL La Factoría	1
	Escuela Regional de Animación y Tiempo Libre	2
Navarra	EATL Nicasio Landa - Cruz Roja Juventud	1
	EETL Saioa	1
	Instituto Navarro de Deporte y Juventud	
País Basc	Urtxintxa Eskola	2
	Bizkaiko Urtxintxa Eskola	1
	Fundación EDE	1
	Federación Didania	1
	Gaztetxo Eskola	2
	Govern del País Basc	2

Taula 2. Dades sobre el perfil de les persones participants

Comunitat autònoma	Escoles	Homes	Dones	Institucions	Homes	Dones	Total
Andalusia	3	2	1	1	1		4
Aragó	4	2	2	1	1		5
Castella-la Manxa	2	2		1	1		3
Castella i Lleó	3		3				3
Cantàbria				1		1	1
Catalunya	13	5	8	1	1		14
Galícia	2	2		1		1	3
Illes Balears	30	15	15	9	6	3	39
Madrid	6	5	1	3	2	1	9
Múrcia	2	1	1	2	1	1	4
Navarra	2	1	1	1		1	3
País Basc	7	2	5	2	1	1	9
	74	37	37	23	14	9	97

6. Desenvolupament del congrés

6.1. Obertura i conferència inaugural

Tal com estava previst, l'acte d'obertura es va dur a terme al Centre Cultural de Sa Nostra. A continuació, hi hagué la conferència inaugural: «Canvis socials i temps lliure», a càrrec de Rafel Merino, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), que tenia la doble finalitat de ser un emmarcament general del lleure i una introducció al congrés. La presentació del ponent va ser a càrrec de Belén Pascual, professora de la UIB i membre del comitè organitzador.

6.2. La conferència i la comunicació

A la conferència «Cooperació i diversitat cultural», el professor de la Universitat de Girona Alfons Martinell

va plantejar una temàtica molt actual a l'Estat espanyol: la interculturalitat.

Respecte a la comunicació d'Imma Sanjuan, de l'Institut Valencià de la Joventut (IVAJ), el tema que va desenvolupar va ser «La formació en el temps lliure: un sistema d'educació no formal, basat en les competències pròpies dels organismes de joventut». Aquesta comunicació va ser presentada per Pep Lluís Riera, tècnic de la Direcció General de Joventut i membre de l'equip d'organització del congrés.

La dinàmica d'aquestes conferències va ser la següent: després d'una breu presentació, el ponent exposava el tema, a vegades amb l'ajut de mitjans audiovisuals. Quan finalitzava, s'obria un torn de paraules. Cal destacar el gran nombre d'intervencions i de preguntes que es van fer a la comunicació d'Imma Sanjuan.

6.3. Grups de treball

Durant el congrés, tal com estava previst, varen funcionar tres grups de treball que varen parlar sobre els temes següents: formació bàsica, formació contínua i formació de formadors.

Els participants havien triat el seu grup en el moment de la inscripció, però en alguns casos l'equip organitzador va assignar la segona opció per equilibrar el nombre de membres.

Cal destacar la tasca de coordinació general de Magdalena Horrach i Pere Carrió. A més, cada grup comptà amb una parella de dinamitzadors formada per una persona del CEE i una altra d'una escola o institució.

A continuació, es presentaren les conclusions consensuades a cada grup, que es varen debatre en plenari.

GRUP DE FORMACIÓ BÀSICA

Coordinat per Bartomeu Barceló, de l'Escola d'Esplai, i Belén Pascual, del CEE, el grup va arribar a les conclusions següents. Pel que fa a la formació i l'exercici del monitoratge, un tema central va ser el de l'homologació. Les diferències entre comunitats autònomes dificultaven una unificació, però s'apuntava la possibilitat de convergir en durada (hores) i metodologies.

S'apuntava la necessitat de cercar una habilitació conjunta amb coherència i respecte pel que feia a la regulació autonòmica. Sobre els criteris mínims de qualitat que haurien de seguir-se, i de qui en seria la responsabilitat, el debat va derivar en dos plantejaments. Un va ser el d'aquells que pensaven que eren els organismes públics, si vetlen per les seves escoles. L'altre que defensava que

cada escola formava segons les seves necessitats.

Hi va haver l'acord quant al fet que l'homologació havia de ser una demanda del sector, no imposada per l'administració. I pel que feia l'avaluació, alguns consideraven que era competència de les escoles, d'altres en defensaven el seguiment o la inspecció per part de l'administració. El debat mostrà diversitat de pràctiques: Madrid reconeixia escoles, però no feia seguiment; Catalunya tenia experiència en habilitació; Castella i Lleó tenia una legislació restrictiva.

GRUP DE FORMACIÓ CONTÍNUA

Coordinat per Rosa Deyà, del Consell de Mallorca, i Josep Bernales, del CEE, el debat va girar entorn del paper imprescindible de la formació contínua, ja que la formació bàsica és insuficient per a certs continguts. A més, permetia l'especialització i l'actualització, que són les dues finalitats de la formació contínua.

Quant als requisits d'aquesta modalitat formativa, hi va haver acord sobre la necessitat de fer una adaptació permanent a la realitat canviant; per tant, la necessitat de conèixer el context i el territori i les realitats conjunturals canviants, com, per exemple, en el cas dels jocs.

El grup mostrà desacord amb una regulació excessiva per part de l'administració pel fet que dificultava l'adaptació a les necessitats. Es considerà que havia de ser opcional, enriquidora i voluntària, una formació entesa com a millora de la pràctica i les iniciatives de lleure, no només amb la finalitat d'acreditar.

Com a reptes s'apuntà que calien sistemes flexibles d'avaluació (apre-

nentatge fent) i era necessari obrir nous àmbits d'intervenció: grups d'edat (per exemple, la tercera edat), sectors específics (discapacitats, immigrants, patrimoni cultural...) i eines per al treball diari.

GRUP DE FORMACIÓ DE FORMADORS

Coordinat per Cristina Alises, de l'Ajuntament de Palma, i Felip González, del CEE, aquest grup posà en relleu la necessitat que l'escoles garantissin la qualitat de la formació, sempre comptant amb la certificació de la validesa de l'ensenyament per part de l'administració.

Sobre els requisits, es posà l'accent en l'ús d'instruments didàctics i metodològics, també en la comprensió de les condicions d'aprenentatge i la diversitat de les necessitats, no només dels individus, sinó també de les escoles de formació.

Els conceptes clau que deriven de la reflexió foren els següents: la necessitat de comptar amb equips de

reflexió sobre la formació permanent, l'acompanyament tutorial i l'aprenentatge bidireccional.

6.4. Presentació d'experiències

Les experiències varen ser presentades per diferents escoles que participaven en el congrés, les qual havien tramés les seves propostes mitjançant unes fitxes que varen emplenar en el moment de la inscripció.

La tasca d'organització d'aquest espai va ser duita a terme per Mònica Nigorra i Toni Calafat, els quals recolliren les fitxes en què quedaven recollides les dades de l'entitat i un breu resum de la seva experiència. S'ha d'apuntar que abans de la presentació les entitats lliuraren la totalitat de les seves experiències.

Les escoles disposaren d'uns 20 minuts per exposar les seves experiències durant els horabaixes dels dies 12 i 13.

Taula 3. Experiències

Escola de lleure o institució	Títol de l'experiència
Baltasar Bastian Bux (CF Mallorca)	Aplicación de un modelo de gestión de calidad en un centro de formación de tiempo libre
Escola de l'Empordà (Catalunya)	Intervención de una escuela de tiempo libre en la participación juvenil en un barrio marginal
ETL Mastil (Madrid)	Tiempo de grupo: una experiencia dentro y fuera del curso
Institut de Formació Fundació Pere Tarrés, Escola de l'Esplai	Propuesta de convenio colectivo para el tiempo libre
Centre d'Estudis de l'Esplai (Mallorca)	Centro de Educación y Tiempo Libre en Tánger
EATL Covaleta (Andalusia)	El sistema educativo de los movimientos juveniles
EFC MEIGM (Mallorca)	Escuela y asociacionismo
EOTL Carlos García (Cantàbria)	Proceso participativo de elaboración del Libro blanco de la educación en el tiempo libre en Cantabria
Institut de Formació Ramon Serra, Escola de l'Esplai (Mallorca)	La formación on-line en el campo del tiempo libre

6.5. Presentació de l'Institut Nacional de Cualificaciones (INCUAL)

Aquesta activitat no estava prevista en el programa inicial, però s'hi va incorporar gràcies a la participació d'una tècnica de l'INCUAL que formava part de la taula rodona de la segona jornada. L'organització va considerar oportú que també fes una breu exposició sobre aquesta institució.

La ponent va ser Miriam Palomero Arcones, cap dels Serveis Socioculturals i a la Comunitat. Aquesta àrea inclou, per exemple, la titulació d'animador sociocultural, actualment en tràmit de reconeixement a la nostra comunitat com a formació habilitant per treballar com a monitor o director de lleure.

Miriam Palomero va seguir el guió següent:

- Presentació de l'INCUAL
- Dependència i marc legislatiu
- Sistema nacional de qualificacions i formació professional
- Catàleg nacional: famílies professionals, nivells i qualificacions
- Relació amb els subsistemes de formació
- Etapes del procés d'elaboració del catàleg

La presentació fou molt ben valorada i va permetre veure la possibilitat que la formació bàsica de les escoles de lleure pugui tenir reconeixement oficial. La representant de l'INCUAL estigué acompanyada per Carme Oliver, directora de l'Institut de Qualificacions de la Conselleria d'Educació i Cultura.

6.6. Taula rodona

Els participants que varen formar la taula rodona varen ser els següents:

- Bartomeu Gayà Orvay (escola de lleure Esports 85)
- Miriam Palomero Arcones (Institut Nacional de Cualificaciones)
- Miquel Oliver Trobat (professor del Departament de Ciències de l'Educació de la UIB)
- Antonio García Moles (director del Servei Públic d'Ocupació Estatal)

La taula rodona va estar moderada per Francisca Coll, membre de la Junta Directiva del CEE i professora dels cursos de monitors de temps lliure. El tema de la taula va ser «Titulacions bàsiques de lleure amb relació a la formació professional, ocupacional i universitària». La majoria de participants varen considerar que el tema era molt encertat, sobretot pel que feia a la formació professional, pel moment d'incertesa i d'elaboració del catàleg de qualificacions professionals. És a dir, si es té un bon coneixement del catàleg, és molt més fàcil intentar aconseguir que les titulacions bàsiques del lleure tinguin una consideració en aquest àmbit formatiu.

6.7. Proposta de la xarxa

L'origen de la idea es pot situar a les Jornades d'Escoles d'Educació en el Temps Lliure que varen tenir lloc a Catalunya (novembre de 2002), en què es va plantejar la creació d'una federació d'escoles. Dos anys després, atès que no s'havia creat, el Centre d'Estudis de l'Esplai va presentar al congrés una proposta més realista: una xarxa virtual d'escoles mitjançant internet.

- Objectius de la xarxa: intercanviar experiències formatives, facilitar l'intercanvi de professorat, compartir materials didàctics, obrir espais de debat sobre la formació, promoure trobades d'alumnes, compartir problemes i solucions, reivindicar necessitats davant les administracions, accedir a la legislació de cada comunitat autònoma, difondre notícies del sector, crear un panel d'oferta de formadors i establir contactes amb escoles de l'estranger.
- Membres i abast: podien formar part de la xarxa totes les escoles de l'Estat que hi estiguin interessades. No s'establiren límits: l'abast es definiria progressivament.
- Beneficis esperats: millorar la comunicació entre escoles, compartir experiències i bones pràctiques, reivindicar el paper de l'educació no formal i estendre vincles internacionals.

En grups de treball es va debatre la proposta «Xarxa d'escoles de lleure», presentada pel Centre d'Estudis de l'Esplai. El debat fou molt ric i aportà idees valuoses per al disseny definitiu de la xarxa. Es distribuí un full de compromís per a les escoles interessades. D'un total de 53 escoles participants, 16 s'hi adheriren, les quals representaven 9 comunitats autònomes.

Tot i l'interès inicial, per diverses raons la xarxa finalment no es va posar en marxa.

6.8. Espai de presentació de pòsters i material

A l'hotel del congrés s'habilità un espai amb taules i plafons perquè les escoles hi poguessin exposar do-

cuments i materials. Malgrat la bona intenció, l'espai fou poc utilitzat i acabà funcionant com a zona de trobada informal. Aquesta escassa participació cal tenir-la en compte per a futurs congressos.

6.9. Activitats complementàries

Aquestes activitats afavoriren la convivència i el coneixement de l'entorn. Després de la conferència inaugural, es va fer una ruta guiada pel centre de Palma. A més, la primera nit es compartí un sopar comunitari amb productes típics i actuacions com la cantada d'havaneres de Catalunya. A continuació, Pere Sánchez dirigí una vetlada de jocs innovadors, fet que va afavorir la cohesió del grup. La segona nit, Fernando Maestro oferí un taller sobre joc popular que acabava amb un audiovisual.

7. Aportacions i línies de futur

7.1. Les aportacions destacades del congrés

A la conferència inaugural, «Canvis socials i temps lliure: alguns reptes educatius», Rafael Merino va insistir a entendre el temps lliure com una construcció relacional i contextual. Davant la fragmentació del mercat laboral, la mercantilització del temps lliure i la pèrdua de vincles comunitaris, plantejà reptes com els següents:

- Noves necessitats socials i competències per a professionals i voluntariat
- Un alumnat canviant
- El debat sobre la qualitat educativa i el seu caràcter polisèmic

- El paper de les administracions públiques per compensar desigualtats socials

Imma Sanjuán destacà que, en la formació en el temps lliure, més enllà de l'acreditació, cal prioritzar la formació de persones participatives, solidàries, segures i implicades. Alfons Martinell reforçà aquesta visió afirmant que només l'educació en el temps lliure ofereix espais de reflexió social i ciutadana. Des d'aquesta perspectiva, els companys de Pal presentaren l'experiència «Temps de grup», que treballava continguts socials i crítics.

Alfons Martinell reflexionà també sobre la diversitat i el paper de l'educació en la construcció d'una societat més intercultural, i asseverà que la interculturalitat havia de ser un contingut transversal en la formació.

Sanjuán subratllà la importància de les escoles impulsades per entitats juvenils com a referents històrics i pedagògics.

És essencial reconèixer socialment els formadors d'animadors, tant els que acumulen una trajectòria com els nous, que poden aprofitar aquest bagatge. El grup de treball proposà una formació basada en la reflexió contínua i bidireccional.

Miriam Palomero, de l'INCUAL, explicà que aquest institut podia esdevenir una via de reconeixement per a les titulacions bàsiques. Calia seguir de prop l'aprovació de les directrius que definirien la família professional a què pertanyerien els nostres cursos i participar activament en els processos de contrast a cada comunitat autònoma.

En el grup de formació bàsica es treballà sobre les competències de

l'educador en el temps lliure, i s'assenyalà la necessitat de revisar i consensuar els continguts formatius. Es destacà la dificultat d'homologar les titulacions entre comunitats per les diferències en la durada i la metodologia, i es proposà la via de l'habilitació professional entre territoris. Sobre els criteris de qualitat, es debaté si havien de definir-los les escoles o les administracions. Pel que fa a l'avaluació, es defensà que l'administració havia de fer-ne un seguiment i un control, i deixar l'avaluació de l'alumnat en mans de les escoles.

Quant a la formació contínua, es considerà que havia de ser voluntària, enriquidora i no lligada necessàriament a una certificació. Havia d'adaptar-se a la realitat social i distingir especialització i actualització. Es reivindicà la valoració de l'experiència associativa i es proposà reconèixer la formació no formal mitjançant fórmules flexibles. També s'insistí a obrir-la a nous àmbits: grups d'edat, col·lectius específics (discapacitat, immigració), recursos pel treball quotidià, patrimoni cultural... Tot plegat amb una regulació oberta i adaptada per part de les administracions.

A la taula rodona sobre les titulacions de temps lliure i la seva relació amb la formació professional, ocupacional i universitària, destacaren diverses aportacions.

Antonio García (INEM) indicà que es volia potenciar la formació dins les empreses, ja sigui en seus pròpies o a través d'altres centres formatius. Joan Girart explicà que la Generalitat de Catalunya havia creat el Consell Assessor de Formació per promoure la veu de les associacions i facilitar el diàleg amb les 28 escoles del terri-

tori. Miquel Oliver (UIB) recordà que calia renegociar el reconeixement d'aquesta formació en el marc universitari mitjançant crèdits de lliure configuració. El representant d'Esports 85 exposà que la figura de l'educador professional anava guanyant pes, però que calia fer-la conviure amb la del voluntari.

Les experiències presentades durant el congrés reflectiren el dinamisme i la innovació del sector. En destaquem les següents:

- Temps de grup, una proposta de treball social i crític.
- El model de qualitat impulsat per l'Escola Bastian Baltasar Bux.
- La visió intercultural i comunitària de l'Escola de l'Empordà.
- La proposta de conveni col·lectiu presentada per la Fundació Pere Tarrés, que obria la porta al reconeixement legal i laboral del sector.
- L'Escola Covalada exposà un model educatiu propi vinculat a un moviment juvenil.
- L'Escola oficial de Cantàbria presentà el Llibre blanc del temps lliure i el procés participatiu que l'ha fet possible.
- L'Institut Ramon Serra exposà els avantatges i els límits de la formació en línia.
- El Moviment Escolta i Guiatge de Mallorca explicà com s'integra la seva escola dins l'associació.
- El Centre d'Estudis de l'Esplai detallà el desenvolupament d'un curs de monitors dins un programa de cooperació.
- Es produí un debat viu sobre dues qüestions recurrents: el paper de la formació en línia i la intervenció

de les ETL en àmbits geogràfics diferents dels seus propis.

Un dels objectius principals del congrés era presentar la proposta de crear una xarxa estatal d'escoles de temps lliure. Del debat sorgiren idees que cal tenir en compte: possibilitat de diferents nivells de participació; aprofitament d'experiències prèvies de xarxes autonòmiques; utilitat especial per a escoles de nova creació; necessitat d'un funcionament flexible i obert, i futur plantejament d'un codi deontològic compartit.

La proposta fou ben rebuda i, encara que el projecte no es posà en marxa immediatament, va semblar un esperit col·laboratiu i de futur.

Un cop analitzades les avaluacions dels participants i la valoració de l'equip organitzador, podem concloure que el congrés va complir els seus objectius i obrí camins importants per al futur de la formació i l'educació en el temps lliure.

7.2. Selecció sistematitzada de les idees clau

- El temps lliure és una construcció relacional i contextual (R. Merino).
- La formació no s'ha de centrar només en acreditacions, sinó a formar persones compromeses i crítiques (I. Sanjuán, A. Martinell).
- Cal reconèixer i potenciar el rol dels formadors d'animadors, tant veterans com nous.
- Es destaca la importància del reconeixement oficial (INCUAL, directrius estatals, titulacions bàsiques).
- Hi ha dificultats per homologar títols entre comunitats; es proposa l'habilitació interterritorial.

- Es reclama un consens sobre competències i continguts dels cursos.
- La formació contínua ha de ser voluntària, enriquidora, oberta i flexible, sense necessàriament conduir a titulació.
- Cal incorporar nous àmbits i col·lectius (discapacitat, immigració, edats diverses...).
- Es reconeix la necessitat d'articular millor la formació en el temps lliure amb els sistemes universitari, professional i ocupacional.
- Hi ha un creixent reconeixement de l'educador com a figura professional, sense substituir el voluntariat.
- Es presenta la proposta de crear una xarxa estatal d'escoles, acollida amb interès. Tot i no posar-se en marxa immediatament, la proposta sembla un esperit col·laboratiu i de futur.
- El congrés complí els seus objectius, generà debat i obrí camins per al futur de l'educació en el lleure.

8. Mirant endavant: un llegat per continuar construint

El llegat del congrés no s'esgota en una experiència reeixida, sinó que interpel·la les escoles de lleure a continuar avançant, compartint i reivindicant el valor educatiu del temps lliure amb una mirada de futur, un repte que també apuntava l'estudi de Moner, Perelló i Riera (2019). Aquell esperit de cooperació, reflexió i compromís continua sent vigent avui. Davant els reptes actuals –transformacions socials, noves necessitats formatives, reconeixement institucional–, cal reprendre el camí iniciat i obrir noves vies de col·laboració.

9. Fonts de l'article

Aquest article s'ha elaborat a partir de la memòria del Congrés Estatal d'Escoles de Lleure i altres documents originals que es conserven a l'arxiu del Centre d'Estudis de l'Esplai.

Referències bibliogràfiques

- CARRIÓ, P. J. (2025). Formar monitors i directors de temps lliure (1975-2000). *Anuari de la Joventut de les Illes Balears* 2024, 185-204.
- MONER, C., PERELLÓ, M., I RIERA, J. LL. (2019). Formació en temps lliure: una breu anàlisi de la realitat de les escoles d'educació en el temps lliure a les Illes Balears. *Anuari de la Joventut de les Illes Balears* 2019, 297-316.

Recerca
i debats oberts

**Quan viure ofega:
factors estructurals i salut
mental juvenil a les Illes Balears.
Habitatge i precarietat com
a determinants del malestar
psicològic**

**COMISSIÓ PERMANENT DEL CONSELL DE LA
JOVENTUT DE LES ILLES BALEARS (2025)**

Comissió Permanent del Consell de la Joventut de les Illes Balears (2025)

El Consell de la Joventut de les Illes Balears (CJIB) és l'òrgan màxim de representació del jovent i de les organitzacions juvenils de les Illes. Es tracta d'una entitat independent i plural, que té com a missió defensar els drets de la joventut, impulsar polítiques públiques que responguin a les seves necessitats reals i promoure la participació activa de les persones joves en tots els àmbits de la societat.

La seva Comissió Permanent, escollida democràticament per les entitats membres, és l'òrgan executiu encarregat de portar a terme les línies de treball i posicionaments del CJIB, així com d'incidir davant les institucions per garantir que la veu del jovent sigui escoltada i tinguda en compte.

L'equip actual, elegit el 14 de desembre de 2024, està format per: Pau Emili Muñoz Canyelles (president), Margarita De Noia Blanc (vicepresidenta d'Entitats), Antònia Salas Socias (vicepresidenta d'Incidència Política), Francisco Bibiloni Rotger (tresorer), Álvaro Bonet Santacruz (secretari), Margalida Tatiana Duran Nadal (vocal), Ariadna Garau Morilla (vocal), i Martí Mus Tur (vocal). La seva acció se centra en àmbits com l'habitatge, el treball digne, la salut mental, l'educació, la igualtat i el medi ambient, amb una mirada crítica i propositiva per transformar la realitat que afronta la joventut de les Illes Balears.

Resum

La salut mental juvenil a les Illes Balears es troba en una situació crítica, amb indicadors que mostren un empitjorament notable respecte a la mitjana estatal. En la darrera dècada, els problemes psicològics entre joves han augmentat a tot l'estat, però a les Illes Balears aquest malestar s'intensifica per factors estructurals específics: l'encariment de l'habitatge, la pressió turística sobre el mercat residencial i una elevada precarietat laboral. Tot plegat genera una percepció d'incertesa vital i manca d'horitzons de futur, amb un impacte directe en el benestar emocional.

Les dades mostren una incidència més elevada de depressió, ansietat i malestar psicològic entre les persones joves, així com una correlació entre dificultats d'emancipació i pitjor salut mental. L'accés als serveis tampoc és equitatiu: gairebé el doble de joves balears, en comparació a la resta de l'Estat, no reben atenció per motius econòmics, fent evident la insuficiència del sistema públic i el cost inassolible de la teràpia privada.

Aquest panorama confirma que la salut mental juvenil no pot abordar-se només des de la perspectiva clínica. Calen polítiques públiques integrals que ampliin l'atenció sanitària, però també que garanteixin habitatge assequible, ocupació digna, igualtat de gènere i espais de participació, amb l'objectiu de revertir una situació que amenaça el present i el futur de la joventut balear.

Paraules clau: Joventut / Salut mental / Emancipació / Precarietat / Illes Balears

Resumen

La salud mental juvenil en las Illes Balears se encuentra en una situación crítica, con indicadores que muestran un empeoramiento notable respecto a la media estatal. En la última década, los problemas psicológicos entre jóvenes han aumentado en todo el país, pero en Illes Balears este malestar se intensifica por factores estructurales específicos: el encarecimiento de la vivienda, la presión turística sobre el mercado residencial y una elevada precariedad laboral. Todo ello genera una percepción de incertidumbre vital y falta de horizontes de futuro, con un impacto directo en el bienestar emocional.

Los datos muestran una mayor incidencia de depresión, ansiedad y malestar psicológico entre los jóvenes, así como una correlación entre las dificultades de emancipación y una peor salud mental. El acceso a los servicios tampoco es equitativo: casi el doble de jóvenes balears, en comparación al resto del Estado, no reciben atención por motivos económicos, evidenciando la insuficiencia del sistema público y el coste inasumible de la terapia privada.

Este panorama confirma que la salud mental juvenil no puede abordarse únicamente desde la perspectiva clínica. Se requieren políticas públicas integrales que amplíen la atención sanitaria, pero también que garanticen vivienda asequible, empleo digno, igualdad de género y espacios de participación, con el objetivo de revertir una situación que amenaza el presente y el futuro de la juventud balear.

Palabras clave: Juventud / Salud mental / Emancipación / Precariedad / Islas Baleares

1. Context

La salut mental és un pilar fonamental del benestar humà i ha de ser entesa com un procés complex i dinàmic que va més enllà de l'absència de trastorns. Segons l'OMS, es tracta d'un estat de benestar que permet afrontar les dificultats quotidianes, desplegar totes les capacitats i participar activament en la comunitat. Aquesta concepció evidencia que la salut mental està fortament condicionada per factors biològics, psicològics, socials i estructurals, i que no es pot deslligar de qüestions com la pobresa, la desigualtat o la degradació ambiental (OMS, *Health and Well-Being*, Global Health Observatory).

En els darrers anys, les dades internacionals confirmen un augment generalitzat dels problemes de salut mental, especialment entre la població jove. La soledat no volguda s'ha consolidat com un dels principals factors de risc, mentre que el suïcidi s'ha convertit en una de les principals causes de mortalitat juvenil al món. La pandèmia de la COVID-19 va accentuar aquesta crisi, i duplicà els casos de símptomes depressius entre els joves europeus, amb més intensitat sobre les dones i els col·lectius més vulnerables.

A escala estatal, la situació és molt preocupant: la incidència de patologies psicològiques entre les persones d'entre 15 i 29 anys s'ha multiplicat per sis en una dècada. Aquesta emergència no es pot explicar únicament des de l'àmbit clínic, ja que respon a condicions estructurals com ara la precarietat laboral i econòmica, els salaris baixos, la inestabilitat contractual o les dificultats d'accés a l'habitat-

ge. La impossibilitat de projectar un futur estable i la sensació de bloqueig vital que això genera tenen un impacte directe en el benestar emocional.

En el cas de les Illes Balears, aquestes dificultats s'intensifiquen. L'economia basada en el turisme genera temporalitat i estacionalitat laboral, amb salaris baixos, sobrequalificació i poques oportunitats de promoció, mentre que el cost de l'habitatge és un dels més elevats de l'Estat. La pressió turística, la demanda internacional i els processos especulatius han situat els preus en nivells desorbitats, i han obligat molts joves a retardar l'emancipació o a viure en condicions precàries. A això s'hi suma un cost de vida elevat que no es correspon amb els salaris, i s'ha creat un cercle viciós entre precarietat econòmica i angoixa vital.

Tot plegat posa de manifest la necessitat de comprendre la salut mental des d'una mirada integral que incorpori els factors individuals, socials i estructurals. La precarietat laboral, l'exclusió residencial o la pobresa energètica no són només variables socioeconòmiques, sinó determinants directes de salut. Davant d'aquest escenari, es fa imprescindible situar la salut mental al centre de l'agenda pública i juvenil, no només en l'àmbit sanitari sinó també en l'educació, el treball, l'habitatge i la cohesió social. Les polítiques públiques han d'actuar sobre les causes estructurals de la crisi i incorporar les veus de la joventut en la definició de les respostes. Només així serà possible garantir el dret a la salut mental i oferir a les noves generacions la possibilitat de viure i emancipar-se en condicions de dignitat i seguretat.

2. Objectius i metodologia

L'article té com a objectiu principal descriure l'estat de la salut mental de la població jove de les Illes Balears i analitzar la seva relació amb factors socioeconòmics que condicionen el benestar psicològic, com la precarietat laboral, les dificultats d'emancipació i les desigualtats socials i econòmiques. Es tracta de posar en relleu que la salut mental no pot entendre's només des d'una dimensió clínica, sinó que està profundament vinculada al context material i social en què viuen les persones joves. Per això, s'exploren les connexions entre precarietat i salut mental, s'analitza l'impacte de les dificultats d'accés a l'habitatge i a una emancipació estable, i es comparen els indicadors de la joventut balear amb els del conjunt estatal, especialment pel que fa al benestar general, la prevalença de símptomes depressius i d'ansietat crònica, i les barreres econòmiques en l'accés als serveis sanitaris de salut mental.

La metodologia es fonamenta en la revisió i triangulació de diferents fonts recents i complementàries: l'informe "Salud Mental y Juventud: una comparativa de Baleares y España", basat en la Encuesta de Salud de España 2023; l'informe "Equilibristas", elaborat pel Consell de la Joventut d'Espanya i Oxfam Intermón; la Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears, promoguda per IBOJOVE amb el suport de l'IBESTAT; i les dades de l'Observatori d'Emancipació de les Illes Balears del primer semestre de 2024. Totes aquestes fonts, tant estatals com autonòmiques, es justifiquen per la seva representativitat, actualitat i rellevància per entendre la intersec-

ció entre salut mental i condicions socioeconòmiques.

Tot i això, l'estudi presenta algunes limitacions: el caràcter transversal de les enquestes impedeix establir relacions causals entre factors socioeconòmics i problemes de salut mental; els indicadors es basen en autoinformes que poden contenir biaixos de memòria o percepció subjectiva, i el baix volum mostrat de Balears dins la Encuesta de Salud de España obliga a interpretar les dades amb prudència. Malgrat aquestes limitacions, la combinació i triangulació de fonts permeten obtenir una imatge fiable i contextualitzada de la salut mental juvenil a les Illes Balears i dels factors socioeconòmics que hi estan vinculats.

3. Anàlisi de dades i resultats

3.1 La crisi de salut mental entre la joventut: una mirada a les dades estatals

En l'última dècada, la societat ha vist créixer de manera accelerada els problemes de salut mental fins al punt que ja es pot parlar d'una autèntica "epidèmia" de malestar psicològic. El nombre de casos clínics a Espanya ha passat de 9.200 per cada 100.000 habitants el 2011 a 56.800 el 2022, és a dir, una de cada dues persones va experimentar algun problema psicològic aquell any. Tot i que l'increment és generalitzat, la població jove ha resultat especialment afectada: en el grup de 15 a 34 anys la taxa ha augmentat un 590 % entre 2011 i 2022, molt per damunt del 450 % registrat en el conjunt de la població adulta. L'impacte de la COVID-19 accentuà encara més aquesta tendència, amb un augment

del 19,5 % dels casos entre joves en només tres anys.

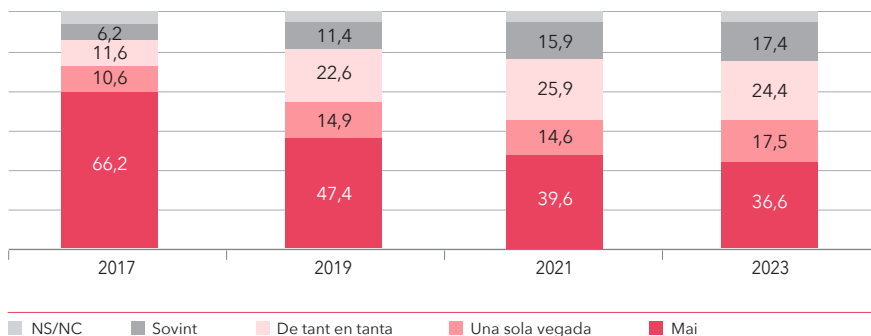
Les dades mostren també importants desigualtats socials i de gènere. Entre les dones joves, gairebé la meitat (49,9 %) ha rebut un diagnòstic al llarg de la vida, davant del 41,1 % dels homes. La situació econòmica i laboral és un altre factor determinant: el 55,9 % de les persones joves amb carències materials severes ha estat diagnosticat d'algun trastorn, enfront del 37,7 % de les que no en pateixen, mentre que el 59,4 % dels joves que estudien i treballen alhora presenten diagnòstics, molt per sobre del 35,3 % dels que únicament estudien. Aquestes desigualtats també es reflecteixen en la ideació suïcida: el 40,8 % dels joves amb dificultats econòmiques freqüents admet haver tingut pensaments d'aquest tipus, més del doble que aquells que viuen amb comoditat (18,4 %).

Més enllà de les xifres, emergeixen factors estructurals que contribueixen al malestar psicològic juvenil, com la dificultat per accedir a una feina es-

table, l'encariment de l'habitatge, la incertesa vital, el ritme accelerat de vida productivista i la preocupació pel canvi climàtic. També hi incideixen experiències de discriminació vinculades al gènere, la classe social, l'orientació i identitat sexual, l'origen racial o la diversitat funcional, que no només dificulten l'accés a drets bàsics, sinó que generen violències simbòliques i materials amb efectes directes sobre el benestar emocional.

En aquest context, no sorprèn que gairebé la meitat de la joventut (45,7 %) declari haver rebut algun diagnòstic relacionat amb la salut mental el 2023, deu punts més que el 2021. Els trastorns més freqüents són la depressió (17,7 %) i l'ansietat (15,9 %), seguits pel trastorn per dèficit d'atenció (7,6 %) i els trastorns de la conducta alimentària (6,1 %). Tot plegat confirma que la crisi de salut mental afecta el conjunt de la societat, però que la joventut n'és la baula més fràgil, especialment quan es combina amb condicions socioeconòmiques adverses i experiències de discriminació.

Gràfic 1: Freqüència de problemes de salut mental experimentats en els darrers 12 mesos entre joves d'entre 15 i 29 anys (Evolució 2017-2023 - %)

Font: Equilibristas. Jóvenes frente a la crisis de la vivienda y el empleo (CJE, Oxfam Intermón, 2023)

3.2. Salut mental a les Illes Balears: factors socioeconòmics i particularitats

Les dades recents mostren que la percepció de la situació actual de la joventut balear és majoritàriament negativa. Només un 0,5 % de les persones enquestades considera que la situació del col·lectiu juvenil és *molt bona* i un 3,5 % la qualifica de *bona*. En canvi, més de la meitat (54,3 %) la defineix com a *regular*, mentre que un 18,9 % la veu *dolenta* i un 17 % *molt dolenta*. Així, més d'un terç de la població jove percep que el conjunt de la seva generació travessa un moment crític, fent evident un malestar col·lectiu de gran abast.

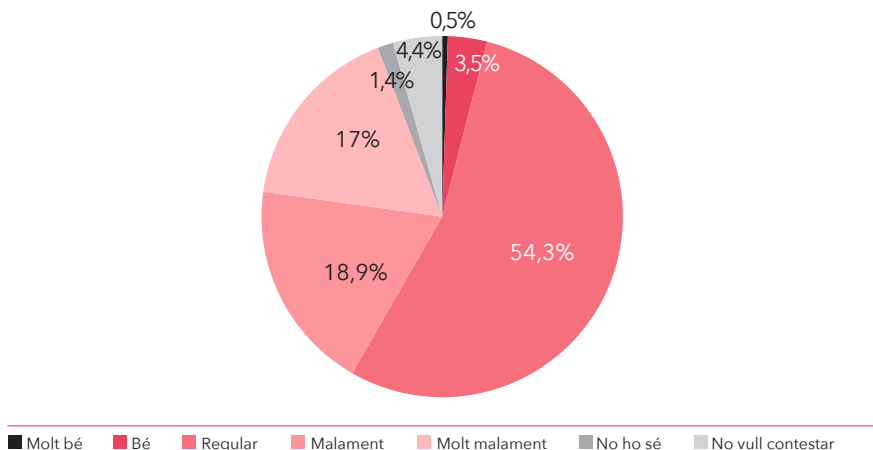
La mirada cap al futur tampoc resulta massa encoratjadora. Davant la pregunta sobre si creuen que viuran millor, igual o pitjor que els seus progenitors o tutors, només un 34 % de les persones joves confia en una millora, mentre que tota la resta considera que viurà igual, pitjor, o no sap què creure.

Aquestes percepcions no són fruit únicament d'una sensació subjectiva de descontentament, sinó que es troben arrelades en realitats socioeconòmiques específiques de les Illes Balears. Entre les més rellevants, destaca l'especulació immobiliària, que ha convertit l'habitatge en un bé d'inversió en lloc d'un dret bàsic. L'entrada massiva de capitals internacionals i el creixement de l'habitatge turístic han tensat el mercat residencial fins a situar els preus de compra i de lloguer per sobre de les possibilitats de la gran majoria de joves. Aquesta situació es tradueix en una càrrega econòmica desproporciona-

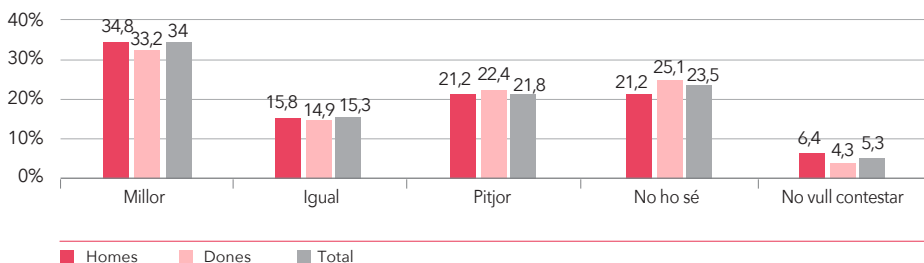
da per a la joventut balear, ja que les Illes presenten el percentatge més alt de l'Estat pel que fa a la part del salari que s'ha de destinar tant a llogar com a comprar un habitatge. Aquest sobreesforç econòmic limita greument les possibilitats d'emancipació i d'autonomia, i té conseqüències emocionals evidents: frustració, sensació de bloqueig vital i pèrdua d'expectatives de futur.

A aquests factors s'hi suma el pes estructural de la precarietat laboral vinculada a la dependència del sector turístic i a la temporalitat dels contractes. L'encadenament de feines estacionals, mal remunerades i poc estables genera una sensació d'inseguretat constant que afecta de manera directa la salut mental. Quan les dificultats per accedir a un habitatge digne es combinen amb la manca d'ingressos estables, la joventut balear queda atrapada en un cercle de vulnerabilitat estructural que dificulta tant l'autonomia com la construcció de projectes de vida amb garanties.

En conjunt, els resultats mostren que la salut mental juvenil a les Illes Balears no pot entendre's deslligada d'aquestes condicions estructurals. La percepció col·lectiva de precarietat i la manca de confiança en un futur millor són indicadors que reclamen una resposta pública valenta: polítiques d'habitatge que limitin l'especulació, estratègies d'ocupació que assegurin estabilitat i mesures específiques per acompanyar el procés d'emancipació juvenil. Només des d'aquesta perspectiva estructural serà possible revertir el malestar col·lectiu i oferir a la joventut unes condicions de vida dignes i esperançadores.

Gràfic 2: Percepció de la situació actual de les persones joves

Font: Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears (Mas, 2024, p. 276)

Gràfic 3: Creença en un futur millor que els dels progenitors o tutors

Font: Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears (Mas, 2024, p. 278)

3.3 Comparativa estatal i balear en benestar i salut mental juvenil

En aquest context, és rellevant plantejar-se fins a quin punt les desigualtats en salut mental juvenil es manifesten de la mateixa manera a tots els territoris de l'Estat o si, pel contrari, s'agregen en determinades comunitats. Les Illes Balears constitueixen un cas d'interès, ja que les dades mos-

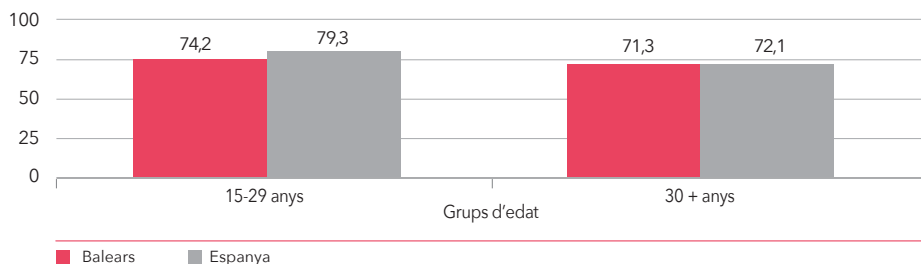
tren diferències significatives en comparació amb la mitjana estatal.

Per tal d'analitzar aquestes diferències, resulta útil l'índex de benestar general, un indicador que sintetitza, en una escala de 0 a 100, el grau de satisfacció vital i la percepció subjectiva de qualitat de vida. Aquest índex permet comparar la situació de la joventut balear amb la del conjunt de joves de l'Estat. Els resultats mos-

tren que les persones joves d'entre 15 i 29 anys a les Illes puntuen amb un 74,2, per sota dels 79,3 registrats a escala estatal. Aquesta distància

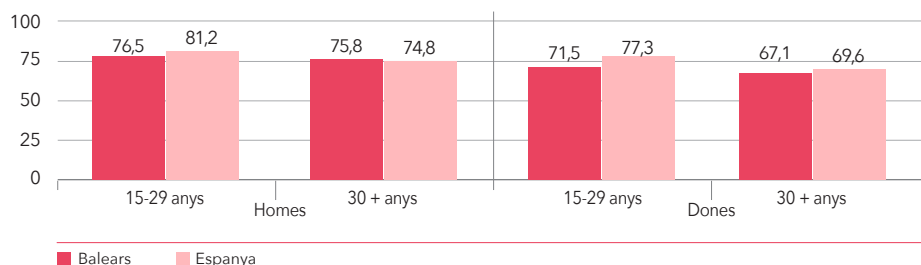
desapareix pràcticament en el grup de 30 anys o més, on els nivells de benestar són molt similars entre territoris.

Gràfic 4: Puntuació a l'índex de benestar general entre la joventut balear i espanyola

Font: Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España (CJE, 2024)

Gràfic 5: Puntuació a l'índex de benestar general per sexe

Font: Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España (CJE, 2024)

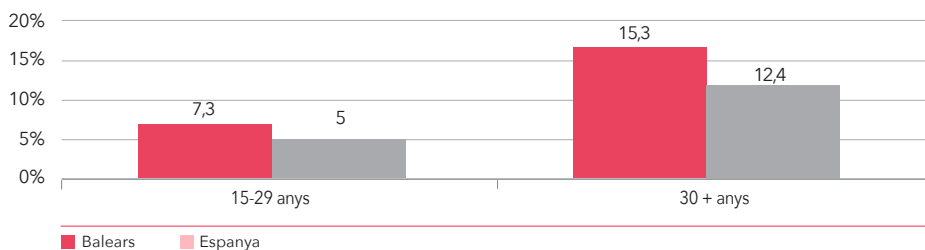
Quan es té en compte la variable de gènere, la desigualtat és més evident. Tant a Balears com a Espanya, les dones registren valors més baixos de benestar que els homes, però la diferència és més pronunciada a les Illes. Les dones joves balears obtenen un 71,5 en l'índex, mentre que les seves homòlogues a Espanya arriben al 77,3. Entre els homes, la distància també existeix, però és un poc menor: 76,5 a Balears davant 81,2 a la resta de l'Estat.

Pel que fa a la prevalença de depressió, les Illes també presenten percentatges més elevats. Un 7,3 % de les persones joves afirmen haver patit algun episodi depressiu al llarg de la seva vida, proporció superior a la registrada entre la joventut de l'Estat. En el cas de la població adulta, la xifra puja fins al 15,3 %, un resultat explicable perquè l'edat incrementa la probabilitat d'haver experimentat aquest tipus de trastorn. Les dones

són les que mostren una afectació més alta: entre les joves, un 10,4 % a Balears, davant el 6,4 % a Espanya; i en el grup de 30 anys o més, la diferència és encara més accentuada,

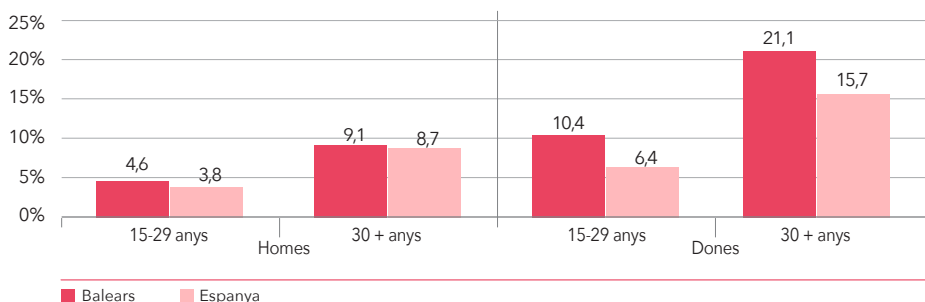
amb un 21,1 % a les Illes enfront d'un 15,7 % a escala estatal. Entre els homes, els percentatges són més baixos en general, tot i que també superiors a Balears.

Gràfic 6: Prevalença de depressió entre la joventut balear i espanyola

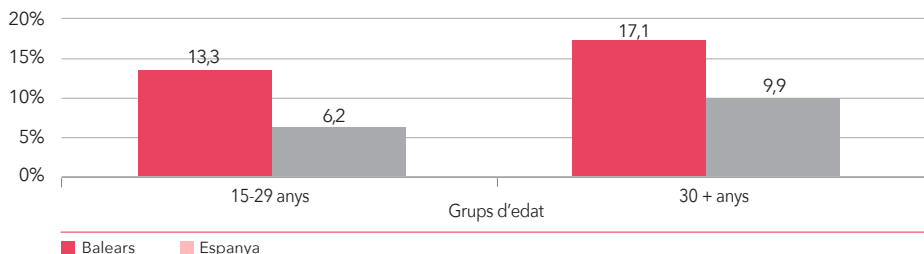
Font: Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España (CJE, 2024)

Gràfic 7: Prevalença de depressió per sexe

Font: Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España (CJE, 2024)

Gràfic 8: Prevalença d'ansietat crònica entre la joventut balear i espanyola

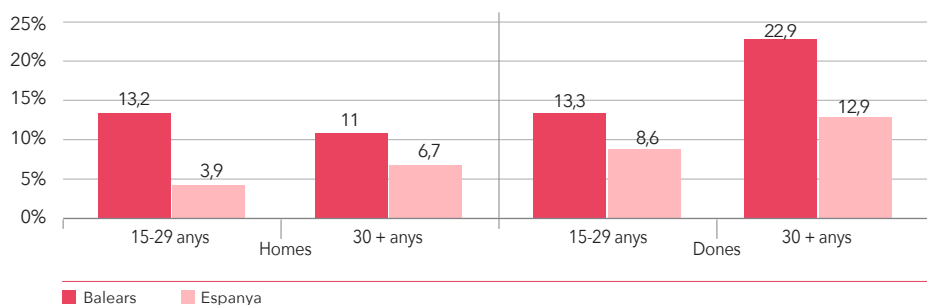
Font: Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España (CJE, 2024)

Les dades sobre ansietat crònica són especialment preocupants. El 13,3 % de la joventut balear declara patir-la, més del doble que la mitjana estatal (6,2 %). En la població de 30 anys o més, la distància es manté, amb un 17,1 % a Balears i un 9,9 % a Espanya. Les diferències de gènere tornen a ser clares: un 13,3 % de les dones joves a les Illes conviu amb ansietat crònica, davant un 8,6 % de les seves homòlogues estatals, i en el cas de les adultes les xifres arriben fins al 22,9 % a Balears, gairebé deu punts més que la mitjana espanyola. Entre els homes, tot i que la prevalen-

ça és menor, també es detecten diferències importants: 13,2 % de joves i 11 % d'adults a Balears, davant un 3,9 % i un 6,7 % respectivament al conjunt de l'Estat.

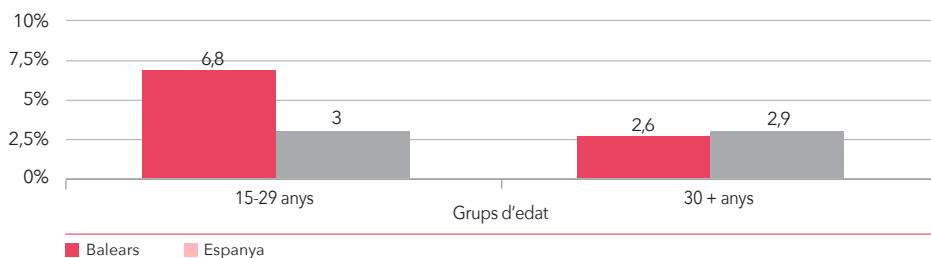
Finalment, altres problemes de salut mental diferents de la depressió i l'ansietat també es donen amb més freqüència a les Illes. Un 6,8 % de la joventut de 15 a 29 anys declara haver-ne patit, més del doble que la mitjana estatal, que se situa en un 3 %. Aquesta diferència, en canvi, desapareix pràcticament en la població de més de 30 anys, en què les proporcions són similars entre territoris.

Gràfic 9: Prevalença d'ansietat crònica per sexe

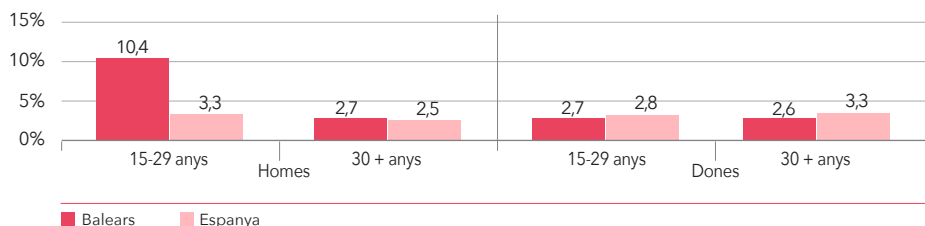

Font: Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España (CJE, 2024)

Gràfic 10: Prevalença d'altres problemes de salut mental entre la joventut balear i espanyola

Font: Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España (CJE, 2024)

Gràfic 11: Prevalença d'altres problemes de salut mental per sexe

Font: Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España (CJE, 2024)

En aquest cas, els homes joves balears destaquen especialment: un 10,4 % reporten aquest tipus de problemes, enfront del 3,3 % dels seus homòlegs estatals. Entre les dones, les diferències territorials no són significatives, i els percentatges es mantenen estables en tots els grups d'edat.

En síntesi, l'anàlisi comparativa evidencia que la joventut balear presenta uns nivells de benestar general més baixos i una prevalença més elevada de problemes de salut mental en relació amb la mitjana estatal. Aquesta realitat no es distribueix de manera homogènia dins la població, sinó que afecta amb especial intensitat determinats col·lectius. Per una banda, les persones joves concentren els pitjors resultats, tant pel que fa a la percepció de benestar com a la incidència de trastorns com la depressió, l'ansietat crònica o altres dificultats de salut mental. Això indica que l'etapa vital en què s'hauria d'estar consolidant el procés d'emancipació i la construcció d'un projecte autònom de vida es troba marcada per un entorn advers que limita seriosament les oportunitats.

Per altra banda, la variable de gènere introdueix una bretxa clara i persistent: les dones, tant a les Balears com a l'Estat, mostren nivells més

baixos de benestar i majors prevalences de problemes de salut mental. I, a més, a les Illes aquesta desigualtat es veu agreujada, de manera que les dones joves balears es troben en una posició de més vulnerabilitat que les seves homòlogues en altres territoris. Aquest fet pot vincular-se a la doble càrrega que assumeixen les dones en un context socioeconòmic caracteritzat per la precarietat laboral i la dificultat d'accés a l'habitatge, la qual cosa genera un impacte més intens sobre la seva salut mental.

La convergència d'aquests factors –edat, gènere i territori– assenyalen que les Illes Balears constitueixen un espai especialment sensible on els condicionants estructurals (precarietat laboral, temporalitat, especulació immobiliària, sobrecost residencial i dependència del sector turístic) incideixen de manera directa en el benestar psicològic de la joventut. Així, la comparativa amb la resta de l'Estat no només revela una bretxa territorial, sinó que també reforça la idea que la salut mental juvenil és un fenomen profundament travessat per les desigualtats socials i econòmiques. En aquest sentit, les dades posen de manifest la necessitat d'abordar la salut mental a Balears no únicament com

una qüestió sanitària, sinó com un desafiament estructural que requereix polítiques públiques integrals en matèria d'habitatge, ocupació i igualtat de gènere.

3.4. La salut mental a Balears en relació amb l'emancipació, estabilitat laboral i pobresa

L'emancipació juvenil a les Illes Balears continua mostrant unes xifres preocupants. Durant el primer semestre de 2024, només un 15,3 % de joves havia aconseguit independitzar-se, fet que suposa una nova davallada respecte a l'any anterior i confirma una tendència regressiva sostinguda. El col·lectiu d'entre 25 i 29 anys és el que registra un percentatge més alt, amb un terç (33,2 %) que viu fora de la llar familiar, però les dades continuen reflectint grans desigualtats: els homes presenten nivells d'emancipació especialment baixos (13,4 %) i, en el cas de les persones nascudes a les Illes, la proporció cau fins a un 8,4 %.

El principal fre continua sent el mercat de l'habitatge, marcat per uns preus absolutament desconnectats de la realitat salarial juvenil. El lloguer lliure absorbeix el 59 % dels ingressos d'una llar jove i equivaldria al 135,9 % del salari mitjà d'una sola persona jove, fet que converteix l'accés a un pis en una fita gairebé impossible. De mitjana, una persona jove assalariada només podria permetre's llogar 18 metres quadrats dins el mercat lliure, una dada que il·lustra l'enorme desajust entre ingressos i costos residencials. La compra d'habitatge tampoc és una alternativa realista: adquirir un habitatge nou equivaldria a dedicar-hi 22,1 anys sencers de salari juvenil. Els

indicadors oficials recomanen que la despesa en habitatge no superi el 30 % dels ingressos, però a les Illes aquest llindar es veu superat de forma sistemàtica. Per tal que un jove pogués ajustar-se a aquest criteri i pagar una hipoteca dins el límit recomanat, hauria de cobrar 5.440 euros nets mensuals, una quantitat molt allunyada dels sous reals del col·lectiu.

La situació es veu agreujada pel fet que, per primera vegada, hi ha més joves en risc de pobresa i exclusió social (15,7 %) que no pas joves emancipats (15,3 %). La vulnerabilitat és encara més accentuada en els grups d'edat més baixos: gairebé una cinquena part de les persones d'entre 16 i 24 anys es troben en risc, i la xifra s'incrementa fins al 24,6 % entre els joves inactius i al 50,3 % entre els de 25 a 29 anys sense feina. Fins i tot tenir una ocupació no garanteix escapar de la precarietat, ja que un 7,5 % de les persones joves treballadores es troben també en situació de pobresa.

A tot això s'hi suma la pressió de la inflació, que erosiona constantment el poder adquisitiu juvenil. Els salaris es mantenen estancats mentre el cost de la vida augmenta, la qual cosa genera una pèrdua de capacitat econòmica any rere any. La conseqüència directa és que moltes persones joves treballen més hores, amb nivells d'exigència més alts, però aconsegueixen menys seguretat material i menys possibilitats de planificar el futur. Arribar a final de mes s'ha convertit en un repte diari, i la incertesa econòmica s'ha instal·lat com un element estructural de la vida juvenil. Tot plegat limita la capacitat d'imaginar i construir projectes autònoms, i impacta de manera directa en el benestar emocional i la salut mental.

La percepció de l'estat de salut també varia en funció de la situació residencial. Tot i les dificultats d'emancipació, els joves que viuen fora de la llar familiar valoren millor la seva salut: un 72,9 % dels emancipats la consideren bona o molt bona, davant un 67,7 % dels que continuen amb els progenitors. La diferència es fa més evident en l'extrem contrari: només un 1,9 % dels independitzats perceben la seva salut com a dolenta o molt dolenta, mentre que aquest percentatge és més que duplica (4,4 %) entre els que viuen amb la família. Això reforça la idea que la independència residencial s'associa amb una percepció més positiva de la salut.

La relació entre emancipació i salut emocional mostra una tendència clara: els joves que han aconseguit independitzar-se presenten millors indicadors de benestar que els que continuen vivint amb la família. Entre els que resideixen amb els progenitors, gairebé la meitat (44,9 %) manifesta malestar emocional, mentre que aquest percentatge baixa al 38,2 % entre els emancipats. De la mateixa manera, la proporció de joves sense malestar és més elevada entre els independitzats (39,7 %) que no entre els que depenen de la llar familiar (28,8 %). Aquest patró confirma que l'autonomia residencial contribueix a un millor estat emocional, mentre que la dependència prolongada pot incrementar la vulnerabilitat psicològica.

L'anàlisi del règim de tinença de l'habitatge mostra una relació clara entre la qualitat de l'emancipació i la salut emocional de la joventut. Les situacions més fràgils, com viure en un habitatge irregular (93,6 % amb malestar) o en un habitatge cedit sense pagar (52,7 % amb malestar), reflecteixen un

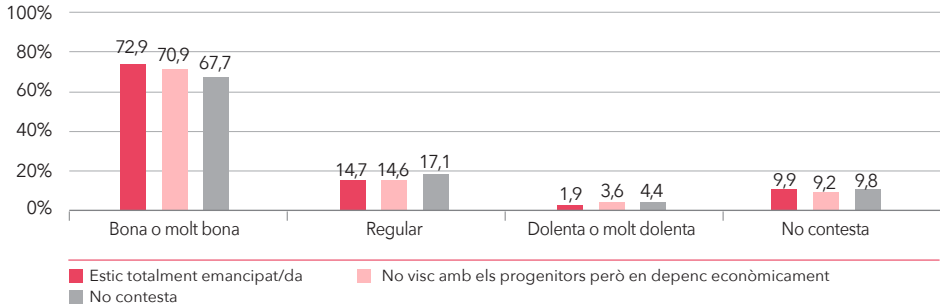
deteriorament evident del benestar, ja que sovint impliquen no tenir capacitat econòmica per assumir despeses i haver d'acceptar l'espai disponible en condicions incertes. A mesura que augmenta l'estabilitat residencial, els resultats milloren: el lloguer se situa en una posició intermèdia (41,8 % amb malestar), mentre que les fórmules més vinculades a la propietat –hipoteca, compra totalment pagada o habitatge heretat– presenten els nivells més baixos de malestar i més alts de benestar emocional.

En conjunt, aquestes dades apunten que la manca d'accés a un habitatge digne i estable no sols limita l'autonomia juvenil, sinó que també incideix directament en la salut percebuda i el benestar emocional. L'emancipació, més enllà d'un objectiu econòmic o residencial, s'erigeix així com un determinant clau de la salut juvenil.

3.5. Accés a l'atenció en salut mental

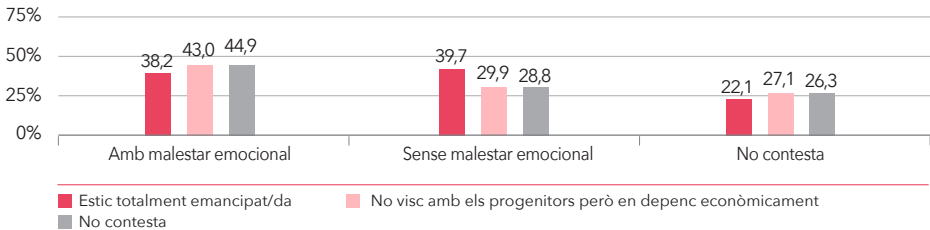
L'accés a l'atenció en salut mental per part de la població jove es troba fortament condicionat també per les desigualtats socioeconòmiques. A escala estatal, el cost de la teràpia privada constitueix una barrera estructural: es calcula que una sessió té un preu mitjà de 75 €, de manera que realitzar dues sessions mensuals suposaria aproximadament el 15 % dels ingressos d'una persona jove amb el salari mitjà de 2023 (1.005,21 € nets mensuals). Això implica que la meitat de la població jove ocupada hauria de dedicar un percentatge encara més elevat del seu sou per poder accedir a aquest tipus de tractament, la qual cosa fa que només estigui a l'abast d'aquells que disposen de més recursos.

Gràfic 12: Percepció de l'estat de salut del jovent, segons l'estat d'emancipació

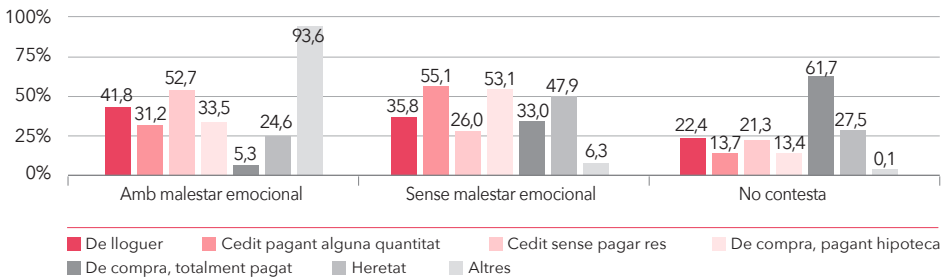
Font: Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears (Mas, 2024, p. 245)

Gràfic 13: Malestar emocional del jovent, segons l'estat d'emancipació

Font: Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears (Mas, 2024, p. 248)

Gràfic 14: Malestar emocional del jovent, segons el règim de tinença de l'habitatge habitual

Font: Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears (Mas, 2024, p. 248)

La sanitat pública tampoc ofereix una alternativa suficient. En el conjunt de l'Estat, el Sistema Nacional de Salut presenta una clara infradotació en ma-

tèria de salut mental: Espanya compta únicament amb 5,14 psicòlegs per cada 100.000 habitants, molt per sota dels 18 de mitjana a la Unió Europea

i dels 26 de l'OCDE. Aquesta manca de professionals provoca llargues llistes d'espera (32 dies de mitjana per a una primera cita, i fins a cinc mesos en atenció infantojuvenil en comunitats com Madrid) i una freqüència de visites molt reduïda. En conseqüència, milers de joves no poden rebre la teràpia adequada en el temps i la forma necessaris per garantir el seu dret a la salut mental, equiparable al dret a la salut física.

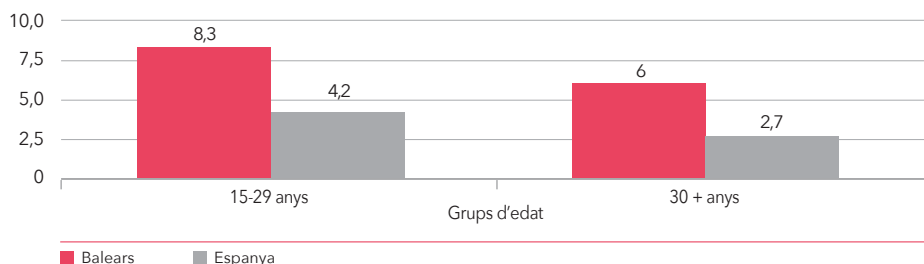
També a escala estatal, les dades confirmen que el principal motiu pel qual les persones joves de 15 a 29 anys no accedeixen a teràpia privada és el cost (37,8 %), per davant de la percepció de no necessitat (28,3 %) o de la idea que el problema no és prou greu (27,3 %). A més, aquesta barrera econòmica incideix especialment en col·lectius que ja presenten pitjors indicadors de precarietat i salut mental, com les dones, les persones amb carències materials, les persones en situació de desocupació o aquelles que han de compaginar feina i estudis. En aquests casos, la desigualtat és doble: d'una banda, hi ha més probabilitat de patir problemes

de salut mental, i de l'altra, menys possibilitats de superar-los per manca de recursos i per la insuficiència del sistema públic.

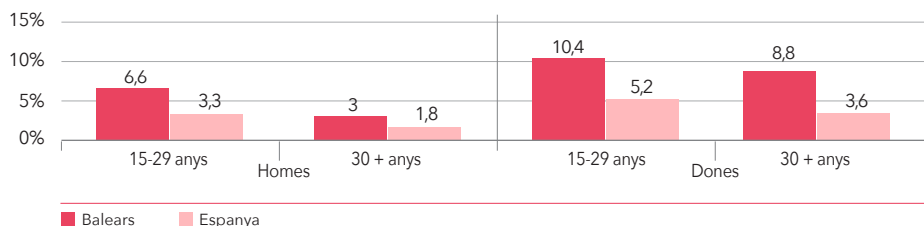
Si ens fixam específicament en el cas de les Illes Balears, les dades mostren una situació encara més preocupant. El 8,3 % de la població jove declara no haver rebut atenció en salut mental per motius econòmics, una proporció que gairebé duplica la mitjana estatal (4,2 %). Aquesta diferència també s'observa entre la població adulta: el 6 % a les Balears davant del 2,7 % al conjunt d'Espanya.

La desigualtat és encara més accentuada quan es desagreguen les dades per sexe. Una de cada deu dones joves de les Illes (10,4 %) afirma haver deixat de rebre atenció per motius econòmics, enfront del 5,2 % de la mitjana estatal. En el cas dels homes joves, el percentatge és del 6,6 % a les Balears i del 3,3 % al conjunt de l'Estat. Entre la població adulta també es mantenen diferències significatives: el 8,8 % de dones majors de 30 anys a les Illes davant del 3,6 % estatal, i el 3 % d'homes davant de l'1,8 % a Espanya.

Gràfic 15: Falta d'atenció sanitària en matèria de salut mental per problemes econòmics - Comparativa estatal i balear

Font: Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España (CJE, 2024)

Gràfic 16: Falta d'atenció sanitària en matèria de salut mental per sexe

Font: Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España (CJE, 2024)

Aquestes dades evidencien que l'accés a la salut mental a Espanya, i especialment a les Illes Balears, està fortament limitat pels condicionants econòmics i per la insuficiència del sistema públic, la qual cosa genera una desigualtat en l'exercici efectiu del dret a la salut mental que afecta de manera més intensa els col·lectius més vulnerables.

4. Discussió i conclusions

L'anàlisi sobre la salut mental juvenil amb relació als factors socioeconòmics posa de manifest una crisi d'abast estructural que afecta el conjunt de l'Estat, però que a les Illes Balears es manifesta amb més intensitat i amb unes característiques pròpies. Les dades estatals mostren un augment exponencial dels problemes psicològics en la darrera dècada, amb una incidència especialment alta en la població jove i amb desigualtats de gènere i socioeconòmiques molt marcades. Factors com la precarietat laboral, l'encariment de l'habitatge, la incertesa vital o les experiències de discriminació configuren un entorn advers que explica l'increment de diagnòstics de depressió, ansietat i al-

tres trastorns, així com el repunt en la ideació suïcida.

En el cas balear, aquest malestar s'intensifica per condicions estructurals particulars: l'especulació immobiliària, la pressió del mercat turístic sobre l'habitatge i la dependència de feines temporals i mal remunerades. Tot plegat deriva en la percepció d'un futur incert i en una manca de confiança en la millora de les condicions de vida, amb nivells de benestar subjectiu per sota de la mitjana estatal. Les dones joves balears es troben en una situació especialment vulnerable, amb prevalences més altes de depressió i ansietat crònica que les seves homòlogues a la resta d'Espanya. La intersecció de gènere, edat i territori dibuixa així una realitat de forta desigualtat i fragilitat emocional.

El procés d'emancipació juvenil constitueix un altre element clau. Les Illes registren uns índexs d'independència residencial entre els més baixos de l'Estat, limitats per uns preus d'habitatge desorbitats que absorbeixen bona part dels ingressos. Aquesta dificultat no només restringeix l'autonomia, sinó que també incideix directament en el benestar emocional: les dades mostren que els joves

emancipats reporten millors nivells de salut percebuda i menys malestar psicològic que aquells que continuen vivint amb la família o en règims d'habitatge precaris. Paral·lelament, el risc de pobresa juvenil creix fins a superar la proporció d'emancipats i reforça el cercle de vulnerabilitat estructural.

Finalment, l'accés a l'atenció en salut mental es veu fortament condicionat per les desigualtats econòmiques i per la insuficiència del sistema públic. El cost elevat de la teràpia privada i la manca de professionals dins la sanitat pública limiten l'accés de milers de joves a un tractament adequat. A Balears, aquesta bretxa és encara més acusada: gairebé el doble de persones joves que a la resta de l'Estat han deixat de rebre atenció per motius econòmics, amb un impacte especialment greu en les dones.

En conjunt, les dades confirmen que la salut mental juvenil no pot ser entesa com una qüestió exclusivament clínica, sinó com un fenomen travessat per desigualtats socials, econòmiques i territorials. A les Illes Balears, el pes de la precarietat laboral, la pressió residencial i les barreres d'accés a l'atenció sanitària situen la joventut en una posició molt fràgil, que només pot revertir-se mitjançant polítiques públiques integrals en matèria d'habitatge, ocupació i igualtat de gènere.

La situació de la salut mental juvenil a les Illes Balears posa en evidència una crisi estructural que va més enllà de l'àmbit sanitari i que té arrels en la precarietat laboral, l'accés limitat a l'habitatge i les desigualtats de gènere i classe. Les dades mostren que la joventut es troba en una posició de fragilitat que condiciona tant el present com les expectatives de fu-

tur. Davant aquesta realitat, no basta reforçar els serveis assistencials: cal actuar sobre les causes de fons que generen malestar i dificulten el benestar emocional.

És imprescindible desplegar polítiques públiques integrals que combinin, d'una banda, l'ampliació i millora de l'atenció en salut mental dins el sistema públic –amb més professionals, reducció de llistes d'espera i especial atenció a la prevenció–, i de l'altra, mesures socials que garanteixin condicions de vida dignes. Això implica avançar cap a un model d'habitatge assequible i estable, reduir la precarietat laboral i protegir els drets de les persones joves davant l'especulació econòmica. Alhora, cal fomentar espais de participació i associacionisme juvenil que reforcin el teixit comunitari i generin xarxes de suport.

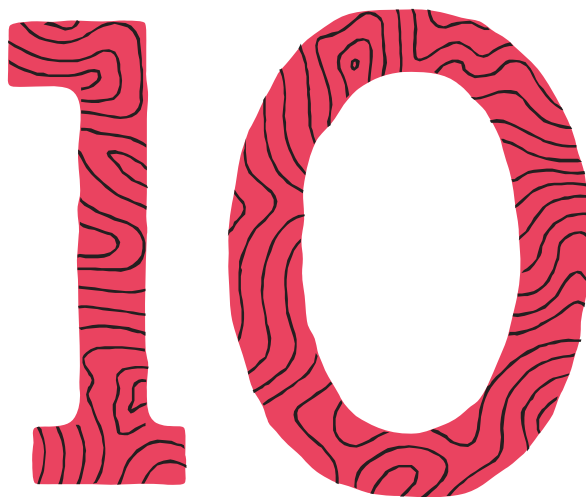
Només amb una mirada integral, que entengui la salut mental com un dret vinculat a la justícia social i a la igualtat d'oportunitats, serà possible revertir la tendència actual i garantir que la joventut de les Illes Balears pugui viure amb horitzons de futur i benestar emocional.

Referències bibliogràfiques

- CONSEJO DE LA JUVENTUD DE ESPAÑA; OXFAM INTERMÓN (2023). *Equilibristas. Jóvenes frente a la crisis de la vivienda y el empleo*. CJE / Oxfam Intermón. <https://www.oxfamintermon.org/es/publicacion/informe-juventud-equilibristas>
- CONSEJO DE LA JUVENTUD DE ESPAÑA (s.d.) *Salud mental y juventud: una comparativa de Baleares y España*.

Basat en l'Encuesta de Salud de España 2023 (Ministerio de Sanidad). CJE.

- CONSELL DE LA JOVENTUT DE LES ILLES BALEARS (CJIB), CJE (Consejo de la Juventud de España). *Observatori d'Emancipació de les Illes Balears (2024). Primer semestre de 2024.* CJIB, 2024. <https://cjib.cat/wp-content/uploads/2025/06/2024-1SEM-Illes-Balears.pdf>
- MAS, A. (coord.) (2024). *Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears*. Institut Balear de la Joventut de la Conselleria de Famílies i Afers Socials. Govern de les Illes Balears. <https://www.caib.es/pidip2front/files/annexes/2025/1/22/3098680.pdf>

La solitud com a factor
de risc de les idees i les
conductes suïcides en
adolescents

DEYLIN MEDINA HERNÁNDEZ

Deylin Medina Hernández

És llicenciada en Psicologia per la Universitat de l'Havana i màster en Intervenció Psicològica a la Infància i l'Adolescència per la Universitat Internacional de La Rioja.

Actualment, és psicòloga al Servei de Prevenció Comunitària i Suport Territorial de l'IMAS. La seva feina se centra en la planificació i la prevenció comunitària, la promoció de plans locals, el desenvolupament de projectes d'intervenció comunitària i el suport tècnic a professionals de serveis socials.

Té experiència professional en l'àmbit de la salut maternoinfantil: avaluació i seguiment de nadons en condicions de risc (prematuritat, síndrome de Down, complicacions perinatals), psicoprofilaxi del part, consultes externes sobre el climateri, menopausa i disfuncions sexuals.

Ha participat en congressos amb pòsters sobre la religió i l'afrontament de malalties oncològiques infantils (1999) i ha elaborat un estudi de nutrició i activitat física en infants amb síndrome de Down (2005).

Resum

L'adolescència és una etapa de gran vulnerabilitat. L'augment dels suïcidis en adolescents posa de manifest la importància de comprendre millor els factors que hi contribueixen, entre els quals la solitud és un aspecte clau. L'objectiu d'aquesta revisió sistemàtica seguint les directrius PRISMA és investigar la solitud com a factor de risc d'idees o de conductes suïcides en adolescents. S'han consultat les bases de dades *Web of Science*, *Scopus* i *PubMed*, i s'han seleccionat 13 estudis que s'han analitzat amb una metodologia qualitativa i descriptiva. Els resultats mostren que la solitud s'associa a la ideació i la planificació suïcida, mentre que tenir amics propers i suport social redueix aquest risc. Factors com el sexe, l'absentisme escolar, el tabaquisme, el consum de substàncies i l'assetjament també influeixen en la conducta suïcida. La investigació conclou que cal abordar la solitud com un problema de salut pública amb un enfocament integral que involucri la família, la comunitat i l'individu.

Paraules clau: Suïcid / Adolescència / Soledat / Risc / Experiència de solitud

Resumen

La adolescencia es una etapa de gran vulnerabilidad. El aumento del suicidio en adolescentes pone de manifiesto la importancia de comprender mejor los factores que contribuyen a este fenómeno, entre los cuales la soledad es un aspecto clave. El objetivo de esta revisión sistemática siguiendo las directrices PRISMA es investigar la soledad como factor de riesgo de ideas o conductas suicidas en adolescentes. Se han consultado las bases de datos *Web of Science*, *Scopus* y *PubMed*, y se han seleccionado 13 estudios que se han analizado con una metodología cualitativa y descriptiva. Los resultados muestran que la soledad se asocia a la ideación y planificación suicida, mientras que tener amigos cercanos y apoyo social reduce este riesgo. Factores como el sexo, el absentismo escolar, el tabaquismo, el consumo de sustancias y el acoso también influyen en la conducta suicida. La investigación concluye que es necesario abordar la soledad como un problema de salud pública con un enfoque integral que involucre a la familia, la comunidad y el individuo.

Palabras clave: Suicidio / Adolescencia / Soledad / Riesgo / Experiencia de soledad

1. Introducció

L'adolescència és un període de transició significatiu que implica canvis físics, emocionals i socials profunds. En els darrers anys, la creixent incidència del suïcidi entre adolescents ha generat una alarma social, d'aquí la necessitat de comprendre millor els factors que contribueixen a aquest fenomen. En l'àmbit de la salut pública global, el suïcidi representa una problemàtica greu i complexa que incideix significativament en la societat. L'Organització Mundial de la Salut (OMS, 2021) assenyala que l'any 2019 va ser la quarta causa de defunció en el grup d'edat de 15 a 29 anys a tot el món. La prevenció del suïcidi es manté com un desafiament crucial per a l'OMS, fet que remarca que és una prioritat de la salut pública a escala global.

És fonamental reconèixer que l'adolescència és un període crucial per al desenvolupament de competències socioemocionals. Aquesta fase de desenvolupament és crítica, ja que els factors de risc poden afectar significativament el benestar psicològic i emocional dels joves. Les intervencions primerenques poden marcar una diferència significativa en la prevenció del suïcidi, en la promoció d'una salut mental sòlida al llarg de la vida i en la detecció dels factors que contribueixen a aquest problema de salut.

Entre aquests factors, la vivència de solitud emergeix com un aspecte crític que cal investigar, atesa la possible influència que té en el comportament suïcida. L'experiència de la solitud pot tenir un impacte considerable en el benestar psicològic i físic del jovent. Les vivències de solitud a vegades se

subestimen, però en determinades etapes del cicle vital tenen un paper molt significatiu, com ara en l'adolescència, una etapa que per si sola ja és de risc i de gran vulnerabilitat.

Els textos publicats subratllen la complexitat multifactorial de les causes que hi ha darrere el suïcidi, entre les quals s'inclouen aspectes biològics, sociodemogràfics i econòmics; la interacció de la personalitat del subjecte; les seves experiències, i el context social i cultural en què es desenvolupa. Aquest enfocament integral suggereix la necessitat d'estratègies de prevenció i tractament que abordin aquests diversos factors. La incidència creixent de casos de suïcidi entre adolescents és motiu de profunda preocupació.

Un estudi elaborat per la Societat Espanyola d'Urgències de Pediatria (SEUP) va examinar com havien evolucionat els diagnòstics associats a problemes de salut mental en 16 serveis d'urgències pediàtriques abans i durant la pandèmia. En comparar els períodes compresos entre el 2019 i el 2020 amb el període del 2020 al 2021, es va observar un augment del 122 % de casos d'intoxicació no accidental per fàrmacs i del 56 % en els diagnòstics de suïcidi, intent de suïcidi i ideació autolítica (Díez *et al.*, 2023).

Adicionalment, el Grup de Treball d'Intoxicacions de la mateixa societat científica va iniciar un estudi prospectiu el gener de 2021 que va involucrar 23 serveis d'urgències pediàtriques de diverses comunitats autònomes. L'anàlisi se centrava en infants i adolescents que arribaven a urgències després d'haver ingerit voluntàriament substàncies tòxiques. En els primers nou mesos de l'estudi es varen reportar

281 casos, amb una clara prevalença del gènere femení (90,1 %) i una edat mitjana de 14,8 anys. Més de la meitat (57,7 %) havia intentat suïcidar-se prèviament (Díez *et al.*, 2023).

L'Institut Nacional d'Estadística (INE, 2021) va assenyalar que el nombre de defuncions per suïcidi de l'any 2020, en la franja d'edat compresa entre els 15 i els 29 anys, va ser de

300 persones de tots dos sexes. Tanmateix, aquesta xifra va augmentar l'any 2022, en què va arribar a les 341 defuncions en el mateix grup d'edat (INE, 2022).

La taula 1 reflecteix les taxes i els anys potencials de vida perduts amb població definitiva de l'any 2020, mentre que la taula 2 mostra aquestes mateixes dades de l'any 2022.

Taula 1. Suïcidis per edat i sexe, 2020

Franja d'edat	Homes	Dones	Total
Menors de 15 anys	7	7	14
De 15 a 29 anys	227	73	300

Font: Institut Nacional d'Estadística (2020)

Taula 2. Suïcidis per edat i sexe, 2022

Franja d'edat	Homes	Dones	Total
Menors de 15 anys	9	3	12
De 15 a 29 anys	224	117	341

Font: Institut Nacional d'Estadística (2022)

D'acord amb múltiples investigacions, s'estima que entre el 5 % i el 15 % dels adolescents experimenten solitud, tot i que aquestes xifres podrien estar subestimades (OMS, 2023). Altres estudis han demostrat que es tracta d'un fenomen força habitual tant en infants com en adults. Al Regne Unit, per exemple, entre l'11 % i el 27 % dels infants d'entre 10 i 15 anys han manifestat sentir-se sols (Snape & Manclossi, 2018).

La conceptualització de la conducta suïcida és complexa. A llarg de la història aquesta ha estat tractada des

de diferents perspectives (biològiques, mèdiques, contextuals, sistèmiques, psicoanalítiques, etc.). L'OMS defineix el suïcidi com una actuació amb un resultat letal que és iniciat i fet per la persona, la qual sap i espera el resultat letal del seu acte i per mitjà del qual pretén tenir els canvis que desitja (OMS, 1986). Incorporar i comprendre amb profunditat els conceptes relacionats amb la conducta suïcida és essencial per abordar eficaçment aquest fenomen complex. La distinció entre les diverses facetes i fases del comportament suïcida permet

a investigadors i professionals de la salut mental dissenyar intervencions més precises i efectives.

Segons Van Orden *et al.* (2010), la teoria interpersonal del suïcidi a través de les seves tres condicions és la que brinda una millor explicació i comprensió d'aquest fenomen. Destaquen dos factors interpersonals clau en la conducta suïcida: la percepció de ser una càrrega, ja que l'individu es veu a si mateix com a prescindible o molest per als altres, i la pertinença frustrada. En el primer factor, és crucial com se sent la persona, independentment de la perspectiva dels altres; els pensaments versen sobre que els altres estarien millor sense. En aquest estat, la persona sovint perd el sentit de meta. El segon factor, la pertinença frustrada, es relaciona amb la connexió social. La manca o pèrdua d'aquestes connexions pot portar a un patiment aïllat. I, finalment, assenyalen que la tendència a adoptar comportaments suïcides es desenvolupa mitjançant processos d'habitació i d'oposició, com a resultat d'enfrontar-se repetidament a experiències que causen dolor físic o por.

D'aquesta manera, els diferents autors conclouen que els factors de risc de suïcidi sostinguts empíricament eleven el risc perquè són indicadors de pertinença frustrada, càrrega percebuda o capacitat adquirida (Van Orden *et al.*, 2010).

D'altra banda, en la revisió sistemàtica, Motillon *et al.* (2022) indiquen una connexió fonamental entre el suïcidi i l'aïllament social, i destaquen com aquesta relació varia segons l'edat, el gènere, la psicopatologia i les situacions particulars. A més, aquesta anàlisi ressalta el po-

tencial efecte protector que el suport social pot tenir en la prevenció del suïcidi. En ambdós grups –gent gran i adolescents–, prevenir l'aïllament social sembla que té un paper protector clau en la prevenció del suïcidi (Motillon *et al.*, 2022).

Altres autors, com Stewart *et al.* (2005), assenyalen que els sentiments de solitud i desesperança s'associen a la conducta suïcida entre adolescents. D'altra banda, hi ha una relació significativa entre la solitud, la desesperança i el conflicte familiar. Aquests elements, en combinar-se, exerceixen una funció crucial en el desenvolupament de comportaments de risc i autodestructius dels adolescents (Anderson *et al.*, 2004).

En aquest sentit, la investigació destaca la importància d'abordar un problema que afecta de manera significativa una generació que està travessant canvis substancials amb implicacions a llarg termini, tant per als individus afectats com per a la societat en conjunt. A més, fa ressaltar un canvi en els grups tradicionalment associats a la solitud i el suïcidi, ja que s'amplia la preocupació més enllà de la gent gran i de les persones amb trastorns mentals greus i s'hi inclouen també els més joves.

Entendre com es relaciona la solitud amb el risc de suïcidi ens ajuda a identificar factors de risc específics per a la detecció precoç i el desenvolupament d'estratègies preventives en adolescents. Malgrat l'augment de la conscienciació sobre l'impacte del suïcidi en la salut mental i el benestar dels adolescents, encara hi ha una manca d'investigacions que aprofundeixin de manera específica en aquestes temàtiques.

2. Objectius i metodologia

L'elecció d'aquest tema es justifica per la rellevància social que implica; l'augment alarmant de l'índex de suïcidis i de la soledat entre els adolescents, i la necessitat de desenvolupar comprensions més profundes i estratègies efectives de prevenció. Aquest enfocament no només cerca analitzar un problema crític de salut pública, sinó també generar consciència i acció per donar suport a una generació en risc. Es plantegen els objectius següents:

2.1. Objectiu general

- Conèixer la circumstància de la soledat com a factor de risc d'ideacions o de conductes suïcides en adolescents per identificar factors de vulnerabilitat.

2.2. Objectius específics

- Conceptualitzar el comportament suïcida.
- Explorar factors de risc desencaixants i protectors del comportament suïcida en l'adolescència.
- Explorar la presència de la soledat en adolescents amb ideacions o comportaments suïcides.

La metodologia emprada consisteix en una revisió sistemàtica de la literatura científica entre els anys 2014 i 2024 feta durant el mes d'abril de 2024 i relacionada amb la solitud com a factor de risc de les idees o les conductes suïcides en l'adolescència. L'elecció dels articles per a la revisió es va basar en l'avaluació del compliment dels criteris d'inclusió i d'ex-

clusió prèviament establerts. Aquests articles han estat examinats seguint una metodologia d'anàlisi qualitativa i descriptiva de les dades. Tot aquest procés es va dur a terme d'acord amb les directrius de la declaració *Preferred Reporting Items per a Systematic Reviews and Meta-Analyses* (PRISMA; Page et al., 2021).

La cerca va ser tan àmplia per poder abastar la major quantitat de publicacions relacionades amb el tema. Per això, es varen consultar bases de dades acadèmiques com *Web of Science*, *Scopus* i *PubMed*. La selecció dels estudis es va fer segons l'ús d'un conjunt de paraules clau rellevants en espanyol i en anglès: *suicide*, *adolescence*, *loneliness*, *suicidal behaviour*, *social isolation* i *suicidal ideation*.

Aquests termes es varen combinar amb operadors booleans OR i AND en les diferents bases de dades; així, els que es refereixen a conceptes diferents es varen introduir amb AND i els que funcionen com a sinònims es varen introduir amb OR. La fórmula resultant va ser la següent: *Loneliness OR social isolation AND suicide OR suicidal ideation AND adolescence*.

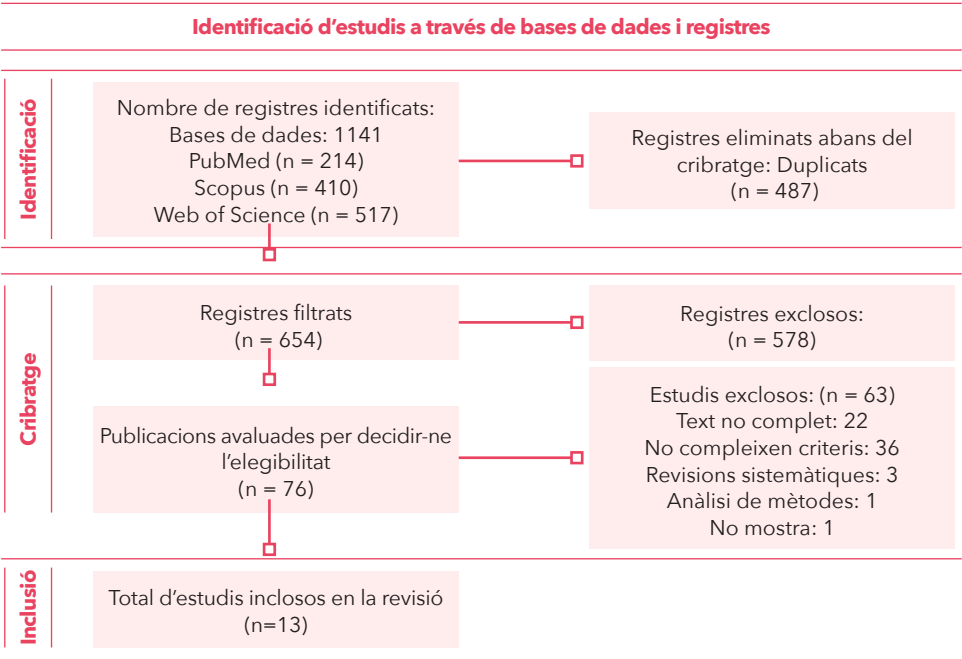
En la primera cerca es varen obtenir un total de 28.096 resultats entre les tres bases de dades, una quantitat impossible d'abastar i imprecisa. Per això, es va concretar la cerca combinant els termes que més s'ajustaven a l'objecte d'estudi.

Seguint aquestes pautes, es va fer un primer cribratge i, dels 1.141 articles trobats, es varen eliminar 487 duplicats. D'aquesta manera, es varen identificar 654 articles que es varen examinar per títol i resum. Com a resultat d'aquesta revisió, es varen eliminar 578 articles perquè no com-

plien els criteris d'inclusió establerts prèviament. Posteriorment, es va revisar el text complet de 76 articles, dels quals se'n varen descartar 22 per no poder accedir-hi, 36 perquè no complien els criteris d'inclusió, 3 perquè eren revisions sistemàtiques,

un perquè era una anàlisi de mètodes i un altre perquè no es va poder accedir a la mida de la mostra, de manera que quedaren 13 articles per a la revisió final. Aquest procés de selecció es representa en el diagrama de flux de la imatge 1.

Imatge 1. Diagrama de flux PRISMA

Font: Elaboració pròpia

3. Anàlisi de dades i resultats

En aquesta revisió sistemàtica es varen seleccionar 13 estudis que tenien com a objectiu examinar la prevalença i els factors associats a la ideació o les conductes suïcides en adolescents. Entre aquests, 12 estudis la varen explorar a través de l'Enquesta mundial

de salut escolar (*Global School-Based Student Health Survey* - GSHS). Per la seva banda, Zygo et al. (2019) varen utilitzar un qüestionari d'autoinforme dissenyat per ells mateixos per avaluar la prevalença d'idees suïcides, els intents i els factors associats. A la taula 3 es resumeixen les característiques més destacades dels estudis seleccionats.

Taula 3. Característiques dels estudis seleccionats

Autoria, any	Mostra	Resultats
Sarfo <i>et al.</i> (2022)	Edat: 13-17 anys Saint Vincent i les Granadines	La solitud va ser un fort predictor dels tres índexs de conductes suïcides, però en dos va augmentar les probabilitats d'ideacions suïcides i plans suïcides.
Rasalingam <i>et al.</i> (2022)	Edat: 12-17 anys Sri Lanka	Un compromís social més gran dels pares a través de la comprensió parental percebuda, la supervisió i els amics es varen associar a menys ideacions suïcides.
Vally <i>et al.</i> (2023)	Edat: 13-18 anys Emirats Àrabs Units	El risc de conductes suïcides era elevat en les persones que experimentaven ansietat i solitud.
(Dadras & Wang, 2023)	Edat: 11-18 anys Líban	Les persones que havien experimentat solitud o preocupació, bregues o assetjament el mes anterior o inseguretat era més probable que tinguessin conductes suïcides. El suport dels pares va ser un factor protector.
Pandey <i>et al.</i> (2019)	Edat: 11-18 anys Nepal	El gènere, la solitud, l'ansietat, l'abús d'alcohol i de substàncies i les bregues físiques han influït en les ideacions i els intents suïcides, però tenir amics propers i el suport dels pares ha estat un factor protector.
Almansour & Siziya. (2017)	Edat: 11-18 anys Swazilàndia	En les ideacions suïcides, els factors de risc varen ser manca de seguretat alimentària, ansietat, solitud, absentisme escolar, assetjament escolar, agressions, baralles i consum de drogues.
Randall <i>et al.</i> (2014)	Edat: 11-16 anys Benín	L'ansietat, la solitud, l'assetjament, les bregues, la inseguretat alimentària i el consum d'alcohol i de tabac es varen associar significativament a ideacions i plans suïcides. La manca de suport social, particularment de la família, s'identifica com un factor influent en la conducta suïcida.
Dema <i>et al.</i> (2019)	Edat: 13-17 anys Bhutan	L'assetjament, la violència sexual, el sentiment de solitud i l'abús de drogues varen ser els principals factors de risc en conductes suïcides.
Zygo <i>et al.</i> (2019)	Edat: 13-19 anys Polònia	Les nines tenien més probabilitats d'experimentar ideacions suïcides per sentiment de impotència, solitud, rebuig, culpa i conflictes amb pares i companys. Hi havia infants influenciats per la pressió dels seus companys cibernètics.
Aboagye <i>et al.</i> (2022)	Edat: 10-19 anys Àfrica subsahariana	Els adolescents que se sentien tots sols tenien més probabilitats d'experimentar ideacions suïcides. Aquells qui varen rebre suport dels iguals i que tenien un o més amics propers tenien menys probabilitats de experimentar ideacions suïcides.
Yang <i>et al.</i> (2023)	Edat: adolescència Taizhou, Xina	Ideacions suïcides greus associades a poc suport social percebut per part de familiars i amics, solitud, problemes emocionals, hiperactivitat i comportament prosocial deficient.

continua

Autoria, any	Mostra	Resultats
Sarfo <i>et al.</i> (2023)	Edat: 13-17 anys Saint Lucia	L'agressió física i l'assetjament, les poques habilitats parentals, el consum de tabac, la soledat i la preocupació es varen identificar com a predictors de la ideació suïcida. Així mateix, ser víctima d'agressions i d'assetjament, la manca o la feblesa d'una xarxa d'amistats properes, els sentiments de soledat i la preocupació persistent es varen identificar com a predictors de la planificació suïcida.
Shahedifar <i>et al.</i> (2020)	Edat: 13-17 anys Brunei Darussalam	Les persones que varen reportar soledat tenien més probabilitats de reportar conductes suïcides.

Font: Elaboració pròpia

Les investigacions es varen dur a terme a diversos països. Els resultats suggereixen una relació entre el suïcidi i la solitud, amb canvis dins aquesta relació associats a diferents variables i circumstàncies específiques.

La solitud es relaciona consistentment amb la ideació suïcida a gairebé tots els països estudiats. Els adolescents que se senten tots sols tenen una probabilitat més gran de tenir pensaments suïcides, els qui comptaven amb suport dels seus companys i tenien un o més amics propers tenien menys probabilitats d'experimentar ideacions suïcides (Aboagye *et al.*, 2022; Almansour & Siziya, 2017; Pandey *et al.*, 2019; Randall *et al.*, 2014; Sarfo *et al.*, 2022; Sarfo *et al.*, 2023; Zang *et al.*, 2020).

En diversos estudis, la solitud també s'associa a la planificació del suïcidi, fet que indica que el sentiment d'aïllament pot dur a un grau d'elaboració més elevat de plans suïcides (Randall *et al.*, 2014; Sarfo *et al.*, 2022; Sarfo *et al.*, 2023). Pel que fa als intents de suïcidis, la solitud és un factor de risc significatiu; tenir amics propers mostra un efecte protector contra aquests comportaments (Dema *et al.*,

2019; Sarfo *et al.*, 2023; Shahedifar *et al.*, 2020; Pandey *et al.*, 2019; Randall *et al.*, 2014; Zygo *et al.*, 2019).

En general, la conducta suïcida en els adolescents va estar influïda per la variable solitud. La soledat es va identificar com un factor associat a la presència de conductes suïcides. Es va observar una proporció més elevada d'aquests comportaments entre els adolescents que havien reportat sentir-se sols. Per tant, es considera una important variable de vulnerabilitat (Shahedifar *et al.*, 2020; Dema *et al.*, 2019; Dadras & Wang, 2023; Vally *et al.*, 2023; Sarfo *et al.*, 2022). De manera similar, els estudis confirmen els resultats d'altres autors que varen assenyalar la solitud com a factor de risc de les conductes suïcides (Motillon *et al.*, 2022; Gallego, 2009).

Els resultats d'alguns estudis varen revelar que la variable sexe influeix significativament en la conducta suïcida, ja que les dones presenten més prevalença d'intents de suïcidi i estan més afectades per factors de risc associats a les conductes suïcides (Shahedifar *et al.*, 2020; Dema *et al.*, 2019; Randall *et al.*, 2014; Zygo *et al.*, 2019). Aquesta troballa dona suport als re-

sultats d'estudis previs que indicaven diferències de sexe en les tendències suïcides. Les dones també presenten una incidència més elevada d'ideacions suïcides (Gallego, 2009).

D'altra banda, es va observar que variables com l'absentisme escolar, el tabaquisme, el consum de substàncies i d'alcohol, ser víctima d'assetjament (dins i fora de l'espai escolar), l'assetjament cibernètic, la inseguretat alimentària i la preocupació eren predictores d'ideacions suïcides entre els adolescents. I, per contra, el compromís amb els pares i amics propers, la ingesta nutricional adequada o estils de vida físicament actius reduïen el risc d'aquests problemes. La violència física i sexual, els conflictes familiars i la manca de suport social, especialment d'amics propers i familiars, són esmentats recurrentment com a influents en la conducta suïcida. Una combinació de factors emocionals, socials i ambientals contribueixen al risc de suïcidi entre els adolescents.

És important assenyalar que algunes investigacions suggereixen que és l'acumulació d'esdeveniments vitals estressants i no la presència d'un esdeveniment aïllat el que fa augmentar el risc de suïcidi, ja que el grau de risc evident semblava augmentar a mesura que augmentava el nombre de factors de risc adversos (Vally *et al.*, 2023).

4. Conclusions i discussió

La solitud i el suïcidi són problemàtiques a les quals s'enfronta la societat en conjunt. El tractament d'aquestes adversitats com un tema tabú no fa sinó silenciar les veus dels qui les pateixen. L'objectiu general d'aquest

treball era investigar sobre la soledat com a factor de risc de les ideacions o les conductes suïcides en adolescents. A tots els països estudiats, la solitud va ser consistentment identificada com un factor de risc significatiu d'ideacions i de conductes suïcides en adolescents. La investigació va confirmar que la solitud és un factor de risc clau en la majoria dels contextos. Països com Saint Vicent i les Grenadines, Nepal, Bhutan, Polònia, Benín, Líban, Swazilàndia i Saint Lucia varen presentar resultats particularment clars sobre aquesta relació, fet que es correspon amb altres estudis que també varen indagar en els factors de risc associats a la conducta suïcida en adolescents (Sarfo *et al.* 2023).

Pel que fa a la soledat, futurs estudis longitudinals haurien d'indagar si aquesta manifestació és un correlat d'una altra condició psicopatològica, com ara els símptomes depressius, o si actua de manera independent i es manté al llarg del temps. Atès que tant l'experiència de la soledat com la conducta suïcida són fenòmens altament complexos i de causes multifactorials, cal abordar-los des d'una perspectiva integral de l'individu i partint de la consideració dels processos dinàmics que es manifesten en ambdós conceptes.

Pel que fa als objectius específics, es pretenia delimitar el concepte del suïcidi, així com investigar les principals causes i els factors de risc de les conductes suïcides. En síntesi, la conducta suïcida té un caràcter multicausal i està subjecta a un conjunt de condicions que en poden propiciar l'aparició. La combinació de factors de risc individuals, familiars, socials i de l'entorn escolar tenen un paper

important en la conducta suïcida dels adolescents. Les diferents investigacions suggereixen que diversos components i factors poden contribuir al risc i al desenvolupament d'idees i de conductes suïcides en una persona jove, per exemple, l'ansietat, l'abús de substàncies, els conflictes familiars i/o amb iguals, l'aïllament social, el consum de substàncies, l'assetjament escolar..., i que s'han de considerar com un procés acumulatiu i interactiu dels factors (Carballo *et al.*, 2020).

Entre els factors de protecció davant el suïcidi infantojuvenil s'inclouen comptar amb suport social percebut i formar part d'una estructura grupal i familiar comprensiva. L'entorn social, incloses les relacions interpersonals, es correlaciona amb el suïcidi i es pot tractar eficaçment des d'una perspectiva de prevenció. Resultats que concorden amb altres estudis en què s'indica que la presència d'una xarxa de suport i l'ajuda del grup d'iguals és un element influent en la intenció suïcida (Rangel *et al.*, 2015; Mosquera, 2016).

Considerant aquestes troballes, és essencial implementar estratègies d'intervenció per abordar la conducta suïcida en col·legis i instituts, ja que els joves passen una quantitat significativa de temps a l'entorn escolar. Per tant, la prevenció del suïcidi requereix un enfocament multisectorial, atès que no només representa un important problema de salut pública, sinó que també afecta altres sectors, com l'educatiu.

No obstant això, la predicció de quins adolescents tenen més probabilitats de reincidir en conductes suïcides continua sent una àrea que requereix un desenvolupament més profund. L'evolució del comporta-

ment suïcida entre infants i adolescents no està completament aclarida. Resulta evident que calen més dades per entendre la complexa interacció dels factors de risc de suïcidi i poder formular estratègies efectives de prevenció del suïcidi en aquesta població. Es necessiten estudis prospectius amb mides de mostra adequades per investigar aquestes múltiples variables de risc de forma simultània i al llarg del temps (Carballo *et al.*, 2020).

Tot i que aquest treball aporta informació rellevant, presenta diverses limitacions importants. Primer de tot, es varen trobar poques fonts que estudiassin la relació entre la solitud i les idees o conductes suïcides en adolescents i, a més, la disponibilitat per accedir-hi era limitada, la qual cosa restringeix la capacitat de fer una anàlisi integral i exhaustiva. A més, hi ha un biaix de selecció, ja que els estudis es varen dur a terme en diferents països amb diferències sociodemogràfiques que dificulten les comparacions directes, i molts no hi varen incloure adolescents fora del sistema escolar, fet que limita la generalització dels resultats, especialment per a grups amb problemes de salut mental. També hi ha variabilitat metodològica, atès que la majoria d'estudis es basen en variables del qüestionari GSHS de l'OMS i utilitzen diferents metodologies d'anàlisi, cosa que redueix la profunditat de l'estudi dels factors de risc. La manca d'estudis longitudinals impedeix conèixer l'evolució temporal d'aquestes relacions i l'impacte que tenen en la conducta suïcida. Un altre biaix que cal tenir en compte és el de publicació, ja que algunes mostres són anteriors a la pandèmia de la

COVID-19, cosa que pot no reflectir la situació actual, i és possible que no s'hagi accedit a tota la literatura existent. A més, estudis sense resultats positius podrien no haver estat publicats, i això introdueix un biaix addicional a la revisió.

Aquesta investigació representa una aproximació inicial al problema i permet una exploració més detallada en futurs treballs que examinin els factors de risc mitjançant estudis longitudinals, amb mostres diverses i intentant cobrir l'heterogeneïtat multicausal de les conductes suïcides en adolescents.

D'altra banda, per millorar la comprensió de la relació entre la soledat i el suïcidi i desenvolupar estratègies de prevenció òptimes, és necessari dur a terme estudis longitudinals en el futur, especialment investigacions que avaluin l'eficàcia d'intervencions orientades a reforçar la connexió social. Aquest suport social pot manifestar-se de maneres diverses al llarg dels diferents contextos vitals de l'individu, com ara en l'àmbit familiar (mitjançant relacions afectives segures i habilitats parentals adequades), en l'entorn educatiu (a través del suport del professorat i la integració amb el grup d'iguals), en el context comunitari (mitjançant la participació en activitats socials i espais de pertinença), etc. Analitzar aquestes manifestacions permetria comprendre millor com el suport social actua com a factor protector en diferents etapes i situacions de la vida.

La solitud és un fenomen complex que cal reconèixer com un important problema de salut pública que ha de ser tractat de manera interdisciplinària i ha d'incloure tots els contextos que

intervenen en la salut de l'individu.

En conclusió, aquest treball ha contribuït a la comprensió de la solitud com a factor de risc crític en el desenvolupament d'idees i de conductes suïcides en adolescents. Els resultats destaquen la necessitat d'un enfocament multisectorial i interdisciplinari en la prevenció del suïcidi que inclogui la intervenció en l'entorn escolar i l'enfortiment de les xarxes de suport social i familiar. Aquest estudi no només afegeix informació a la literatura existent sobre la prevenció del suïcidi en adolescents, sinó que també proporciona una base per a futures investigacions i per a la formulació de polítiques de salut pública orientades a protegir aquest grup vulnerable.

La identificació primerenca i les intervencions de prevenció del suïcidi centrades en els factors de protecció i de risc identificats poden ajudar a minimitzar la prevalença de conductes suïcides entre els adolescents, per la qual cosa haurien d'incorporar un enfocament integrat que involucri l'individu, la família i la comunitat per promoure entorns positius a la llar i l'escola combinats amb un estil de vida actiu i saludable.

L'àmbit educatiu constitueix un element clau per treballar des de la prevenció de les idees i les conductes suïcides i des de la multicausalitat amb programes d'intervenció que tinguin en compte que el suport social i un ambient saludable a l'escola lliure d'assetjament ajuda a prevenir les conductes suïcides. En els diferents estudis, l'aïllament social i el suport social sembla que apareixen com a factors de risc i de protecció per al suïcidi respectivament. La revisió suggereix que, en aquestes dues catego-

ries, el cercle familiar és un vector de suport social poderós. Per tant, en els adolescents sembla que la lluita contra l'aïllament social és una eina important per a la prevenció del suïcidi.

Referències bibliogràfiques

- ABOAGYE, R. G., AHINKORAH, B. O., SEIDU, A. A., OKYERE, J., FRIMPONG, J. B., & KUMAR, M. (2022). Inschool adolescents' loneliness, social support, and suicidal ideation in sub-Saharan Africa: Leveraging Global School Health data to advance mental health focus in the region. *PloSone*, 17(11), e0275660. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0275660>
- ALMANSOUR, A. M., & SIZIYA, S. (2017). Suicidal ideation and associated factors among school going adolescents in Swaziland. *African health sciences*, 17(4), 1172-1177. <https://doi.org/10.4314/ahs.v17i4.26>
- ANDERSON, M., WOODWARD, L., & ARMSTRONG, M. (2004). Self-harm in young people: a perspective for mental health nursing care. *Int Nurs Rev*, 51(4), 222-228.
- CARBALLO, J. J., LLORENTE, C., KEHRMANN, L., FLAMARIQUE, I., ZUDDAS, A., PURPER-OUAKIL, D., HOEKSTRA, P. J., COGHILL, D., SCHULZE, U. M. E., DITTMANN, R. W., BUITELAAR, J. K., CASTRO-FORNIELES, J., LIEVESLEY, K., SANTOSH, P., ARANGO, C., & STOP CONSORTIUM (2020). Psychosocial risk factors for suicidality in children and adolescents. *European child & adolescent psychiatry*, 29(6), 759-776. <https://doi.org/10.1007/s00787-018-01270-9>
- DADRAS, O., & WANG, C.-W. (2023). Suicidal behaviours and their correlates in school-going Lebanese adolescents: findings from a national survey. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 17(1), 89. <https://doi.org/10.1186/s13034-023-00642-7>
- DEMA, T., TRIPATHY, J. P., THINLEY, S., RANI, M., DHENDUP, T., LAXMESHVAR, C., TENZIN, K., GURUNG, M. S., TSHERING, T., SUBBA, D. K., PENJORE, T., & LHAZEEN, K. (2019). Suicidal ideation and attempt among school going adolescents in Bhutan - a secondary analysis of a global school-based student health survey in Bhutan 2016. *BMC public health*, 19(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-019-7791-0>
- DÍEZ SUÁREZ, A., JOSÉ CARBALLO, J., & SÁNCHEZ-PINA, C. (2023). About mental health and suicide in children and adolescents. *Anales de Pediatría (English Edition)*, 98(6), 488-489. <https://doi.org/10.1016/j.anpede.2023.04.011>
- GALLEGU, L. V. (2009). *El pensamiento de suicidio en la adolescencia*. Universitat de Deusto.

- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADISTICA (INE). (2021). *INEbase/Sociedad/ Salud/Estadística de defunciones según la causa de muerte: Resultados detallados. Año 2020. Suicidios por edad y sexo*. <https://www.ine.es> (consulta: 24 d'abril de 2024)
- INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA (INE). (2022). *INEbase/Sociedad/ Salud/Estadística de defunciones según la causa de muerte: Resultados detallados. Año 2022. Suicidios por edad y sexo*. <https://www.ine.es> (consulta: 17 de maig de 2024)
- MOSQUERA, L. (2016). Conducta suicida en la infancia: Una revision critica. *Revista De Psicología Clínica Con Niños y Adolescentes*, 3(1), 9-18.
- MOTILLON-TOUDIC, C., WALTER, M., SEGUIN, M., CARRIER, J.-D., BERROUIGUET, S., & LEMEY, C. (2022). Social isolation and suicide risk: Literature review and perspectives. *European Psychiatry*, 65 (1), 65. <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2022.2320>
- ORGANITZACIÓ MUNDIAL DE LA SALUT. (2021). *Suicidio: Datos y cifras*. <https://www.who.int/es/news-room/fact-sheets/detail/suicide>
- ORGANITZACIÓ MUNDIAL DE LA SALUT. (2019). *Plan de acción integral sobre la salud mental 2013-2030*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241516410>
- ORGANITZACIÓ MUNDIAL DE LA SALUT. (1986). *Prevención del suicidio: Informe del Secretario General*.
- PAGE, M. J., MCKENZIE, J. E., BOSSUYT, P. M., BOUTRON, I., HOFFMANN, T. C., MULROW, C. D., SHAMSEER, L., TETZLAFF, J. M., AKL, E. A., BRENNAN, S. E., CHOU, R., GLANVILLE, J., GRIMSHAW, J. M., HRÓBJARTSSON, A., LALU, M. M., LI, T., LODER, E. W., MAYO-WILSON, E., McDONALD, S., MOHER, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- PANDEY, A. R., BISTA, B., DHUNGANA, R. R., ARYAL, K. K., CHALISE, B., & DHIMAL, M. (2019). Factors associated with suicidal ideation and suicidal attempts among adolescent students in Nepal: Findings from Global School-based Students Health Survey. *PloS One*, 14(4), e0210383. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0210383>
- RANDALL, J. R., DOKU, D., WILSON, M. L., & PELTZER, K. (2014). Suicidal behaviour and related risk factors among school-aged youth in the

- Republic of Benin. *PloS One*, 9(2), e88233.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0088233>
- RANGEL, C. X., SUAREZ, M. F., & ESCOBAR, F. (2015). Escalas de evaluacion de riesgo suicida en atencion primaria. *Revista Facultad de Medicina*, 63, 707-716.
 - RASALINGAM, G., RAJALINGAM, A., CHANDRADASA, M., & NATH, M. (2022). Assessment of mental health problems among adolescents in Sri Lanka: Findings from the cross-sectional Global School-based Health Survey. *Health science reports*, 5(6), e886.
<https://doi.org/10.1002/hsr2.886>
 - SARFO, J. O., AMOADU, M., OBENG, P., GBORDZOE, N. I., DEBRAH, T. P., OFORI, C. O. B., & HAGAN, J. E. (2023). Suicidal Behaviour among School-Going Adolescents in Saint Lucia: Analysis of Prevalence and Associated Factors. *Behavioral sciences (Basel, Switzerland)*, 13(7), 535.
<https://doi.org/10.3390/bs13070535>
 - SARFO, JO, GBORDZOE, NI, ATTIGAH, D., DEBRAH, TP, OFORI, COB Y OBENG, P. (2023). Comportamientos suicidas entre adolescentes escolares en Samoa: un analisis secundario de prevalencia, factores protectores y de riesgo. *Psiquiatría actual de Oriente Medio*, 30 (1), 68.
<https://mecp.springeropen.com/articles/10.1186/s43045-023-00343-z#citeas>
 - SARFO, J. O., OBENG, P., DEBRAH, T. P., GBORDZOE, N. I., & FOSU JR, A. K. (2022). Suicidal behaviours (ideation, plan and attempt) among school-going adolescents: A study of prevalence, predisposing, and protective factors in Saint Vincent and the Grenadines. *Dialogues in Health*, 1, 100077.
<https://doi.org/10.1016/j.dialog.2022.100077>
 - SHAHEDIFAR, N., SHAIKH, M. A., OPORTA, F., & WILSON, M. L. (2020). Global School-based Student Health Survey reveals correlates of suicidal behaviors in Brunei Darussalam: a nationwide cross-sectional study. *Journal of injury & violence research*, 12(3), 15-24.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32955035/>
 - SNAPE, D. Y MANCLOSSI, S. (2018). Experiencias de soledad de niños y jóvenes: 2018. *Reino Unido: Oficina de Estadísticas Nacionales*.
<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/wellbeing/articles/childrensandyoungpeoplesexperiencesofloneliness/2018>
 - STEWART, S. M., KENNARD, B. D., LEE, P. W. H., MAYES, T., HUGHES, C., & EMSLIE, G. (2005). Hopelessness and suicidal ideation among adolescents in two cultures. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 46(4), 364-372.
<https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00364.x>

- VALLY, Z., & HELMY, M. (2023). The prevalence of suicidal behaviour and its associated risk factors among school-going adolescents resident in the United Arab Emirates. *Scientific Reports*, 13(1), 19937.
<https://doi.org/10.1038/s41598-023-47305-3>
- VAN ORDEN, K. A., WITTE, T. K., CUKROWICZ, K. C., BRAITHWAITE, S. R., SELBY, E. A., & JOINER, T. E., JR. (2010). The interpersonal theory of suicide. *Psychological Review*, 117(2), 575-600.
<https://doi.org/10.1037/a0018697>
- YANG, X., WANG, J., WANG, T., LIN, H., YANG, Y., CHEN, X., & FU, C. (2023). Psychosocial problems and suicidal ideation in Chinese adolescents: findings from a longitudinal study. *Translational pediatrics*, 12(6), 1076-1087.
<https://doi.org/10.21037/tp-22-676>
- ZYGO, M., PAWŁOWSKA, B., POTEMBSKA, E., DREHER, P., & KAPKA-SKRZYPCZAK, L. (2019). Prevalence and selected risk factors of suicidal ideation, suicidal tendencies and suicide attempts in young people aged 13-19 years. *Annals of agricultural and environmental medicine: AAEM*, 26(2), 329-336.
<https://doi.org/10.26444/aaem/93817>

**Joves que impulsen el canvi:
experiències internacionals
de lideratge juvenil per la
prevenció de les violències
masclistes**

ASSIA EL HINDAZ NAVARRO

Assia El Hindaz Navarro

Graduada en Educació Social per la Universitat de les Illes Balears (UIB), va estudiar el Màster en Intervenció Socioeducativa amb Infància, Adolescència i Família. Actualment, està cursant el doctorat en Educació. És membre del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES) de la UIB.

Resum

Malgrat els avanços legislatius i socials, les dades indiquen que la violència contra les dones és una de les grans problemàtiques socials i polítiques en l'actualitat. Segons les dades recents, el 15,8 % de les dones d'entre 16 i 24 anys han patit violència física i/o sexual dins la parella, i el 37,6 % fora d'aquest àmbit, fet que evidencia que les joves conformen un dels col·lectius amb més vulnerabilitat. Davant aquesta realitat, confiant en la capacitat de transformació del jovent, es comencen a dissenyar i implementar programes a escala internacional basats en el lideratge juvenil per a la prevenció de les violències masclistes. Aquest article recull i analitza críticament algunes d'aquestes experiències, que combinen la formació en igualtat, l'acció comunitària i l'empoderament com a eines per promoure relacions saludables, qüestionar els rols de gènere i afavorir entorns segurs i corresponsables. Amb una mirada constructiva però exigent, es reflexiona sobre el potencial d'aquests programes com a estratègies de prevenció i sobre els reptes pendents per garantir una participació real i transformadora de la joventut en la lluita contra les violències masclistes.

Paraules clau: Lideratge juvenil / Empoderament / Prevenció / Violències masclistes

Resumen

A pesar de los avances legislativos y sociales, los datos indican que la violencia contra las mujeres sigue siendo una de las grandes problemáticas sociales y políticas en la actualidad. Según datos recientes, el 15,8 % de las mujeres de entre 16 y 24 años han sufrido violencia física y/o sexual en el ámbito de la pareja, y el 37,6 % fuera de este ámbito, lo que evidencia que las jóvenes constituyen uno de los colectivos con mayor vulnerabilidad. Ante esta realidad, y confiando en la capacidad de transformación de la juventud, empiezan a diseñarse e implementarse programas a escala internacional basados en el liderazgo juvenil para la prevención de las violencias machistas. Este artículo recoge y analiza críticamente algunas de estas experiencias, que combinan la formación en igualdad, la acción comunitaria y el empoderamiento como herramientas para promover relaciones saludables, cuestionar los roles de género y favorecer entornos seguros y corresponsables. Con una mirada constructiva pero exigente, se reflexiona sobre el potencial de estos programas como estrategias de prevención y sobre los retos pendientes para garantizar una participación real y transformadora de la juventud en la lucha contra las violencias machistas.

Palabras clave: Liderazgo juvenil / Empoderamiento / Prevención / Violencias machistas

1. Introducció i contextualització

Les violències masclistes suposen una de les vulneracions més greus dels drets humans i de les llibertats fonamentals de les dones. L'Assemblea General de les Nacions Unides ja ho va reconèixer l'any 1993 amb l'aprovació de la Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra la Dona, en què es varen definir com «tots aquells actes de violència basats en el gènere que ocasionin o puguin ocasionar un dany físic, sexual o psicològic» (Nacions Unides, 1993). Aquest reconeixement internacional va suposar un avanç, ja que, per primera vegada i de manera explícita, suposava comprendre la violència contra les dones com un problema estructural que requereix una resposta, i no com una qüestió privada. Tres anys després, l'Organització Mundial de la Salut (1996) va declarar la violència, incloent-hi la de gènere, com un problema de salut pública, i va remarcar-ne la magnitud i l'impacte en el benestar físic i mental de les víctimes.

Aquest marc internacional s'ha anat reforçant amb instruments jurídics vinculants com el Conveni d'Istanbul (Consell d'Europa, 2011), que reconeix la violència contra les dones com una forma de discriminació estructural i estableix obligacions concretes per als estats en matèria de prevenció, protecció i persecució.

A Espanya, aquest compromís es tradueix en un marc legal sòlid, encapçalat per la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere (Govern d'Espanya, 2004), que introdueix mesures específiques quant a prevenció i intervenció en els

àmbits educatiu, social, judicial i sanitari, i per la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes (Govern d'Espanya, 2007), que cerca promoure la igualtat de gènere en diferents contextos. Aquest marc es complementa amb plans estratègics estatals i autonòmics posteriors, com l'Estratègia estatal per combatre les violències masclistes 2022-2025. En el cas de les Balears, el V Pla Estratègic d'Igualtat entre Dones i Homes (Govern de les Illes Balears, 2021) inclou accions específiques per prevenir les violències masclistes en l'àmbit educatiu, comunitari i laboral.

Tot i aquests avanços normatius i institucionals, les dades demostren que aquesta problemàtica mantén una prevalença elevada, especialment en aquesta comunitat autònoma. Amb la *Macroenquesta de violència contra la dona* (Delegació del Govern contra la Violència de Gènere, 2020), es comprova que les dones joves d'entre 16 i 24 anys presenten una prevalença especialment elevada de violència física i/o sexual per part de la parella o l'exparella (15,8 %), i que el 37,6 % ha patit violència sexual fora de la parella. En el cas de les Illes Balears, el 18,5 % de les dones declara haver patit violència física i/o sexual per part de la parella o l'exparella al llarg de la seva vida, de manera que se supera la mitjana estatal, i gairebé una de cada quatre dones ateses pel Servei 24 Hores el 2024 tenia entre 16 i 30 anys (Institut Balear de la Dona, 2025).

En aquest context, la prevenció es configura com un dels eixos fonamentals per a l'erradicació de les violències masclistes. Aquestes actuacions preventives han d'anar més enllà de la sensibilització, ja que han d'actuar

sobre les causes estructurals profundes que possibiliten i perpetuen la violència i han de promoure canvis en coneixements, actituds, valors i competències. La prevenció primària, especialment rellevant en l'adolescència i la joventut, té com a objectiu evitar que es produeixin noves situacions de violència mitjançant la coeducació, el foment del respecte mutu i la igualtat d'oportunitats (Pérez-Viejo *et al.*, 2013). Per això, les estratègies preventives han d'estar presents des de les primeres etapes de la vida i han d'implicar tots els entorns de socialització: família, escola, comunitat, xarxes socials i mitjans de comunicació.

Les directrius internacionals, estatals i autonòmiques coincideixen en la necessitat de treballar amb la població jove per modificar les normes socials que sostenen la violència, promoure noves masculinitats i afavorir l'empoderament de les dones (Consell d'Europa, 2011; Instituto de las Mujeres, 2022; Govern de les Illes Balears, 2021). En aquest marc, l'enfocament *Positive Youth Development* (PYD) i el lideratge juvenil aporten un marc metodològic innovador i participatiu. El PYD se centra en les potencialitats i les fortaleces de la joventut amb la promoció de competències socials, emocionals, cognitives i morals; vincles positius amb iguals i adults; resiliència; participació prosocial, i normes inclusives que generin entorns segurs (Catalano *et al.*, 2002). El model de les cinc C (competència, connexió, caràcter, confiança i cura) sintetitza aquests objectius (Lerner *et al.*, 2000) i orienta les intervencions cap a un desenvolupament integral que afavoreixi relacions saludables i igualitàries. Es tracta d'un model innovador que, lluny de

centrar-se únicament a reduir els factors de risc, adopta una visió en positiu i potencia les oportunitats de la joventut per poder contribuir al canvi social.

El lideratge juvenil, que es vincula estretament amb l'empoderament, implica proporcionar als joves les habilitats, la seguretat i les oportunitats necessàries per influir en el seu entorn i participar activament en la resolució de problemàtiques socials (Soler *et al.*, 2017). Integrar el PYD i el lideratge juvenil en les estratègies de prevenció significa passar d'un model merament informatiu a un procés participatiu i transformador, en què la joventut no només rep informació, sinó que també construeix narratives de gènere igualitàries, promou relacions basades en el respecte i el consens, i qüestiona activament els estereotips i mandats que perpetuen la desigualtat.

2. El projecte «Joves com a agents actius de prevenció familiar»

Emmarcat en el model del PYD, l'empoderament i el lideratge juvenil, conceptes exposats abans, hi ha el projecte d'innovació docent «Joves com a agents actius de prevenció familiar» (PID202140, PID21233 i PID222410), liderat per la Dra. Carmen Orte i la Dra. Maria Valero. Es tracta d'una proposta implementada a la Universitat de les Illes Balears (UIB) que té com a objectiu principal proporcionar les competències formatives necessàries per a la intervenció preventiva basada en l'evidència amb famílies (Orte *et al.*, 2024).

Mitjançant la formació teòricopràctica basada en la combinació del treball autònom i grupal, es generen espais i oportunitats d'aprenentatge i de

participació perquè l'alumnat del grau d'Educació Social pugui actuar com a agent de prevenció. Algunes de les tècniques utilitzades són l'exposició de continguts, el debat, les dinàmiques de joc de rol, la retroacció per part del professorat i dels companys i l'anàlisi de casos (Orte *et al.*, 2024).

Des de la primera aplicació de la versió presencial, el projecte ha ofert resultats positius en la millora de competències, sobretot en les que actuen com a factor de protecció en la prevenció del consum de substàncies (Orte *et al.*, 2024). D'aquesta forma, es justifica la pertinència d'apostar per la implementació de programes i intervencions partint d'aquest model en l'àmbit balear.

Tot aquest context actua com a precedent en el plantejament de revisar programes i intervencions, amb publicacions científiques en els darrers cinc anys, plantejats des d'un enfocament de lideratge juvenil i de PYD que tinguin com a objectiu principal la prevenció de les violències masclistes. Com que es tracta d'una metodologia innovadora, s'ha ampliat la mirada al panorama internacional per analitzar des d'una visió crítica els components generals d'aquestes iniciatives, així com els resultats obtinguts fins al moment i les limitacions que es plantegen en les aplicacions. A més, s'aporta una reflexió sobre la viabilitat d'adaptar una intervenció amb aquestes característiques en el context balear.

3. Característiques i components generals dels programes

Els programes recollits en aquesta revisió s'adrecen principalment a adolescents i joves, i comprenen franges d'edat que, en general, van dels 12 als

29 anys, tot i que la majoria se situen entre els 12 i els 25 anys (Johnson *et al.*, 2022; Rundle-Thiele *et al.*, 2024; Plourde *et al.*, 2021).

Els contextos d'implementació són realment diversos, amb una presència majoritària de l'àmbit escolar com a espai més freqüent per a la intervenció, però també amb experiències en entorns comunitaris i, en alguns casos, amb la implicació directa de les famílies i d'altres agents de la societat (Niolon *et al.*, 2024; Rundle-Thiele *et al.*, 2024). Els espais educatius formals són realment adequats per a la prevenció universal de les violències masclistes, ja que es pot arribar a un nombre elevat de joves i afavorir així que l'impacte en el seu context social immediat sigui més elevat. És el cas, per exemple, de Lights4Violence (Vives-Cases *et al.*, 2019), un programa implementat en sis països europeus, inclòs Espanya, que treballa amb adolescents dins el currículum educatiu i amb activitats complementàries orientades a promoure relacions positives. En aquest projecte, els joves creaven vídeos en què representaven situacions quotidianes de relacions saludables que després es debatien amb la resta de la classe (Vives-Cases *et al.*, 2019).

La durada de les intervencions és també heterogènia: hi ha des de programes intensius de poques setmanes fins a iniciatives que es duen a terme al llarg de mesos o cursos acadèmics, amb graus variables en referència a la continuïtat i el seguiment (Edwards *et al.*, 2023a; Plourde *et al.*, 2021).

Pel que fa als continguts d'aquests programes, es detecta un element comú que respon a una doble finalitat: per una banda, prevenir la vio-

lència sexual i la violència en les relacions de parella adolescent, i, per l'altra, promoure relacions saludables i igualitàries (Edwards *et al.*, 2023; Vives-Cases *et al.*, 2019). En aquest sentit, gairebé tots els programes incorporen formació sobre consentiment, establiment de límits, comunicació assertiva i gestió de conflictes (Edwards *et al.*, 2023; Kågesten *et al.*, 2021; Rundle-Thiele *et al.*, 2024). Per exemple, el programa Dating Matters (Niolon *et al.*, 2024) preveu el desenvolupament d'habilitats per a l'establiment de relacions sanes, la resolució de conflictes, la presa de decisions, la comunicació assertiva i el reconeixement de la violència.

També és recurrent el treball sobre les normes socials i de gènere que perpetuen les desigualtats, amb especial èmfasi en el qüestionament dels estereotips sexistes i la promoció de masculinitats positives i no violentes (Kågesten *et al.*, 2021; Eisman *et al.*, 2021). D'aquesta forma, se cerca no només modificar creences individuals, sinó també influir en el context social immediat fomentant un entorn més igualitari que actuï com a factor protector davant la violència.

Un altre component present en algunes iniciatives és la formació per a la detecció i la intervenció davant situacions de violència, tant des del rol de víctima com des del d'espectador, incloent-hi estratègies per donar suport (Edwards *et al.*, 2023; Vives-Cases *et al.*, 2019). Paral·lelament, molts de programes treballen competències socioemocionals i habilitats per a la vida, com l'autoconeixement, la gestió emocional, el pensament crític o la resiliència, en coherència amb les dimensions proposades pel model

de les cinc C del Positive Youth Development (Catalano *et al.*, 2002; Lerner *et al.*, 2000).

En contextos específics de vulnerabilitat social i econòmica, també s'hi incorporen continguts d'educació en salut sexual i reproductiva, i d'accés a serveis bàsics i capacitació econòmica, entenent aquests elements com a vies d'empoderament que reforcen la capacitat de prevenció i d'autonomia personal de les dones (Plourde *et al.*, 2021). Aquesta adaptació de continguts respon a la necessitat d'abordar les desigualtats estructurals que poden agreujar la situació de vulnerabilitat i dificultar la sortida de relacions violentes.

4. L'enfocament multicomponent en la prevenció de les violències masclistes

El model ecològic de Bronfenbrenner (1979) permet entendre les violències masclistes com el resultat de la interacció de factors individuals, socials i culturals interconnectats. En el microsistema, es troben elements vinculats a les relacions més pròximes, com la socialització diferencial de gènere, les dinàmiques de poder en la parella o l'ús de la violència com a estratègia de resolució de conflictes. Al mesosistema i l'exosistema, se situen factors comunitaris i institucionals, com la manca de recursos de suport, la presència d'entorns que reproduïen estereotips sexistes o la debilitat de les xarxes de protecció. Finalment, el macrosistema inclou les normes culturals, les estructures socials i les polítiques que perpetuen la desigualtat i legitimen la discriminació (Pérez-Viejo *et al.*, 2013).

Les intervencions amb un enfocament multicomponent responen a aquesta complexitat. És una de les estratègies recomanades per la literatura i les directrius institucionals en matèria de prevenció de les violències masclistes, ja que combina intervencions a diversos nivells (individual, familiar, escolar i comunitari) per reforçar la coherència dels missatges i l'eficàcia dels aprenentatges (Consell d'Europa, 2011; Instituto de las Mujeres, 2022). Aquest enfocament reconeix que la violència és un fenomen complex que s'alimenta de factors presents en diferents entorns de socialització i que, per tant, requereix una resposta integral i coordinada (Pérez-Viejo *et al.*, 2013).

Tot i aquesta recomanació, la revisió mostra que només alguns dels programes identificats incorporen realment aquest plantejament. En aquests casos, les intervencions combinen formació directa a adolescents i joves amb activitats específiques per a famílies i accions comunitàries establint mecanismes de coordinació entre tots els agents implicats. Exemples d'això són programes com Dating Matters, que integra tallers escolars, formació parental i campanyes comunitàries (Niolon *et al.*, 2024), o iniciatives que treballen simultàniament amb professorat, serveis socials i entitats locals (Rundle-Thiele *et al.*, 2024; Johnson *et al.*, 2022). Aquests models no només reforcen l'aprenentatge, sinó que també en faciliten la transferència a la vida quotidiana i augmenten la sostenibilitat dels resultats a llarg termini.

5. La participació juvenil

La implicació activa de la joventut és un element essencial dels enfocaments de Positive Youth Develop-

ment i lideratge juvenil, atès que potencia l'efecte de les intervencions, incrementa la motivació i afavoreix el desenvolupament d'habilitats de lideratge i responsabilitat social (Catalano *et al.*, 2019; King *et al.*, 2022). La participació significativa no es limita a formar part de les activitats, sinó que implica involucrar els i les joves en la presa de decisions, el disseny de continguts i l'avaluació de les intervencions (Soler *et al.*, 2017).

De la mateixa forma, la revisió constata que la major part de programes incorporen el jovent principalment en la fase d'implementació, com a líders entre iguals o facilitadors, però no en el disseny inicial de la intervenció. Només algunes experiències, com Young Voices United, desenvolupen processos de codisseny en què adolescents, famílies i professionals col·laboren en l'elaboració de continguts, metodologies i materials (Rundle-Thiele *et al.*, 2024). La implicació des de les fases inicials no tan sols garanteix una millor adequació cultural i contextual dels materials, sinó que també incrementa el sentiment de pertinença i la motivació dels participants per implicar-se activament en la implementació i la difusió del programa.

A més, la participació juvenil activa contribueix a reforçar l'empoderament, ja que ofereix oportunitats per exercir la presa de decisions, practicar la resolució de problemes i assumir rols de lideratge en entorns segurs (Edwards *et al.*, 2023). Aquest procés d'empoderament individual i col·lectiu pot tenir un efecte multiplicador quan les persones joves actuen com a referents dins la seva comunitat, ja que modelen comportaments i actituds que promouen la igualtat i el respec-

te. Això beneficia els participants directes i també pot generar un efecte positiu en el seu entorn, especialment quan les persones joves actuen com a agents de canvi dins la seva comunitat.

6. Metodologies identificades

Les metodologies emprades pels programes revisats responen als principis del Positive Youth Development i del lideratge juvenil, i prioritzen la participació activa, l'aprenentatge experiencial i la creació d'entorns segurs per a la reflexió i l'acció col·lectiva. Aquest enfocament metodològic es fonamenta en la idea que la joventut no ha de ser només receptora de continguts, sinó també protagonista del procés educatiu i de canvi social (Catalano *et al.*, 2002; Soler *et al.*, 2017). Més enllà de l'exposició de continguts, se cerca el desenvolupament d'habilitats i d'actituds que permetin a la joventut afrontar situacions de manera crítica, fomentar la corresponsabilitat en les relacions i consolidar valors basats en la igualtat i el respecte mutu.

Un element central és l'ús de dinàmiques participatives que promouen l'aprenentatge a través de l'experiència, com els jocs de rol, les dramatitzacions, els tallers creatius i les activitats de resolució col·laborativa de problemes (Eisman *et al.*, 2021; Edwards *et al.*, 2023). Aquestes tècniques faciliten la interiorització de conceptes com el consentiment, la comunicació assertiva o la detecció de situacions de risc, alhora que fomenten habilitats socioemocionals com l'empatia i la gestió de conflictes.

Les intervencions entre iguals (*peer-to-peer*) són una altra estratègia recurrent. Diversos programes for-

men joves líders que posteriorment dinamitzen activitats amb el seu grup d'iguals i es converteixen en referents positius i agents de canvi dins la comunitat (Edwards *et al.*, 2023). Aquesta modalitat reforça la identificació amb el missatge preventiu, ja que s'utilitzen el llenguatge, exemples i formats propers a la realitat de les persones participants.

El codisseny és menys freqüent però molt rellevant per augmentar l'eficàcia i la pertinença cultural. En alguns casos, adolescents, famílies i professionals participen conjuntament en el disseny de les activitats i materials, de manera que es garanteix que responguin a les necessitats reals i a les particularitats del context (Rundle-Thiele *et al.*, 2024). Aquesta metodologia també facilita la incorporació de l'adaptació cultural i lingüística, essencial en territoris amb diversitat cultural.

Finalment, diversos programes posen èmfasi en la creació d'espais segurs i inclusius on es respectin les diferents identitats i es promogui la participació sense por de la discriminació o la violència (Plourde *et al.*, 2021; Gittings *et al.*, 2024). Aquest tipus de metodologia és freqüent sobretot en programes dirigits a les dones joves, a persones del col·lectiu LGTBIQ+ i a les que provenen de minories culturals, i contribueix a l'empoderament i l'establiment de vincles i xarxes de suport.

7. Resultats i limitacions dels programes

En general, els programes analitzats presenten resultats positius en diferents dimensions relacionades amb la prevenció de les violències masclis-

tes i la promoció de relacions igualitàries. Diverses avaluacions reporten millores significatives en les actituds cap a la igualtat de gènere i el rebuig de comportaments sexistes, així com un augment de la disposició a intervenir davant situacions de violència (Edwards *et al.*, 2023; Vives-Cases *et al.*, 2019).

També s'observen progressos en el desenvolupament d'habilitats socioemocionals, com la comunicació assertiva, la gestió emocional, l'empatia i la resolució pacífica de conflictes (Eisman *et al.*, 2021; Johnson *et al.*, 2022).

Un altre efecte destacable és l'increment de l'empoderament i la capacitat de lideratge juvenil, amb participants que mostren més confiança en si mateixos i més implicació en accions comunitàries orientades a la prevenció (Plourde *et al.*, 2021; Gittings *et al.*, 2024). En alguns casos, s'ha constatat una ampliació de les xarxes de suport i una millora del sentiment de pertinença, factors que poden actuar com a protectors davant la violència (Rundle-Thiele *et al.*, 2024).

Malgrat aquests resultats positius, la revisió també posa de manifest algunes limitacions que condicionen la interpretació i la generalització dels impactes. En primer lloc, moltes d'avaluacions es basen en dades d'autoinforme, la qual cosa pot introduir biaixos de desitjabilitat social o errors de memòria (Edwards *et al.*, 2023). En segon lloc, és freqüent l'absència de dissenys experimentals o quasiexperimentals robusts, així com la manca de grups de control, fet que dificulta establir relacions causals sòlides entre la intervenció i els resultats observats (Johnson *et al.*, 2022; Nio-lon *et al.*, 2024).

Altres limitacions inclouen la mida reduïda de les mostres, la curta durada del seguiment postintervenció i la manca d'avaluacions longitudinals que permetin conèixer la persistència dels efectes a llarg termini. A més, en alguns casos no es recullen indicadors de canvi conductual, ja que es limiten a mesurar variacions en coneixements o actituds (Kågesten *et al.*, 2021). Finalment, la implementació sovint queda restringida a un únic nivell, normalment l'escolar, sense integrar de manera sistemàtica un enfocament multicomponent que involucri família, escola i comunitat, tot i que l'evidència indica que aquesta estratègia pot augmentar significativament l'impacte (Consell d'Europa, 2011; Instituto de las Mujeres, 2022).

8. Adaptació cultural al context balear

Per transferir programes internacionals de prevenció de les violències masclistes basats en el Positive Youth Development i el lideratge juvenil al context espanyol i, concretament, al balear, s'hauria de dur a terme un procés d'adaptació que vagi més enllà de la traducció lingüística de continguts. Tal com indiquen Plourde *et al.* (2021) i Edwards *et al.* (2023), la rellevància cultural i contextual és un factor clau per garantir la implicació de la població destinatària i, per tant, l'eficàcia de la intervenció. Sense aquesta adequació, el risc que tenguim poc impacte és elevat, sobretot tenint en compte que factors com les realitats socials, institucionals i comunitàries hi poden influir de manera significativa.

En l'àmbit espanyol, aquest procés d'adaptació s'hauria d'inserir dins el

marc legislatiu del territori, encapçalat per la Llei orgànica 1/2004 i la Llei orgànica 3/2007. Aquestes normes estableixen un sistema de protecció, prevenció i sensibilització que condiciona les estratègies i els canals d'implementació. Tant les polítiques estatals i autonòmiques subratllen la importància de la coeducació, la implicació comunitària i el treball amb la joventut. A més, el sistema educatiu proporciona espais curriculars i extraescolars que podrien ser adequats per a la implementació de programes preventius, com les tutories, els plans de convivència o les activitats de formació en valors. De fet, com s'ha exposat abans, hi ha evidència sobre la implementació d'un programa d'aquestes característiques, *Lights-4Violence* (Vives-Cases *et al.*, 2019), en el context espanyol.

L'adaptació al context balear requereix atendre factors específics. Les dades de la *Macroenquesta de violència contra la dona* mostren que les Balears presenten, en alguns indicadors, xifres superiors a la mitjana estatal (Delegació del Govern contra la Violència de Gènere, 2020). Segons l'Institut Balear de la Dona (2025), el 24 % de les dones ateses pel Servei 24 Hores l'any 2024 tenien entre 16 i 30 anys, fet que evidencia la vulnerabilitat del col·lectiu juvenil. Aquest panorama reforça la necessitat de dissenyar programes preventius ajustats a les característiques socials i territorials de l'arxipèlag aprofitant la xarxa existent de recursos especialitzats per assegurar la cobertura i la continuïtat de les intervencions.

La condició insular planteja reptes i oportunitats específics. D'una banda, pot dificultar l'accés a determinats

serveis, especialment a les illes menors; de l'altra, la proximitat i la densitat de les xarxes comunitàries poden afavorir la creació de vincles, la mobilització i la generació d'entorns segurs (Gittings *et al.*, 2024). A més, la realitat plurilingüe i pluricultural de les Balears exigeix una adaptació lingüística i cultural dels continguts, utilitzant el català insular i incorporant referents locals que facilitin la identificació del missatge preventiu per part de la joventut (Rundle-Thiele *et al.*, 2024).

Les estratègies d'adaptació poden incloure processos de cocreació amb joves, famílies i professionals, que han demostrat millorar la rellevància i l'acceptació dels programes (King *et al.*, 2022; Rundle-Thiele *et al.*, 2024). També és recomanable integrar activitats en esdeveniments culturals i esportius locals, o col·laborar amb figures públiques de l'àmbit insular per reforçar la difusió i la credibilitat del missatge (Edwards *et al.*, 2023). Aquestes adaptacions responen a la recomanació general de garantir entorns segurs i culturalment pertinents per a la participació juvenil, especialment en col·lectius vulnerabilitzats (Plourde *et al.*, 2021; Gittings *et al.*, 2024).

A més, en el procés d'adaptació també s'haurien de tenir en compte aspectes com la diferència en termes de terminologia i concepció cultural de la violència contra les dones. La majoria de programes recollits han estat dissenyats i implementats en el context nord-americà, per la qual cosa sovint hi ha conceptes com *teen dating violence* per referir-se a la violència en les primeres relacions de parella, o només *sexual violence* per referir-se a aquest tipus de violència. Són conceptes que no recullen del tot

la magnitud d'aquesta problemàtica, sobretot tenint en compte que hi ha diferents tipus de violència masclista que no només es produeixen en el context de la parella. Aquesta visió pot condicionar aspectes com el disseny, la població destinatària i els continguts que es decideix incloure en el programa o la intervenció

En el context espanyol i, concretament, balear, sí que hi ha més inclinació a usar termes com el de *violència masclista*, reconeguts fins i tot legalment, com és el cas de la Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes (Govern de les Illes Balears, 2016).

En definitiva, adaptar aquests programes al context balear implica un procés integrat que connecti el marc legal i institucional existent amb les particularitats socials, culturals i territorials de l'arxipèlag, i que situï la participació juvenil i la col·laboració intersectorial com a eixos centrals. Només així és possible desplegar tot el potencial transformador del PYD i del lideratge juvenil, i contribuir de manera efectiva a la reducció de la prevalença de les violències masclistes i a la construcció d'una societat més igualitària i lliure de violències.

9. Conclusions i perspectives de futur

La revisió que s'ha fet posa de manifest que els programes de prevenció de les violències masclistes basats en l'enfocament Positive Youth Development (PYD) i el lideratge juvenil constitueixen una estratègia prometedora per incidir en les causes estructurals de la violència i promoure relacions igualitàries entre adolescents i

joves. L'anàlisi ha permès constatar un interès creixent per incorporar aquesta perspectiva en les intervencions, especialment des d'un enfocament relativament recent que ha donat lloc a la creació i la implementació de diverses experiències internacionals, de les quals se n'han identificat un total de 14 per a aquesta revisió.

Els programes analitzats comparteixen una orientació comuna centrada en la promoció d'actituds i de conductes igualitàries, el desenvolupament d'habilitats socioemocionals i la creació d'entorns segurs (Edwards *et al.*, 2023; Niolon *et al.*, 2024). La majoria utilitzen metodologies actives i participatives (Eisman *et al.*, 2021; Vives-Cases *et al.*, 2019), en línia amb les recomanacions estatals en matèria de prevenció (Delegació del Govern contra la Violència de Gènere, 2023). Els resultats obtinguts mostren millores en actituds, coneixements i competències socioemocionals, així com un increment de l'empoderament i la capacitat de lideratge, factors que poden contribuir a reduir la tolerància social envers la violència i a consolidar entorns més segurs (Eisman *et al.*, 2021; Johnson *et al.*, 2022).

De la mateixa forma, l'anàlisi posa de manifest que la gran majoria d'intervencions no incorpora un enfocament multicomponent que integri de manera sistemàtica la família, l'escola i la comunitat, malgrat que la literatura i les directrius institucionals subratllen que aquesta és una estratègia clau per abordar les causes estructurals de les desigualtats de gènere i per aprofitar el paper fonamental de l'entorn familiar en la socialització (Bronfenbrenner, 1979; Pérez-Viejo *et al.*, 2013; Ministerio de Igualdad, 2022).

Les limitacions detectades, com la dependència de mesures d'autoinforme, la manca de dissenys d'avaluació robusts o la concentració de les accions en un únic nivell d'intervenció, apunten a la necessitat de reforçar la qualitat metodològica i ampliar l'àbast de les actuacions. L'evidència mostra que els programes que adopten un enfocament integral i coordinat presenten més potencial transformador i més capacitat per a la sostenibilitat dels canvis en el temps (Consell d'Europa, 2011; Instituto de las Mujeres, 2022).

Així mateix, el procés d'adaptació cultural i contextual és essencial per assegurar la pertinència i l'eficàcia d'aquests programes. En el cas de les Illes Balears, aquesta adaptació hauria de tenir en compte la realitat lingüística, cultural i territorial de l'arxipèlag, la seva diversitat sociocultural i les dades de prevalença que situen la població jove com un grup especialment vulnerable (Delegació del Govern contra la Violència de Gènere, 2020; Institut Balear de la Dona, 2025). Incorporar referents locals, implicar agents de la comunitat i aprofitar la proximitat de les xarxes socials i institucionals pot incrementar la identificació dels i les joves amb el missatge preventiu i millorar la transferència dels aprenentatges a la seva vida quotidiana.

Com a línia de futur, seria interessant estudiar de manera més profunda la viabilitat d'adaptar culturalment alguna d'aquestes propostes i reconèixer la importància de la participació de diferents agents de la comunitat, com ara els centres educatius, les entitats juvenils i les associacions culturals, així com de les institucions i dels serveis del govern autonòmic.

Tot això amb la intenció de fomentar el treball en xarxa, la pertinència de les intervencions i, consegüentment, l'impacte d'aquestes.

En definitiva, el canvi necessari de paradigma en la prevenció de les violències masclistes i els resultats que està proporcionant aquest enfocament posen de manifest la conveniència de continuar apostant per iniciatives d'aquest tipus, en què la joventut sigui la protagonista real del canvi, confiant en les seves capacitats i proporcionant-los el suport necessari per facilitar un lideratge que advoqui per un futur més sostenible socialment.

10. Agraïments

Aquest article és el resultat d'un treball de fi de màster duit a terme a la Universitat de les Illes Balears. Vull agrair a les meves tutores, la Dra. Carmen Orte i la Dra. Maria Valero, l'acompanyament i l'orientació en cada una de les fases d'aquesta revisió.

Referències bibliogràfiques

- BRONFENBRENNER, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- CATALANO, R. F., BERGLUND, M. L., RYAN, J. A., Lonczak, H. S., & Hawkins, J. D. (2002). Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs. *Prevention and Treatment*, 5(1), 15. <https://doi.org/10.1037/1522-3736.5.1.515a>

- COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS. (2016, 28 de juliol). Llei 11/2016, d'igualtat de dones i homes. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 96, 22984-23015. <https://www.boe.es/buscar/pdf/2016/BOE-A-2016-8925-consolidado.pdf>
- CONSELL D'EUROPA. (2011). *Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica*. <https://rm.coe.int/1680464e73>
- DELEGACIÓ DEL GOVERN CONTRA LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE. (2020). *Macroencuesta de violencia contra la mujer 2019*. Ministerio de Igualdad. <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/macroencuesta2015/macroencuesta2019/>
- DELEGACIÓN DEL GOBIERNO CONTRA LA VIOLENCIA DE GÉNERO. (2022). *Estrategia Estatal para combatir las violencias machistas 2022-2025*. Ministerio de Igualdad. <https://www.inmujeres.gob.es/publicacioneselectronicas/documentacion/Documentos/DE1824.pdf>
- EDWARDS, K. M., CAMP, E. A., WHEELER, L., CHEN, D., WATERMAN, E. A., & BANYARD, V. L. (2023). A latent transition model of the effects of a youth-led sexual violence prevention initiative on victimization and perpetration trajectories over time. *Journal of Adolescent Health*, 72(6), 977-984. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2023.01.009>
- EISMAN, A. B., HICKS, M., KERNSMITH, P. D., RUPP, L., SMITH-DARDEN, J. P., & ZIMMERMAN, M. A. (2021). Adapting an evidence-based positive youth development intervention to prevent sexual and teen dating violence. *Translational Behavioral Medicine*, 11(1), 74-86. <https://doi.org/10.1093/tbm/ibz156>
- GITTINGS, L., MALAMA, K., LOGIE, C., LYS, C., TAYLOR, S. B., MCNAMEE, C., MACKAY, K. I., & ADMASSU, Z. (2024). Peer and land-based approaches for fostering empowering and healthy relationships with Indigenous and northern young people in the Northwest Territories. *PLOS ONE*, 19(4), e0298166. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0298166>
- GOVERN D'ESPANYA. (2004, 28 de desembre). Llei orgànica 1/2004, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere. *Boletín Oficial del Estado*, 313, 42166-42197. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760>
- GOVERN D'ESPANYA. (2007, 22 de març). Llei orgànica 3/2007, per a la igualtat efectiva de dones i homes. *Boletín Oficial del Estado*, 71, 12611-12645. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-6115>
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. (2021). *V Pla Estratègic d'Igualtat entre*

- Dones i Homes de les Illes Balears (2021-2023)*. https://www.caib.es/sites/igualtat/ca/pla_estrategic_diguatlat_r
- JOHNSON, N. P., SUNDARAM, M. A., ALDER, J., MILLER, E., & RAGAVAN, M. I. (2022). The lasting influence of a peer-led adolescent relationship abuse prevention program on former peer leaders' relationships, identities, and trajectories in emerging adulthood. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(9-10), NP7580-NP7604. <https://doi.org/10.1177/0886260520967909>
 - KÅGESTEN, A. E., OWARE, P. M., NTINYARI, W., LANGAT, N., MBOYA, B., & EKSTROM, A. M. (2021). Young people's experiences with an empowerment-based behavior change intervention to prevent sexual violence in Nairobi informal settlements: A qualitative study. *Global Health: Science and Practice*, 9(3), 508-522. <https://doi.org/10.9745/GHSP-D-21-00105>
 - KING, K. M., MEJIA, A., & THOMPSON, M. P. (2022). Youth engagement in prevention programming: Theory, practice, and future directions. *Prevention Science*, 23(5), 785-798. <https://doi.org/10.1007/s11121-021-01293-5>
 - LERNER, R. M., FISHER, C. B., & WEINBERG, R. A. (2000). Toward a science for and of the people: Promoting civil society through the application of developmental science. *Child Development*, 71(1), 11-20. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00113>
 - NIOLON, P. H., ESTEFAN, L. F., DEGUE, S., LE, V. D., TRACY, A. J., RAY, C., BONTEMPO, D., LITTLE, T. D., VIVOLO-KANTOR, A. M., LATZMAN, N., TAYLOR, B., & THARP, A. (2024). High school follow-up of the Dating Matters® RCT: Effects on teen dating violence and relationship behaviors. *Prevention Science*, 25(4), 603-615. <https://doi.org/10.1007/s11121-024-01648-z>
 - ORGANITZACIÓ MUNDIAL DE LA SALUT. (1996). *Prevención de la violencia: una prioridad de salud pública (Resolución WHA49.25)*. https://apps.who.int/iris/bitstream/10665/203955/1/WHA49_R25_spa.pdf
 - ORTE, C., & VALERO, M. (2024). *Formación en liderazgo juvenil para la prevención: Jóvenes como agentes activos en prevención familiar y otras experiencias de empoderamiento juvenil*. Editorial Octaedro.
 - PÉREZ-VIEJO, M., et al. (2013). Prevención de la violencia contra las mujeres: Modelos y estrategias. *Cuadernos de Trabajo Social*, 26(2), 345-355. https://doi.org/10.5209/rev_CUTS.2013.v26.n2.42289
 - PLOURDE, K. F., NANDA, G., HEALY, E., KIBWOLA, D., MUTONYI, P., OCHWO, M., OKELLO, F., & CUNNINGHAM, J. (2021). Implementation of Anyaka Makwiri: A multicomponent

- mentoring program for adolescent girls and young women in Uganda. *Journal of Youth Development*, 16(2-3), 278-286.
<https://doi.org/10.5195/jyd.2021.1003>
- RUNDLE-THIELE, S., WILLMOTT, T. J., MCKILLOP, N., SALEME RUIZ, P., & KITUNEN, A. (2024). Young Voices United: Co-designing a place-based youth-led sexual and violence abuse prevention approach for one Australian community. *Safer Communities*, 23(4), 245-264.
<https://doi.org/10.1108/SC-09-2022-0039>
 - SOLER, P., PLANAS, A., & ÚCAR, X. (2017). Empoderamiento juvenil: Concepto, proceso y resultados. *Revista de Estudios de Juventud*, 115, 21-35.
 - VIVES-CASES, C., DAVO-BLANES, M. C., FERRER-CASCALES, R., SANZ-BARBERO, B., ALBALADEJO-BLÁZQUEZ, N., SÁNCHEZ-SAN SEGUNDO, M., LILLO-CRESPO, M., BOWES, N., NEVES, S., MOCANU, V., CARAUSU, E. M., PYŻALSKI, J., FORJAZ, M. J., CHMURA-RUTKOWSKA, I., VIEIRA, C. P., & CORRADI, C. (2019). Lights4Violence: A quasi-experimental educational intervention in six European countries to promote positive relationships among adolescents. *BMC Public Health*, 19, 389.
<https://doi.org/10.1186/s12889-019-6726-0>

**Joves migrants no
acompanyats a Espanya i
particularment a les Illes
Balears: una anàlisi de la
immigració irregular des
d'Àfrica**

**ALEXANDRE MIQUEL NOVAJRA
MARIA MIR JUAN**

Alexandre Miquel Novajra

És professor jubilat d'Antropologia a la UIB. Actualment, és membre del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES) (<http://gifes.uib.eu>), recercador i autor, en relació amb la temàtica d'aquest article, de publicacions diverses, nacionals i internacionals, sobre migració, racisme, fronteres, anàlisi crítica del discurs i educació de persones de referència o ascendència marroquina a les Balears. El darrer que ha publicat juntament amb J. Reina Segura i Mustafa Boulharrak és l'estudi *Abandono escolar en la población marroquí en Baleares* (La Lucerna, 2025), en gran manera vinculat a aquest treball.

Maria Mir Juan

És graduada en Educació Social per la Universitat de les Illes Balears. Ha orientat la seva formació i recerca a l'àmbit de la migració juvenil i la protecció de menors. Ha fet pràctiques al centre socioeducatiu Es Pinaret, on ha pogut conèixer de prop la intervenció amb joves en situació de vulnerabilitat. El seu treball de fi de grau es va centrar en l'anàlisi de la realitat dels menors migrants no acompanyats a Espanya.

Resum

Aquest article analitza el fenomen dels menors migrants no acompanyats a Espanya. L'objectiu central és examinar el marc jurídic, normatiu i social que en regula l'arribada i la protecció. Alhora remarca els punts i els nivells d'incompliment parcial o total d'aquestes normatives. La revisió bibliogràfica segons els criteris normatius acadèmics s'ha combinat amb l'anàlisi estructural de les accions efectives, els discursos i les construccions socials i polítiques. Els resultats revelen un marc legal garantista, però limitat per desigualtats territorials i dificultats a l'hora d'aplicar-lo. El perfil més comú és el de joves homes del nord d'Àfrica, exposats a vulnerabilitats abans, durant i després del procés migratori.

Paraules clau: Menors migrants no acompanyats / Immigració irregular / Construcció social i discursiva del menor immigrant / Sistema de protecció infantil / Situacions reals dels MMNA als espais de recepció

Resumen

Este artículo analiza el fenómeno de los menores migrantes no acompañados en España. Su objetivo central es examinar el marco jurídico, normativo y social que regula su llegada y protección. Se subrayan los puntos y los niveles de incumplimiento parcial o total de esas normativas. La revisión bibliográfica según los criterios normativos académicos se ha combinado con el análisis estructural de las acciones efectivas, los discursos y las construcciones sociales y políticas. Los resultados revelan un marco legal garantista, pero limitado por desigualdades territoriales y dificultades en el momento de aplicarlo. El perfil más común es el de jóvenes hombres del norte de África, expuestos a vulnerabilidades antes, durante y después del proceso migratorio.

Palabras clave: Menores migrantes no acompañados / inmigración irregular / Construcción social y discursiva del menor inmigrante / Sistema de protección infantil / Situaciones reales de los MMNA en los espacios de recepción

1. Introducció i objectius del treball

Els menors migrants no acompanyats (MMNA) són infants i adolescents menors de 18 anys que migren internacionalment sense la companyia d'un adult responsable o que la perden durant el trajecte (Quiroga i Sòria, 2010). La definició legal a Espanya inclou nacionals de tercers països i menors apàtrides que arriben sols o que queden sense acompanyament adult després de l'entrada al territori (Inofuentes *et al.*, 2022).

Aquest col·lectiu va començar a rebre atenció institucional a Europa a les dècades dels anys vuitanta i noranta, especialment després de la ratificació de la Convenció sobre els Drets de l'Infant el 1989, que universalitza els drets de la infància i introdueix una perspectiva proteccionista. El concepte de *no acompanyats* és ampli i inclou situacions en què l'acompanyament adult és inadequat per factors com la irregularitat administrativa, l'explotació o la manca de vincles familiars (Quiroga i Sòria, 2010). Alhora, introdueix una paradoxa important entre protecció i reconeixement de la capacitat d'agència dels menors, que tractarem més endavant. És un fenomen global (Jiménez-Álvarez, 2020). A Espanya, es detecta de manera més notable a partir de 1996, però les estadístiques només recullen els tutelats per les comunitats autònomes (Goenechea, 2006, citada a Ochoa de Alda *et al.*, 2009).

La Convenció sobre els Drets de l'Infant (1989) estableix tres principis clau: igualtat i no discriminació (art. 2); interès superior del menor (art. 3), i no devolució (Comitè dels Drets de l'Infant, 2005), que impedeix la repa-

triació a països on puguin patir danys irreparables.

Aquesta recerca aborda el fenomen dels MMNA a Espanya, amb especial atenció a la immigració irregular procedent d'Àfrica. S'analitza el marc legal i normatiu que regula l'arribada i la protecció dels MMNA.

En l'anàlisi de les dades s'han aplicat posicions que uneixen les perspectives i dimensions distributives, les bibliogràfiques i les estructurals analítiques del discurs i de les interaccions socials, que ens han permès una visió més completa, oberta, profunda i crítica del tema.

2. El marc normatiu i els principis de protecció a la infància i adolescència

La Constitució espanyola (CE) obliga els poders públics a garantir l'exercici ple dels drets (art. 9 i 10) i fixa la majoria d'edat dels espanyols als 18 anys (art. 12), mentre que per a estrangers la determinació es remet a normativa específica. A més, l'article 39.4 assegura la protecció dels infants segons els tractats internacionals (CE, 1978; Codi civil, art. 9). El sistema de protecció prioritza la condició de menor per damunt de la d'immigrant: qualsevol menor no acompanyat és declarat en situació de desemparament i s'integra al Sistema de Protecció Infantil (Acosta i Martín, 2024).

La Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, garanteix drets essencials (sanitat, educació, treball, participació, reagrupament), però no preveu un tractament integral específic per als menors. El desenvolupament

d'aquesta mitjançant el Reial decret 557/2011 incorpora disposicions sobre determinació d'edat, repatriació, documentació i residència.

Hi ha tres canals institucionalitzats de protecció: situacions d'asil, tràfic d'éssers humans i atenció a MMNA. El tràfic de persones es tipifica a l'article 177 bis del Codi penal, d'acord amb el Protocol de Palerm (2000), i preveu atenció integral i especialitzada a les víctimes, inclosos els menors; en el cas dels MMNA, és clau la detecció i la protecció precoces per evitar la revictimització (Codi penal, art. 177 bis, 2023).

Hi ha deficiències en la identificació i la protecció efectives, especialment per l'ús de proves d'edat poc fiables i la desconfiança institucional (Antolínez-Domínguez i Jorge-Barbuzano, 2021).

2.1. Conceptes fonamentals en matèria de protecció internacional

El dret d'asil, recollit a l'article 13.4 de la Constitució espanyola i a la Llei 12/2009, protegeix nacionals no comunitaris i apàtrides que s'ajusten a la definició de refugiat de la Convenció de Ginebra de 1951. La protecció subsidiària s'atorga a qui, sense complir aquests requisits, afrontaria un risc real de patir danys greus si tornàs al seu país. Ambdues figures garanteixen la no devolució i mesures de protecció d'acord amb la normativa espanyola, europea i internacional (Ministeri de l'Interior, 2025). Els MMNA poden entrar sol·licitant asil (per persecució, violacions de drets humans, conflictes o disturbis greus) o de manera irregular (per pobresa extrema, tràfic de persones o explotació). Molts han patit experiències traumàtiques i condicions

d'extrema adversitat. El 2017, els menors –acompanyats o no– constituïen el 52 % de la població refugiada mundial (ACNUR, 2018, citat a Talleraas, Brekke i Buhr, 2022), però la recerca específica sobre MMNA és escassa (Kulu-Glasgow *et al.*, 2019).

El dret internacional reconeix la vulnerabilitat dels menors migrants no acompanyats, fet que limita la discrecionalitat dels estats en matèria migratòria i obliga a adoptar mesures específiques. Instruments com la Convenció sobre els Drets de l'Infant, el Conveni Europeu de Drets Humans i la Convenció de Ginebra sobre l'Estatut dels Refugiats estableixen l'interès superior del menor com a principi rector (Morondo Taramundi *et al.*, 2024).

Tot i la Convenció de Ginebra de 1951 i el sistema comú d'asil de la Unió Europea, els procediments d'acollida i d'asil sovint no garanteixen una protecció efectiva i prioritzen el control migratori sobre els drets humans (Talleraas *et al.*, 2022). La Carta Social Europea reforça l'obligació de garantir salut, educació i protecció legal als MMNA, mentre que el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics (art. 24) exigeix la protecció de tot infant sense discriminació (Binford *et al.*, 2023). També la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea (art. 24.2) consagra l'interès superior com a criteri d'interpretació de les polítiques migratòries (Binford *et al.*, 2023).

La Convenció sobre els Drets de l'Infant subratlla la prohibició de la detenció de menors i el dret a l'accés als serveis bàsics. A molts països, pràctiques com la detenció prolongada, les proves de determinació d'edat poc fiables o les devolucions forçades mos-

tren com els menors són tractats com a migrants irregulars abans que com a infants. Aquestes situacions vulneren l'esperit de la Convenció i fan que la protecció es debiliti encara més en assolir la majoria d'edat (Corona Maïoli *et al.*, 2021). El Comitè dels Drets de l'Infant ha denunciat que la detenció per motius de protecció o manca de recursos viola sistemàticament els seus drets i recomana alternatives comunitàries (Binford *et al.*, 2023).

Les condicions d'acollida i l'accés a la sanitat i l'educació mostren, sovint, una bretxa entre el discurs jurídic i la pràctica institucional (Morondo Taramundi *et al.*, 2024). Una bretxa que s'estableix en diversos components. En primer lloc, entre la condició de menor i d'estranger. Mentre que el de nacionalitat espanyola depèn de la documentació acreditativa (DNI) amb independència del seu comportament i la seva actitud –verificats o presumptes–, l'accés al dret a la residència del menor estranger protegible depèn del comportament als centres on hagi estat (Arce, 2022). En segon lloc, hi ha la tendència a ser tractat com a estranger (legislació d'extranjería i control de la migració) abans que com a menor, persona obligatòriament protegida amb independència de l'origen o la circumstància (el drets i el benestar superiors dels menors obliterats en el seu cas). El sistema de protecció del menor està subjecte, en el cas de l'Estat espanyol, només de manera excepcional al jutge natural, i més sovint a la fiscalia, que tendeix a qüestionar el desemparament per avaluar l'aplicació o no dels drets subsegüents. Si no és que, finalment, està subjecte a l'arbitrarietat no judicial –ni en bona mesura legal– controlada

de Frontex (Observatori de Drets Humans de Caminando Fronteras, 2025).

2.2. Jurisprudència europea sobre protecció infantil en migració

La jurisprudència del Tribunal de Justícia de la Unió Europea ha enfortit la protecció dels drets dels infants, encara que aquests no hi tenen accés directe, sinó a través de les qüestions prejudicials dels tribunals nacionals (Binford *et al.*, 2023). La seva funció és harmonitzar la interpretació del dret europeu, i en els darrers anys ha incorporat de manera més clara el principi de l'interès superior del menor en matèria migratòria (Binford *et al.*, 2023).

El Tribunal Europeu de Drets Humans també ha establert que els estats tenen una obligació reforçada de garantir els drets fonamentals, especialment dels no acompanyats (Morondo Taramundi *et al.*, 2024). El marc normatiu europeu i internacional, basat en la Convenció dels Drets de l'Infant i en normes de la Unió Europea, recull principis com el dret a no ser detingut per l'estatus migratori i a accedir a una tutela adequada. Tot i així, persisteix una contradicció estructural entre aquests principis i les polítiques migratòries que prioritzen el control de fronteres per damunt de la protecció infantil (Dickson, 2022).

Aquesta distància entre la normativa i la seva aplicació es reflecteix en pràctiques com proves de determinació d'edat poc fiables, manca d'assistència legal gratuïta i acollida inadequada, que perpetuen la vulnerabilitat institucional dels menors (Dickson, 2022). Justament aquestes tres qüestions, les proves de determi-

nació de l'edat, els drets d'assistència per pal·liar o eliminar la vulnerabilitat i la definició ambigua de *vulnerabilitat* sobretot pel que fa a subjecte de protecció / agent de la migració, conforma una altra característica de la complexitat de la figura de la nostra anàlisi: la paradoxa de la dualitat del terme *menor estranger extracomunitari*.

Des de la perspectiva de la legislació nacional i internacional, se sol partir d'una concepció de MMNA en tant que menors que apareixen com a objectes de protecció i d'acolliment passius, i poques vegades com a agents de la peripècia migratòria, d'una manera genèrica perquè les seves opinions, narracions i propostes no solen ser escoltades ni, sovint, demanades. Les diverses agències tendeixen massa freqüentment a practicar interrogatoris cercadors de la condició d'estrangers migrants irregulars abans que la de persones que emprenen un canvi en les seves vides cercant millores, empara i futur. I ja hem vist que, quan la condició d'estrangers extracomunitaris s'oposa a la de menors, les devolucions no ben bé judicialment controlades (Observatori de Drets Humans de Caminando Fronteras, 2025) i els internaments en centres d'internament d'estrangers (CIES) o en centres d'estada temporal d'immigrants (CETI) gestionats per Frontex tendeixen a prioritzar-se sobre l'acollida i la protecció al país d'arribada. La situació de desempaïra funciona, per la seva polisèmia i indeterminació, poques vegades a favor del menor (Arce, 2020).

La paradoxa esmentada, però, sorgeix quan miram com han funcionat històricament les mobilitats de menors dins i fora de les fronteres europees, fins i tot centralment als països africans

mateixos o entre ells. Sempre s'han desplaçat almanco de tres formes diferents: (a) com a components de la família migrant, juntament amb familiars, (b) com a menors migrants no acompanyats, enviats per les famílies cercant la supervivència, o (c) amb un projecte propi i articulat en xarxes de familiars, amics sovint residents legals en països de la Unió Europea. El desig i la intenció declarats de treballar, d'inserir-se en la societat d'arribada, pot actuar com a «demostració» de la invalidesa del concepte de desempaïra, i la constatació que el nin o la nina no cerca ser protegit, sinó treballar per ajudar la família o per al desenvolupament i l'autonomia propis. Això es converteix en una evidència de la falsedat de la seva condició jurídicament protegible de MMNA i la seva conversió immediata en «immigrants il·legals» susceptibles de ser repatriats, expulsats (Durán i Muñoz, 2021).

3. L'arribada a Espanya i el protocol d'acollida

En arribar a les costes espanyoles, els MMNA són rescatats per la Creu Roja o interceptats per la Guàrdia Civil. Immediatament es posa en marxa un protocol d'emergència que prioritza l'atenció mèdica, l'alimentació i la higiene. Quan hi ha dubtes sobre l'edat, se'ls fan proves mèdiques, com ara radiografies òssies (Berthe-Kone *et al.*, 2025). A diferència dels adults, aquests joves cerquen activament ser detectats per accedir al Sistema de Protecció de Menors, fet que marca l'inici d'un procés d'adaptació complex, condicionat per barreres lingüístiques, absència de referents familiars i desarrelament (Berthe-Kone *et al.*, 2025).

La discriminació, el racisme i l'estigmatització social reforcen la sensació d'exclusió i impacten negativament en el benestar emocional i l'autoestima dels menors (Berthe-Kone *et al.*, 2025). La política migratòria espanyola continua priorititzant el control de fronteres i no ha eliminat les devolucions en calent i els CETI (Antolínez-Domínguez i Jorge-Barbuzano, 2021). El securitarisme es prioritza sobre la protecció dels drets.

Segons la Llei orgànica 4/2000, els menors no poden ser expulsats ni internats en CIES. Amb documentació vàlida, la tutela passa a la comunitat autònoma; si no, o si hi ha sospites sobre la validesa, s'apliquen les discutibles proves d'edat i sovint la repatriació o la desempara al carrer. En la majoria de casos, els menors romanen sota tutela autonòmica en centres d'acollida fins a la majoria d'edat, en règim residencial –principalment– o familiar.

Quan es confirma la minoria d'edat, el Ministeri Fiscal trasllada el cas als serveis de protecció de menors, que assumeixen la tutela i l'ingrés de l'infant en un centre d'acollida. En absència de terminis autonòmics, s'aplica la Llei 39/2015, que fixa tres mesos per a la resolució i sis per a la notificació.

A les Illes Balears, la Llei 9/2019 garanteix la protecció integral de la infància i l'adolescència.

Aquest marc legal s'alinea amb l'article 20.1 de la Convenció sobre els Drets de l'Infant, que obliga a proporcionar alternatives adequades de cura quan manqui entorn familiar (Nacions Unides, 1989). Malgrat això, molts menors declaren ser majors per evitar la tutela institucional i accedir a oportunitats laborals o trasllats, la qual cosa evidencia les limitacions del

sistema (Antolínez-Domínguez i Jorge-Barbuzano, 2021).

El principi de l'interès superior del menor és central, però no implica necessàriament permanència al país d'acollida; en alguns casos, el retorn amb informes de situació i gestions al país d'origen pot ser la millor opció per al benestar del menor (Reial decret 557/2011).

Mentre que l'acolliment familiar és la fórmula més freqüent en la població general (53 %), només s'utilitza en un 1,6 % dels MMNA; la resta són atesos en centres residencials (Observatori de la Infància, 2021, citat a Acosta i Martín, 2024).

4. L'evolució dels fluxos migratoris procedents d'Àfrica: el cas dels infants i joves migrants

L'emplaçament estratègic d'Espanya la converteix en porta d'entrada a Europa i país de trànsit per a migrants, especialment del nord i l'oest d'Àfrica, que fugen de conflictes, pobresa i inestabilitat. Molts accedeixen a Europa per via marítima o per via terrestre a Ceuta i Melilla, afrontant riscos extrems (Statista Research Department, 2024).

No hi ha una dada precisa del nombre de MMNA a Espanya per les deficiències del Registre de Menors No Acompanyats. Els «menors visibles» estan sota tutela i tenen dret a protecció, però hi ha «menors invisibles» víctimes de tràfic de persones amb finalitats d'explotació sexual, laboral, mendicitat o tràfic d'òrgans (Fernández-Suárez *et al.*, 2015).

Entre gener i agost de 2024, varen arribar 31.155 migrants en situació irregular, un 66,2 % més que el 2023. Es calcula que la xifra de MMNA va supe-

rar els 5.100 de l'any anterior (Ministeri de l'Interior, 2024). Al tancament de 2024, hi havia hagut 63.970 arribades irregulars, de les quals 61.323 varen ser per via marítima. Destaquen les Canàries amb 46.843, davant les 39.910 de 2023 (Ministeri de l'Interior, 2024).

4.1. Perfil, motius de la migració i trajectòries dels i les joves

Els MMNA provenen sobretot del nord i l'oest d'Àfrica, Principalment són homes adolescents de 15 a 17 anys del Marroc i el Senegal. Sovint no tenen documentació i estan en situació de vulnerabilitat. Migren empesos per la pobresa, els conflictes, la persecució o la manca d'accés a serveis bàsics, i les joves també per evitar matrimonis forçats (Binford *et al.*, 2023; Berthe-Kone *et al.*, 2025; Corona Maioli *et al.*, 2021).

Durant el trajecte pateixen abusos, explotació i detencions, fet que genera estrès i malestar psicològic, tot i que mantenen vincles familiars i entre iguals com a factors protectors (Dickson, 2022). La majoria acaba en acolliment residencial, ja que l'acolliment familiar és marginal (1,6 %), cosa que n'incrementa la vulnerabilitat (Acosta i Martín, 2024).

Les trajectòries migratòries són diverses: alguns viatgen sols; d'altres en petits grups, sovint depenent de xarxes informals, i pateixen llargues estades en condicions precàries que afecten la seva salut física i emocional (Bravo i Santos-González, 2017; Talleraas *et al.*, 2022; Berthe-Kone *et al.*, 2025).

Les trajectòries dels MMNA són llargues, fragmentades i d'extrema vulnerabilitat. El recorregut sol començar amb el pas pel Sàhara, on pa-

teixen fam, set, violència i abusos de màfies, i continua cap a campaments improvisats al Marroc, en condicions infrahumanes, fins a l'embarcament en pasteres precàries amb risc de mort per ofegament, deshidratació o cremades (Berthe-Kone *et al.*, 2025).

Aquestes trajectòries no són lineals, sinó que estan marcades per interrupcions, estades en països de trànsit i precarietat extrema, amb dependència de xarxes informals o de tràfic, absència de protecció institucional i freqüents abusos o detencions arbitràries (Morondo Taramundi *et al.*, 2024; Steiner, 2023).

Tot i les adversitats, els menors desenvolupen estratègies d'adaptació i de supervivència cercant feina informal, educació o vincles amb altres migrants. Tanmateix, es troben atrapats entre la voluntat de construir un projecte vital i les barreres legals, administratives i socials que reforcen la seva invisibilitat institucional (Binford *et al.*, 2023).

A més, col·lectius com al·lotes, menors amb discapacitat o LGTBIQ+ afronten riscos addicionals de tràfic de persones, explotació i exclusió davant la manca de vies legals de migració. L'arribada a Espanya tampoc no posa fi a la incertesa: la transició a la majoria d'edat sovint implica pèrdua de drets, deportacions o desaparicions (Corona Maioli *et al.*, 2021; Dickson, 2022).

4.2. Violències patides, tràfic de persones i explotació

Durant tot el procés migratori, la joventut migrant pateix violències físiques, sexuals, psicològiques i verbals de manera sistemàtica que acaben configurant «bucles de violència»

marcats per detencions arbitràries, llargues esperes i manca d'accés a protecció, fins i tot un cop que són a Europa (Orsini *et al.*, 2022).

El perfil de les víctimes de tràfic de persones sol estar vinculat a la pobresa extrema, l'abandonament familiar, la desprotecció institucional i l'exclusió educativa. Aquests menors, sovint desplaçats o desescolaritzats, poden acabar explotats sense ser-ne conscients o forçats a col·laborar amb xarxes criminals per sobreviure.

Tot i que no tots els migrants irregulars són víctimes de tràfic de persones, hi ha una connexió amb l'esclavitud moderna en què molts menors i adults acaben sotmesos a treball forçat o explotació sexual en mans de les mateixes xarxes delictives. La invisibilització, la manca de protecció formal i el securitarisme prioritari fan que siguin sovint criminalitzats quan en són víctimes (Szablewska, 2022).

4.3. Impacte emocional, salut mental i estrès migratori

Els MMNA viuen situacions de fort estrès psicosocial i polivictimització en una etapa clau del seu desenvolupament, agreujades per la separació familiar (Devenney, 2020, citat a Acosta i Martín, 2024). Aquestes experiències generen estrès migratori, amb conseqüències en la salut mental, com depressió, ansietat i estrès posttraumàtic (Kien *et al.*, 2019; Oppedal *et al.*, 2020; Van Os *et al.*, 2016, citats a Acosta i Martín, 2024). Sense intervenció adequada, poden derivar en conductes disruptives, antisocials o en consum de substàncies (Ivert i Magnusson, 2019, citat a Acosta i Martín, 2024).

Sembla evident la relació inversa entre estrès migratori i benestar subjectiu: el contacte familiar millora el benestar, però la precarietat de les famílies pot augmentar l'angoixa (Acosta i Martín, 2024). El temps dins el sistema de protecció redueix la discriminació percebuda i l'estrès, tot i que el xoc cultural i la nostàlgia persisteixen (Acosta i Martín, 2024).

La recerca assenyala que la polivictimització és freqüent i afecta greument la salut mental, amb problemes internalitzants (ansietat, depressió) i externalitzants (conductes antisocials, agressivitat, consum de substàncies). A més, els MMNA mostren nivells de trauma més alts que altres menors, nivells que es mantenen o fins i tot s'agreugen després de l'arribada, sobretot en contextos de detencions arbitràries, centres inadequats i discriminació (Inofuentes *et al.*, 2022).

5. La gestió dels fluxos migratoris i els discursos que l'acompanyen

Des de fa un lustre s'ha intensificat la denominada *ruta algeriana*, una ruta marítima que va des de diversos ports de l'Alger fins al llevant espanyol i les Illes Balears (Observatori de Drets Humans de Caminando Fronteras, 2025). El mes d'octubre de 2025 es pot assegurar que és la via d'entrada més dinàmica; de manera específica (i tenint en compte la proporció amb el total de persones immigrades) pel que fa a menors no acompanyats, i també de forma no gaire nombrosa, però presentada sovint com a particularment intensa, a les Illes Balears. Des de començament de 2025, un total de 251 embarcacions han arribat a les costes de les Balears amb 4.700

migrants. El 2024 varen desembarcar a l'arxipèlag 5.882 migrants (*Informe anual de seguretat nacional* del Ministeri de l'Interior), dels quals 368 eren menors migrants no acompanyats, que representen un increment de més del 100 % en comparació amb anys anteriors. En cap cas no excedeix la capacitat d'aplicar les obligacions legislatives, i més considerant que és una comunitat visitada anualment per més de 19 milions de turistes. Aquest fenomen es produeix en el context d'una tendència sostinguda de reducció d'arribades irregulars a Espanya durant el mateix període.

El creixement lleuger, explicat pel tancament ferri d'altres vies, els entrebancs i les dificultats creixents per part dels governs riberencs a l'actuació de les ONG, la ignorància o si més no la hostilitat oberta al compliment de la llei del mar (primer de tot: socórrer i rescatar qui està en perill de naufragi) o el protagonisme sempre nebulós del Frontex, no justifica en absolut l'alarma i les propostes de canvis polítics i pràctics més restrictius.

La ruta algeriana posa en relleu els avantatges, però també els inconvenients i les dreceres que es poden prendre, d'insistir en la necessària i obligatòria tutela i protecció d'aquestes persones. De fet, l'Estat espanyol va declarar a principi del 2025 la situació de contingència migratòria a Ceuta, Melilla i Canàries, ja que els MMNA arribats superaven el triple de la seva capacitat d'acolliment (condició establerta per llei) per tal de fer la distribució de percentatges de MMNA en funció de criteris econòmics, socials i de capacitat d'atenció entre les comunitats autònomes. Els MMNA arriben allà per raons fronte-

res (ahora fronteras exteriores de la Unió Europea).

El Govern de les Illes Balears es va oposar a la proposta de distribució de l'Estat espanyol adduint que no tenia capacitat d'acolliment i exigint la mateixa situació que Ceuta, Melilla i Canàries. La raó objectiva era el nombre d'arribats efectivament menors (els adults són sistemàticament conduïts al port, d'on parteixen cap a la Península i Europa). A canvi, l'Estat concedí a les Illes Balears la possibilitat de declarar la situació d'emergència migratòria, que implica reforçar els serveis d'acolliment mitjançant fons estatals específics. La negativa del Govern balear a ambdues decisions configura la situació actual: denúncia davant els jutjats corresponents i problemes probablement creixents en l'aplicació de les obligacions estatutàries, constitucionals, de la legislació específica i dels acords internacionals signats, i la possible vigència dels acords PP-Vox a la comunitat autònoma. En aquest sentit, cal tenir presents els pactes d'investidura corresponents a les eleccions de l'any 2023 i reforçats al mes de novembre de 2025 que consisteixen a negar-se a acollir més menors immigrants procedents d'altres comunitats, fer proves d'edat i expulsar els qui no les superin; exigir tres anys de residència per ajudar extutelats a emancipar-se, eliminar subvencions a ONG, establir plans de retorn i devolució dels menors, identificar i penalitzar els qui lloguin pisos o empadronin aquestes persones; suprimir acords internacionals i ajudes a la cooperació i no permetre l'ensenyament de llengua i cultura àrabs i religió islàmica (dret avalat per la Constitució espanyola) (*Crònica Balear*, 2025).

5.1. El concepte de frontera i la gestió migratòria

Cal que sigui revisat de forma particular el concepte de frontera en el cas dels menors (Mezzadra i Neilson, 2017; Fornari, 2017; Sassen, 2013). No es tracta ni exclusivament ni centralment d'una barrera física, si més no, almenys històricament inamovible, sinó d'un mecanisme de producció d'externalitat absoluta que, de fet, crea les diverses formes de (ser considerada) persona estrangera. Són construccions discursives i conceptuals tancades que, a més a més, s'incrementen en els darrers anys pel que fa a la qüestió migratòria: allà on hi hagi producció d'estrangeria o es necessiti que hi sigui, sorgeix una frontera de manera prioritària (impediments físics, armament, lleis, normes, actuacions, discursos). Alhora aquesta multiplicitat de fronteres té com a objectiu separar, impedir l'entrada (o la sortida), amb la funció clara i de gran component simbòlic de disciplinar qui és a fora, així com reforçar simultàniament el sentiment i la sensació de protecció cap a qui és (ja hi era) dedins. I aquell «estar fora» de l'altre es reproduceix quan és a dins (segona generació, etnització i racialització, guetització); de vegades formes de segregació conscients, però també inconscients (Reina *et al.*, 20225a, 2025b).

D'aquí la importància de Frontex, l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes de la Unió Europea encarregada de la gestió de les fronteres exteriors de l'espai Schengen. La seva missió és coordinar els estats membres en la vigilància de les fronteres, la gestió de la migració, la lluita contra la delinqüència transfronterera

i l'augment de la seguretat a les fronteres, i donar-los suport. Gairebé tota la literatura (no oficial, però sí científica) citada aquí sobre el tràfic i la gestió dels MMNA insisteix en una mena de limbe respecte a la prioritat de defensa dels drets dels menors quan aquesta agència (Frontex) substitueix els mecanismes de tutela jurídica prevists a la legislació per mecanismes de control, molt particularment pel que fa a la determinació de l'edat (Observatori de Drets Humans de Caminando Fronteras, 2025).

Les tècniques utilitzades per determinar l'edat, que ja hem comentat abans, constitueixen un altre mecanisme previ de segregació, ja que contravenen l'aplicació obligatòria de la Convenció del Drets de la Infància i la resta d'instruments legislatius internacionals i nacionals. Aquesta modalitat de gestió no només és problemàtica quan és aplicada per Frontex de manera no pública i sense respectar els drets del menor (per molt suposat que sigui), sinó també –com evidencien les intervencions successives del Defensor del Poble– quan la custòdia obligatòria del jutge natural és oblidada amb pràctiques sovint invasives i poc o gens contrastades de determinació de l'edat, i les cauteles i els drets reconeguts són infringits i usats com a justificació d'expulsió per part d'agents no autoritzats.

De fet, aquesta concepció àmplia de *desempara* descriu de manera molt eficient la situació a la Mediterrània (occidental) i a l'Atlàntic (Canàries), els mecanismes de construcció i conceptualització, i, en definitiva, la praxi respecte als MMNA: 1) una frontera que acaba per generar i augmentar la violència que declara voler

evitar i controlar: què són, si no, les denominades màfies quan esdevenen les úniques vies d'accés quan les normes, les accions i les restriccions han fet que els espais de destinació apareguin tancats i siguin, no obstant això, imprescindibles les aportacions laborals i socials de la migració per mantenir el funcionament europeu? (Dubert i Pérez-Caramés, 2021); 2) fronteres com a «terres de ningú», tot i que sempre ho són, de qualcú (Bartra, 2012). De fet, la frontera és un espai d'existència per a moltes de les persones que intenten sortir o arribar i resten atrapades enmig, i 3) la frontera perdura adherida a la pell mitjançant el mecanisme de mirar-ne la pigmentació o l'aspecte com a definidors carregats de valors negatius; és a dir, es dona pas a la racialització i l'etnització. Els CIES, sovint centres de suposat suport i protecció, si no són gestionats amb criteris inclusius de respecte als drets, sobretot dels menors, si no són espais en què se'ls escolti i se'ls procurin els mitjans de socialització i generació de presents i futurs garantistes, s'acosten molt a aquesta descripció.

5.2. La construcció discursiva dels joves migrants no acompanyats

Els discursos no poden desvincular-se dels fets. La problemàtica del terme *MENA* rau en el fet que passa de ser un acrònim que descriu objectivament una forma de desplaçament, d'accés a un país estranger en condicions de vulnerabilitat internacionalment reconegudes, a un concepte que defineix un conjunt de característiques negatives aplicades estructuralment a les persones incloses en

la denominació: joves delinqüents, violents, invasors, perillosos i hostils que absorbeixen recursos públics escassos que es detreuen de les magres pensions del nostres padrins.

Diversos models explicatius de la conducta delictiva mostren que els menors migrants no acompanyats constitueixen un col·lectiu especialment vulnerable (Musitu, Moreno i Murgui, 2007, citats a Fernández-Suárez *et al.*, 2015). Entre els principals factors de risc identificats hi ha la mobilitat residencial elevada, la percepció de discriminació i el baix suport social, sovint agreujats per la manca total de xarxa familiar, a diferència dels menors acompanyats que encara mantenen cert suport (Fernández-Suárez *et al.*, 2015).

Teories com la de la tensió, la inadaptació social o el control social assenyalen que la manca de recursos, la ruptura de vincles i les tensions pròpies de la migració poden propiciar conductes antisocials. Les percepcions i els discursos presenten més reincidència i més gravetat en els joves immigrants; en realitat, les primeres infraccions i delictes són similars en tots dos grups, però els no acompanyats solen rebre sancions més restrictives, fet que evidencia més severitat judicial i la sobrerrepresentació d'aquesta en mesures més dures (Fernández-Suárez *et al.*, 2015).

D'altra banda, a països europeus amb més llarga tradició de recepció migratòria, estudis i consideracions també d'aquesta qüestió demostren que els MMNA solen ser més aviat víctimes de violència, i les accions violentes o criminals es restringeixen a casos d'organitzacions ja preexistents que aprofiten la mobilitat

migratòria per escampar les seves activitats i que, alhora, també utilitzen menors per afavorir l'evitació de l'acció de la justícia amb la utilització barroera de la minoria d'edat. Al respecte és molt interessant el clàssic treball de Stefano Becucci sobre el crim multiètnic i els mercats il·legals a Itàlia (Becucci, 2006).

Un exemple particularment il·lustratiu del mecanisme de negativització absoluta propera a l'animalització és el que es va produir durant la darrera campanya electoral al Parlament espanyol: a l'enorme cartell que VOX va col·locar davant la seu madrilenya del PSOE durant el procés electoral de 2023 (i que cap jutge va ordenar retirar al·ludint a la llibertat d'expressió) apareix un jove de pell obscura, cobert per la caputxa d'una dessuadora, amb la cara tapada amb un mocador que recorda la kufia palestina, en actitud molt agressiva i davant una anciana de cabell blanc i semblant càlid i resplendent. El text deia el següent: «Un mena, 4.700 euros al mes. Tu abuela, 426 euros de pensión/mes. Vox protege Madrid. Vota seguro» (*el-diario.es*, 2023).

Les dades, l'acusació, els personatges, la situació són absolutament falsos, però s'aconsegueix que el terme *MENA*, així, sense revelar el significat original de l'abreviatura, construeixi l'objecte negatiu. És la pragmàtica del llenguatge: el llenguatge no només referencia informació, sinó que construeix realitats, sovint falses.

La incidència social i comunicativa d'aquestes construccions discursives és tal que les normatives, les legislacions, les declaracions i els acords internacionals i nacionals respecte a la protecció i el reconeixement dels

drets superiors dels menors es poden veure i, de fet, es veuen afectats negativament per les pràctiques, freqüentment, dels mateixos organismes i persones que els signaren. En termes de Wieviorka, es passa del racisme verbal, quotidià, instal·lat en l'inconscient col·lectiu (el concepte de *moro*), però també unit a la negació de la capacitat autònoma de conviure dels joves (Miquel, 2023), al racisme social, al polític i, finalment, a l'institucional (Wieviorka, 1991).

Aquests processos discursius afecten de manera directa també les persones migrades de procedència magribina en situació regular, amb residència permanent i sovint nacionalitat espanyola, o fins i tot nascudes a les Balears. El terme ja habitual de *segona generació* per parlar de ciutadanes i ciutadans de l'Estat espanyol els ascendents dels quals no ho eren alimenta i construeix amb més força el procés de racialització, etnització que comporta, a mitjà termini, la discriminació i l'exclusió unificada en la categoria que s'ha fet que esdevingui la més negativa: la de MENA. Recents estudis han demostrat aquest tendència (Reina et al., 2022a, 2025b).

Per tant, es construeix un discurs de la immigració basat en la imatge d'una allau de joves perillosos estrangers, de pells fosques, que posen en perill la vida, la cultura, l'ordre, la tranquil·litat i les costums. Aquesta grotesca «evidència», però, s'ha transformat en una realitat construïda, i quantitativament i qualitativa contrafàctica, que situa aquestes persones al centre d'unes propostes i pràctiques normatives, institucionals, que penalitzen els menors de manera conspícua, sent de fet usats com a instrument d'acci-

ons polítiques. Es tracta del que Teum Van Dijk (2010, 2012) i Laura Camargo (2024) denominen *pragmàtica del llenguatge* en les seves recerques sobre l'anàlisi crítica del discurs, mostrant justament que les realitats es construeixen des del discurs, i que aquest és polític, pràctic.

6. Discussió i conclusions

Els resultats mostren una clara contradicció entre el marc jurídic internacional i les pràctiques institucionals, sovint condicionades per lògiques de control migratori (Steiner, 2023; Brittle i Desmet, 2023). Això confirma la bretxa entre el discurs legal i l'aplicació real d'aquest.

Es confirma el desencaixament entre les expectatives dels joves i la realitat trobada a Espanya, que sovint deriva en frustració, abandonament institucional o exclusió (Peláez Fernández, 2018). Pel que fa a la delinqüència, els MMNA presenten més reincidència i reben sancions més severes que els seus iguals acompanyats, la qual cosa corrobora una sobrerrepresentació dels MMNA en les mesures més restrictives (Fernández-Suárez *et al.*, 2015).

Finalment, la burocràcia i la manca de regularització en assolir la majoria d'edat tenen conseqüències greus: sensellarisme, exclusió i vulneració del principi de l'interès superior del menor (Szablewska, 2022; Morondo Taramundi *et al.*, 2024). Tot plegat posa de manifest la necessitat de reformes estructurals que garanteixin coherència entre marc legal, pràctica institucional i estratègies educatives, i que reconeguin els MMNA com a subjectes actius de drets.

L'anàlisi evidencia, primer, que el marc jurídic i normatiu existent és ampli i formalment garantista, però l'aplicació pràctica d'aquests instruments es veu limitada per la desigualtat territorial i les tensions entre discurs i acció institucional. Es confirma que el perfil majoritari dels MMNA correspon a joves homes del nord d'Àfrica, amb trajectòries marcades per vulnerabilitats abans, durant i després de la migració, sovint invisibilitzades en el sistema d'acollida.

Els resultats mostren la necessitat d'unificar protocols jurídics, especialment els de determinació d'edat, i garantir acompanyament més enllà de la majoria d'edat amb itineraris estables de transició a la vida adulta. També cal establir criteris comuns a totes les comunitats autònomes per evitar desigualtats en la protecció.

Una altra proposta convenient és la de reconsiderar el paper i la concepció de les persones menors d'edat en general, així com el paper de les institucions públiques en la intervenció, la protecció i la creació de marcs amb el màxim desenvolupament de les seves possibilitats en l'àmbit formatiu, en el laboral i en de les interaccions socials.

Algunes de les consideracions respecte a la capacitat d'agència dels MMNA són compartides, o fins i tot precedeixen l'arribada sistemàtica d'aquests al territori espanyol. La construcció discursiva i narrativa del menor, de l'adolescent o del jove, sobretot si es troba en situació de desampara, només com a objecte passiu i protegible (Miquel, 2023) en les polítiques socials i formatives és quelcom que cal començar a canviar.

Referències bibliogràfiques

- ACOSTA, E., I MARTÍN, E. (2024). Es-trés migratorio y bienestar subjetivo en menores migrantes no acompañados. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 44, 203-216. http://dx.doi.org/10.7179/PSRI_2024.44.11
- ANTOLÍNEZ-DOMÍNGUEZ, I., I JORGE-BARBUZANO, E. (2021). Challenges to identify the vulnerability of migrant women on the southern border of Europe: *Contributions from biographical narratives*, 28, 153-180. <https://doi.org/10.3935 /ljsr.v28i1.328>
- ARCE JIMÉNEZ, E. (2020). El sistema de protección a la infancia. Una mirada jurídica . A V. Quiroga i E. Chagas, *Empuje y audacia. Migración transfronteriza de adolescentes y jóvenes no acompañados/as* (p. 99-129). S. XXI-España.
- BECUCCI, S. (2006) *Criminalità multietnica. I mercati illegali in Italia*. Editori Laterza.
- BERTHE-KONE, O., MOLINA, J. G., FERNÁNDEZ-SOLA, C., JIMÉNEZ-LASERROTTE, M. DEL M., I ROBLES-BELLO, M. A. (2025). Experiences and needs of unaccompanied irregular migrant minors who arrive in Spain on small boats: A qualitative study. *Global Mental Health*, 11, e132. <https://doi.org/10.1017/gmh.2024.146>
- BINFORD, W., BOCHENEK, M. G., CERNADAS, P. C., VAN LOON, H., I VERHE-
LLEN, J. (2023). Report on enforcing the rights of children in migration. *Laws*, 12(5), 85. <https://doi.org/10.3390/laws12050085>
- BRAVO, A., I SANTOS-GONZÁLEZ, I. (2017). Menores extranjeros no acompañados en España: necesidades y modelos de intervención. *Psychosocial Intervention*, 25(1), 63-70. <https://doi.org/10.1016/j.psi.2015.12.001>
- BRITTLE, R., I DESMET, E. (2023). Thirty years of research on children's rights in the context of migration. *Journal of Migration and Human Security*, 28(1), 1-22. https://doi.org/10.1163/15718182-02801008_
- CAMARGO, L. (2024). *El trumpismo discursivo. Origen y expansión del discurso de la reacción global*. Verbo.
- CEAR. (2023). *Informe 2023: Las personas refugiadas en España y Europa*. <https://www.cear.es>
- CÓDIGO PENAL. (2023). Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal [art. 177 bis]. *Boletín Oficial del Estado*. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>
- CRÓNICA BALEAR (2025). <https://www.cronicabaleaer.es/mallorca/2025-11-19/pp-y-vox-votan-juntos-para-limitar-por-ley-la-regularizacion-de-inmigrantes/>

- COMITÉ INTERNACIONAL DE LA CRUZ ROJA. (2024). *Protección y asistencia a migrantes vulnerables*. <https://www.icrc.org/es/derecho-y-politicas/personas-protegidas-los-migrantes-los-refugiados-y-los-solicitantes-de-asilo>
- CONSTITUCIÓ ESPANYOLA. (1978). *Butlletí Oficial de l'Estat*. <https://www.boe.es/buscar/pdf/1978/BOE-A-1978-40004-consolidado.pdf>
- CORONA MAIOLI, S., BHABHA, J., WICKRAMAGE, K., ALDRIDGE, R. W., I DEVAKUMAR, D. (2021). International migration of unaccompanied minors: Trends, health risks, and legal protection. *The Lancet Child and Adolescent Health*, 5(12), 882-895. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(21\)00194-2](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(21)00194-2)
- DEFENSOR DEL PUEBLO. (2023). *Informe anual sobre la situación de los derechos de los menores en España*. <https://www.defensordelpueblo.es>
- DICKSON, R. (2022). *Migration law, policy and human rights: The impact of crisis in Europe*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429291524>
- DUBERT, I., PÉREZ-CARAMÉS, A. (coord.) (2021). *Invasión migratoria y envejecimiento demográfico: dos mitos contemporáneos*. La Catarata.
- DURÁN MONFORT, P., MUÑOZ GARCÍA, S. (2021). Jóvenes en la frontera : transitar los no lugares para resignificar el viaje. (37-54). Dins: V. Quiroga, i E. Chagas. *Empuje y audacia. Migración transfronteriza de adolescentes y jóvenes no acompañados/as* (p. 37-54). S. XXI-España.
- ELDIARIO.ES (2021, maig 4). *El cartel de Vox es legal porque solo es mentira*. https://www.eldiario.es/opinion/zona-critica/cartel-vox-legal-mentira_129_7893538.html
- FERNÁNDEZ-SUÁREZ, A., PÉREZ SÁNCHEZ, B., FERNÁNDEZ-ALONSO, L., HERRERO OLAIZOLA, J., I RODRÍGUEZ-DÍAZ, F. J. (2015). Perfil de los menores infractores extranjeros acompañados y no acompañados en Asturias [Profile of accompanied and unaccompanied foreign juvenile delinquency in Asturias]. *Revista de Psicología*, 24(1), 1-18. https://doi.org/10.5354/0719-0581.2015.36911_
- FORNARI, E. (2017). *Líneas de frontera: filosofía y postcolonialismo*. GEDISA.
- FISCALÍA GENERAL DEL ESTADO. (2023). *Memoria anual de la Fiscalía de Menores*. <https://www.fiscal.es>
- INOFUENTES, R. A., DE LA FUENTE, L., ORTEGA, E., I GARCÍA-GARCÍA, J. (2022). Victimización y problemas de conducta externalizante y antisocial en menores extranjeros no acompañados en Europa: revisión sistemática. *Anuario de Psicología Jurídica*, 32, 95-106. <http://dx.doi.org/10.5093/ap-j2021a27>

- JIMÉNEZ ÁLVAREZ, M. (2020). Repensando ls movilidades adolescentes: circulación infantil, migración autònoma y sistemas de dependencia. Dins V. Quiroga, i E. Chagas, *Empuje y audacia. Migración transfronteriza de adolescentes y jóvenes no acompañados/as* (p. 19-36). S. XXI-España.
- KIEN, C. et al. (2019). Prevalence of mental disorders in young refugees and asylum seekers in European Countries: a systematic review, *European Child & Adolescent Psychiatry*. 28:1295 1310.
<https://doi.org/10.1007/s00787-018-1215-z>
- KULU-GLASGOW, I., SMIT, M., i SIRKECI, I. (Eds.) (2019). *Unaccompanied children: From migration to integration*. Transnational Press London.
- LEY ORGÁNICA 4/2000, DE 11 DE ENERO, SOBRE DERECHOS Y LIBERTADES DE LOS EXTRANJEROS EN ESPAÑA Y SU INTEGRACIÓN SOCIAL. (2000). *Boletín Oficial del Estado*.
<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-544>
- LEY ORGÁNICA 1/1996, DE 15 DE ENERO, DE PROTECCIÓN JURÍDICA DEL MENOR. *Boletín Oficial del Estado*, 15, 17 de enero de 1996.
<https://www.boe.es/eli/es/lo/1996/01/15/1>
- LEY ORGÁNICA 8/2021, DE 4 DE JUNIO, DE PROTECCIÓN INTEGRAL A LA INFANCIA Y LA ADOLESCENCIA FRENTE A LA VIOLENCIA. *Boletín Oficial del Estado*, 134, 5 de junio de 2021.
<https://www.boe.es/eli/es/lo/2021/06/04/8>
- LEY 39/2015, DE 1 DE OCTUBRE, DEL PROCEDIMIENTO ADMINISTRATIVO COMÚN DE LAS ADMINISTRACIONES PÚBLICAS. *Boletín Oficial del Estado*, 236, 2 de octubre de 2015.
<https://www.boe.es/eli/es/l/2015/10/01/39>
- LEY 9/2019, DE 19 DE FEBRERO, DE LA ATENCIÓN Y LOS DERECHOS DE LA INFANCIA Y LA ADOLESCENCIA DE LAS ILLES BALEARS. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 72, de 25 de marzo de 2019.
<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2019-5578>
- LEY 12/2009, DE 30 DE OCTUBRE, REGULADORA DEL DERECHO DE ASILO Y DE LA PROTECCIÓN SUBSIDIARIA. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 263, de 31 de octubre de 2009.
<https://www.boe.es/eli/es/l/2009/10/30/12>
- MEZZADRA, S., NEILSON, B. (2017). *La frontera como método*. Traficantes de sueños.
- MINISTERIO DEL INTERIOR (2025). *Protección internacional*.
<https://proteccion-asilo.interior.gob.es/es/proteccion-internacional/que-es-la-proteccion-internacional/>
- MINISTERIO DEL INTERIOR. (2024). *Informe de inmigración irregular* [Datos de inmigración 2024].
<https://www.interior.gob.es/opencms/export/sites/default/galerias/galeria-de-prensa/documentos/>

- tos-y-multimedia/balances-e-informes/2024/15_informe_quincenal_acumulado_01-01_al_15-08-2024.pdf
- MINISTERIO DE INCLUSIÓN, SEGURIDAD SOCIAL Y MIGRACIONES. (2025). *Migraciones*.
<https://www.inclusion.gob.es/web/migraciones>
 - MINISTERIO DE INCLUSIÓN, SEGURIDAD SOCIAL Y MIGRACIONES. (2022). *Informe sobre migraciones y políticas de integración*.
<https://www.inclusion.gob.es>
 - MINISTERIO DE INCLUSIÓN, SEGURIDAD SOCIAL Y MIGRACIONES. (2024a). *Programa de Atención Humanitaria en España*.
<https://www.inclusion.gob.es/web/migraciones/atencion-humanitaria>
 - MINISTERIO DE INCLUSIÓN, SEGURIDAD SOCIAL Y MIGRACIONES. (2024b). *Sistema de Acogida de Protección Internacional y Temporal*.
<https://www.inclusion.gob.es/web/migraciones/como-funciona>
 - MINISTERIO DE JUVENTUD E INFANCIA. (2024). *Estrategia estatal de infancia y adolescencia*.
<https://www.infancia.gob.es>
 - MIQUEL NOVAJRA, A. (2023). I que no podeu fer bauxa sense empenyar? Reflexions sobre les celebracions agressives i violentes de l'oci juvenil: matisos sobre fets, prejudicis, mitjans i causes. *Anuari de la joventut de les Illes Balears 2023*, 305-322.
<http://gifes.uib.cat>
 - MIQUEL NOVAJRA, A. (2024). Joves mallorquines d'ascendència marroquí: islamisme (i, o) feminisme; reproducció o ruptura. *Anuari de la joventut de les Illes Balears 2024*, 281-302.
<http://gifes.uib.cat>
 - MORONDO TARAMUNDI, D., BARAÑA, M., BELATEGI, H., SÁNCHEZ GARCÍA, J., I URRUTIA ASUA, E. (2024). *Vulnerability and Human Rights: Critical Approaches to the European Migration Regime*. Springer.
<https://doi.org/10.1007/978-3-031-69808-8>
 - OBSERVATORI DE DRETS HUMANS DE CAMINANDO FRONTERAS (2020 con actualizaciones continuas). *Informe. Un mur d'indiferència. La ruta algeriana de la Mediterrània Occidental*.
<https://www.caminandofronteras.org/>
 - OCHOA DE ALDA MARTÍNEZ DE APELLÁNIZ, I., ANTÓN ROMERO, J., RODRÍGUEZ NIETO, A., I ATABI SAKIA, H. (2009). La importancia del trabajo con la familia en la atención a menores extranjeros no acompañados. Un estudio piloto. *Apuntes de Psicología*, 27(2-3), 427-439.
<https://www.apuntesdepsicologia.es/index.php/revista/article/view/156>
 - ORGANIZACIÓN DE LAS NACIONES UNIDAS. (1989). *Convención sobre los derechos del niño*.
<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

- OPPEDAL, B. *Et al.* (2020) The asylum-process, bicultural identity and depression among unaccompanied young refugees, 59-69. *Journal of Adolescence*, volume 85.
- ORSINI, G., ROTA, M., UZUREAU, O., BEHRENDT, M., ADEYINKA, S., LIETAERT, I., I DERLUYN, I. (2022). Loops of violence(s) within Europe's governance of migration in Libya, Italy, Greece, and Belgium. *Politics and Governance*, 10(2), 256-266. <https://doi.org/10.17645/pag.v10i2.5183>
- PELÁEZ FERNÁNDEZ, P. (2018). *Estado de la cuestión sobre los derechos de los MENAS en España: entre la protección y el abandono*. *RES, Revista de Educación Social*, 27, 48-66. <http://www.eduso.net/res>
- QUIROGA, V., I SÒRIA, M. (2010). Los y las menores migrantes no acompañados/as: Entre la indiferencia y la invisibilidad. *Educación Social*, 45, 13-35. <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/208579>
- QUIROGA, V., ALONSO, A., I SORIA, M. (2010). *Sueños de bolsillo. Menores migrantes no acompañados/as en España*. Grupo de Investigación IFAM. <https://www.observatoriodelainfancia.es/oia/esp/descargar.aspx?id=3414&tipo=documento>
- REAL DECRETO 557/2011, DE 20 DE ABRIL, POR EL QUE SE APRUEBA EL REGLAMENTO DE LA LEY ORGÁNICA 4/2000, SOBRE DERECHOS Y LIBERTADES DE LOS EXTRANJEROS EN ESPAÑA Y SU INTEGRACIÓN SOCIAL. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 103, 30 de abril de 2011. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2011-7703>
- REINA SEGURA, J. L., MIQUEL NOVAVAJRA, A., I BOULHARRAK EL IDRISSE, M. (2025a). *Abandono escolar en la población de origen marroquí residente en Baleares*, La Lucerna. Acentos.
- REINA SEGURA, J. L., MIQUEL NOVAVAJRA, A., I BOULHARRAK EL IDRISSE, M. (2025b). *Ressenya sobre escolarització i abandonament escolar a la població marroquí resident a Balears*. Dins J. Amer (Dir.) (2025). *Anuari de l'educació de les Illes Balears 2025* (p. 108-123). Caixa Colònia Fundació Guillem Cifre-Universitat de les Illes Balears, Conselleria d'Educació i Universitats, Govern de les Illes Balears. <http://www.gifes.uib.es/>
- SASSEN, S., (2013). *Inmigrantes y ciudadanos. De las migraciones masivas a la Europa Fortaleza*. Siglo XXI
- STATISTA RESEARCH DEPARTMENT. (2024). *Menores extranjeros no acompañados en España: Estadísticas y datos*. *Statista*. <https://www.statista.com/topics/8907/unaccompanied-foreign-minors-in-spain/#topicOverview>
- STEINER, N. (2023). *International migration and citizenship today* (2a ed.). Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9781003219804>

- SZABLEWSKA, N. (2022). Modern slavery and migrant smuggling: A sustainable development perspective [La esclavitud moderna y el tráfico ilícito de migrantes: una perspectiva desde el desarrollo sostenible]. *Cuadernos Europeos de Deusto*, (6), 189-209.
<https://doi.org/10.18543/ced.2589>
- TALLERAAS, C., BREKKE, J.-P., I BUHR, F. (2022). Humanitarian migration. A *IMISCOE Research Series* (p. 151-167). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-92377-8_9
- VAN DIJK, T. (2010). *Prejuicio en el discurso. Análisis del prejuicio étnico en la cognición y en la conversación*. Acibel.
- VAN DIJK, T. (2012). *Discurso y contexto*. GEDISA.
- WIEVIORKA, M. (1991). *L'espace du racisme*. Éditions du Seuil.

Monogràfic
Reflexions entorn
a la primera
Enquesta a la
joventut de les
Illes Balears

**L'educació,
al centre de les polítiques
de joventut**

**BELÉN PASCUAL BARRIO
MARGA VIVES BARCELÓ**

Belén Pascual Barrio

És llicenciada en Sociologia i doctora en Ciències de l'Educació. A la UIB, és professora titular del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques, i membre del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES). Les seves línies de recerca s'integren en l'àrea de la pedagogia social i la sociologia de l'educació, i inclouen temàtiques com la intervenció socioeducativa amb famílies, la intervenció comunitària i el sistema educatiu. És codirectora del Màster d'Intervenció Socioeducativa amb Infància, Adolescència i Família, i membre del Consell Executiu de la Societat Iberoamericana de Pedagogia Social (SIPS).

Marga Vives Barceló

És llicenciada en Psicopedagogia i doctora amb menció europea en Ciències de l'Educació per la Universitat de les Illes Balears. A la UIB, és professora titular del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques i cap d'estudis d'Educació Social i Educació Social en línia. En el seu camp de recerca principal destaquen l'aprenentatge al llarg de tota la vida, les relacions intergeneracionals i la gestió de conflictes. És membre del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES) de la UIB i secretària del Laboratori d'Investigació sobre Família i Modalitats de Convivència (LIFAC).

Resum

La realitat social de les Balears està condicionada per una estructura econòmica basada en el sector de serveis i el turisme. L'educació i la formació són eixos principals dels processos d'inserció sociolaboral dels joves i, alhora, el context socioeconòmic condiciona les xifres de l'escolarització, els processos i els resultats educatius. De fet, l'abandonament dels estudis i la menor presència d'estudiants universitaris respecte a altres comunitats autònomes és un fet vinculat al context sociolaboral. En aquest article s'analitzen les dades educatives de la primera *Enquesta a la joventut de les Illes Balears* i es reflexiona sobre les trajectòries dels joves i els factors condicionants de la continuïtat i l'èxit escolar. L'anàlisi de les dades mostra els motius principals de no continuar els estudis i identifica una correspondència entre l'escolarització i el nivell d'estudis assolit amb la procedència i el nivell d'estudis dels progenitors. En aquest sentit, es considera el potencial de la intervenció socioeducativa com a estratègia inclusiva davant les desigualtats educatives; a més, es posa en relleu el rol preventiu que tenen les accions educatives (dins i fora de l'escola) com a generadores de capital social i facilitadores de la inclusió, la convivència i la participació social.

Paraules clau: Educació / Formació / Escolarització / Abandonament educatiu / Educació social

Resumen

La realidad social de Baleares está condicionada por una estructura económica basada en el sector de servicios y el turismo. La educación y la formación son ejes principales de los procesos de inserción sociolaboral de los jóvenes y, al mismo tiempo, el contexto socioeconómico condiciona las cifras de la escolarización, los procesos y los resultados educativos. De hecho, el abandono de los estudios y la menor presencia de estudiantes universitarios respecto a otras comunidades autónomas es un hecho atribuido al contexto sociolaboral. En este artículo se analizan los datos educativos de la primera *Enquesta a la joventut de les Illes Balears* y se reflexiona sobre las trayectorias de los jóvenes y los factores condicionantes de la continuidad y el éxito escolar. El análisis de los datos muestra los motivos principales de no continuar los estudios e identifica una correspondencia entre la escolarización y el nivel de estudios alcanzado con la procedencia y el nivel de estudios de los progenitores. En este sentido, se considera el potencial de la intervención socioeducativa como estrategia inclusiva ante las desigualdades educativas; además, se pone de relieve el rol preventivo que tienen las acciones educativas (dentro y fuera de la escuela) como generadoras de capital social y facilitadoras de la inclusión, la convivencia y la participación social.

Palabras clave: Educación / Formación / Escolarización / Abandono educativo / Educación social

1. Introducció

El procés de desenvolupament de la infància i l'adolescència es dona en entorns socioeducatius dins i fora del sistema educatiu, però aquest continua sent una agència de socialització fonamental per a l'adquisició de les competències necessàries per viure i conviure. Tradicionalment, aquestes competències han tingut el repte de la inserció laboral dels joves i l'afavoriment de la cohesió social. Actualment, en el context de la societat global, les transformacions socials, tecnològiques i productives estan fent que aquestes funcions s'hi sumin múltiples i noves demandes socioeducatives (March i Orte, 2014) relacionades amb la digitalització de les comunicacions i l'accés al coneixement, la incertesa i l'augment progressiu de les situacions de vulnerabilitat entre amplis sectors de la població, les migracions laborals, la precarietat del mercat laboral i el retrocés de les polítiques de benestar. En aquest context, els objectius de desenvolupament sostenible (ODS) de l'Agenda 2030 (UNESCO, 2017) s'orienten a combatre les desigualtats i protegir els drets humans, especialment de les persones en situació de més vulnerabilitat. L'educació apareix de forma transversal com a estratègia necessària per avançar en cada un dels ODS, en relació amb accions preventives i de promoció de l'aprenentatge social i la responsabilitat col·lectiva: promoure la igualtat de gènere, i construir societats pacífiques, justes i inclusives. A part, l'educació té el seu propi objectiu específic (ODS 4), en què es proposa «garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat, i promoure oportunitats

d'aprenentatge durant tota la vida per a tothom». Amb un enfocament inclusiu, la transformació de les escoles en institucions igualitàries (Lynch i Baker, 2005) implica abordar el repte de la igualtat de condicions (més enllà de la igualtat d'oportunitats) per aprendre i per assolir el desenvolupament integral dels infants i joves, amb independència dels seus assoliments i qualificacions escolars (Dubet, 2015).

La universalització de l'accés a l'educació és una fita que en les societats del benestar es va fer efectiva en l'etapa de l'industrialisme, coincidint amb un període de plena ocupació i de mobilitat social. En aquells moments, les expectatives dels sistemes educatius eren altes i es fonamentaven en principis com la meritocràcia i la igualtat d'oportunitats, amb la convenció que la inversió educativa era garantia de desenvolupament social i, per a cada individu, actuava com a mecanisme d'ascens social. A partir dels anys setanta del segle passat, es va posar en qüestió la neutralitat d'aquests principis a través d'investigacions sociològiques com les de Bourdieu i Passeron (1977) o Coleman (1988), que alertaven del risc de la reproducció de les desigualtats i de la influència de la procedència de l'alumnat i el capital familiar en les trajectòries educatives. Avui dia, aquest risc continua vigent. Hi ha estudis que mostren com el principi de la igualtat d'oportunitats esdevé un mecanisme que perpetua les desigualtats escolars i que criden l'atenció sobre el paper que exerceix la família en les eleccions dels estudiants (Dubet, 2015).

Així doncs, la recerca sociològica continua interessada per saber fins a quin punt l'educació és un dret per

a tothom o és un privilegi. Des de la perspectiva de l'oportunitat, la recerca educativa permet considerar els reptes que planteja la societat contemporània i reflexionar sobre el paper estratègic de l'educació com a motor d'innovació i de canvi social efectiu. Complementàriament, i des d'una mirada més crítica, les investigacions ajuden a identificar les barreres que impedeixen fer efectiu el potencial transformador que té l'educació. I sembla que les desigualtats educatives continuen associades al nivell socioeconòmic i al context familiar (OCDE, 2023), fet que reforça la importància dels factors socials en les trajectòries juvenils.

El risc a l'exclusió social i la polarització social és una realitat social que també es fa palesa a les Balears (Ubrich i Fuentes, 2025): una part de la societat avança amb estabilitat i oportunitats, i una altra es queda al marge, immersa en la precarietat i l'exclusió que es transmeten de generació en generació. A més, la realitat social de Balears està condicionada pel fet insular i una estructura econòmica basada en el turisme i el sector de serveis. El dinamisme d'un context econòmic i laboral complex fa de l'educació i la formació l'eix vertebrador de les trajectòries vitals i del benestar de les persones joves. Tot i el fet diferencial de les Balears, la realitat comparteix unes característiques comunes al context espanyol i europeu.

En aquest article contextualitzarem i aprofundirem l'anàlisi de les principals dades educatives que es desprenen de la primera *Enquesta a la joventut de les Illes Balears* (Mas, 2024). Entre els àmbits temàtics que s'aborden en l'informe d'aquesta enquesta, un dels capítols tracta de

l'educació i la formació de la població jove de les Illes Balears (Vives et al., 2024). L'objectiu és reflexionar vers les dinàmiques de la joventut a partir d'aquestes dades i relacionar-les amb les de l'*Informe juventud en España 2024* (Feixa, 2024). L'anàlisi documental i bibliogràfica permeten integrar la dimensió descriptiva i la reflexiva, així com enfocar les conclusions cap a propostes i línies d'intervenció que responen a les necessitats existents.

2. Les xifres de l'escolarització dels joves de les Balears

L'escolarització de la població jove a les Balears en els estudis postobligatoris és un indicador educatiu que sol presentar valors més baixos que els de la mitjana de l'Estat espanyol. Encara que l'evolució en els darrers anys indica que les taxes autonòmiques als 16 anys han experimentat un ascens (4 punts entre els cursos 2017-2018 i 2022-2023), a les altres edats les taxes han disminuït. Comparant les taxes netes d'escolarització (relació percentual entre l'alumnat i el total de població d'aquesta edat) entre els joves de 16 i 18 anys de les Balears amb les estatals, s'identifiquen valors notablement inferiors a la mitjana estatal, per tant, nivells més baixos de permanència en els ensenyaments postobligatoris i de transició cap als ensenyaments superiors. Aquesta distància s'accentua als 18 anys, amb 28,5 punts negatius de diferència segons el Ministeri d'Educació, Formació Professional i Esports (MEFPE, 2025). A més, entre els 16 i els 18 anys les taxes femenines són superiors a les masculines, la qual cosa significa

que les dones abandonen menys el sistema educatiu que els homes. Les estudiants presenten percentatges més alts que els homes als 16 anys

(+3,1) i els 17 anys (+5); una tendència que es reverteix als 18 anys amb un valor percentual inferior al dels homes (-1,1) (taula 1).

Taula 1. Evolució de les taxes netes d'escolarització entre els 16 i els 18 anys per sexe (%)

	16 anys		17 anys		18 anys	
	2017-2018	2022-2023	2017-2018	2022-2023	2017-2018	2022-2023
Total						
Estat	95,7	95,4	90,2	90,4	80,0	80,6
Illes Balears	87,4	91,4	84,3	82,3	56,5	52,1
Homes						
Estat	94,8	95,0	88,4	88,8	77,8	78,0
Illes Balears	85,1	89,9	81,4	79,9	58,3	52,6
Dones						
Estat	96,5	95,8	92,1	92,1	82,3	83,4
Illes Balears	89,8	93,0	87,5	84,9	54,5	51,5

Pel que fa a l'educació secundària postobligatòria, a partir dels 18 anys, la taxa és del 52,1 %, mentre que la taxa estatal és del 80,6 %. A l'educació superior és del 19,5 % (46,1 % estatal): 13,1 en ensenyament universitari (grau, màster oficial i doctorat) i 6,4 % en el no universitari (cicles formatius de grau superior d'FP i d'arts plàstiques i disseny, i ensenyaments esportius i artístics de grau superior).

L'anàlisi de les taxes entre els 16 i els 24 anys permet observar com en els estudis de secundària postobligatòria, a partir dels 16 anys, les taxes autonòmiques comencen a distanciar-se notablement de les mitjanes estatals: als 16 anys, 91,4 % (95,4 estatal), i als 17 anys, 82,3 % (90,4 estatal) (taula 2).

Les Balears tenen una de les taxes mitjanes més baixes en educació superior de l'Estat espanyol, i aques-

tes disminueixen a mesura que augmenta l'edat. El valor màxim d'aquest nivell es dona als 19 anys (24,4 % autonòmic, 54,8 % estatal), i entre els 21 anys i els 24 anys passen d'un 15,5 % (37,9 % estatal) a un 6,6 % (18,6 % estatal) en els estudis universitaris i d'un 6,9 % (12,2 % estatal) a un 2,3 % (5,0 % estatal) en els estudis no universitaris.

En educació de persones adultes (considerant els ensenyaments inicials i educació secundària per persones adultes), les Balears tenen les taxes mitjanes més elevades d'escolarització entre els 16 i els 24 anys, juntament amb comunitats com Ceuta, Castella-la Manxa, Melilla i Extremadura.

Aquesta evolució de les taxes informa sobre les continuïtats i les ruptures que es donen en una etapa de trànsit entre els ensenyaments obligatoris i postobligatoris. Per analitzar les dis-

continuitats en les trajectòries, es pot fer una lectura de les oscil·lacions del percentatge de la població jove de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no segueix cap tipus d'educació o formació (indicador de l'abandona-

ment primerenc). Si bé a les Balears es va produir un descens dels valors entre 2019 i 2021, que varen davallar del 24,16 % al 15,37 %, des de 2022 s'ha donat un augment progressiu, passant del 17,3 % al 20,1 % de 2024 (13 % estatal) (INE, 2025).

Taula 2. Taxes netes d'escolarització per edat i etapa educativa. Curs 2022-2023 (%)

	EDUCACIÓ SECUNDÀRIA POSTOBLIGATÒRIA		EDUCACIÓ SUPERIOR NO UNIVERSITÀRIA		EDUCACIÓ UNIVERSITÀRIA		EDUCACIÓ DE PERSONES ADULTES	
	Estatat	Illes Balears	Estatat	Illes Balears	Estatat	Illes Balears	Estatat	Illes Balears
16 anys	95,4	91,4	-	-	-	-	0,2	0,3
17 anys	90,4	82,3	0,2	0	-	-	0,6	1,9
18 anys	80,6	52,1	12,1	6,4	34,2	13,1	2,5	3,4
19 anys	-	-	18,7	10,7	36,1	13,7	1,8	2,4
20 anys	-	-	16	9,5	37,4	14,4	1,4	1,6
21 anys	-	-	12,2	6,9	37,9	15,1	1,1	1,4
22 anys	-	-	8,9	4,7	31,3	11,9	0,9	1,2
23 anys	-	-	6,6	3,3	25,2	9	0,7	1
24 anys	-	-	5	2,3	18,6	6,6	0,6	0,8

Font: Elaboració pròpia a partir del sistema estatal d'indicadors de l'educació 2025 (MEFPE, 2025a).

3. Els joves que estudien, els que no estudien i els motius de no continuar estudiant

D'acord amb la primera *Enquesta a la joventut de les Illes Balears* (Mas, 2024), un 44,4 % dels joves enquestats d'entre 15 i 34 anys afirma que estudia. La proporció més alta correspon als residents a Palma (48,1 %), i la més baixa, als de les Pitiüses (un 38,6 % a Eivissa i un 36,7 % a Formentera). En el grup d'entre 15 i 19 anys hi ha un 85,5 % que estudia; en el de 20 a 24 anys ho fa un 58,8 %; els percentatges

se situen a la franja del 25 % en el grup de 25 a 29 anys, mentre que en el grup dels majors de 30 confirmen que estudien un de cada cinc (20,5 %). En tots els grups d'edat les dones estudien més que els homes. Mentre que en el primer grup d'edat (15-19) els percentatges d'homes (85,2 %) i de dones (85,8 %) que estudien són similars, en el grup d'entre 30 i 34 anys les dones que estudien són un 26,1 %, i els homes, un 14,8 %. La titularitat del centre on s'han cursat estudis és diversa a cada un dels territoris de les Illes. Els resultats de l'en-

questa indiquen una major presència de l'escolarització en centres públics per a l'obtenció d'estudis secundaris de primera etapa i similars (76,1 %) i en centres concertats per a l'obtenció dels estudis primaris (25,6 % del total, i especialment a Palma, 35,8 %).

Seguint amb les dades de l'enquesta (Vives et al., 2024), un 46,3 % del total de la mostra afirma que no estudia. Els motius que apunten són diversos. Alguns estan relacionats amb la pròpia trajectòria escolar (poc interès, falta de motivació pels estudis, dificultats d'aprenentatge, baix rendiment o expectatives) i d'altres amb la salut, les dificultats econòmiques, les responsabilitats familiars o les oportunitats laborals. Malgrat la diversitat d'opcions, destaca el motiu de cercar feina per necessitat econòmica: aquest és el primer motiu del total dels joves de les Balears enquestats que no estudien (28,5 %), motiu que és més freqüent entre els joves 20 a 24 anys (28,3 %) i de 30 a 34 anys (33,2 %). També és el segon motiu en el grup de 25 a 29 anys (23,8 %) i entre els més joves (20,2 %). Entre els més joves (grup de 15 a 19 anys), el motiu més freqüent és que no els agrada estudiar (25,2 %), una raó que en el conjunt de la mostra no supera el 4 %. A mesura que s'incrementa l'edat, els motius econòmics (cercar feina per necessitat econòmica) i de responsabilitat familiar són més freqüents (taula 3).

En funció d'aquests resultats podem fer una comparació amb l'estudi estatal. Les dades de l'*Informe juventud en España 2024* (IJE2024) sobre els motius per abandonar els estudis destaquen la preferència per treballar, els motius econòmics (per necessitats pròpies o de la seva família, 17,8 %) i la

percepció de que no tenen facilitat per als estudis. Concretament, en el grup dels més joves (menys de 17 anys), el motiu principal, per sobre l'econòmic/laboral i en comparació amb altres grups d'edat, és la impressió que tenen de no valer per als estudis. Encertadament, Feixa (2024) apunta que la percepció de no valer per als estudis podria indicar que el sistema transmet aquesta impressió a una part significativa de l'alumnat i no aconsegueix enfortir l'autoestima i la motivació necessària per continuar els estudis. Aquesta tendència segueix les que es varen descriure en els informes anteriors.

L'anàlisi entre homes i dones joves mostra una tendència similar que a l'estudi estatal IJE 2024 (Feixa et al., 2024). El motiu laboral és més freqüent entre els homes i el familiar ho és entre les dones. L'opció de cercar feina per necessitat econòmica és *més freqüent entre els homes joves* (29,6 %) que entre les dones (27,3 %), a l'igual que l'opció d'una oportunitat laboral és *més freqüent entre els homes* (un 18,3 %) que entre les dones (15,6 % de les dones). D'altra banda, la cura dels familiars representa el 8,5 % de les respostes entre les dones i el 5,8 % entre els homes.

Una particularitat de l'estudi autonòmic és la diferència de posicionament d'ells i elles com a estudiants pel que fa a l'afecció als estudis, la motivació i els resultats. Un 6,1 % dels homes afirma que no els agrada estudiar (un 1,5 % de les dones); un 13,6 % afirma que té poca motivació (9 % de les dones) i un 4,5 % té mals resultats (un 3,6 % de les dones). Al mateix temps, l'opció de tenir dificultat d'aprenentatge és més freqüent entre les dones (2,4 %) que entre els homes (1,7 %).

Taula 3. Motius de no estudiar per grups d'edat (%)

	De 15 a 19 anys	De 20 a 24 anys	De 25 a 29 anys	De 30 a 34 anys	Total
Cerc feina per necessitat econòmica	20,2	28,3	23,8	33,2	28,5
Tenc el nivell que desitj	1,0	19,6	27,4	21,9	22,6
Manca de motivació	18,2	18,4	14,3	6,1	11,4
Mal resultat o males notes	6,8	0,0	4,4	4,9	4,1
Bona oportunitat laboral	16,5	21,8	20,5	12,7	17,0
Dificultat d'aprenentatge	2,9	3,1	2,4	1,3	2,0
Responsabilitat familiar	2,5	6,5	4,8	9,5	7,1
No puc pagar els estudis	3,0	10,3	9,6	11,3	10,2
Malaltia o impediment físic	6,5	0,0	1,5	3,5	2,4
Estudiar no m'agrada	25,2	3,0	2,8	3,1	4,0
D'altres	24,2	15,8	11,5	7,9	11,1

Font: Enquesta a la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE).

L'anàlisi territorial mostra una tendència similar a Mallorca i a Eivissa, on el motiu principal per no estudiar és cercar feina per necessitats econòmiques: un 29,9 % de la població jove de Palma, un 30,1 % dels joves de la part forana, i un 26,1 % dels joves d'Eivissa. Aquest és el segon motiu a Menorca (20,3 %) i a Formentera (19 %). El primer motiu tant en el cas de Menorca (27 %) com Formentera (37 %) de la decisió de no estudiar és que ja es té el nivell desitjat, que és el segon motiu en el cas de Mallorca i d'Eivissa.

Un resultat que cal destacar de l'estudi és la constatació de l'associació dels motius de no estudiar amb el lloc de naixement i el nivell d'estudis dels progenitors. Les dades de l'enquesta mostren diferències en els motius segons si els progenitors han nascut a les Illes Balears o fora. En el cas que els dos progenitors hagin nascut a les Balears, les opcions més freqüents són les següents: tenir el nivell que es de-

sitja (28 %), bona oportunitat laboral (21,7 %) i manca de motivació (20,3 %).

En el cas que els dos progenitors siguin estrangers, en el 42,7 % dels casos s'afirma que s'ha deixat d'estudiar per necessitat econòmica (28,5 % del total), un 14,5 % per no poder pagar els estudis (10,2 % en el total de la mostra) i un 10,3 % per responsabilitats familiars (7,1 % total de la mostra).

L'anàlisi de la relació del nivell d'estudis dels progenitors amb el motiu de no estar estudiant també mostra resultats destacables. Més de la meitat dels enquestats han deixat d'estudiar perquè tenen el nivell que desitgen en els casos en què els seus progenitors tenen estudis universitaris (54,8 %) o almenys en té un d'ells (55,4 %). Un 33,4 % ha deixat d'estudiar per necessitat econòmica si els seus progenitors –almenys un– tenen estudis secundaris. S'identifica una relació significativa dels motius de no estudiar en funció del nivell d'estudis

dels progenitors en els casos en què el motiu és el mal resultat o les males notes (en tots dos progenitors) i quan el motiu és la manca de motivació o d'interès (relacionat amb el nivell d'estudis d'un dels progenitors).

Taula 4. Motius principals de no estudiar per lloc de naixement dels progenitors (%)

	Tots dos de les Balears	Almenys un de les Balears	Tots de la resta de l'Estat	Tots dos estrangers	Altres combinacions ¹	Total
Per necessitat econòmica	19,7	16,5	23,5	42,7	29,7	28,5
Tenc el nivell que desitj	28,0	32,2	29,0	13,4	11,7	22,6
Bona oportunitat laboral	21,7	22,0	22,2	11,0	4,7	17,0
Manca de motivació	20,3	9,8	11,0	6,5	3,1	11,4
No puc pagar estudis	5,8	6,8	10,7	14,5	11,2	10,2
Responsabilitats familiars	4,7	5,8	2,1	10,3	16,9	7,1

¹ Inclou totes les respostes que no estan previstes, com NS/NC, un és de la resta de l'Estat i l'altre estranger, només tenen un progenitor, etc.

Font: Enquesta a la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE).

En conjunt, al marge dels motius expressats en les seves respostes, són destacables les xifres de joves entre 15 i 24 anys que no han completat o continuat l'educació secundària superior –és a dir, batxillerat o formació professional de grau mitjà– i no està cursant estudis en l'actualitat. Les causes d'aquest fenomen són múltiples (personals, relacionals, institucionals i/o estructurals) (Cladera, 2022), però sol apuntar-se la forta oferta d'ocupació no qualificada en sectors com l'hoteleria i la restauració, que facilita l'accés ràpid al mercat laboral i actua com a factor de risc per a la continuïtat d'estudis (Martín-González, et al., 2024). Es tracta de factors d'atracció fonamentalment laboral que inciten els joves a abandonar els estudis (Puig, 2015). Des d'aquesta perspectiva, l'accés al mercat laboral seria un

dels factors que explicaria l'elevada taxa d'abandonament escolar prematur entre els joves, i es preveu que continuï si es mantenen les ofertes de llocs de feina amb baixos requisits formatius (Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu, 2018); una idea reforçada per Pérez i Rahona (2018), que afirmaren que en territoris amb forta demanda de treball poc qualificat és més probable trobar taxes altes d'abandonament escolar.

En aquest sentit, el paper dels centres educatius i de la comunitat educativa és clau per promoure que els joves no abandonin els estudis i valorin la importància de continuar el camí formatiu, amb nous reptes, per assolir un lloc de feina ajustat tant a les seves motivacions personals i acadèmiques com a les demandes del mercat laboral.

4. El nivell educatiu de les Illes Balears

Tot i que els informes institucionals situen les Balears dins el conjunt de comunitats autònomes amb els valors més baixos de titulats en educació superior, sembla que avançam d'acord amb la recomanació de la Unió Europea d'assolir, almenys, un 45 % de joves de 25 a 34 anys amb nivell d'ensenyament superior (Consell de la Unió Europea, 2021). Aquest avanç es pot veure si es compara el percentatge de joves de 25 a 34 anys amb estudis superiors, que és del 44,2 %, amb el percentatge corresponent a la població adulta general, de 25 a 64 anys, que és del 34,6 %. A més, es redueix el percentatge de la població amb nivells educatius més baixos (MEFP, 2025a).

Les dades sobre el nivell d'estudis dels joves recollides amb l'enquesta (Vives *et al.*, 2024) confirmen aquesta tendència ascendent. La comparació dels grups d'edat mostra com entre els més joves augmenta el percentatge de titulacions de nivell superior i minva el de nivell inferior. En el grup de 25 a 29 anys, els joves amb els nivells educatius més baixos (fins a estudis secundaris de primera etapa) representen el 32,3 %, i en el grup de 30 a 34 anys aquest percentatge és del 42,3 %. Al mateix temps, la proporció del jovent de 25 a 29 anys amb nivell d'estudis universitaris (29,6 %) és superior a la del grup de 30 a 34 anys (24,5 %).

Per sexes, un 23,2 % del total de les dones joves té estudis universitaris, davant un 15,2 % del total dels homes joves. En canvi, en els nivells inferiors (fins a la primera etapa de l'ensenyament secundari) hi ha més homes: ells

són un 45,5 %, mentre que les dones són el 35,4 %. Quant a la distribució per sexes dels qui no han acabat els estudis o tenen estudis primaris, un 58,1 % són homes, i un 41,9 %, dones; en canvi, en els estudis d'ensenyament universitari el 53,6 % són dones, i el 46,4 %, homes.

Les dades sobre el nivell educatiu de segona etapa d'educació secundària, tant a les Balears (24,2 %) com al conjunt de l'Estat (23 %), són inferiors a les de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) (40 %) i de la UE-25 (46 %) (MEFPE, 2025b). Tot i que l'FP ha guanyat presència en els darrers anys (Garí i Vives, 2023), encara hi ha una infrarepresentació d'aquesta modalitat educativa en comparació amb altres comunitats, fet que redueix les opcions d'accés a estudis postobligatoris per part dels joves que no opten per la via universitària. En aquesta línia, és interessant valorar l'augment de l'oferta formativa en FP per l'alta demanda que s'ha produït durant els darrers anys, amb l'objectiu de convidar els joves a plantejar-se altres sortides acadèmiques que els permetin assolir el nivell desitjat (Gamboa-Navarro *et al.*, 2021). A més, aquests canvis estan en consonància amb la línia europea de dotar els sistemes d'FP europeus de valor estratègic per a l'ocupació juvenil (CEDEFOP, 2020) i de la necessitat de modernitzar els itineraris professionals per millorar-ne l'atractiu i la qualitat (Comissió Europea, 2020).

La menor presència d'estudiants universitaris respecte a altres comunitats autònomes és un fet atribuït tant a l'atractiu del mercat laboral com a la menor oferta d'estudis especialitzats a

les Balears, la qual cosa obliga molts joves a desplaçar-se a la Península si volen cursar determinades titulacions. Aquest factor incrementa els costos associats a la formació i pot constituir una barrera per a les famílies amb menys recursos econòmics.

Pel que fa al nivell d'estudis dels progenitors, aquest pot ser un condicionant respecte a la continuació d'estudis del jovent; patró que ja incorporaven en les seves tesis Bourdieu i Passeron als anys setanta sobre la transmissió intergeneracional del capital cultural. Les dades de l'enquesta (Vives, 2024) indiquen una certa correspondència entre el nivell d'estudis assolit pels progenitors i el nivell d'estudis del jovent enquestat. Així, un 58,5 % dels joves enquestats amb estudis universitaris tenen un dels progenitors (el que es considera com a progenitor 1) amb aquest nivell d'estudis. El nivell d'estudis del progenitor 2 es correlaciona amb els estudis universitaris dels enquestats quan aquest té estudis de secundària de segona etapa (30,7 %) i universitaris (26,5 %).

Per tant, el percentatge de joves amb estudis universitaris és més elevat en el cas que tinguin progenitors (un o tots dos) nascuts a les Balears, un 28,4 % i un 28,5 %. Aquest fet pot estar relacionat, d'una banda, amb la influència del nivell educatiu i el capital cultural familiar, ja que la transmissió d'expectatives formatives i un major grau de suport acadèmic poden ser determinants en aquest sentit; d'altra banda, l'origen dels progenitors i el context cultural poden generar en ocasions barreres d'integració i capital social, ja que disposen d'una manca d'informació sobre les opcions

formatives en l'àmbit autonòmic, la qual cosa limita el coneixement dels fills i les filles (Lubián, 2021).

Tot i que en els darrers vint anys s'observa una disminució de la tendència a l'abandonament educatiu a Espanya (MEFPE, 2024), tant per nacionalitat espanyola com estrangera, les xifres de l'abandonament són més elevades entre la població estrangera. Blaskó (2022) afirma que les desigualtats educatives a Europa s'han agreujat en els darrers anys, especialment en el cas dels joves vulnerables. La influència de les característiques socio-demogràfiques, de l'estatus socioeconòmic i cultural i de l'origen ètnic o migratori dels estudiants (Fernández Enguita *et al.*, 2010; Tarabini, 2017) també la confirma l'informe de l'OCDE (2023), que apunta que les bretxes d'origen migratori i socioeconòmic es mantenen com a determinants de l'èxit educatiu.

5. Les motivacions de la mobilitat del jovent

L'indicador de mobilitat dels joves estudiants aporta informació sobre les oportunitats formatives i l'accés a aquestes. D'acord amb les dades de l'enquesta, els motius de la mobilitat són diversos: cursar estudis acadèmics reglats en una altra comunitat de l'Estat (16,4 %), anar a un altre país europeu per perfeccionar un idioma estranger (11 %), anar a un altre país europeu amb vinculació a programes d'Erasmus+ o del Cos Europeu de Solidaritat (5 %).

La més alta freqüència de mobilitat considerant tots els motius es dona entre els 20 i els 29 anys. Per territoris, el desplaçament a una altra comunitat

autònoma per fer estudis reglats és més freqüent entre els joves residents a Menorca (28,8 %), a Eivissa (29,1 %) o a Formentera (25,6 %) que entre els residents a Mallorca (el 12,7 % dels qui resideixen a Palma, i un 13 %, a la part forana). Les dones són les que més es traslladen per fer estudis reglats a una altra comunitat autònoma (el 17,9 %, davant un 14,9 % dels homes) o a un país no europeu (el 3,5 %, davant un 1,4 % d'homes). També són elles les que participen més en programes Erasmus+ o del Cos Europeu de Solidaritat, especialment en un país europeu (6,3 % de les dones, 3,8 % dels homes), i les que fan més mobilitats per al perfeccionament d'idiomes estrangers: a un país europeu (el 13 % de les dones i el 9 % dels homes) o a un país fora d'Europa (el 6 % de les dones i el 4,2 % dels homes).

Cursar (iniciar o continuar) estudis reglats és el motiu pel qual s'ha desplaçat a una altra comunitat de l'Estat espanyol el 16,4 % dels joves. Els joves de Menorca, Eivissa i Formentera són els que més s'ha desplaçat tant a una altra illa com a un altre país, tenint en compte que tal volta per fer els estudis desitjats, o bé per aprendre un nou idioma, era més òptim fer un canvi de territori. Els joves mallorquins són els que menys s'han desplaçat, probablement perquè a l'illa de Mallorca han tingut l'oportunitat de continuar els estudis. Per grup d'edat, els joves entre 20 i 24 anys són els que més es desplacen per aquest motiu, un 22,2 %.

Els joves que més han participat en iniciatives europees (Erasmus+ o Cos Europeu de Solidaritat) són residents a Palma, concretament un 8 % (Vives et al., 2024). Segons els resul-

tats de la VI edició de l'Observatori de Cofinançament de Beques Erasmus+, en comparació amb altres comunitats autònomes, les Balears és una de les comunitats que requereix millorar més els recursos econòmics i els ajuts adreçats als i les estudiants (Rojano et al., 2025). A més, el dèficit en recursos se suma a una tendència a la Unió Europea: els estudiants en situació de vulnerabilitat en l'educació superior estan significativament infrarepresentats en els programes d'estudis a l'estranger. El mateix procés de selecció i l'organització dels cursos de grau influeixen en la bretxa socioeconòmica a l'hora de participar en programes d'estudis a l'estranger (Granato i Schnepf, 2024). A l'*Anuari de la joventut 2024*, es poden consultar aquests dos programes europeus. Es tracta d'iniciatives de caràcter solidari i participatiu que permeten als joves millorar la qualitat de la seva feina i els estudis (Salom, 2024). L'informe anual dels programes Erasmus+ (Comissió Europea, 2023) indica que hi ha diferències territorials substancials en la participació dels joves europeus, per aquest motiu, ja des d'anys anteriors, l'Estratègia d'Inclusió i Diversitat del programa Erasmus+ destaca la necessitat de reduir barreres de participació dels joves, especialment en el cas dels que tenen manco oportunitats (Comissió Europea, 2021).

6. Discussió i conclusions

La població juvenil de les Balears presenta nivells formatius inferiors a la mitjana estatal. Així i tot, l'*Enquesta a la joventut de les Illes Balears* (Mas, 2024) confirma una tendència de millora i una disminució del nivell

d'abandonament dels estudis. Des de la perspectiva de l'oportunitat, l'educació es mostra com a factor determinant de les trajectòries sociolaborals. El nivell educatiu continua sent un indicador de la posició social de la població jove, i en el capítol d'ocupació de l'enquesta (Ribas, 2024) es confirma la relació entre el nivell educatiu i l'accés al mercat laboral: la proporció d'ocupats puja a mesura que augmenta el nivell d'estudis assolit; com més nivell d'estudis, més nivell de qualificació de les ocupacions (l'atur segueix la tendència inversa).

Malgrat que el nivell d'estudis amplia les oportunitats del jovent, l'enquesta també constata com les desigualtats educatives continuen associades al context familiar. L'anàlisi de les dades mostra la influència sociofamiliar en les trajectòries educatives dels joves. El nivell d'estudis superiors s'associa a les persones joves que tenen progenitors amb aquest nivell d'estudis. A més, el motiu de no estudiar per cercar feina per necessitat econòmica és més freqüent en els homes joves que en les dones, i quan un dels progenitors no ha acabat els estudis primaris o tots dos tenen estudis primaris o secundaris. Quan els progenitors tenen estudis de formació professional o universitaris, el motiu principal de deixar d'estudiar és tenir el nivell d'estudis volgut.

Revisant altres capítols de la primera *Enquesta a la joventut de les Illes Balears* (Mas, 2024), la variable educativa a més apareix com a factor condicionant de les diferències entre els joves, també d'acord amb el nivell d'estudis dels progenitors. La presència del català, la participació en activitats culturals i, fins i tot, la salut de

les persones joves es relaciona amb les famílies amb un nivell d'estudis més alt. Les dades apunten que els joves fills de progenitors amb estudis superiors són més actius en la majoria de les activitats per les quals se'ls va demanar.

Davant la influència del capital familiar en les trajectòries educatives, resulta d'interès considerar altres factors que també hi participen i poden contrarestar aquesta influència. De fet, els capítols de l'enquesta sobre cohesió social (Abril, 2024) apunten la rellevància de les accions socioeducatives dins i fora de l'escola, connectant els aprenentatges amb les famílies, els àmbits de lleure i l'entorn comunitari. El context educatiu i comunitari, a través del treball en xarxa de les agències del territori (educatives, de temps lliure, esportives, de salut) pot generar capital social i influir en el rendiment educatiu, la salut, el desenvolupament i el benestar de les persones joves. En aquest sentit, l'enfortiment comunitari i les xarxes de suport es converteixen en estratègies fonamentals de prevenció i cohesió social (Flores Martos, 2025).

La mirada sistèmica de Díaz-Gibson et al. (2017) de les variables que incideixen en l'èxit escolar (individual, familiar, escolar i comunitària) remarca la influència de la dimensió comunitària, la «riquesa educativa de l'entorn», un factor que influeix en l'èxit i la qualitat educativa, l'accés a l'oportunitat i el valor educatiu de les relacions que s'estableixen.

Encara que la institució educativa continua sent l'espai educatiu per excel·lència, aquesta té una dimensió educativa que va més enllà del que significa l'escolarització (March i Orte,

2014), ja que té el poder de fer arribar a la població infantil i juvenil no només uns aprenentatges acadèmics, sinó també oportunitats per relacionar-se, aprendre i créixer, lligams amb la comunitat i capacitats vinculants per a la seva vida, com ara la presa de decisions, la participació i la convivència intercultural. Amb aquesta finalitat, l'educació social pot facilitar els processos educatius a les escoles, així com l'articulació de les relacions entre aquestes i les comunitats locals en les quals s'integra (Marí Ytarte *et al.*, 2024). Amb el potencial transformador de la pedagogia social, la intervenció socioeducativa i comunitària contribueix a generar capital social, enfortir els vincles socials i reconstruir un sentit de comunitat orientat cap al bé comú i el benestar com a projecte col·lectiu (Caride, 2023).

Des del punt de vista de les polítiques educatives, una de les prioritats de la Unió Europea (Consell de la Unió Europea, 2021) és augmentar la qualitat, l'equitat, la inclusió i l'èxit de tothom en l'àmbit de l'educació i la formació. Amb aquesta finalitat, es fa necessari articular aquestes polítiques amb les necessitats de la comunitat mitjançant models de governança escolar arrelats al territori, i xarxes de corresponsabilitat socioeducativa que facilitin l'acció conjunta entre les administracions, els centres educatius, les administracions i els diferents agents de la comunitat (Civis *et al.*, 2017). Aquest és el model de les zones educatives (Verger, 2025): espais intermedis que ajuden a assumir de forma col·lectiva la responsabilitat sobre els contextos, els processos i els resultats educatius, considerant l'aprenentatge, l'acompanyament i el ben-

estar educatiu de l'alumnat. Aquest model es basa en el treball en xarxa i s'orienta a la creació de vincles sòlids i de suport mutu entre els centres educatius i les comunitats, a la construcció de xarxes escolars amb fites comunes, i a la generació de confiança mútua sobre la base d'estructures institucionals estables i sostenibles.

L'educació és un àmbit prioritari de les polítiques de joventut i, en el seu sentit més ampli, ocupa el centre de les accions destinades a la millora del benestar de les persones joves, dins i fora de la institució escolar. L'educació continua sent la clau per a la inclusió i l'equitat social. Davant les noves demandes de la societat global, la institució educativa permet prevenir problemàtiques de convivència, salut i benestar. La vinculació escolar és un factor protector davant l'exclusió educativa. El fet de garantir un accés equitatiu a les oportunitats continua sent un repte i el mitjà per assolir una societat més justa, solidària i cohesionada. Atenent el principi d'universalitat, la Llei de polítiques de joventut de les Illes Balears (2022) apunta la necessitat d'incorporar la perspectiva d'equitat per garantir la igualtat d'oportunitats i combatre les desigualtats socials, estructurals i conjunturals, mitjançant la promoció d'accions orientades a l'aprenentatge d'habilitats per a la vida, també fora de l'escola, com a instrument fonamental per a la inclusió social.

Referències bibliogràfiques

- ABRIL, D. (2024). Cohesió social. L'ascensor social ha deixat de funcionar. Dins A. Mas (Ed.) *Primera*

- enquesta a la joventut de les Illes Balears* (p. 181-205). Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) de la Conselleria de Famílies i Afers Socials, Govern de les Illes Balears. <https://www.caib.es/pidip2front/files/anexes/2025/1/22/3098680.pdf>
- BLASKÓ, Z. (2022). Learning losses and educational inequalities in Europe. *European Journal of Education*, 57(3), 315-334. <https://doi.org/10.1111/ejed.12492>
 - BOURDIEU, P., I PASSERON, J. (1979). *La reproducción. Elementos para una teoría del sistema de enseñanza*. Barcelona: Editorial Laia.
 - CARIDE GÓMEZ, J. A. (2023). La pedagogía social en las comunidades: realidades y desafíos de la educación como un bien común. *Saber & Educar*, 32(2). <https://doi.org/10.25767/se.v32i2.33866CE-DEFOP>. (2020). *Vocational education and training in Europe*. Publications Office of the European Union.
 - CIVÍS, M., LONGÁS, E., LONGÁS, J., I RIERA, J. (2007) Educació, territori i desenvolupament comunitari. Pràctiques emergents. *Educació social: Revista d'Intervenció Socio-educativa*, 36, 13-25. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6883873>
 - CLADERA, J. (2022). Principals factors de risc d'abandonament escolar prematur. El capital cultural i la desigualtat educativa. *Anuari de la joventut de les Illes Balears 2022*. <https://bit.ly/48n7NSr>
 - COMISSIÓ EUROPEA. (2020). *Council Recommendation on vocational education and training for sustainable competitiveness, social fairness and resilience*. Publications Office.
 - COMISSIÓ EUROPEA. (2021). *Erasmus+ Inclusion and Diversity Strategy*. Publications Office.
 - COMISSIÓ EUROPEA. (2023). *Erasmus+ Annual Report*. Publications Office.
 - CONSELL DE LA UNIÓ EUROPEA (2021). Resolución del Consejo relativa a un marco estratégico para la cooperación europea en el ámbito de la educación y la formación con miras al Espacio Europeo de Educación y más allá (2021-2030). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=cele-x:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=cele-x:32021G0226(01))
 - DUBET, F. (2005). *La escuela de las oportunidades. ¿Qué es una escuela justa?* Barcelona: Gedisa.
 - EDUCATION AND TRAINING MONITOR. (2022). Comissió Europea. <https://education.ec.europa.eu/education-and-training-monitor>
 - FEIXA, C. (Dir.) (2024). *Informe juventud en España 2024. Entre la emergencia y la resiliencia*. Instituto de la Juventud. https://www.injuve.es/sites/default/files/EJ190/01_INFORME-JUVEN-TUD-2024_VOLUMEN-I.pdf
 - FERNÁNDEZ ENGUITA, M., MENA, L., I RIVIERE, J. (2010). *Fracaso y aban-*

- dono escolar en España*. La Caixa (Col. Estudios Sociales, 29).
- FLORES MARTOS, R. (Coord.) (2025). *IX Informe sobre exclusión y desarrollo social en España*. Cáritas Española; Fundación FOESSA. https://www.foessa.es/main-files/uploads/sites/16/2025/11/Madrid_Informe-sobre-exclusion-y-desarrollo-social_2025_web.pdf
 - GAMBOA-NAVARRO, J. P., I MO-SO-DÍEZ, M. (2021). *Observatory on Vocational Education and Training in Spain: VET as key to development and sustainability*. <https://www.observatoriofp.com/downloads/2021/resumen-ejecutivo-en.pdf>
 - GARÍ, R., I VIVES, M. (2023). Una mirada als principals indicadors del sistema educatiu de les Illes Balears al llarg de vint anys. Dins J. Amer (Dir.). *Anuari de l'educació de les Illes Balears 2023* (p. 28-45). Conselleria d'Educació i Universitats; Caixa Colònia; Universitat de les Illes Balears.
 - GRANATO, S., I SCHNEPF, S. V. (2024). Why are lower socioeconomic background students underrepresented in Erasmus? A focus on the selection into mobility and degree course organization. *Studies in Higher Education*, 50(3), 638-652. <https://doi.org/10.1080/03075079.2024.2349963>
 - INE. (2025). Indicadores de calidad de vida. Educación. Competencias y habilidades. Indicadores de calidad de vida. Educación. Competencias y habilidades. Abandono temprano de la educación-formación en la población de 18 a 24 años. <https://www.ine.es/dynt3/inebase/index.htm?padre=11249&capsel=11253>
 - INSTITUT D'AVALUACIÓ I QUALITAT DEL SISTEMA EDUCATIU (IAQSE). (2018). *Documents d'avaluació 12: L'abandonament escolar prematur a les Illes Balears*. Conselleria d'Educació.
 - Llei 5/2022, de 8 de juliol, de polítiques de joventut de les Illes Balears. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 91, de 14 de juliol de 2022. <https://www.caib.es/eboibfront/pdf/ca/2022/91/1115543>
 - LUBIÁN, C. (2021). Family and institutional narratives on barriers accessing schools in migrant families: A case study in Spain. *Education Policy Analysis Archives*, 29, 73. <https://doi.org/10.14507/epaa.29.5777>
 - LYNCH, K. I BAKER, J. (2005). Equality in education. An equality of condition perspective. *Theory and Research in Education*, 3(2), p. 131-164.
 - MARCH, M. X., ORTE, C. (2014). *La pedagogía social y la escuela: los retos socioeducativos de la institución escolar en el siglo XXI*. Octaedro.
 - MARÍ YTARTE, R., BARRANCO BARROSO, R., I MORALES CALVO, S. (2024). Participación educativa en la adolescencia: una mirada social. *Pedagogía Social Revista Interuniversitaria*

- ria, (44), 9-11.
https://doi.org/10.7179/PSRI_2024.44.00
- MARTÍN-GONZÁLEZ, M., GONZÁLEZ-BETANCOR, S. M., & PÉREZ-ESPARRELLS, C. (2024). Early school leaving in Spain: a longitudinal analysis by gender. *Longitudinal and Life Course Studies*, 15(3), 322-347. <https://doi.org/10.1332/17579597Y2024D000000023>
 - MAS, A. (Coord.) (2024). *Primera encuesta a la juventud de les Illes Balears*. Institut Balear de la Joventut de la Conselleria de Famílies i Afers Socials. Govern de les Illes Balears. <https://www.caib.es/pidip2front/files/annexes/2025/1/22/3098680.pdf>
 - MINISTERI D'EDUCACIÓ, FORMACIÓ PROFESSIONAL I ESPORTS (MEFPE). (2024). Educabase. Explotación de las variables educativas de la encuesta de población activa / transición de la formación al trabajo. Abandono temprano. Abandono educativo temprano. 1.6. Abandono educativo temprano por nivel de formación, nacionalidad, sexo y periodo, [en línia], disponible a: <https://bit.ly/3KR5b5n>
 - MINISTERI D'EDUCACIÓ, FORMACIÓ PROFESSIONAL I ESPORTS (MEFPE). (2025a). *Sistema estatal de indicadores de la educación 2025*. MEFP Institut Nacional d'Avaluació Educativa, Subdirecció General d'Estadística i Estudis.
 - MINISTERI D'EDUCACIÓ, FORMACIÓ PROFESSIONAL I ESPORTS (MEFPE). (2025b). *Panorama de la educación. Indicadores de la OCDE. Informe español 2025*. MEFP Institut Nacional d'Avaluació Educativa, Subdirecció General d'Estadística i Estudis.
 - ORGANITZACIÓ PER A LA COOPERACIÓ I EL DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC (OCDE). (2023). *Education at a Glance 2023*. OECD Publishing.
 - PÉREZ, E., I RAHONA López, M. (2018). Labour market incentives and early school leaving in Spain. *Applied Economics*, 50(17), 1954-1972.
 - PUIG, M. (2015). Abandonament escolar prematur: més *pull* que *push*. Dins Vilalta, J. M. (Dir.). *Reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2015* (capítol 7). Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
 - RIBAS, M. DEL MAR. (2025). Joventut i ocupació: accés i condicions laborals en el mercat de treball. Dins A. Mas (Ed.). *Primera encuesta a la juventud de les Illes Balears 2022* (p. 51-90). Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) de la Conselleria de Famílies i Afers Socials, Govern de les Illes Balears. <https://www.caib.es/pidip2front/files/annexes/2025/1/22/3098680.pdf>
 - ROJANO, E., CRESPO, J., PRADOS, A., RODRÍGUEZ, D., PÉREZ, A., I VAQUER, F. (2025). *VI Observatorio de Co-financiación Erasmus+*. Erasmus Student Network España (ESN España). https://drive.google.com/file/d/1ViezRHH1Y8p6hVLgKcEf_yEoJki3h0nK/view

- SALOM, E. (2024). La importància dels programes europeus Erasmus+ Joventut i Cos Europeu de Solidaritat. *Anuari de la joventut de les Illes Balears 2024*, p. 145-158. https://dpde.uib.cat/digitalAssets/778/778687_anauri-joventut-2024-web-240325.pdf
- TARABINI, A. (2017). *L'escola no és per a tu: el rol dels centres educatius en l'abandonament escolar*. Fundació Jaume Bofill.
- UBRICH, T., I FUENTES REY, P. (Coords.) (2025). Informe sobre exclusión y desarrollo social en las Islas Baleares: Resultados de la encuesta sobre integración y necesidades sociales. (Informes Territoriales). Cáritas Española; Fundación FO-ESSA.
- UNESCO. (2017). Educación para los objetivos de desarrollo sostenible. *Objetivos de aprendizaje*. <https://bit.ly/46ZHwao>
- VIVES, M., PASCUAL, B., AMER, J., I ORTE, C. (2024). Educació i formació de la població jove de les Illes Balears. Dins A. Mas (Coord.). *Primera enquesta a la joventut de les Illes Balears* (p. 29-49). Institut Balear de la Joventut de la Conselleria de Famílies i Afers Socials, Govern de les Illes Balears. <https://www.caib.es/pidip2front/files/annexes/2025/1/22/3098680.pdf>

**Joves en transició:
reptes laborals i emancipació
a les Illes Balears**

MARIA DEL MAR RIBAS MAS

Maria del Mar Ribas Mas

Llicenciada en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona (1997).

Actualment treballa com a cap de servei de l'Observatori del Treball (OTIB) del SOIB.

Ha estat professora associada del departament de Filosofia i Treball Social de la UIB (2003-2008). Col·laboradora de la *Memòria del Consell Econòmic i Social sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears*, concretament coautora del capítol de mercat de treball. Ha col·laborat en diversos estudis realitzats a les Illes sobre la realitat social i laboral, com ara *La qualitat del treball. Una proposta d'indicador* (2004) del CES o *L'Estudi sobre la Prospectiva Econòmica, Social i Mediambiental de les Societats de les Illes Balears a l'Horitzó 2030 (H2030)*, també del CES. Ha format part de l'equip de recerca i autora del capítol d'ocupació de la Primera Enquesta de la Joventut de les Illes Balears.

Resum

Aquest article analitza la situació laboral de la joventut de les Illes Balears a partir de les dades de l'Enquesta a la joventut de 2022. S'hi examinen les condicions d'accés al mercat de treball, la qualitat de l'ocupació, la relació amb l'emancipació residencial i les desigualtats per sexe, edat, nivell d'estudis i nacionalitat. Tot i la recuperació postpandèmica, persisteixen problemes estructurals com la temporalitat, la parcialitat involuntària, la sobrequalificació i la bretxa salarial. L'article també destaca les dificultats d'emancipació i la incidència de la maternitat en la inactivitat femenina. Finalment, es recullen les propostes dels joves per millorar les seves oportunitats laborals, com ara ajudes a la contractació i una millor oferta educativa adaptada al mercat laboral.

Paraules clau: Ocupació / Joventut / Precarietat / Emancipació

Resumen

Este artículo analiza la situación laboral de la juventud de las Islas Baleares a partir de los datos de la Encuesta de Juventud de 2022. Se examinan las condiciones de acceso al mercado laboral, la calidad del empleo, la relación con la emancipación residencial y las desigualdades por sexo, edad, nivel educativo y nacionalidad. A pesar de la recuperación postpandémica, persisten problemas estructurales como la temporalidad, la parcialidad involuntaria, la sobrecualificación y la brecha salarial. El artículo también destaca las dificultades de emancipación y la incidencia de la maternidad en la inactividad femenina. Finalmente, se recogen las propuestas de los jóvenes para mejorar sus oportunidades laborales, como ayudas a la contratación y una mejor oferta educativa adaptada al mercado laboral.

Palabras clave: Empleo / Juventud / Precariedad / Emancipación

1. Contextualització i fonamentació teòrica

L'accés al mercat laboral és un dels principals reptes que afronten els joves a les illes Balears. Aquest procés de transició cap a la vida adulta no només determina les trajectòries professionals, sinó que també condiciona aspectes vitals com l'emancipació residencial, la formació d'una família, la continuïtat educativa i la participació social. En el context actual, marcat per una recuperació econòmica desigual, els joves continuen sent un col·lectiu especialment vulnerable davant la precarietat laboral. Tal com assenyalen Casal *et al.* (2018), les transicions juvenils actuals són més llargues, incertes i fragmentades, especialment en contextos com el balear, en què el mercat laboral presenta una elevada volatilitat i una forta dependència del sector de serveis.

Les dades de l'Enquesta a la joventut de les Illes Balears 2022 (EJIB22) posen de manifest una realitat complexa i multifacètica. Tot i que s'ha observat una certa millora en les xifres d'ocupació juvenil respecte a anys anteriors, persisteixen problemes estructurals com la temporalitat, la parcialitat involuntària, la sobrequalificació i la bretxa salarial. Aquests fenòmens no només afecten la qualitat de l'ocupació, sinó que també tenen implicacions profundes en la capacitat dels joves per construir projectes vitals estables i sostenibles. Autors com Casal, Merino i Quesada (2018) han destacat que la precarietat laboral juvenil no és només una qüestió econòmica, sinó també una problemàtica social que afecta la salut mental, les relacions personals i la participació ciutadana.

La literatura acadèmica sobre transicions juvenils ha apuntat reiteradament la importància de considerar les condicions laborals com un factor clau en el benestar i la inclusió social dels joves. La joventut és un col·lectiu especialment vulnerable davant les dinàmiques de flexibilització i segmentació del mercat laboral. Eurofound (2021) assenyalava que els joves són els primers a patir les conseqüències de les crisis econòmiques, com es va evidenciar durant la pandèmia de la covid-19.

La literatura també subratlla la importància de l'emancipació com a indicador clau de l'autonomia juvenil. Tal com recull l'Observatori de la Joventut de les Illes Balears (2023), l'accés a l'habitatge està estretament vinculat a la situació laboral, però també a factors com el suport familiar, el gènere i l'origen. Les dones joves, especialment les que tenen fills, troben més barreres per emancipar-se, fet que evidencia la necessitat d'una mirada interseccional en l'anàlisi de les trajectòries juvenils.

2. Objectius i metodologia

L'objectiu principal d'aquest article és analitzar la situació laboral de la joventut de les illes Balears a partir de les dades recollides a l'EJIB22, impulsada per l'Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) i publicat el primer estudi en el 2024 (Ribas, 2024). Aquesta enquesta proporciona una radiografia detallada de les condicions d'ocupació, les trajectòries laborals, les dificultats d'emancipació i les desigualtats que afecten els joves d'entre 16 i 34 anys.

Els objectius específics són:

- Descriure la distribució de la població jove segons la seva situació laboral: ocupació, estudis, combinació d'ambdós, atur i inactivitat.
- Analitzar les condicions laborals dels joves ocupats: tipus de contracte, jornada, salari, sobrequalificació i estabilitat.
- Examinar les desigualtats en l'accés i la permanència al mercat laboral segons variables com el sexe, l'edat, el nivell d'estudis i la nacionalitat.
- Relacionar la situació laboral amb l'emancipació residencial i la formació de projectes vitals.
- Recollir les propostes dels joves per millorar les oportunitats laborals.

La metodologia emprada és quantitativa, basada en l'anàlisi estadística descriptiva dels resultats de l'EJIB22. Aquesta enquesta es va dur a terme sobre una mostra representativa de joves residents a les illes Balears, amb estratificació per edat, sexe i territori. Les dades s'han analitzat mitjançant tècniques de distribució percentual, encreuaments de variables i comparacions entre grups. També s'han utilitzat fonts complementàries com les dades d'afiliació a la Seguretat Social i les estadístiques de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) per contextualitzar els resultats.

La perspectiva analítica adoptada és interseccional, tenint en compte com les diferents dimensions de desigualtat (gènere, origen, nivell educatiu) interactuen per configurar les oportunitats laborals dels joves. Així mateix, s'ha incorporat una mirada crítica sobre les polítiques públiques existents i les seves limitacions per abordar les

necessitats reals de la joventut.

3. Anàlisi de dades i resultats

L'anàlisi de les dades recollides en l'Enquesta a la joventut de les Illes Balears 2022 permet una aproximació profunda a la realitat laboral dels joves d'entre 16 i 34 anys. Aquesta secció es divideix en diversos blocs temàtics que aborden la situació laboral, les condicions d'ocupació, les desigualtats estructurals i les implicacions socials d'aquestes dinàmiques.

3.1. Situació laboral de la joventut balear

Segons les dades de l'EJIB22, la distribució de la població jove segons la seva situació laboral mostra una gran diversitat de trajectòries. El 47,2% dels joves només treballen, el 19,1% només estudien, el 12,1% combinen estudis i feina, el 8,4% es troben en situació d'atur i el 12,2% són inactius (ni estudien ni treballen).

Aquesta distribució evidencia que gairebé la meitat dels joves ha accedit al mercat laboral, però també que una proporció significativa encara es troba en processos formatius o en situacions de vulnerabilitat. La combinació d'estudis i feina, tot i ser una opció que pot facilitar la transició laboral, sovint es fa en condicions precàries, amb jornades parcials i salaris baixos.

En comparació a altres estudis, les illes Balears es caracteritzen per tenir un baix percentatge de joves que només estudien (per exemple, a Catalunya és del 24,8%, i el País Basc, el 45,0%¹)

¹ L'estudi *Juventud vasca 2016* (Bilbao *et al.*, 2017) se centra en el grup d'edat de 15 a 29 anys.

(Serracant, 2018; Bilbao et al., 2017) i també un baix percentatge de joves que compatibilitzen estudis i treball en comparació amb molts països europeus amb millors registres d'ocupació.

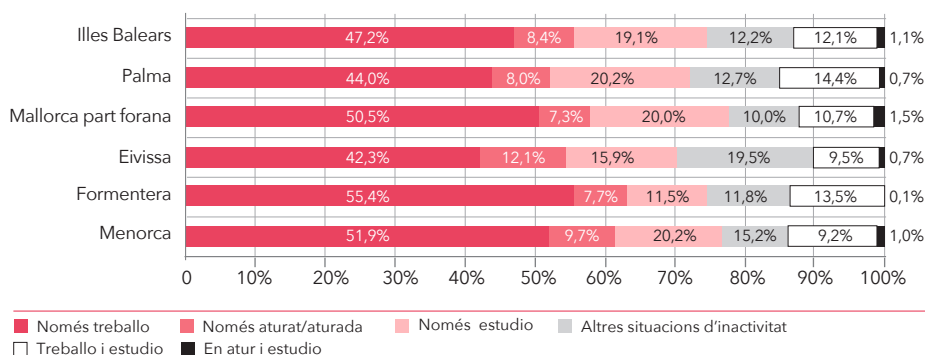
Per sexe, s'observa un percentatge més alt d'homes ocupats (49,5%) que de dones (44,8%) i un percentatge més alt de dones inactives. Això s'explica per la vinculació entre inactivitat i responsabilitats familiars i per la persistència de desigualtats de gènere en relació amb el treball domèstic i de cura. També es fa palès, com es veurà, en la relació amb l'activitat econòmica segons si tenen o no tenen fills.

És sobradament coneguda la relació que guarda el nivell educatiu assolit amb la posició en el mercat de treball, tant per a la població en general com per a la població jove. Així, es constata que la proporció d'ocupats s'incrementa a mesura que augmenta el nivell d'estudis assolit, mentre que l'atur segueix la tendència inversa: l'11,8% dels joves amb estudis obligatoris o inferiors es troba a l'atur, pel 4,3% de les persones que tenen ensenyaments de formació professional, o el 6,8% de les que te-

nen estudis universitaris. D'altra banda, cal remarcar que la inactivitat està clarament vinculada amb un nivell d'estudis baix: gairebé un 30% dels que diuen no haver finalitzat els estudis o just tenen estudis primaris (vegeu la taula 1).

D'altra banda, està prou estudiat que existeix una bretxa de classe basada en el capital social, l'accés a recursos i el desenvolupament de competències extraescolars que fa que, davant un mateix nivell educatiu o les mateixes condicions formatives, s'obtinguin fites diferents. Tot plegat produeix una desigualtat d'oportunitats per l'accés al mercat de treball i les condicions dins d'aquest. Per exemple, les dades de l'enquesta de la joventut mostren com es dona el major pes de pares amb estudis universitaris en els grups de joves que només estudien (el 23,2%) i dins el grup de joves que combinen els estudis i la feina (23,6%). En canvi, entre els joves que es declaren en atur o inactius es donen els percentatges més alts de joves amb pares que com a màxim han assolit estudis de primera etapa de secundària (el 48,2 i el 46,3%, respectivament) (vegeu taula 2).

Gràfic 1: Distribució dels joves segons la relació amb l'activitat econòmica, per territori

Font: Enquesta de la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE)

Taula 1. Distribució dels joves segons la relació amb l'activitat econòmica, per nivell d'estudis

	No finalitzats / Estudis primaris	Secundaris 1a etapa	Secundaris 2a etapa	Ensenyament FP	Estudis universitaris	Total
Només treball	41,5%	42,3%	42,0%	46,9%	66,6%	47,2%
Només aturat/aturada	7,7%	11,8%	6,6%	4,3%	6,8%	8,4%
Només estudi	18,3%	24,4%	25,2%	3,4%	5,6%	19,1%
Només estudi	18,3%	24,4%	25,2%	3,4%	5,6%	19,1%
Altres situacions d'inactivitat	29,9%	12,1%	11,4%	21,0%	5,4%	12,2%
Treball i estudi	0,8%	8,7%	13,1%	23,8%	15,0%	12,1%
En atur i estudi	1,8%	0,6%	1,7%	0,8%	0,6%	1,1%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Font: Enquesta de la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE)

Taula 2. Distribució dels joves segons la relació amb l'activitat econòmica i el nivell d'estudis del primer progenitor

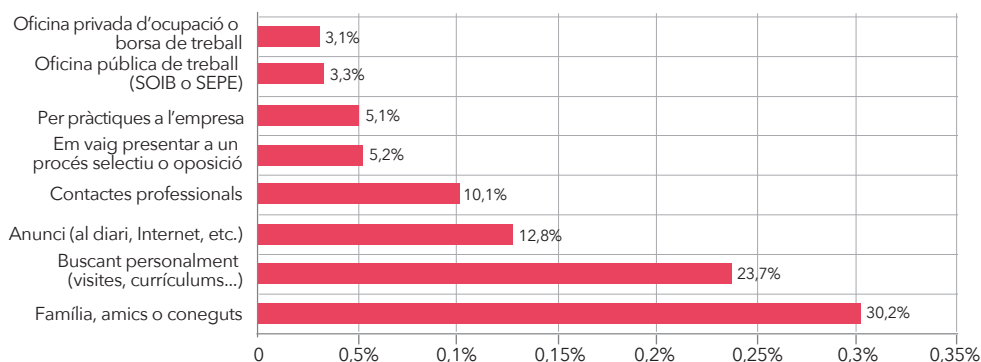
	Fins a 1a etapa secundària	2a etapa secundària / FP	Estudis universitaris	NS/NC	Total
Només treball	46,0%	31,9%	17,5%	4,6%	100,0%
Només aturat/aturada	48,2%	37,2%	11,1%	3,5%	100,0%
Només estudi	35,8%	35,5%	23,2%	5,4%	100,0%
Altres situacions d'inactivitat	46,3%	35,1%	11,5%	7,1%	100,0%
Treball i estudi	37,3%	37,5%	23,6%	1,5%	100,0%
Total	42,9%	34,4%	18,0%	4,8%	100,0%

Font: Enquesta de la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE)

3.2. Condicions laborals del jovent ocupat

Segons les dades de l'enquesta de la joventut, els joves de les illes Balears que treballen en el moment de l'enquesta o que han treballat alguna vegada comencen a treballar, de mitjana, amb 18,5 anys. Les formes o els mecanismes d'accés a l'ocupació poden ser diverses. En aquest cas, i responent a

la pregunta de com varen trobar la primera feina on varen cotitzar, la resposta majoritària és a través de la família, amics o coneguts (el 59,6%). És a dir, el primer contacte amb el món laboral per al gran gruix de joves és a través de l'entorn social i familiar més proper. En canvi, les oficines d'ocupació, ja siguin públiques o privades, no figuren entre els recursos més utilitzats a l'hora de cercar feina.

Gràfic 2: Distribució dels joves que treballen, segons la manera de trobar la feina actual

Font: Enquesta de la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE)

La categoria o nivell ocupacional és un aspecte clau en l'estructura del mercat de treball, que combina aspectes relacionats amb la jerarquia o nivell de qualificació, per una banda, i el contingut de la feina, per l'altra. Tenint en compte el primer nivell de la Classificació nacional d'ocupacions (CNO-11), un 33,7% dels joves ocupats es posicionen en el grup 5, de treballadors dels serveis de restauració, personals, protecció i venedors. De fet, aquest és el grup en què s'enquadren el 22,7% de la població ocupada de les illes Balears, segons les dades de l'Enquesta de població activa (EPA) de 2022, de l'INE. En comparació, es dona una concentració més alta en aquest tipus d'ocupacions entre el col·lectiu jove.

El segon grup amb més joves ocupats és el grup 2, de major qualificació, de tècnics i professionals científics i intel·lectuals que concentra el 15,9% dels joves ocupats. En comparació, i sempre segons dades de l'EPA, el 16,5% de la població ocupada de les Balears és en aquest grup professional.

Es reafirma una vegada més la segregació o bretxa ocupacional de gènere, amb una clara dedicació de les dones a ocupacions de serveis i de cura i, d'altra banda, un repartiment dels homes en ocupacions tradicionalment més *masculinitzades*. Aquesta segregació ja ve marcada per la tria d'itineraris formatius entre els estudiants en les primeres etapes formatives. Per exemple, això es constata en el fet que entre els graduats de la UIB les dones són majoria (el 65,0% del total dels titulats el curs 2020/21) en totes les branques de coneixement, tret d'Enginyeria i Arquitectura, en què només representen el 23,9% dels titulats en el curs 2020/21. En canvi, representen el 76,9% en la branca de ciències de la salut i el 70,4% en la de ciències socials i jurídiques (SOIB, 2023).

Entre els joves que treballen, el 92,1% són assalariats, majoritàriament en el sector privat. El 83,4% tenen contracte indefinit, però cal matisar que una part significativa d'aquests són contractes fixos discontinus, especialment en sectors com el turisme, la restauració i el comerç. Aquest tipus de

contracte, tot i ser legalment indefinit, no garanteix la continuïtat laboral ni la seguretat econòmica.

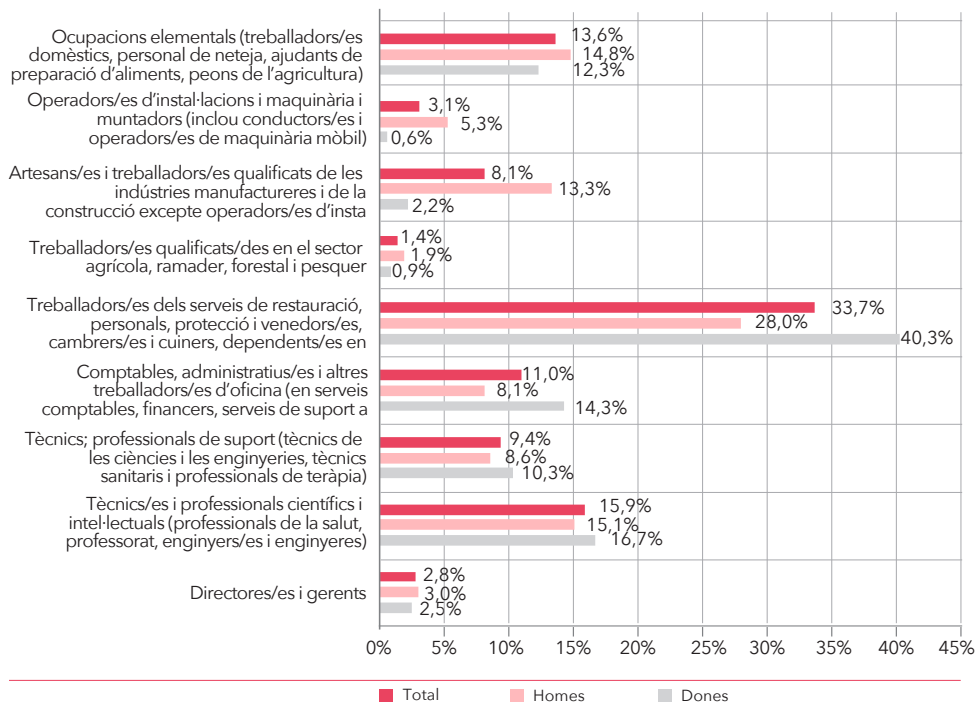
El 14% dels joves treballen a temps parcial, amb una incidència més alta entre les dones (especialment les que tenen fills) i els menors de 20 anys. La parcialitat involuntària és una problemàtica recurrent, ja que molts joves voldrien treballar a jornada completa però no troben ofertes adequades.

Pel que fa a la retribució, el 45,3% dels joves cobren entre 1.000 i 1.499 € mensuals, mentre que només el 9,5% superen els 2.000 €. Aquesta realitat salarial limita la capacitat d'estalvi, d'emancipació i de planificació vital. A més, el 26,8% dels joves estan sobre-

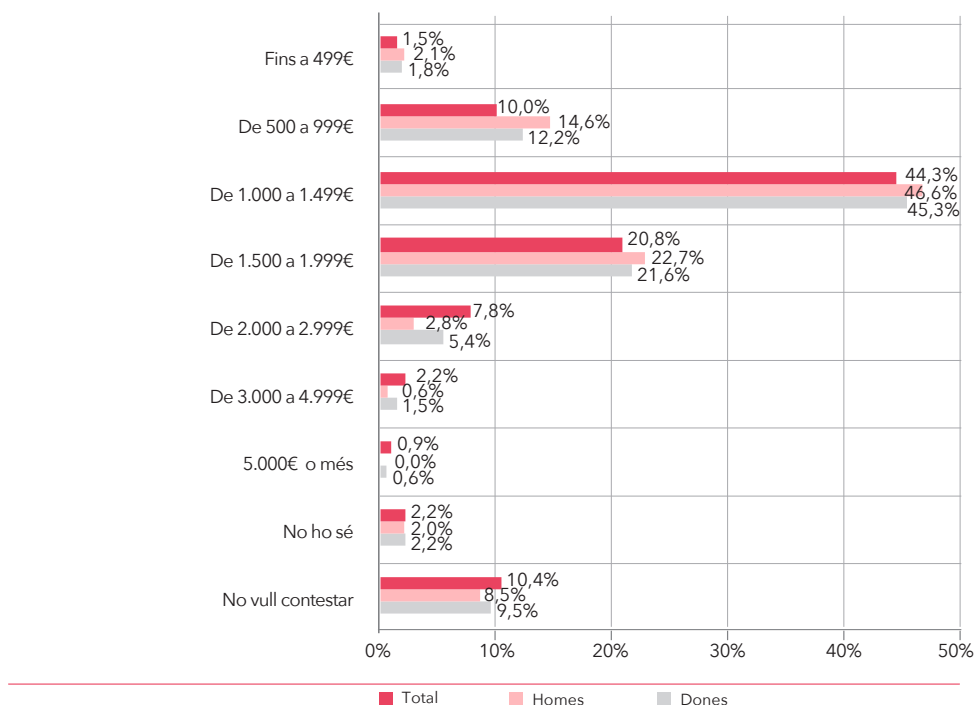
qualificats per la feina que fan, la qual cosa genera frustració, desmotivació i desaprofitament del capital humà.

Aquestes diferències salarials s'expliquen també a partir d'altres variables. L'edat, per exemple, determina de manera clara el nivell salarial. Les dades apunten a un increment dels ingressos a mesura que avança l'edat i l'experiència laboral. Ja s'ha vist com amb l'edat milloren també la resta de condicions laborals, com el tipus de contracte o de jornada. D'aquesta manera, entre els joves menors de 25 anys, el 22,9% manifesta tenir uns ingressos mensuals nets per sota dels 1.000 euros. Aquest percentatge es redueix al 10,9% entre els joves majors de 30 anys.

Gràfic 3: Distribució dels joves que només treballen, per nivell ocupacional

Font: Enquesta de la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE)

Gràfic 4: Distribució dels joves que només treballen, segons els ingressos mensuals nets i sexe**Font: Enquesta de la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE)**

Segons les dades de l'Eurostat, Espanya presenta un dels majors percentatges de sobrequalificació de la Unió Europea, i sobretot en comunitats autònomes com les Illes Balears. Aquest sembla que és un problema de fons de l'economia balear, en què es dona un desequilibri entre l'oferta i la demanda laboral. El 26,8% dels joves ocupats de les illes Balears, i segons les dades de l'Enquesta de la joventut, afirma tenir un nivell d'estudis superior al requerit en el seu treball actual. En canvi, un 6,4% diu que el seu nivell d'estudis és inferior al requerit. Tanmateix, el gran gruix, un 61,1%, manifesta tenir un nivell d'estudis adequat a la seva feina. El grup

ocupacional que presenta el percentatge més alt de joves sobrequalificats és el grup 9, d'ocupacions elementals (treballadors domèstics, personal de neteja, ajudants de preparació d'aliments, peons de l'agricultura, etc.), amb un 33,0%. El segueix el grup 5, de treballadors dels serveis de restauració, personals, protecció i venedors, amb un 30,7%.

D'altra banda, es demana als joves si la seva ocupació està relacionada amb el seu camp d'estudis o l'especialització dels seus estudis. En aquest cas, un 32,3% afirma que la seva feina actual està molt relacionada amb el seu camp d'estudis, i un 20,0%, força relacionada. En canvi, el 16,9%

manifesta que està poc relacionada i un 29,0% diu que gens. Una vegada més, són els grups ocupacionals 5 i 9 en què s'ubiquen els joves que afirmen que la seva ocupació actual no està gens relacionada amb el seu camp d'estudis, assolint el 54,8% i el 53,2%, respectivament.

3.3. Joves que estudien i treballen

Segons les dades de l'Enquesta de la joventut, un 12,1% dels joves combinen estudis i feina. Aquest grup presenta característiques laborals més precàries: el 37,9% tenen contractes temporals, el 47,1% cobren menys de 1.000 € mensuals i la majoria treballen a temps parcial. Tot i que aquesta combinació pot ser positiva en termes d'experiència, sovint es fa en condicions que dificulten el rendiment acadèmic, la salut i la conciliació.

Molts joves que estudien i treballen ho fan per necessitat econòmica, no per voluntat formativa. Això genera tensions entre les exigències acadèmiques i laborals, i pot derivar en abandonament escolar o en una formació menys qualificada.

A grans trets, el perfil d'aquests joves és: no es donen diferències per sexe, atès que gairebé es reparteixen en parts iguals. Per grup d'edat, es tracta sobretot de joves menors de 25 anys (el 58,9%), els joves d'entre 30 i 34 anys que combinen feina i estudis es redueix a un 15,0%. D'altra banda, tenen un nivell d'estudis de segona etapa de secundària (34,9%). És significatiu també que gairebé un de cada quatre joves que combinen estudis i treball ja han assolit estudis superiors o universitaris (el 23,7%), la qual cosa fa pensar que segurament estan fent

estudis de postgrau, com màsters o doctorats. De fet, un 45,3% dels joves que estudien i treballen estan cursant estudis universitaris en el moment de l'enquesta, la qual cosa també podria significar que molts d'ells treballen per poder-se pagar els estudis. Aquest percentatge és més elevat en el cas de les dones (el 59,8%).

A diferència de les persones que afirmen que només treballen, els joves que combinen estudis i treball tenen una taxa de temporalitat molt elevada. Així, el 32,9% té un contracte temporal (per l'11,4% dels que només treballen). En el cas de les dones el percentatge s'eleva fins al 36,1% i gairebé el 5% d'aquestes afirmen no tenir contracte.

Els ingressos, com és d'esperar, són el resultat d'unes jornades més curtes i temporals. Així, un 47,1% dels joves que estudien i treballen reben un salari mensual inferior als 1.000 €, percentatge que es redueix al 14,0% en el cas dels joves que només treballen.

3.4. Joves a l'atur

Segons les dades de l'Enquesta de la joventut, el 8,4% del col·lectiu d'entre 16 i 34 anys de les illes Balears afirmen estar a l'atur i l'1,1% estar a l'atur i estudiar. Dit d'una altra manera, dels joves que manifesten estar a l'atur, tan sols l'11,2% afirma combinar estudis amb la situació d'atur. El perfil d'aquests joves és en línies generals: el 56,9% són homes i el 43,1%, restant són dones. Entre les dones joves es dona un major percentatge que manifesten només estudiar i així ho mostren també les majors taxes d'abandonament escolar entre els homes joves. Per grup d'edat, es tracta d'un perfil molt jove, atès que

el 59,5% són menors de 25 anys. Per nivell d'estudis, el gran gruix de joves en situació d'atur just han assolit la primera etapa de secundària (el 47,1%), seguits dels que han acabat estudis secundaris de segona etapa (28,5%). Els joves amb estudis universitaris representen el 15,1% del total de joves en atur.

El 63,7% van perdre la feina per finalització de contracte, la qual cosa evidencia la fragilitat dels vincles laborals. El 61,5% dels joves que declaren estar a l'atur en el moment de l'enquesta fa dos o menys mesos que es troben a l'atur, el 17,8% fa entre 3 i 11 mesos, i el 13,5% fa més de dotze mesos. Es reafirma la premissa de les facilitats que ofereix el mercat de treball de les illes Balears que presenta uns alts valors d'entrada i sortida, que ofereix oportunitats de treball, però amb altes taxes de temporalitat i de rotació i que fa que les situacions d'atur no s'allarguin en el temps. Ara bé, un 15% fa més de sis mesos que cerquen feina.

Les principals vies de recerca són les aplicacions en línia, les xarxes socials, seguida de la de buscar a través de familiars, amics o coneguts. La tercera

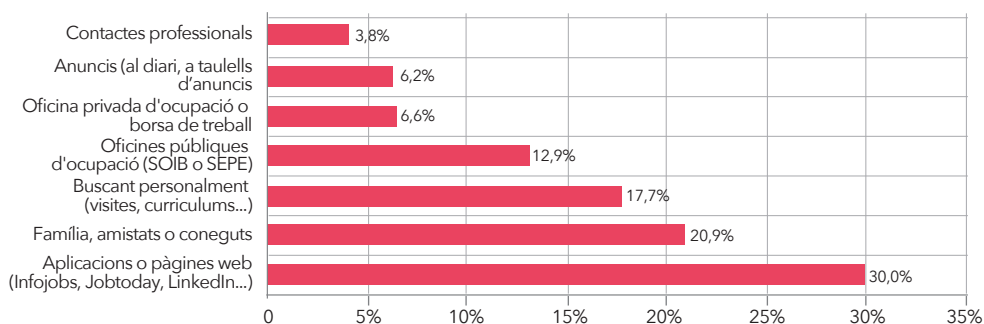
opció és buscar personalment (visites, cv). Altres mecanismes com les ofícines públiques o privades d'ocupació queden relegades als darrers llocs.

L'atur juvenil té implicacions importants en termes d'autoestima, salut emocional i confiança en el sistema. A més, la manca d'ingressos dificulta l'emancipació, la formació contínua i la participació social. Els joves aturats solen tenir menys xarxes de suport i més risc d'exclusió.

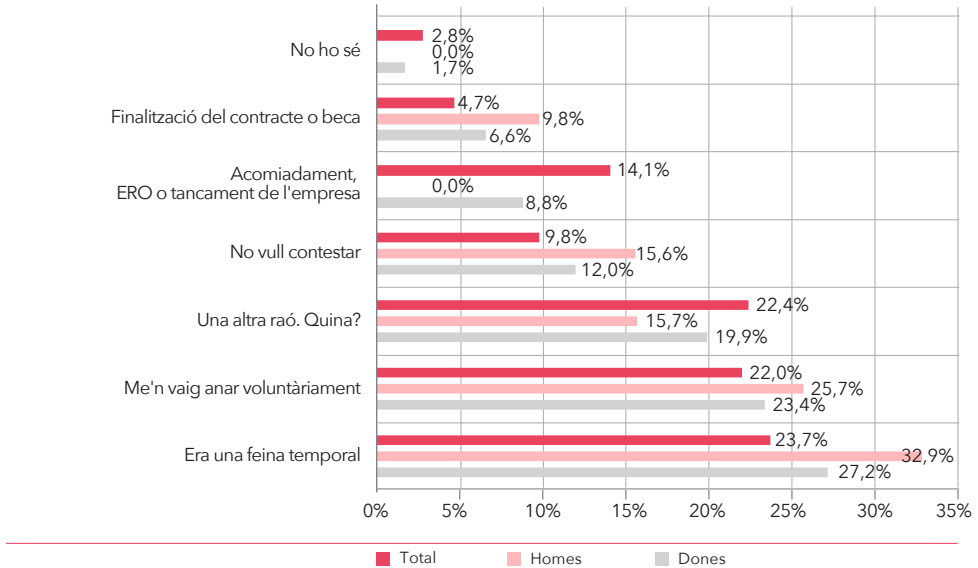
3.5. Joves inactius (ni estudien ni treballen)

El 12,2% dels joves es troben en situació d'inactivitat, segons es desprèn de les dades de l'Enquesta a la joventut de les Illes Balears. Aquest grup és majoritàriament femení (61,5%), amb una presència elevada de dones amb fills. El 55,5% de les dones joves inactives afirmen tenir fills, el que ens reafirma la idea exposada anteriorment de com el fet de tenir fills fa baixar la taxa d'activitat de les dones, mentre que augmenta en el cas dels homes. Entre els homes joves inactius tan sols el 10,5% afirma tenir fills.

Gràfic 5: Distribució de joves en atur, que busquen feina, segons la manera de buscar-la

Font: Enquesta de la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE)

Gràfic 6: Joves en situació d'inactivitat, que han treballat alguna vegada, segons el motiu de finalització la feina anterior i sexe

Font: Enquesta de la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE)

El 50% són d'origen estranger i el 66,5% no tenen intenció de reprendre els estudis. Aquesta situació és preocupant, ja que pot derivar en processos d'exclusió social i laboral de difícil reversió.

Les causes de la inactivitat són diverses: càrregues familiars, manca de recursos, desconexió del sistema educatiu, problemes de salut o desmotivació. El 77,4% de les persones joves que classifiquem com inactius afirmen haver treballat alguna vegada, sobretot entre les dones (78,6%) i en els grups d'edat més avançada (el 81,9% dels que tenen 30 i més anys). Entre els motius que al·leguen per haver finalitzat el treball anterior hi ha el fet que era una feina temporal (27,3%) i, en segon lloc, que ho van deixar voluntàriament (23,5%). Entre les dones destaca l'opció d'altres raons (el

22,5%) i dins aquestes el motiu majoritari és una baixa per maternitat o altres temes de salut (vegeu gràfic 6).

Les polítiques públiques han de posar el focus en aquest col·lectiu per evitar que es cronifiqui la seva situació.

3.6. Emancipació i situació laboral

L'emancipació residencial és un dels indicadors més rellevants per mesurar el grau d'autonomia de la joventut. A les illes Balears, només el 33,4% dels joves han pogut independitzar-se del nucli familiar, una xifra que es manté estancada malgrat la recuperació econòmica dels darrers anys. Aquesta realitat posa de manifest que l'accés a l'habitatge i la capacitat de sostenir un projecte vital propi continuen sent reptes estructurals per a la joventut balear.

La relació entre emancipació i situació laboral és directa: el 66% dels joves emancipats treballen, mentre que només el 0,8% estudien exclusivament. Això indica que la inserció laboral és una condició necessària – encara que no suficient – per a l'emancipació. Tanmateix, les condicions laborals actuals no garanteixen l'autonomia econòmica. La temporalitat, els baixos salaris i la parcialitat involuntària dificulten l'accés a un habitatge digne, especialment en un context de mercat immobiliari tensionat com el balear.

Les desigualtats de gènere també es manifesten amb força en aquest àmbit. Les dones amb fills presenten una taxa d'inactivitat molt superior als homes amb fills, la qual cosa reflecteix les dificultats de conciliació i la manca de polítiques de suport a la maternitat i a la criança. Aquesta situació no només limita les oportunitats laborals de les dones joves, sinó que també condiciona la seva capacitat d'emancipació i de desenvolupament personal.

A més, l'emancipació no és només

una qüestió econòmica, sinó també cultural i emocional. Molts joves expressen el desig de viure de manera independent, però es veuen obligats a prolongar l'estada al domicili familiar per manca de recursos, per inseguretat laboral o per responsabilitats familiars. Aquesta prolongació de la dependència pot generar tensions intergeneracionals, frustració i una sensació de bloqueig vital.

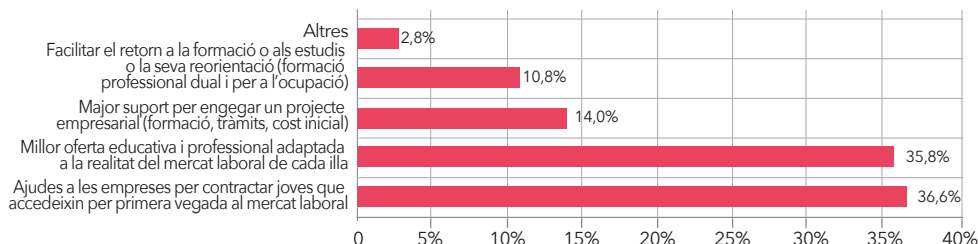
3.7. Desigualtats per sexe, edat, estudis i origen

L'anàlisi de la situació laboral de la joventut balear no pot desvincular-se d'una perspectiva interseccional, que permet entendre com diferents eixos de desigualtat –com el gènere, l'origen, la classe social, el nivell educatiu o la situació familiar– interactuen i s'acumulen per generar vulnerabilitats específiques. Aquesta mirada és essencial per evitar simplificacions i per reconèixer que no tots els joves viuen les mateixes condicions ni tenen les mateixes oportunitats.

Taula 3. Distribució dels joves segons la seva relació amb l'activitat econòmica, segons si tenen fills i gènere

	Dones		Homes	
	si fills	no fills	si fills	no fills
Només treballa	54,8%	41,7%	78,1%	45,2%
Només aturat/aturada	6,8%	7,6%	5,5%	10,0%
Només estudia	0,3%	25,4%	0,7%	21,4%
Altres situacions d'inactivitat	37,1%	8,4%	7,0%	9,7%
Treballa i estudia	0,9%	15,6%	8,6%	12,2%
En atur i estudia	0,0%	1,1%	0,0%	1,5%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Font: Enquesta de la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE)

Gràfic 7: Percentatge de joves segons les mesures que consideren més encertades per millorar les opcions d'ocupació de la gent jove (primera opció)

Font: Enquesta de la joventut de les Illes Balears 2022 (IBJOVE)

Per exemple, les dones joves, especialment aquelles amb responsabilitats familiars, tenen més probabilitat de trobar-se en situació d'inactivitat, de treballar a temps parcial o de percebre salaris més baixos. Aquesta desigualtat no és només una qüestió de gènere, sinó que es veu amplificada si la dona és d'origen estranger, té un nivell educatiu baix o viu en un entorn rural. La interseccionalitat permet visualitzar aquestes realitats complexes i sovint invisibilitzades en les estadístiques agregades.

El nivell d'estudis és un factor clau: els joves amb estudis superiors tenen més probabilitat de tenir contractes indefinits i salaris més alts, però també són els que més pateixen la sobrequalificació. Els joves amb estudis bàsics o sense titulació presenten taxes d'atur i inactivitat més elevades.

Els joves migrants també pateixen barreres específiques en l'accés al mercat laboral, com la discriminació, la manca de reconeixement de titulacions i la precarització de les feines disponibles. Si, a més, són dones, mares o tenen una situació administrativa irregular, les dificultats s'intensifiquen. Aquestes situacions no poden

ser abordades amb polítiques uniformes, sinó que requereixen respostes adaptades i sensibles a les múltiples dimensions de la desigualtat.

Incorporar la interseccionalitat en les polítiques públiques significa reconèixer que la joventut no és un grup homogeni i que les respostes han de ser flexibles, contextualitzades i participatives. Això implica dissenyar programes d'ocupació que tinguin en compte les necessitats específiques de cada col·lectiu, garantir l'accés equitatiu als recursos formatius i laborals, i promoure espais de decisió on els joves puguin expressar les seves realitats i propostes.

3.8. Mesures proposades per millorar les opcions d'ocupació entre la gent jove

Finalment, interessa analitzar la pregunta que es fa a tot el jovent enquestat sobre quines són les mesures que consideren més encertades per millorar les opcions d'ocupació de la gent jove. La mesura que assenyalen com a primera opció, un 36,6 %, és la de donar ajudes a les empreses per contractar joves que accedeixin per

primera vegada al mercat laboral. Aquesta és la primera opció sobretot entre el jovent inactiu (el 42,5%) i els que només estudien (40,2%), que són els que en molts casos encara no han accedit al món laboral o els que es veuen amb dificultats per tornar-hi a accedir.

En segon lloc, i a molt poca distància (35,8%), proposen millorar l'oferta educativa i professional i que s'adapti a la realitat del mercat laboral de cada illa. Aquesta és la mesura més proposada entre els joves que només estudien (42,4%) i els que combinen estudis i treball (39,8%).

4. Conclusions

L'anàlisi de les dades de l'Enquesta a la joventut de les Illes Balears 2022 revela una realitat complexa i preocupant pel que fa a la inserció laboral dels joves. Tot i que una part significativa de la joventut ha accedit al mercat de treball, les condicions en què ho fan en molts casos són precàries, inestables i poc satisfactòries. La temporalitat, la parcialitat involuntària, la sobrequalificació i els baixos salaris són trets estructurals que afecten la qualitat de l'ocupació juvenil i que dificulten la construcció de projectes vitals sòlids.

La diversitat de situacions laborals –treball exclusiu, estudis, combinació d'ambdós, atur i inactivitat– posa de manifest que no es pot parlar d'una única joventut, sinó de múltiples realitats que requereixen respostes diferenciades. Els joves que estudien i treballen, per exemple, necessiten polítiques que facilitin la conciliació i que garanteixin condicions laborals dignes. Els joves inactius, especialment les dones amb càrregues fami-

liars, requereixen mesures de suport específiques per evitar la cronificació de la seva situació.

Les dades apunten a la necessitat d'una perspectiva de gènere integrada en l'anàlisi i l'avaluació dels resultats del mercat de treball, incloent un major esforç per comprendre el paper que desenvolupen les cures no remunerades i la responsabilitat domèstica en la restricció de la participació de les dones en la força laboral.

Les desigualtats per sexe, edat, nivell d'estudis i origen són especialment rellevants. Les dones joves tenen més probabilitat de treballar a temps parcial, de tenir salaris més baixos i de trobar-se en situació d'inactivitat, especialment si tenen fills. Els joves d'origen estranger presenten més dificultats per accedir a ocupacions estables i qualificades, i sovint pateixen discriminació o manca de reconeixement de les seves competències. El nivell educatiu, tot i ser un factor protector, no garanteix una inserció laboral adequada, ja que la sobrequalificació és un fenomen estès entre els joves amb estudis superiors.

L'emancipació residencial continua sent un repte per a la joventut balear. Només un terç dels joves han pogut independitzar-se, i la majoria ho han fet gràcies a la inserció laboral. Tanmateix, les condicions laborals actuals no garanteixen l'autonomia econòmica ni la sostenibilitat dels projectes de vida. Els preus elevats de l'habitatge, la inestabilitat contractual i la manca de suport institucional dificulten l'accés a una vida independent.

Per revertir aquesta situació, calen polítiques públiques que abordin l'emancipació juvenil des d'una perspectiva integral. Això inclou mesures

d'accés a l'habitatge (lloguer assequible, ajudes a l'emancipació), polítiques laborals que garanteixin estabilitat i salaris dignes, i serveis de suport a la conciliació i a la criança. L'emancipació ha de ser entesa com un dret i com una etapa clau en el desenvolupament de la joventut, no com un privilegi reservat a aquells que han tingut més sort o més suport familiar.

Les polítiques públiques han de respondre a aquesta realitat amb mesures integrals, transversals i adaptades a les necessitats específiques de cada col·lectiu juvenil. És imprescindible incorporar una perspectiva de gènere i interseccional en les polítiques d'ocupació, educació, habitatge i conciliació. Cal fomentar sectors productius més estables i qualificats, promoure la formació contínua i l'orientació professional, i garantir mecanismes de suport a la contractació juvenil.

Les propostes recollides en l'EJIB22 mostren una joventut crítica, informada i propositiva. Els joves reclamen ajudes a les empreses per a la contractació, una millor oferta educativa adaptada al mercat laboral, suport a l'emprenedoria i més oportunitats de formació dual. Aquestes demandes han de ser escoltades i incorporades en les polítiques públiques, no només com a respostes tècniques, sinó com a compromisos socials amb el futur de la joventut.

En definitiva, la situació laboral de la joventut balear és un reflex de les tensions estructurals del mercat de treball i de les mancances de les polítiques socials. Abordar aquestes problemàtiques amb rigor, sensibilitat i voluntat transformadora és una tasca urgent i necessària per garantir

una societat més justa, inclusiva i sostenible.

Referències bibliogràfiques

- BENTOLILA, S., FELGUEROSO, F., JANSEN, M. I JIMENO, J. F. (2021). *Lost in Recession: Youth Employment and Earnings in Spain* (Nºeee2021-12). FEDEA. <https://documentos.fedea.net/pubs/eee/eee2021-12.pdf>.
- BILBAO, M., CORCUERA, N., LONGO, O. (dir.) (2017). *Juventud vasca 2016*. Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.
- CASAL, J., GARCIA, M., MERINO, R., I QUESADA, M. (2006). Aportacions teòriques i metodològiques a la sociologia de la joventut des de la perspectiva de la transició. *Papers, Revista de Sociologia*, 79, 21-48.
- CASAL, J., MERINO, R., I QUESADA, M. (2018). Transicions juvenils i precarietat laboral. *Revista de Sociologia*, 45(2), 123-145. <https://doi.org/10.5565/rev/rsc.842>
- CHINCHILLA, N., JIMÉNEZ, E., GRAU-GRAU, M. (2017). Maternidad y trayectoria profesional en España: Análisis de las barreras e impulsores para la maternidad de las mujeres españolas. IESE Business School - ORDESA (ST-444). <https://media.iese.edu/upload/IESEORDESAlow.pdf>
- CLADERA, J.V. (2022). Principals factors de risc d'abandonament escolar prematur. El capital cultural i la desigualtat educativa. *Anuari*

de la joventut de les Illes Balears 2022, 331-352. Institut Balear de la Joventut.

- CONSEJO ECÓNOMICO Y SOCIAL ESPAÑA. (2020). *Informe Jóvenes y mercado de Trabajo en España*. Informe 02/2020. <https://www.ces.es/documents/10180/5226728/Inf0220.pdf>
- FEIXA, C. (dir.) (2025). Informe de la Juventud en España 2024. Entre la emergencia y la resiliencia. Instituto de la Juventud. https://www.injuve.es/sites/default/files/EJ190/01_INFORME-JUVENTUD-2024_VOLUMEN-I.pdf
- HENAR, L., SEGALES, M. (dir.). (2015). Cambios sociales y el empleo de la juventud en España: una mirada hacia el futuro. Instituto de la Juventud. <https://issuu.com/injuve/docs/cambios-y-empleo-juventud/1>
- INE (2025). Mujeres y Hombres en España. Ministerio de Sanidad, Consumo y Bienestar Social. <https://www.ine.es/>
- INSTITUTO DE LA JUVENTUD I CONSEJO DE LA JUVENTUD DE ESPAÑA (2020). *Juventud en riesgo*. Análisi de las consecuencias socioeconómicas de la covid-19 sobre la población joven en España. https://issuu.com/injuve/docs/juventudenriesgo_informe2
- INSTITUTO DE LA JUVENTUD. (2021). *Informe Juventud en España 2020*. https://www.injuve.es/sites/default/files/adjuntos/2021/03/informe_juventud_espana_2020.pdf
- OBSERVATORI DEL TREBALL DE LES ILLES BALEARS DEL SOIB (2023). *Anàlisi de la inserció laboral dels titulats universitaris de les Illes Balears* <http://www.aib.es/sites/observatorideltreball/ca/anuals-10654/>
- OECD (2021). What have countries done to support young people in the covid-19 crisis? OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ac9f056c-en>.
- OCDE (2022). *Panorama de la educación España 2022*. Ministerio de Educación y Formación Profesional. <https://stecyl.net/wp-content/uploads/2022/10/Panorama-de-la-Educacion-OCDE2022-Esp.pdf>
- OIT i ONU Mujeres (2020). *The impact of marriage and children on labour market participation*. Spotlight on goal, 8. <https://data.unwomen.org/sites/default/files/inline-files/Spotlight-goal8-spread.pdf>
- RIBAS, M. del Mar. (2025). Joventut i ocupació: accés i condicions laborals en el mercat de treball. Dins A. Mas (Ed.), *Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears 2022* (p. 51-90). Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) de la Conselleria de Famílies i Afers Socials, Govern de les Illes Balears. <https://www.caib.es/pidip2front/>

- files/annexes/2025/1/22/3098680.pdf
- files/adjuntos/2021/03/informe_juventud_espana_2020.pdf.
- SANMARTÍN, A., KURIC, S., LÓPEZ, C., CALDERÓN, D. (2021). *Pacto Intergeneracional Europeo. Marco Español de consultas ciudadanas sobre el futuro de Europa*. Fundación de Ayuda contra la Drogadicción.
 - TORRE, M. (2021). La espiral de precariedad: desempleo, temporalidad y parcialidad involuntaria en la población joven, 2005-2021. *Labos. Revista de Derecho del Trabajo y Protección Social*, 2(2), 141-150. <https://doi.org/10.20318/labos.2021.6223>.
 - SERRACANT, P. (coord.) (2018). Enquesta a la joventut de Catalunya 2017. Una mirada global sobre la joventut de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/JOVENTUT_documents/arxiu/publicacions/col_aportacions/Aportacions_58.PDF
 - SIMÓN, P. (2021). El impacto de la pandemia en los jóvenes: una aproximación multidimensional. *Panorama Social*, 33, 109-125. <https://www.funcas.es/articulos/el-impacto-de-la-pandemia-en-los-jovenes-una-aproximacion-multidimensional/>
 - SOIB (2025). *Anàlisi de la inserció laboral dels titulats universitaris de les Illes Balears*. Observatori del Treball de les Illes Balears del SOIB. <https://www.caib.es/sites/observatorideltreball/ca/%20anuals-10654/>
 - TORRE, M. (2021). La juventud y el empleo. Dins P. Simón (Ed.) *Informe de la Juventud 2020* (pp. 95-110). INJUVE. <https://www.injuve.es/sites/default/>

15

**Marxar de casa els pares i
mares a les illes Balears:
qui ho aconsegueix, quan ho
fa i com s'ho manega**

JOFFRE LÓPEZ OLLER

Joffre López Oller

Llicenciat en sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona, màster en Polítiques Públiques i Socials per la Universitat Pompeu Fabra i la Johns Hopkins University i Postgrau en Data Science for Social and Business Analytics per la Universitat de Barcelona. Actualment treballa com a responsable tècnic de l'Observatori Català de la Joventut de l'Agència Catalana de la Joventut. Prèviament, ha estat tècnic sènior a l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de l'Institut Metròpoli i tècnic superior al Servei d'estudis i documentació d'Habitatge de la Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana. Com a professional autònom, ha estat coautor durant més de deu anys de l'Observatori d'Emancipació del Consell de la Joventut d'Espanya i ha col·laborat en diverses recerques sobre l'exclusió social, el mercat de treball i l'accés a l'habitatge de les persones joves.

Resum

El «problema dels joves i l'habitatge» és una qüestió que des de fa dècades impregna el debat polític i, alhora, modifica les estratègies familiars. Paradoxalment, no hi ha un consens sobre com definir-lo teòricament i empíric. L'Enquesta a la joventut de les Illes Balears de 2022 aporta molts instruments per, si més no, fer algunes propostes en aquesta direcció. En aquest article s'esbossen els resultats que l'enquesta facilita sobre l'emancipació residencial, una de les diverses dimensions que integren les transicions a la vida adulta. Posteriorment, es projecten els resultats fins a 2025 a partir d'altres fonts, parcialment no tan robustes, tot contextualitzant-los en relació amb dos elements cabdals que condicionen les opcions dels joves d'abandonar el domicili familiar: el mercat de treball i el mercat de l'habitatge. Ara mateix l'accés a un habitatge per a una persona jove està tan sols a l'abast d'una minoria, ja que el sector immobiliari està en una fase expansiva, per la seva pròpia naturalesa intrínseca, i es focalitza en la demanda solvent i les expectatives de revalorització.

Paraules clau: Emancipació / Habitatge / Exclusió residencial

Resumen

El «problema de los jóvenes y la vivienda» es una cuestión que, desde hace décadas, impregna el debate político y, al mismo tiempo, modifica las estrategias familiares. Paradójicamente, no hay un consenso sobre cómo definirlo teórica y empíricamente. La Encuesta a la Juventud de las Islas Baleares de 2022 aporta muchos instrumentos para, cuando menos, hacer algunas propuestas en esta dirección. En este artículo se esbozan los resultados que la encuesta facilita sobre la emancipación residencial, una de las diversas dimensiones que integran las transiciones a la vida adulta. Posteriormente, se proyectan los resultados hasta 2025 a partir de otras fuentes, parcialmente no tan robustas, contextualizándolos en relación con dos elementos primordiales que condicionan las opciones de las personas jóvenes de abandonar el domicilio familiar: el mercado de trabajo y el mercado de la vivienda. Ahora mismo el acceso a una vivienda para una persona joven está tan solo al alcance de una minoría, ya que el sector inmobiliario se encuentra en una fase expansiva, por su propia naturaleza intrínseca, se focaliza en la demanda solvente y las expectativas de revalorización.

Palabras clave: Emancipación / Vivienda / Exclusión residencial

1. L'emancipació residencial de la població jove: què diu la primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears?

Malgrat que les dificultats d'emancipació i d'accés a l'habitatge de les persones joves són un argument que justifica moltes mesures polítiques públiques, fonamenta recerques i, cada vegada més, impregna les converses a la vida quotidiana, no hi ha un consens sobre com es poden mesurar i, menys encara, quin impacte tenen a petita escala. I no és pas que sigui un fenomen recent que hagi emergit de cop i volta. De fet, fa més de quaranta anys que se'n parla d'una manera explícita a Espanya (Elizande, 1971).

La ductilitat empírica de l'emancipació residencial, entesa com una de les dimensions de les transicions a la vida adulta, és producte de dos elements que es retroalimenten entre si. Per una banda, la pèrdua de linealitat, la reversibilitat, l'allargament i la diversificació del conjunt de les trajectòries de transició que estan succeint, com a mínim, en el conjunt d'Europa (Serracant, 2013). En aquest context, tot sovint resulta enrevessat fixar una delimitació nítida entre les situacions d'emancipació i no emancipació. De la mateixa manera, no hi ha un únic model hegemònic institucionalitzat. No només es produeix un allargament en el calendari de l'emancipació, sinó que emergeixen amb força les modalitats precàries i d'aproximació successiva (Casal, 1996).

En afegit, l'emancipació residencial suposa un canvi en la biografia individual de les persones joves i, alhora, una ruptura amb la llar d'origen i una reconfiguració de les fórmules

vinculació afectiva, material i logística entre els membres de la unitat familiar. El canvi d'espai físic, per més a la vora que sigui del domicili d'origen, comporta haver de reestructurar les rutines diàries de les persones que fins aleshores conviuen plegades. Segons la morfologia que prengui aquesta reconfiguració, un mateix fet «objectiu», com és abandonar la llar d'origen, pot desembocar en lligams familiars més o menys estrets i, per tant, en un menor o major grau de dependència.

D'altra banda, l'objectivació de l'emancipació residencial resulta controvertida perquè, fins i tot emprant la mateixa font, es poden arribar a conclusions dispars i ambivalents.

L'exemple més paradigmàtic es produeix, cada trimestre, quan s'anuncien els resultats de l'Enquesta de població activa (EPA) de l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Diversos organismes, exactament a partir del mateix origen, anuncien xifres diferents sobre la quantitat de persones emancipades per al mateix període i el mateix grup d'edat, perquè cada un empra definicions distintes (Gil Solsona, 2018). Tampoc contribueix a resoldre aquesta indeterminació el fet que Eurostat, l'oficina estadística de la Comissió Europea, empra una altra font (l'Enquesta de condicions de vida, ECV) i construeix el concepte d'emancipació residencial en negatiu (persones que conviuen amb els seus pares i mares) i hi afegeix un vessant econòmic (contribuir o no en els ingressos de la llar) (Eurostat, 2025a).

A Espanya, la rellevància social i política del «problema dels joves i l'habitatge» contrasta amb la manca d'instruments per avaluar sistemàti-

cament i periòdica la seva magnitud. L'Enquesta de joventut de l'INJUVE, l'única referència específicament focalitzada en les condicions materials d'existència de la població jove, únicament es publica cada quatre anys i no permet arribar al detall autonòmic. L'encaix amb l'EPA és controvertit, perquè defineix l'emancipació residencial a partir de les persones amb qui es conviu en el lloc de residència habitual. I, a la pràctica, sempre acaba proporcionant resultats superiors als de l'EPA o l'ECV (INJUVE, 2025): el 73% de les persones joves emancipades d'entre 25 i 34 anys l'any 2023 a Espanya de l'enquesta de l'INJUVE (si s'exclouen les que viuen amb els seus sogres, els seus pares i mares o els tutors legals) supera amb escreix el 49,6% de l'EPA o el 51,3% de l'ECV. La comparació amb altres trams d'edat ja no és tan immediata, perquè l'ECV tan només facilita el detall per a la població de 18 a 34 anys. En canvi, l'enquesta de INJUVE abasta el total de la població de 15 a 34 anys.

Per cobrir aquestes mancances, algunes comunitats autònomes han impulsat les seves pròpies estadístiques. L'Enquesta a la joventut de Catalunya és la més veterana de totes (Observatori Català de la Joventut, 2025), però també hi ha altres iniciatives a Navarra i al País Basc. L'any 2022 es dugué a terme el treball de camp de la primera edició de la primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears i l'informe definitiu s'ha publicat el gener de 2025 (Govern de les Illes Balears, 2025).

Recopilant els principals resultats d'aquesta primera edició pel que fa a l'emancipació residencial, caldria esmentar (Mas, 2024):

- Hi ha un fort contrast entre l'emancipació residencial «subjectiva», la que s'obté directament de les declaracions espontànies de les persones joves sobre la seva situació residencial en el moment de l'entrevista, i l'emancipació residencial «objectiva», la que pot establir-se indirectament tot considerant si conviu o no amb els seus pares i mares. Subjectivament, el 47,0% de les persones d'entre 15 i 34 anys de les illes Balears considera que està emancipada, per bé que el 12,7% reconeix que depèn econòmicament encara dels seus progenitors. Objectivament, però, la xifra disminueix fins al 39,7% i arriba fins al 37,7% si s'exclouen les persones entrevistades que, malgrat constar com a empadronades a les Illes, viuen en altres indrets.
- Segons l'illa d'empadronament, la proporció més alta de persones joves emancipades (segons el criteri objectiu) es localitza a Menorca (49,0%) i Formentera (47,1%). En canvi, Eivissa se situa lleugerament per damunt de la mitjana (43,4%) i Mallorca, que aglutina vora del 78% de joves empadronats a les Illes, és on s'assoleix la menor emancipació residencial (38,0%).
- Com s'esdevé en el conjunt d'Espanya, les dones, les persones estrangeres (tant per nacionalitat com per lloc de naixement), les que treballen, les que tenen un contracte indefinit i les que han protagonitzat algun canvi de residència anterior per motiu d'estudis són les que més probabilitats tenen d'estar residint fora del domicili familiar. Pel que fa al nivell d'estudis assolit, es produeix una certa ambivalència, ja que les persones amb la menor i major formació asso-

lida són les que més s'emancipen. En el primer cas, el de les persones amb tan sols estudis primaris (una minoria del 5,9% de tota la població jove de les Illes) probablement estaria recollint un tipus específic d'emancipació vinculada a una incorporació laboral precària i unes trajectòries en les quals l'origen familiar no pot exercir el seu rol de protecció. En el segon cas, el de les persones amb estudis superiors completats, simbolitzarien el model fonamentat en un allargament del període educatiu més enllà del cicle obligatori, moltes vegades gràcies a la inversió familiar mobilitzada com a estratègia per preservar l'estatus social (Gil Calvo, 2002). L'objectiu seria comptar amb més recursos per assolir, si més no a la llarga, un itinerari professional ascendent.

- A la pràctica, tres quartes parts de la població jove emancipada (75,4%) de les Illes està del tot incorporada al mercat de treball, exerceix feines qualificades, sovint en el sector públic.
- La reversibilitat de les trajectòries residencials no és anecdòtica. El 14,9% de les persones joves no emancipades l'any 2022 abans havia estat residint fora de la llar d'origen i, per raons diverses, posteriorment hi va tornar.
- Una qüestió polèmica és identificar el moment en el qual es produeix l'emancipació residencial. En principi, si s'accepta que avui en dia s'està produint un endarreriment en l'edat a partir de la qual les persones joves aconsegueixen abandonar la llar familiar, caldria suposar que aquesta edat és cada vegada més avançada. En paral·lel a la distinció entre l'emancipació

residencial subjectiva i objectiva, també s'observa un contrast notable entre l'edat manifestada directament i l'edat estimada de mode extern (segons la metodologia que emprava Eurostat). La diferència oscil·la entre els 21,8 anys, com a resposta immediata a «quina edat tenies quan et vares emancipar per primera vegada?», i els 28,3 anys de l'edat estimada indirectament. Ambdós resultats no estan exempts de certes deficiències (el mateix concepte d'emancipació, la manca de sèries longitudinals, la no consideració del temps de residència en una llar independent, la incorporació de les trajectòries no lineals...), però tampoc són exclusius de l'Enquesta a la joventut de les Illes Balears. El mateix s'esdevé, per exemple, a les enquestes de joventut de l'INJUVE.

- Quan es produeix l'emancipació residencial, més tard o més d'hora el més freqüent és que sigui per anar a conviure amb altres persones, principalment la parella (amb fills/filles o sense). Menys del 10% de les persones joves viu sola. Dins de les tipologies d'emancipació menys convencionals, des del punt de vista de la pauta neolocal tradicional, proliferen les llars constituïdes per persones sense cap mena de parentiu, especialment quan es tracta de la població estudiant o la primera sortida que s'efectua del domicili familiar.
- Les característiques residencials de la població jove emancipada són estructuralment diferents de les de la resta de la població. En primer lloc, perquè el lloguer és el règim de tinença predominant (59,4%). La tria per aquest tipus d'habitatge no respon a una motivació militant o

per una major adequació a les seves perspectives vitals, sinó, fonamentalment, a causes estrictament econòmiques (la incapacitat per obtenir un préstec hipotecari per la compra o el preu absolut de l'habitatge). En segon lloc, perquè solen disposar d'unes dimensions més reduïdes. Més de la meitat de les persones joves llogateres viu en habitatge que compten amb menys de 30 metres quadrats per persona.

- El pagament de l'habitatge de residència, una vegada les persones joves s'han emancipat, és una qüestió que genera força maldecaps. Tant és així, que únicament la meitat de les persones joves emancipades (50,8%) no ha tingut cap problema vinculat al pagament de l'habitatge durant els dos darrers anys. La resta, per exemple, s'ha vist obligada a demanar ajut extern per encarar les despeses de l'habitatge, a compartir pis o a mudar-se a un altre habitatge de menor preu.
- Els arguments econòmics també són els que justifiquen, fonamentalment, el perllongament de la població jove a la llar familiar. El 40,1% de la població jove no emancipada afirma que no s'ha establert en un habitatge independent per la inexistència de preus assequibles a la butxaca. La manca de feina o recursos suficients (28,0%) i la dedicació als estudis (27,2%) són altres motius en un segon ordre d'importància.
- Tanmateix, el grau de satisfacció de les persones joves emancipades en relació amb el seu habitatge és força elevat, més encara quan viuen en règim de propietat.
- La intervenció en el mercat de lloguer, tot regulant les rendes o im-

pulsar programes de lloguer ètic, amb diferència és la principal mesura que proposen les persones joves per facilitar la seva emancipació residencial.

2. Què ha succeït a partir de 2022?

Fins aquí s'ha exposat el dibuix sobre la situació residencial de la població jove de les illes Balears que es desprèn de la primera enquesta a la joventut de les illes Balears. Malauradament, caldrà esperar fins a l'edició següent per contrastar quines continuïtats o transformacions s'han produït des de l'aleshores. Ara bé, altres fonts, encara que siguin de manera parcial i aproximada, sí que permeten anticipar alguns dels canvis més recents.

En termes d'emancipació residencial, l'EPA és l'alternativa més factible, per més que, com s'han esmentat, sempre ofereix unes xifres inferiors a les d'altres fonts.

En l'àmbit operatiu, es poden formular diverses conceptualitzacions de l'emancipació residencial a partir de l'EPA. En comptes dels criteris basats únicament en la «relació amb la persona de referència» o la «situació laboral» que empren altres organismes (com el Consell de la Joventut d'Espanya o l'INJUVE), en aquest article s'ha considerat com a persona emancipada la que no viu en el mateix habitatge que els seus pares o mares o bé és la persona de referència de llar o la seva parella o cònjuge. Així s'eviten algunes incongruències d'altres definicions i s'obtenen magnituds superiors de persones joves emancipades, més properes a les d'enquestes específiques, com ara L'Enquesta a la joventut de les Illes Balears. Convé recordar que a l'EPA la persona

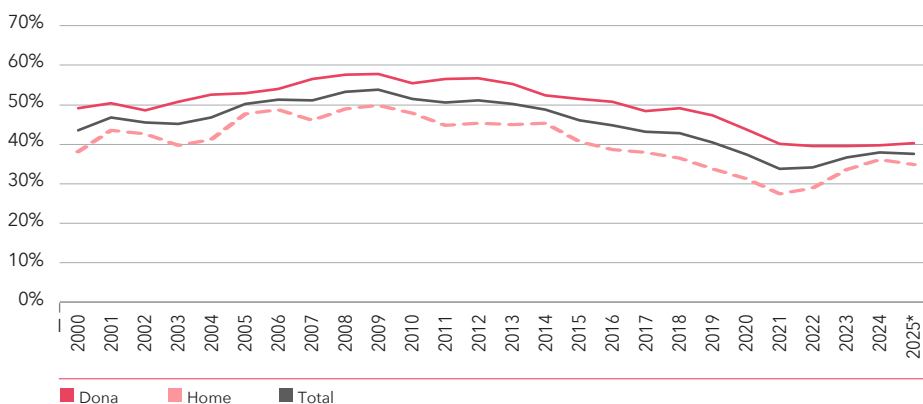
de referència d'una llar sol equiparar-se al pare o la mare i, en cas de dubte, a la persona activa amb més anys.

Sota aquesta premissa, la proporció de persones joves emancipades residents a les Balears l'any 2022 fou del 34,0%, és a dir, tres punts i mig menys que a l'Enquesta a la joventut de les Illes Balears (37,5%). Fins al primer semestre de 2005, aquesta taxa d'emancipació hauria anat augmentant de manera progressiva fins a situar-se en el 37,4%. Mirant cap enrere, però, no s'haurien igualat les quotes superiors al 50% que s'assoliren entre 2005 i 2013 (gràfic 1).

La major emancipació residencial de la població jove en comparació amb l'any 2022 no s'ha distribuït homogeniament, perquè ha estat més intensa entre els homes (que, sense perjudici d'aquest moviment recent, sempre s'emancipen més tard que les dones de la seva mateixa edat), les persones amb estudis superiors finalitzats i les que tenen entre 30 i 34 anys.

Si entre el 2002 i el 2008 l'arribada de població jove immigrant contribuï de manera decisiva al creixement de l'autonomia residencial global, el que ha ocorregut durant els tres darrers anys ha estat independent del lloc de naixement o la nacionalitat. La taxa d'emancipació residencial ha augmentat gairebé en la mesura entre la població jove nascuda a l'estranger i la població nascuda a les illes Balears o la resta d'Espanya (vegeu la taula 1). Així i tot, actualment una major part de la població jove resident a les illes Balears és nascuda a l'estranger (del 29,6% de 2022 al 32,7% de 2024, segons el Cens anual de població de l'INE). Per contra, es manté molt estable l'estructura de residència de la població nascuda a les Illes: l'any 2024, un 68,0% vivia al mateix municipi on va néixer, un 22,1% en algun altre municipi de les Illes i un 9,9% en altres comunitats autònomes, segons el Cens anual de població de l'INE.

Gràfic 1: Evolució de l'emancipació residencial de la població de 15 a 34 anys resident a les illes Balears segons sexe. 2000-2025*

*2025: primer semestre.

Font: elaboració pròpia a partir de les microdades de l'EPA (INE)

Taula 1. Taxa d'emancipació residencial de la població de 15 a 34 anys resident a les illes Balears segons el lloc de naixement. 2022-2025*

	2022	2025*	Variació 2022-2025 (pp)
Població nascuda a l'estranger	54,1 %	56,9 %	2,8
Població nascuda a les illes Balears o altres comunitats	25,7 %	28,1 %	2,4
Total	34,0 %	37,4 %	3,4

*2025: primer semestre.

Font: elaboració pròpia a partir de les microdades de l'EPA (INE)

Com es podria explicar, doncs, aquesta majora emancipació residencial de la població jove? Així d'entrada, difícilment pot atribuir-se a un abaratiment del preu dels habitatges o l'entrada en el parc construït d'una abundant oferta protegida o a preus assequibles. L'EPA és una enquesta sobre el mercat de treball i, com a tal, no permet examinar la influència del sector immobiliari, les transferències de renda intrafamiliars o les polítiques públiques en les pautes de mobilitat i de creació de llars. Però permet constatar com cada vegada a les llars on hi ha persones joves emancipades hi viuen més persones (de 2,9 de 2022 a 3,1 de 2025). Aquest és un moviment antagònic al que s'esdevé en el conjunt de la població, en què, des de fa dècades, la mida mitjana de les llars s'ha escurçat. Les projeccions pel futur van en la mateixa direcció. L'INE preveu que entre el 2024 i el 2039 el nombre de persones per llar a les illes Balears es reduirà de 2,65 a 2,57 (INE, 2025a).

La conjuntura del mercat de treball dels tres darrers anys també ha permès que les persones joves puguin plantejar-se l'opció d'abandonar la llar d'origen. No pas perquè els nivells d'activitat, ocupació o atur hagin mi-

llorat substancialment, sinó perquè els joves que treballen han guanyat estabilitat en termes de temporalitat i antiguitat i es dediquen més a tasques tècniques qualificades (vegeu la taula 2).

Un altre component que hauria sustentat la viabilitat d'abandonar la llar d'origen de la població jove ha estat la reducció del risc de pobresa i exclusió social. L'indicador AROPE (*At risk of poverty or social exclusion*), en la formulació basada en l'estratègia Europa 2030 (Eurostat, 2025b), afegeix als clàssics elements de desigualtat econòmica, baixa intensitat en el treball i mancances materials en el conjunt de la llar, algunes privacions socials i materials a escala individual. Malgrat que sintetitzar les situacions de pobresa en un indicador quantitatiu sempre suposa una certa dosi d'arbitrarietat i reduccionisme, l'AROE és la referència europea a l'hora de fer un seguiment dels Objectius de Desenvolupament Sostenible en aquesta matèria. Per a tota la població resident a les illes Balears, l'indicador AROPE ha disminuït entre el 2022 i el 2024 fins a assolir un mínim històric des del 2014, quan s'inicià la sèrie actualment vigent (del 21,5 %

al 18,4 %, tot considerant el llindar de pobresa de les illes Balears i no el del conjunt de l'Estat, tal com fa l'Institut d'Estadística de les Illes Balears) (IBESTAT, 2025). Per a la po-

blació de 15 a 34 anys, la davallada hauria estat més accentuada (del 17,6 % al 13,1 %) i molt més encara entre la població que ha aconseguit emancipar-se (del 26,6 % al 13,1 %).

Taula 2. Situació laboral de la població de 16 a 34 anys resident a les illes Balears. 2022-2025

	2022	2025*	Variació 2022-2025 (pp)
Taxa d'activitat	62,3 %	64,0 %	1,7
Taxa d'ocupació	52,8 %	54,0 %	1,2
Taxa d'atur	15,3 %	15,7 %	0,4
Taxa de temporalitat	34,2 %	26,0 %	-8,2
Població ocupada a temps parcial	14,2 %	15,1 %	0,9
Població ocupada amb més d'un any d'antiguitat a l'empresa	59,9 %	67,4 %	7,5
Població ocupada en feines elementals (no qualificades)	9,2 %	7,5 %	-1,7
Població ocupada en feines tècniques qualificades ⁽¹⁾	28,4 %	30,7 %	2,3
Població que cursa estudis	40,4 %	45,6 %	5,2
Població ocupada que cursa estudis	23,4 %	28,0 %	4,6

*2025: primer semestre.

⁽¹⁾ Feines que corresponen a les categories «Tècnics i professionals científics i intel·lectuals» i «Tècnics i professionals de suport» de la Classificació nacional d'ocupacions de 2011.

Font: elaboració pròpia a partir de les microdades de l'EPA (INE)

3. Quin ha estat el paper del mercat de l'habitatge?

Macroeconòmicament parlant, el sector immobiliari es troba avui en dia en una fase netament expansiva. La construcció de nous habitatges no para de créixer (l'any 2024 s'iniciaren 4.088 habitatges lliures, la quantitat més abundant des del 2009) (Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible, 2025); les compravendes, malgrat no arribar als nivells del 2022, es mantenen per sobre dels 15.000 habitatges cada any (Consell General del Notariat, 2025); el preu mitjà de compravenda dels habitatges s'enfila per damunt dels 3.600 euros el metre quadrat,

superant fins i tot els preus anteriors a l'esclat de la darrera bombolla immobiliària (Consell General del Notariat, 2025) i la construcció ocupa cada vegada més persones (63,6 milers de persones) (INE, 2025b). Fins i tot la retallada dels tipus d'interès en el mercat hipotecari sembla que ha fet revifar de nou la subscripció dels préstecs hipotecaris vinculats a l'adquisició d'un habitatge, encara que a les illes Balears menys que a la resta de l'Estat. De gener a maig de 2025, a les Balears es van constituir un 5,3 % més d'hipoteques per la compra d'un habitatge que en el mateix període de 2024. A tot Espanya, l'increment ha estat del 19,0% (Consell General

del Notariat, 2025). En aquesta efervescència, el paper dels joves ha estat força escàs, principalment per la manca de solvència econòmica i la incapacitat creixent per assumir els preus que ofereix el mercat lliure.

Per començar, cal subratllar que gairebé una de cada quatre persones d'entre 16 i 34 anys no té cap mena d'ingrés (el 23,7%, segons el panel de llars de 2022 de l'INE, l'Agència Tributària i l'Institut d'Estudis Fiscals) i, per tant, és totalment dependent en termes econòmics dels seus pares i mares i no podria fer-se càrrec de cap mena de despesa (habitatge, oci, ensenyament...) pel seu compte propi. De les persones joves amb algun ingrés, la renda mitjana mensual fou de 1.127 euros nets al mes l'any 2022 i de 1.186 euros al mes si una part dels ingressos provenia dels salaris. L'escassa divergència entre les dues quantitats revela que la principal font d'ingressos de la població jove de les illes Balears, quan en rep, prové de la seva incorporació al mercat de treball. Segons sembla posar de manifest l'ECV, d'ençà del 2022 s'ha registrat un increment força considerable dels ingressos mitjans de tota la població de les illes Balears: la renda mitjana per persona a les illes Balears ha crescut un 27,9% entre 2022 i 2024; al conjunt d'Espanya, l'increment tan sols ha estat del 13,8%.

En el millor dels casos, sota la hipòtesi incrèdula que aquest increment hagi estat similar en tots els grups d'edat, això voldria dir que per l'any 2024 la renda mitjana d'una persona jove d'entre 16 i 34 anys amb ingressos salarials seria de 1.517 euros nets al mes.

En aquest mateix horitzó temporal (2022-2024), el preu d'un habitatge lliure a les illes Balears ha augmentat menys que la renda personal (un 15,3%, considerant el preu mitjà d'un pis del mercat lliure a les illes Balears segons les escriptures de compravenda registrades davant d'un notari), raó per la qual inicialment es podria conjecturar que les condicions econòmiques d'accés al mercat de compravenda per a una persona jove han millorat. Res més lluny de la realitat. Ja l'any 2022, la compra d'un habitatge lliure mitjançant un préstec hipotecari pel 80% del preu de venda hauria suposat que una persona jove dediqués el 76,7% de la renda neta individual al pagament mensual de la quota hipotecari. Dos anys més tard, amb els mateixos supòsits, hauria pujat fins al 85,0% de la renda, atès que els tipus d'interès en el mercat hipotecari han repuntat (del 2,1% al 3,7%, segons el tipus d'interès publicat pel Banc d'Espanya per l'adquisició d'habitatges lliures per un període superior als tres anys) i han contrarestat qualsevol impacte positiu que hagués pogut tenir l'augment de la renda disponible. Com s'ha assenyalat prèviament, són pocs els joves emancipats en solitari. Els resultats que s'assolirien en el supòsit de dues persones joves amb la mateixa renda que volguessin finançar la compra d'un habitatge lliure tampoc són favorables perquè, en cap tessitura, arriben a oferir ràtios d'endeutament inferiors al 30% de la renda neta, el límit per damunt del qual les entitats financeres consideren que una sol·licitud hipotecària resulta inviable (vegeu la taula 3).

Taula 3. Esforç teòric d'accés al mercat de l'habitatge per a una persona de 16 a 34 anys resident a les illes Balears. 2022-2024

	2022	2025*	Variació 2022-2025 (pp)
Adquisició habitatge lliure mitjançant un préstec hipotecari			
%/renda neta una sola persona jove	76,7 %	85,4 %	8,7 pp
%/renda neta dues persones joves	38,4 %	42,5 %	4,1 pp
Estalvi previ necessari (30 % preu de venda)	91.119 €	105.086 €	15,3 %
Lloguer habitatge lliure en oferta			
%/renda neta una sola persona jove	79,6 %	81,2 %	1,6 pp
%/renda neta dues persones joves	39,8 %	40,6 %	0,8 pp
Lloguer habitatge segons preu de tots els habitatges de lloguer existents ⁽¹⁾			
%/renda neta una sola persona jove	56,6 %	46,1 %	-10,5 pp
%/renda neta dues persones joves	28,3 %	23,1 %	-5,2 pp

⁽¹⁾ Atès que encara no s'han publicat els resultats per 2024 del sistema estatal de referència del preu de lloguer de l'habitatge del Ministeri d'Habitatge i Agenda Urbana, s'adopten els de 2023.

Font: elaboració pròpia a partir de les microdades del panel de llars de 2022 de l'INE, l'Agència Tributària i l'Institut d'Estudis Fiscals, els informes d'Idealista, el sistema estatal de referència del preu de lloguer de l'habitatge del Ministeri d'Habitatge i Agenda Urbana, el Banc d'Espanya i el Consell General del Notariat

També hi ha uns altres dos elements interrelacionats que expliquen el motiu pel qual la majoria de joves té més complicat que mai optar a la compra d'un habitatge lliure. El primer és l'estalvi previ que requereix contractar un préstec hipotecari (aproximadament el 30 % del preu de venda del pis, per cobrir l'import de l'entrada i la resta de despeses tributàries que comporta): dels 91.119 euros de 2022 s'hauria passat als 105.086 euros de 2024. És una suma que difícilment pot haver acumulat una persona jove amb la seva curta vida laboral o que puguin aportar la majoria de les seves famílies. Des de 2024 hi ha els avals de l'Institut de Crèdit Oficial (ICO) que faculden les persones de fins a 35 anys a sol·licitar préstecs

hipotecaris per la totalitat del preu de venda de l'habitatge, sempre que sigui el domicili habitual i permanent, no siguin propietàries de cap altre habitatge i no tenguin un preu superior als 275.000 euros a les illes Balears. A l'hora de la veritat, és un ajut que ha arribat a poques persones joves (42 a les illes Balears fins al 31 de juliol de 2025¹) i que és a l'abast de col·lectius que, econòmicament, potser no els cal (el límit màxim d'ingressos s'ha fixat en 37.800 euros bruts anuals per a una persona, és a dir, 3.150 euros bruts al mes). El Govern de les Illes Balears instaurà, a finals de 2022, el programa «Garantia hipotecària»,

1 Aquesta xifra inclou, a més, els avals adreçats específicament a famílies amb menors a càrrec (ICO, 2025).

molt similar als avals de l'ICO, però estirant l'edat màxima de les persones sol·licitants fins als 40 anys, la renda màxima fins als 60.666,65 euros bruts anuals per a una persona sola, i el preu màxim de l'habitatge fins als 382.744,84 euros l'any 2025. En els primers dos i anys i mig del programa, s'han aconseguit avalar 478 operacions de compravenda (*Diario de Mallorca*, 2025). El segon element és la constatació que les illes Balears són una de les comunitats autònomes en què més compravendes d'habitatge s'efectuen sense necessitat d'haver recorregut al finançament hipotecari (el 56,1 % l'any 2024) (Consell General del Notariat, 2025), tot il·lustrant que qui més impulsa les compravendes són els sectors més solvents, siguin les famílies més riques (autòctones o estrangeres), les que disposen d'un altre habitatge que han venut o directament persones jurídiques: el 12,6 % de les compravendes de l'any 2024 a les illes Balears les van signar persones jurídiques, i el 32,6 % persones de nacionalitat estrangera, segons el Col·legi de Registradors de la Propietat, Béns Mobles i Mercantils d'Espanya.

L'accés a un habitatge de propietat, per més que sigui gràcies a una herència o donació, no és la via principal per mitjà de la qual les persones joves s'emancipen. L'Enquesta a la joventut de les Illes Balears, en coherència amb altres fonts, revela que el 59,4 % de les persones joves emancipades resideix en habitatges de lloguer. La cessió d'habitatges, tot i que podria ser una alternativa a l'alça per a persones joves de certs orígens socials, amb prou feines arriba al 10 % dels casos. No és pas que el mercat de lloguer ofereixi unes condicions especialment

assequibles i una oferta abundant. El principal portal immobiliari a Espanya, Idealista, reconeix que l'oferta de lloguers per primera residència s'ha reduït arreu, alhora que augmentava la de lloguers de temporada. A la ciutat de Palma, el tercer trimestre de 2024 un 13 % de tots els anuncis existents eren de temporada, després que el lloguer permanent minvés un 46 % en cinc anys (Idealista, 2024).

De desembre de 2022 a desembre de 2024, els preus de lloguer d'un habitatge disponible en oferta s'ha pujat un 30,4 % (Idealista, 2025). Per a una unitat tipus de 70 metres quadrats, significaria que la renda inicial d'un nou habitatge de lloguer s'hauria mogut dels 945 als 1.232 euros mensuals, excloent-ne totes les altres despeses que, segons el tipus de relació contractual que s'acabi estipulant, s'hi poden afegir (brossa, comunitat...). Una persona jove amb renda mensual neta equivalent a la mitjana, tan sols disposaria de 285 euros per afrontar totes les altres despeses ordinàries del mes una vegada descomptat l'import del lloguer, ja que s'enduria el 81,2 % dels ingressos (o la meitat, el 40,6 % si fossin dues persones ben bé amb la mateixa capacitat adquisitiva) (vegeu la taula 3).

És cert que els imports de lloguer que publiquen els portals immobiliaris no sempre recullen fidedignament el preu real amb el qual s'acaben tantant les operacions, ja que ni totes les ofertes disponibles als portals s'acaben llogant ni tota l'oferta veritablement existent es canalitza per mitjà dels portals. En una conjuntura com l'actual, en què la demanda de lloguer és tan accentuada, la propietat de l'immoble en té prou a recórrer a les

xarxes informals o les agències locals per trobar i seleccionar la persona llogatera en molt poc temps.

Malauradament, no hi ha una font que mostri el preu final dels contractes de lloguers que es formalitzen a les illes Balears. L'única aproximació a l'abast és el sistema estatal de referència del preu de lloguer de l'habitatge del Ministeri d'Habitatge i Agenda Urbana (Ministeri d'Habitatge i Agenda Urbana, 2025) que, a partir de les declaracions de renda de les persones físiques, difon la mediana de preu a tot Espanya i amb un detall territorial excels. No té en compte, doncs, ni els lloguers d'habitatges que són propietat de persones físiques ni especifica l'any d'inici dels contractes, de tal manera que a la renda final calculada s'hi barregen contractes de lloguer històrics encara vigents i nous contractes signats en el mateix exercici de la darrera declaració fiscal. Tenint present l'evolució del mercat de lloguer des de 2013, no és gens arriscat estimar que la renda dels contractes signats en els darrers anys, als quals podrien haver accedit algunes persones joves, són molt superiors als contractes que poden estar encarant els llogaters des de fa més temps. Amb aquestes limitacions, la mediana de lloguer d'un habitatge a les illes Balears l'any 2023 fou de 700 euros al mes l'any 2023, indistintament de la tipologia constructiva (habitatge unifamiliar o plurifamiliar). En altres paraules, fins i tot jutjant que una persona jove pogués aspirar a un habitatge a un preu similar al que estan suportant totes les llars que ja viuen de lloguer, amb la seva renda personal no en tindria prou, perquè li implicaria un esforç econòmic equivalent al 46,1 % dels seus ingressos (ve-

geu la taula 3). Les dues assumpcions implícites en aquest escenari hipotètic, que hi hagi habitatges disponibles a 700 euros i que una persona jove es plantegi viure tota sola amb poc més de 1.500 euros al mes, són inversemblants actualment.

4. Conclusions

Les illes Balears, dins el marc d'Espanya, són una de les comunitats autònomes en què, proporcionalment, hi ha més persones joves emancipades. Alguns factors estructurals poden explicar aquesta posició (el sistema productiu, l'estructura del mercat de l'habitatge, les pautes de migració interna i externa, etc.). La primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears 2022 destria els trets sobre com s'efectua aquesta emancipació residencial i, alhora, contribueix a matisar algunes xifres que proporcionen altres estudis més generalistes.

No hi ha un únic model d'emancipació hegemònic sinó que, segons la situació laboral, l'origen o la morfologia de la llar, és possible diferenciar entre quatre grans tipus (persones plenament incorporades al mercat de treball, estudiants dependents, població autòctona qualificada i treballadora i dones assalariades en el sector públic). Genèricament, la primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears revela que un 39,7% de la població entrevistada (15-34 anys) està emancipada, és a dir, no conviu amb els seus pares i mares. Si només es considera la població que veritablement roman a les illes Balears, la proporció es redueix fins al 37,5%.

La majoria d'aquestes persones joves que han aconseguit abandonar

la llar d'origen comparteix l'habitatge amb altres persones (la meitat de les vegades, amb la parella) i en règim de lloguer, principalment per la inviabilitat d'adquirir un habitatge.

Tot fa pensar que entre el 2022 i el 2025 l'autonomia residencial de la població jove a les illes Balears ha anat a l'alça, no pas per una millora de les condicions d'accessibilitat econòmica al mercat de l'habitatge, que s'han endurit extraordinàriament, sinó pels canvis en el mercat de treball i una certa redefinició de les pautes residencials. Ara les persones joves s'emancipen encara més tard i densificant el nombre de persones de la llar com un mecanisme per repartir les despeses de l'habitatge.

Referències bibliogràfiques

- CASAL BATALLER, J. (2006). «Modos emergentes de transición a la vida adulta en el umbral del siglo XXI: Aproximación sucesiva, precariedad y desestructuración». *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, (115), 295-322. <https://reis.cis.es/index.php/reis/article/view/1468>.
- CONSEJO GENERAL DEL NOTARIADO. *Centro de información estadística del Notariado*. <https://www.notariado.org/liferay/web/cien/inicio>.
- DIARIO DE MALLORCA (2025). «El Govern amplía las ayudas para acceder a una hipoteca hasta las viviendas de 382.000 euros». [https://www.diariodemallorca.es/mallorca/2025/02/21/govern-amplia-ayudas-acceder-](https://www.diariodemallorca.es/mallorca/2025/02/21/govern-amplia-ayudas-acceder-hipoteca-114557784.html)
- hipoteca-114557784.html.
- ELIZALDE, J. (1971). «El problema de la vivienda como demanda política en España». *Revista de estudios políticos*, (176), 37-76. <https://www.cepc.gob.es/sites/default/files/2021-12/9087rep176-177039.pdf>.
- EUROSTAT (2025a). *Share of young adults aged 18-34 living with their parents by self-defined current economic status*. https://doi.org/10.2908/ILC_LVPS09.
- EUROSTAT (2025b). *Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE)*. *Print this page*. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_\(AROPE\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_(AROPE)).
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS (2025). *El Govern presenta la Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears, que servirà per impulsar el III Pla Estratègic de la Joventut*. <https://www.caib.es/webgoib/-/el-govern-presenta-la-primera-enquesta-a-la-joventut-de-les-illes-balears-que-servir%C3%A0-per-impulsar-el-iii-pla-estrat%C3%A8gic-de-la-joventut>.
- GIL CALVO, E. (2002). «Emancipación tardía y estrategia familiar: El caso de los hijos que ni se casan ni se van de casa». *Revista de Estudios de Juventud*, (58), 1-9. <https://www.injuve.es/sites/default/files/articulo1.pdf>.

- GIL SOLSONA, D., i SIMÓ NOGUERA, C. X. (2018). *La investigación empírica sobre la emancipación en España*. *Revista Prisma Social*, (23), 142-168. <https://revistaprismasocial.es/article/view/2754>.
- IBESTAT (2025). *Evolució (2014-2024) de la taxa de risc de pobresa o exclusió social (nova definició 2021) per edat i sexe*. https://intranet.caib.es/ibestat-jaxi/tablado?px=20ea035a-1beb-4082-a3ce-a3372531a552&pag=1&no-deld=%207f786040-b066-4664-86c8-b33ce3f9bbdd%20&pxName=I3061_evo7.px.
- ICO (2025). *Informes seguimiento Línea de Avals para adquisición de primera vivienda de jóvenes y familias con menores a cargo*. <https://www.ico.es/ca/informes-seguimiento-linea-de-avales-para-adquisicion-de-primera-vivienda-de-jovenes-y-familias-con-menores-a-cargo>.
- IDEALISTA (2024). *La oferta de alquiler permanente cae un 33% en los últimos 5 años y la de temporada más que se triplica*. <https://www.idealista.com/news/inmobiliario/vivienda/2024/10/09/820366-la-oferta-de-alquiler-permanente-cae-un-33-en-los-ultimos-5-anos-y-la-de-temporada>.
- IDEALISTA (2025). *Evolución del precio de la vivienda en alquiler en Baleares*. <https://www.idealista.com/sala-de-prensa/informes-precio-vivienda/alquiler/baleares/>.
- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA (2025a). *Hogares de personas residentes en viviendas familiares en España a 1 de enero, por tamaño del hogar y año*. https://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=54562#_tabs-tabla.
- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA (2025b). *Ocupados por rama de actividad, sexo y comunidad autónoma. Media de de los cuatro trimestres del año*. <https://www.ine.es/jaxiT3/Tabla.htm?t=66042&L=0>.
- INJUVE (2025). *Visualizador principales variables de la Encuesta de Juventud 2023. Clasificación temática*. <https://www.injuve.es/observatorio/demografia-e-informacion-general/visualizador-principales-variables-de-la-encuesta-de-juventud-2023>.
- MAS, A. (COORD.) (2024). *Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears*. Institut Balear de la Joventut. de la Conselleria de Famílies i Afers Socials. Govern de les Illes Balears. <https://www.caib.es/pidip2front/files/annexes/2025/1/22/3098680.pdf>.
- MINISTERIO DE TRANSPORTES Y MOVILIDAD SOSTENIBLE (2025). *Vivienda libre*. <https://apps.fomento.gob.es/BoletinOnline2/?nivel=2&orden=32000000>.
- MINISTERIO DE VIVIENDA Y AGENDA URBANA. *Sistema Estatal de Referencia de precios de alquiler de vivienda*. https://www.mivau.gob.es/vivienda/alquila-bien-es-tu-derecho/serpavi/comunidad_autonoma.

- OBSERVATORI CATALÀ DE LA JOVENTUT (2025). *Enquesta a la joventut de Catalunya*. https://dretssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/joventut/observatori_catala_de_la_joventut/enquesta_joventut_Catalunya/index.html.
- SERRACANT, P., i FABRA I ANTON, S. (2013). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2012: Una mirada global a les persones joves en temps de crisi* (Col·lecció Aportacions, núm. 52). Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social i Família. https://dretssocials.gencat.cat/ca/detalls/Article/Aportacions_52-00003.

16

**Perills i beneficis d'internet:
relacions entre famílies i
jovent per aconseguir fer-ne
un bon ús**

ISABEL LLODRÀ-RIERA

Isabel Llodrà-Riera

És cap de l'Àrea de Societat Digital de la Fundació Bit, i treballa en la divulgació de la cultura tecnològica, la digitalització de les empreses i el foment de les vocacions STEM. Ha col·laborat amb el Centre Coordinador dels Serveis d'Informació Juvenil (Infojove) en accions de divulgació i tallers sobre la creació de la identitat digital, la reputació en línia i les feines de futur. Ha estat investigadora principal de diverses recerques sobre els usos d'internet en diferents àmbits, publicades per l'Observatori Balear de la Societat de la Informació (OBSI). Va ser comissària de l'exposició «I tu, qui ets a Internet?». És coautora del llibre *Visibilidad. Cómo gestionar la reputación en internet*, i autora dels capítols «Mercados digitales turísticos en la era de las plataformas» i, juntament amb altres autors, «Social media and hospitality management». Va guanyar el tercer premi de relats de ciència-ficció no distòpica en el I Premi Pragma, organitzat per la Fundació Asimov, amb el relat «El movimiento nodo», publicat a *Tiempo de utopías*.

Resum

El jovent de les Illes Balears passa bona part del seu temps d'oci a internet. El sistema educatiu ha incorporat dins el currículum escolar l'aprenentatge de les competències digitals de forma transversal i en algunes assignatures optatives. També ha prohibit l'ús del mòbil als centres escolars si no està justificat per fer activitats didàctiques. Recerques recents sostenen que les famílies són les que influeixen en un bon ús o un mal ús de la tecnologia en el jovent, depenent del nivell de coneixement i d'addicció dels progenitors. Les persones joves autoperceben tenir un nivell d'habilitats digitals superior que les persones més grans. Les oportunitats per aprendre competències digitals estan a l'abast de tota la població. I tot i així hi ha una preocupació pels mals usos d'internet, tema que s'hauria de revertir donant a conèixer les oportunitats que hi ha darrere un bon ús i un aprenentatge de la tecnologia.

Paraules clau: Jovent / Competències digitals / Ús de la tecnologia

Resumen

La juventud de las Islas Baleares pasa buena parte de su tiempo de ocio en internet. El sistema educativo ha incorporado dentro del currículum escolar el aprendizaje de las competencias digitales de forma transversal y en algunas asignaturas optativas. También ha prohibido el uso del móvil en los centros escolares si no está justificado para llevar a cabo actividades didácticas. Investigaciones recientes sostienen que las familias son las que influyen sobre el buen uso de la tecnología en la juventud o, al contrario, las personas jóvenes dependen del nivel de conocimiento y de adicción de los progenitores. Las personas jóvenes autoperceben tener un nivel de habilidades digitales superior que las personas mayores. Las oportunidades para aprender competencias digitales están al alcance de toda la población. Y aun así hay una preocupación por los malos usos de internet, tema que debería revertirse dando a conocer las oportunidades que hay detrás de un buen uso y un aprendizaje de la tecnología.

Palabras clave: Juventud / Competencias digitales / Uso de la tecnología

1. Objectius i metodologia

L'objectiu d'aquest article és posar damunt la taula que l'ús d'internet per part del jovent no només ha de ser una activitat lúdica –que a més inclou perills–, sinó que també ha de ser una oportunitat per aprendre, fomentar la part positiva de la persona i descobrir el potencial de despertar vocacions tecnològiques.

Per escriure aquest article s'han revisat dades estadístiques procedents de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) i de la Unió Europea i articles de revistes científiques que analitzen tant els impactes negatius com els positius de la tecnologia i la influència de les famílies en aquests usos.

2. La joventut a internet

La joventut de les Illes Balears passa moltes hores a internet. Segons les dades de l'*Enquesta a la joventut de les Illes Balears 2022* de l'Institut Balear de la Joventut (Llodrà-Riera, 2024), només el 14,3 % del jovent de 15 a 34 anys de les Illes Balears passa menys d'una hora al dia a internet entre setmana, i un 8,2 % el cap de setmana per a oci. De fet, la resta dedica molt de temps a internet: el 50,1 % entre una i tres hores a internet, i el 21,1 % entre tres i sis hores diàries en-

tre setmana per a oci, i el cap de setmana un 39,6 % entre una i tres hores diàries, un 30,6% entre tres i sis hores i un 15,1 % més de 6 hores diàries. Per franges d'edat, com més petits, més temps hi dediquen.

Del jovent de 16 a 34 anys, la majoria confia bastant en internet (69,95 %); un 12,17 % hi confia poc o gens, i un 17,88 % hi confia molt (taula 1) (INE, 2024b).

A la taula 2 hi consten les dades sobre els serveis més utilitzats per la joventut de les Illes Balears. Predominen els serveis relacionats amb la comunicació (100 %); entre els quals destaca l'ús de la missatgeria instantània (98,81%). A continuació, hi ha les activitats relacionades amb l'entreteniment (100 %): mirar pel·lícules o vídeos sota demanda a través de plataformes comercials (93,75 %) i fer activitats relacionades amb la informació (94,99 %). Després hi ha accions que requereixen més iniciativa per part de les persones usuàries, com ara activitats relacionades amb l'educació (71,09 %), però només el 37,94 % manifesta haver fet algun curs en línia. L'àmbit en què hi ha menys activitat és en la participació política i social (29,26 %) o en la venda de béns o serveis a través d'un lloc web o d'una aplicació (26,65 %) (INE, 2024d).

Taula 1. Grau de confiança en internet per característiques demogràfiques

	Total de persones	Poc o gens	Bastant	Molt
Persones usuàries d'internet en els últims 3 mesos				
Edat: de 16 a 34 anys	284.388	12,17 %	69,95 %	17,88 %

Font: IBESTAT a partir de dades de l'INE (2024)

Taula 2. Serveis d'ínternet usats per motius particulars en els darrers tres mesos per naturalesa del servei i característiques demogràfiques

	Total de persones	Persones usuàries d'ínternet en els últims tres mesos
Edat: de 16 a 34 anys		
Total de persones	284.388	284.388
Persones que han fet alguna activitat relacionada amb la comunicació	100 %	100 %
Rebre o enviar correu electrònic	99 %	99 %
Telefonar o fer videotelefonades a través d'ínternet	91,67 %	91,67 %
Participar en xarxes socials	88,25 %	88,25 %
Usar missatgeria instantània	98,81 %	98,81 %
Persones que han fet alguna activitat relacionada amb la informació	94,99 %	94,99 %
Cercar informació sobre béns i serveis	93,21 %	93,21 %
Llegir notícies, periòdics, revistes en línia	80,74 %	80,74 %
Persones que han fet alguna activitat relacionada amb la participació política i social	29,26 %	29,26 %
Emetre opinions sobre assumptes de tipus cívic o polític	24,27 %	24,27 %
Prendre part en consultes en línia o votacions sobre assumptes cívics o polítics	16,11 %	16,11 %
Persones que han fet alguna activitat relacionada amb l'entreteniment	100 %	100 %
Escoltar música o descarregar música	88,83 %	88,83 %
Mirar programes de canals de televisió emesos per internet	79,21 %	79,21 %
Mirar pel·lícules o vídeos sota demanda a través de plataformes comercials	93,75 %	93,75 %
Mirar continguts de vídeo de llocs per compartir	100 %	100 %
Jugar o descarregar jocs	50,43 %	50,43 %
Escoltar o descarregar pòdcasts	62,17 %	62,17 %
Persones que han fet alguna activitat relacionada amb la salut	86,86 %	86,86 %
Cercar informació sobre temes de salut	78,73 %	78,73 %
Concertar cita mèdica per web o aplicació	56,94 %	56,94 %
Accedir a arxius personals de salut	30,13 %	30,13 %
Accedir a altres serveis de salut	31,38 %	31,38 %

continua

	Total de persones	Persones usuàries d'internet en els últims tres mesos
Edat: de 16 a 34 anys		
Persones que han fet alguna activitat relacionada amb l'educació	71,09 %	71,09 %
Fer algun curs en línia	37,94 %	37,94 %
Utilitzar material d'aprenentatge en línia que no sigui un curs complet en línia	59,33 %	59,33 %
Comunicar-se amb educadors o estudiants mitjançant eines d'àudio o de vídeo	44,14 %	44,14 %
Altres activitats: vendre béns o serveis a través d'un lloc web o aplicació	26,65 %	26,65 %
Altres activitats: utilitzar banca per internet (inclosa la banca mòbil)	82,62 %	82,62 %

Font: IBESTAT a partir de dades de l'INE (2024)

Del 71,01 % de persones de 16 a 34 anys usuàries d'internet en els últims tres mesos que han fet alguna activitat d'aprenentatge a través d'internet, el 42,96 % manifesta

que ho ha fet amb fins privats, un 39,83 % per seguir educació formal i un 30,67 % amb fins professionals o relacionats amb el treball (taula 3) (INE, 2024c).

Taula 3. Propòsit de les activitats d'aprenentatge fetes a través d'internet en els darrers 3 mesos per característiques demogràfiques

	Total de persones	Persones que han fet algu- na activitat d'aprenen- tatge	Fi de l'apre- nentatge: educació formal	Fi de l'apre- nentatge: fins professionals o relacionats amb el treball	Fi de l'apre- nentatge: fins privats
Total de persones (de 16 a 74 anys)					
Edat: de 16 a 34 anys	284.388	71,09 %	39,83 %	30,67 %	42,96 %
Persones usuàries d'internet en els últims 3 mesos	284.388	71,09 %	39,83 %	30,67 %	42,96 %
Persones que han fet alguna activitat d'aprenentatge	202.163	100 %	56,03 %	43,15 %	60,44 %

Font: IBESTAT a partir de dades de l'INE (2024)

3. Conceptes lligats als usos d'internet

El temps que es passa a internet és un perill per a la joventut pels riscos que pot comportar; per com es magnifiquen els fets a través dels mitjans de comunicació, sobretot amb notícies relacionades amb el ciberassetjament (*ciberbullying*) i el consum de pornografia; per la manca de detecció de possibles notícies falses, o per l'addicció per un ús excessiu. El fet que s'hagi democratitzat l'accés a la xarxa, principalment amb l'ús massiu de telèfons mòbils, ha perjudicat la capacitat de relacionar-se sense la mediació de tecnologia.

Des de que s'ha massificat l'ús d'internet entre el jovent, han sorgit conceptes negatius associats a l'adolescència i a la joventut, com ara els següents:

- Ciberassetjament (*ciberbullying*): Assetjament entre iguals a través de mitjans digitals (insults, humiliacions, amenaces, etc.). Sovint afecta adolescents i pot tenir greus conseqüències psicològiques.
- Ciberdependència (*internet addiction*): És un trastorn de comportament caracteritzat per una necessitat compulsiva i incontrolada d'estar connectat a internet, fins al punt que interfereix greument en la vida quotidiana de la persona (estudis, feina, relacions socials, son, salut mental, etc.).
- Ciberseducció de menors (*grooming*): Estratègia que utilitzen adults per guanyar-se la confiança de menors a internet amb la finalitat d'abusar-ne sexualment o manipular-los.
- Sèxting: Intercanvi de missatges, imatges o vídeos de contingut sexual a través de dispositius digitals. Pot comportar riscos si no hi ha consentiment o si es difonen sense autorització.

La majoria d'aquests termes o conceptes són coneguts, i s'identifiquen i es difonen de manera molt fàcil.

En canvi, no hi ha termes o conceptes similars associats a l'ús positiu d'internet exclusiu de la joventut. Els conceptes associats a un ús positiu són més generalistes:

- Aprenentatge en línia (*e-learning*): Formació o educació que es fa a través d'internet, amb plataformes, vídeos, fòrums, etc. Facilita l'accés al coneixement a qualsevol lloc i en qualsevol moment.
- Ciberactivisme (*digital activism*): Ús d'internet i les xarxes socials per promoure causes socials, ambientals o polítiques. Pot incloure campanyes, denúncies, recollida de signatures, etc.
- Ciutadania digital (*digital citizenship*): Capacitat de participar activament, críticament i èticament a internet, tot respectant drets i deures, i contribuint al bé comú digital.

L'ús excessiu d'internet entre els adolescents condueix a un impacte potencial en el benestar psicològic, incloent-hi problemes com la depressió i l'ansietat. S'ha investigat àmpliament sobre aquests temes; en canvi, pocs estudis els han examinat a través del model de desenvolupament positiu de la joventut (PYD - Positive Youth Development), un model que emfatitza els punts forts i les habilitats

que permeten als adolescents convertir-se en adults sans i ben integrats (Martín-Barrado i Gómez-Baya, 2025).

A l'article de Martín-Barrado i Gómez-Baya (2025) s'analitza com un desenvolupament positiu de la joventut (PYD) pot mitigar els efectes negatius d'internet. És a dir, la joventut que té uns millors indicadors d'habilitats, autoestima, relacions positives amb la família, amistats, escola, comunitat, respecte per les normes socials, responsabilitat i empatia té menys risc de caure en els efectes negatius de l'ús d'internet.

Encara més, el fet que la joventut usi internet per llegir o cercar informació contribueix positivament al seu desenvolupament. Per això, és recomanable dissenyar programes d'intervenció que promoguin un ús autocontrolat i adaptatiu d'internet per part dels adolescents; programes que puguin fomentar el PYD, per exemple, a través del desenvolupament d'habilitats, relacions socials positives i apoderament, i que ajudin a evitar l'aïllament, el comportament addictiu i altres problemes de salut mental (Gómez-Baya *et al.*, 2022).

4. Regulacions dels usos de mòbil i ensenyament de competències digitals a les Illes Balears

Recentment, a les Illes Balears s'ha regulat l'ús dels telèfons mòbils en horaris i en espais lectius mitjançant l'Ordre 12/2025 del conseller d'Educació i Universitats de 7 de maig de 2025, per la qual es regula l'ús dels telèfons mòbils i altres dispositius electrònics personals als centres educatius no universitaris sostinguts totalment o parcialment amb fons públics de les

Illes Balears (BOIB, 2025). Aquesta regulació prohibeix totalment l'ús del mòbil a educació infantil i primària (article 3.1.) i en permet l'ús a secundària amb finalitats exclusivament didàctiques i amb criteris pedagògics justificats prèviament (article 3.2.).

De totes maneres, en el currículum educatiu s'estan ensenyant competències digitals per assolir un ús competent, crític i assenyat de les tecnologies. A secundària, en les assignatures de tecnologia i recursos digitals, que no són obligatòries, i a través de competències transversals en la resta d'assignatures, es van ensenyant els marcs de les competències digitals (Decret 32/2022, d'1 d'agost, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, 2022): (1) Cerca i gestió d'informació i dades, (2) comunicació i col·laboració, (3) creació de continguts digitals, (4) seguretat i (5) resolució de problemes (Vuorikari *et al.*, 2022).

5. Beneficis d'un bon ús d'internet i autopercepció de les habilitats digitals

Tot i que no és habitual analitzar quins beneficis pot aportar al desenvolupament del jovent fer un bon ús d'internet, de les xarxes socials, de les plataformes digitals i dels videojocs, hi ha alguns articles científics que n'expliquen les bondats. S'han analitzat 90 articles científics a partir dels quals s'han classificat els efectes positius de l'ús de la tecnologia en el jovent: (1) Desenvolupament cognitiu i cerebral, amb la millora del control executiu, l'atenció visual i espacial, la memòria de treball, la planificació estratègica i la resolució de problemes,

i el reforç de la capacitat per reunir i analitzar informació de forma eficient. (2) Desenvolupament socioemocional i social, amb l'augment del benestar emocional, l'autonomia i la capacitat de comunicació. A més, fomenta la creativitat, la motivació intrínseca i el suport social, i reforça les connexions amb els amics, la família i les xarxes de suport, la qual cosa contribueix a una millor salut mental. (3) Aprenentatge i benestar subjectiu, generant estats que intensifiquen la immersió i la satisfacció en l'aprenentatge. A més, l'ús tecnològic eleva la implicació en l'aprenentatge, el sentiment de competència i, per tant, el benestar global. (4) Competències digitals i resiliència, ja que facilita el desenvolupament d'habilitats digitals fonamentals per al futur laboral (recerca, comunicació, resolució col·laborativa); permet presentar-se de forma autèntica, compartir idees i assolir l'autoreconeixement, i fomenta l'autoestima, especialment en el jovent amb menys oportunitats. (5) Eina per a suport i salut mental, ja

que serveix de canal eficient per cercar informació de salut i suport emocional, fins i tot en format anònim, fet que redueix estigmes i facilita l'accés a l'ajuda (Haddock *et al.*, 2022).

L'autopercepció del jovent sobre el fet que té un nivell alt en competències digitals ha estat analitzada per fonts oficials. L'Institut Nacional d'Estadística, a l'enquesta sobre equipament i ús de tecnologia a les llars, preguntava sobre habilitats digitals fins a l'any 2023, però l'any 2024 ho va deixar de fer. Tot i així, és d'interès analitzar les dades del 2023. En la taula 4 s'observa com, de les persones de 16 a 34 anys usuàries d'internet els últims tres mesos, el 62,47 % manifesta tenir habilitats digitals avançades (nivell 5); el 93,82 %, habilitats d'informació i alfabetització de dades avançades; el 100 %, habilitats de comunicació i col·laboració avançades; el 75,93 %, habilitats de creació de continguts digitals avançades, i el 92,16 %, habilitats de resolució avançades (INE, 2023).

Taula 4. Habilitats digitals en l'ús d'internet en els últims tres mesos per motius particulars, per tipus d'habilitat i per característiques demogràfiques

	Total de persones (16 a 74 anys)	Persones usuàries d'internet en els últims tres mesos
	Edat: de 16 a 34 anys	Edat: de 16 a 34 anys
Habilitats digitals: baixa o inferior	11,86 %	11,91 %
Habilitats digitals: bàsica o superior	87,73 %	88,09 %
Habilitats digitals: sense habilitats (nivell 0)	–	–
Habilitats digitals: habilitat limitada (nivell 1)	–	–
Habilitats digitals: habilitat reduïda (nivell 2)	–	–
Habilitats digitals: habilitat baixa (nivell 3)	11,86 %	11,91 %

continua

	Total de persones (16 a 74 anys)	Persones usuàries d'internet en els últims tres mesos
	Edat: de 16 a 34 anys	Edat: de 16 a 34 anys
Habilitats digitals: habilitat bàsica (nivell 4)	25,51 %	25,61 %
Habilitats digitals: habilitat avançada (nivell 5)	62,22 %	62,47 %
Habilitats d'informació i alfabetització de dades: cap	—	—
Habilitats d'informació i alfabetització de dades: bàsiques	5,27 %	5,29 %
Habilitats d'informació i alfabetització de dades: avançades	93,44 %	93,82 %
Habilitats de comunicació i col·laboració: cap	—	—
Habilitats de comunicació i col·laboració: bàsiques	—	—
Habilitats de comunicació i col·laboració: avançades	99,6 %	100 %
Habilitats de creació de continguts digitals: cap	8,62 %	8,66 %
Habilitats de creació de continguts digitals: bàsiques	15,34 %	15,41 %
Habilitats de creació de continguts digitals: avançades	75,63 %	75,93 %
Habilitats de seguretat: cap	2,35 %	2,36 %
Habilitats de seguretat: bàsiques	11,51 %	11,56 %
Habilitats de seguretat: avançades	85,73 %	86,08 %
Habilitats de resolució: cap	—	—
Habilitats de resolució: bàsiques	7,81 %	7,84 %
Habilitats de resolució: avançades	91,79 %	92,16 %
No avaluables (no han utilitzat internet o no ho han fet en els últims tres mesos)	—	—

Font: IBESTAT, a partir de dades de l'INE (2023)

Aleshores la pregunta és la següent: si la joventut es passa hores a internet, si hi ha estudis que conclouen que utilitzar les tecnologies fomenta una sèrie d'habilitats, si les dades de les enquestes manifesten que la joventut té habilitats avançades en competències digitals, si als centres escolars s'incorporen les competèn-

cies digitals en els currículums, per què es difonen tants de mals usos? O és que es fa més ressò mediàtic dels mals usos que no dels bons usos? Com pot saber la joventut si les habilitats que creu que té són suficients per moure's de forma competent, segura i sostenible en l'entorn digital i, és més, per millorar el seu entorn físic?

6. Dels 12 als 16 anys

La primera enquesta a la joventut de les Illes Balears analitza el temps que passen a internet els i les joves a partir de 15 anys. El grup de 15 a 19 anys són els que passen més temps a internet. L'INE analitza les dades sobre habilitats digitals a partir de 16 anys, quan ja han après les competències digitals que els han ensenyat a l'ESO.

A partir de 12 anys, el 94,16 % són usuaris d'internet. Entre els 10 i els 12 anys el 45,44 % ja té mòbil. De 13 a 15 anys el 95,18 % són usuaris d'internet i el 95,33 % té mòbil (taula 5) (INE, 2024e).

Fins als 12 anys els infants estan a primària i a partir dels 12 anys a secundària. A primària també ja els comencen a ensenyar les competències digitals (Ministeri d'Educació i Formació Professional, 2022).

Taula 5. Ús d'ordinador o internet en els darrers tres mesos i tinença de mòbil dels infants de 10 a 15 anys

	Edat: de 10 a 12 anys	Edat: de 13 a 15 anys
Total d'infants de 10 a 15 anys	39.552	34.895
Infants usuaris d'ordinador/tauleta en els últims tres mesos	96,42 %	94,05 %
Infants usuaris d'internet en els darrers tres mesos	94,16 %	95,18 %
Infants que disposen de telèfon mòbil	45,44 %	95,33 %

Font: IBESTAT a partir de dades de l'INE (2024)

7. Acostaments o divergències intergeneracionals

Les famílies del 2024 tenen més experiència en l'ús d'internet que les famílies del 2010. L'any 2024 un 93,3 % de les persones utilitzava internet cada dia, quan l'any 2010 només era la meitat de la població (50,1 %) (taula 6) (INE, 2024a). Això és important perquè avui en dia, en què el jovent passa tantes hores a internet fora dels centre educatius, en temps d'oci, almanco tenen famílies un poc més experimentades en l'ús de la xarxa. Això no vol dir, però, que les famílies tenguin habilitats digitals tan avançades que puguin guiar-los correctament.

Taula 6. Persones que han utilitzat internet diàriament (almenys cinc dies a la setmana) a les Illes Balears

Any	Ús d'internet
2024	93,3 %
2023	92,8 %
2022	91,6 %
2021	88,7 %
2020	85,7 %
2019	78,3 %
2018	77,8 %
2017	76,9 %
2016	68,3 %
2015	69,3 %

continua

Any	Ús d'Internet
2014	64,7 %
2013	56,9 %
2012	51,3 %
2011	51,1 %
2010	50,1 %
2009	43,5 %
2008	35,5 %
2007	30,9 %
2006	28,4 %

Font: INE (2024)

A la taula 7 s'observa com les persones en edat de ser mares i pares manifesten tenir manco habilitats digitals dels que podrien ser els seus descendents (INE, 2023).

Les dades sobre les habilitats són subjectives, ja que no s'ha comprovat que cap segment d'edat sigui realment competent. De fet, aquest darrer any han sortit diferents iniciatives per aconseguir que la gent adquireixi competències digitals. La Direcció General d'Innovació i Transformació Digital ofereix formació presencial a gent gran (<https://gransactius.org/>). El programa Nous Actius (<https://nousactius.org/>), liderat per la Conselleria de Famílies i Afers Socials, s'adreça a infants i joves de 9 a 17 anys. A través d'una metodologia ludificada, té com a objectiu ajudar-los a fer un ús responsable, segur i eficient de la tecnologia proporcionant-los les eines necessàries per al seu futur acadèmic i professional. La formació és de caràcter presencial, s'imparteix directament als centres educatius de les Illes Balears i s'adapta a cada grup d'edat. Els centres educatius de Mallorca,

Menorca, Eivissa o Formentera que hi estan interessats poden sol·licitar l'aplicació del programa a través del formulari de contacte d'aquesta web. Un cop aprovada la petició, les famílies poden inscriure-hi els seus fills.

La Direcció General d'Innovació i Transformació Digital també ha llançat el programa Grans Proactius (<https://gransproactius.org/>), dirigit a professionals en actiu que volen aprofundir en temàtiques clau com l'anàlisi de dades, la intel·ligència artificial generativa aplicada a diferents sectors i la metodologia BIM, el nou estàndard per treballar amb l'Administració pública en el disseny, la construcció i la gestió d'edificis. Aquests programes s'emmarquen dins el Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència, finançat per NextGenerationEU. La FUEIB (Fundació Universitat-Empresa de la Illes Balears) gestiona aquests programes, que acabaran el 2026, en arribar el termini d'aquest finançament.

A més, IBsteam també té operatiu el portal de formació orientat a impulsar les competències digitals i la formació STEAM (en anglès, *Science, Technology, Engineering, Arts and Mathematics*) de la ciutadania i del professorat, per afrontar amb èxit els reptes educatius i socials del segle XXI (<https://formacioib.com>).

Estam en un moment en què les persones grans i el jovent tenen accés per igual als serveis d'Internet; tothom té les mateixes oportunitats per formar-se i fer-ne un ús segur i útil.

Tot i així, hi ha estudis que analitzen com canvia la percepció dels perills d'Internet quan les persones es converteixen en pares i mares.

Altuna et al. (2020) han analitzat la

percepció que tenen els adults sobre les conductes de risc relacionades amb les tecnologies digitals i han comparat aquesta percepció amb la dels adolescents. Els resultats confirmen que: (a) els adults tenen una alta percepció de la gravetat de les conductes de risc; (b) ser pare o mare és un factor que incrementa aquesta percepció, i (c) hi ha diferències significatives en la percepció dels riscos entre els adults i una part dels adolescents, principal-

ment joves més grans. Aquests autors recomanen incorporar processos formatius per als joves orientats a fomentar el pensament crític al voltant de les conductes de risc, en els quals participin tant adolescents com adults de manera conjunta. Això permetrà que la percepció dels comportaments de risc augmenti de manera eficaç, i alhora es promourà un ús més responsable de les tecnologies digitals per part dels adolescents.

Taula 7. Habilitats digitals en l'ús d'internet en els últims tres mesos per motius particulars, per tipus d'habilitat i per característiques demogràfiques

Persones usuàries d'internet en els últims tres mesos				
	Total	Edat: de 16 a 34 anys	Edat: de 35 a 54 anys	Edat: de 55 i més anys
Habilitats digitals: baixa o inferior	29,25 %	11,91 %	28,95 %	48,89 %
Habilitats digitals: bàsica o superior	70,75 %	88,09 %	71,05 %	51,11 %
Habilitats digitals: sense habilitats (nivell 0)	0,39 %	—	—	1,45 %
Habilitats digitals: habilitat limitada (nivell 1)	6 %	—	5,02 %	14,2 %
Habilitats digitals: habilitat reduïda (nivell 2)	7,82 %	—	10,53 %	12,09 %
Habilitats digitals: habilitat baixa (nivell 3)	15,04 %	11,91 %	13,4 %	21,15 %
Habilitats digitals: habilitat bàsica (nivell 4)	30,59 %	25,61 %	34,84 %	29,27 %
Habilitats digitals: habilitat avançada (nivell 5)	40,16 %	62,47 %	36,21 %	21,84 %
Habilitats d'informació i alfabetització de dades: cap	6,49 %	—	8,28 %	9,81 %
Habilitats d'informació i alfabetització de dades: bàsiques	9,52 %	5,29 %	6,91 %	18,39 %
Habilitats d'informació i alfabetització de dades: avançades	83,99 %	93,82 %	84,82 %	71,8 %
Habilitats de comunicació i col·laboració: cap	0,49 %	—	—	1,83 %
Habilitats de comunicació i col·laboració: bàsiques	4,1 %	—	3 %	10,41 %
Habilitats de comunicació i col·laboració: avançades	95,41 %	100 %	97 %	87,76 %

continua

	Total	Edat: de 16 a 34 anys	Edat: de 35 a 54 anys	Edat: de 55 i més anys
Habilitats de creació de continguts digitals: cap	22,86 %	8,66 %	22,41 %	39,27 %
Habilitats de creació de continguts digitals: bàsiques	25,18 %	15,41 %	30,26 %	27,8 %
Habilitats de creació de continguts digitals: avançades	51,97 %	75,93 %	47,33 %	32,93 %
Habilitats de seguretat: cap	13,1 %	2,36 %	12,47 %	26,01 %
Habilitats de seguretat: bàsiques	18,54 %	11,56 %	20,37 %	23,3 %
Habilitats de seguretat: avançades	68,36 %	86,08 %	67,16 %	50,7 %
Habilitats de resolució: cap	7,28 %	—	6,36 %	16,82 %
Habilitats de resolució: bàsiques	25,06 %	7,84 %	27,96 %	39,44 %
Habilitats de resolució: avançades	67,66 %	92,16 %	65,68 %	43,74 %
No avaluable (no han utilitzat internet o no ho han fet en els últims tres mesos)	—	—	—	—

Font: IBESTAT a partir de dades de l'INE 2023

Recentment, altres recerques (Kimball *et al.*, 2023) han mostrat que els pares i mares indiquen que l'ús d'internet millora la sensació de connexió familiar gràcies a la possibilitat de compartir experiències positives, a un augment del sentiment de proximitat familiar, a una major capacitat de flexibilitat dins la família i a beneficis positius sobre el temps compartit. L'associació entre l'ús de plataformes de xarxes socials per part del jovent i les puntuacions d'impacte familiar suggereix que una millor comunicació dins la xarxa familiar pot ser un benefici derivat de l'ús d'internet. Però els beneficis percebuts de l'ús d'internet es veien contraposats per les preocupacions parentals sobre el potencial de les xarxes socials per contribuir a l'addicció a internet. Els progenitors també han assenyalat una preocupació clara pels riscos del ciberassetjament i l'exposició

a continguts inadequats o nocius. Treballs previs han posat de manifest que aquests perills són especialment rellevants segons l'edat i els factors socials i contextuals. L'equilibri entre benefici i risc es feia especialment evident en el cas de les tecnologies immersives de realitat virtual, que alhora eren percebudes com a positives per a la connexió familiar i com a potenciadores del risc d'ús problemàtic d'internet. Aquesta associació també revelava una tendència important en l'ús per part dels progenitors: l'ús de la realitat virtual per part dels progenitors s'associava tant a nivells alts de problemàtica en ells i els seus fills com a puntuacions positives d'impacte familiar, cosa que podria indicar que els primers usuaris (és a dir, progenitors amb habilitats tecnològiques i una percepció positiva d'internet) fan un ús intensiu que incrementa les seves puntuacions a l'índex

d'addicció a internet. En general, però, els progenitors no veien les plataformes immersives com una àrea preocupant, la qual cosa suggereix que els riscos d'aquesta nova tecnologia (reals i percebuts) encara estan emergent.

És especialment rellevant que aquestes dades suggereixin que l'ús problemàtic d'internet per part del jovent pot reflectir l'ús problemàtic d'internet dels seus progenitors. En aquest estudi, els patrons d'ús problemàtic d'internet entre els progenitors estaven associats a patrons similars entre els adolescents, fins i tot tenint en compte factors com una disciplina inconsistent o una supervisió parental deficient. Això està alineat amb troballes anteriors que indiquen que l'ús d'internet i l'ús problemàtic d'internet per part d'adolescents es veuen influïts per l'ús que en fan els seus progenitors i pel tipus de recursos digitals que utilitzen. Tot i que aquest estudi no se centrava en l'estil parental, les comparacions varen mostrar certa correlació entre puntuacions altes a l'addicció d'internet entre el jovent i certs estils de criança. Aquestes dades suggereixen que la salut mental dels progenitors, l'estil parental i les característiques demogràfiques familiars poden influir en el desenvolupament de l'ús problemàtic d'internet (Kimball *et al.*, 2023).

8. Què en pensa, el jovent?

Encara més recentment, Bibizadeh *et al.* (2025) varen començar un projecte amb la intenció d'animar el jovent a parlar sobre la seva vida digital, la qual cosa va tenir molt bona acceptació. Varen concloure que els espais digitals són transformadors perquè

el jovent pot reinventar i redissenyar constantment la seva identitat digital, i percep aquest procés de creació en constant evolució com una forma d'alliberament. Les principals conclusions varen ser les següents: (1) Les discrepàncies de coneixement intergeneracional han fet que el jovent percebi internet com el seu espai de llibertat, un «refugi segur» i una «escapada» de la regulació que viuen a casa i a l'escola. Aquesta disparitat en la comprensió es pot reduir mitjançant una comunicació oberta entre adults i joves. (2) El concepte d'identitat en línia definida pel, i a través del, consumisme fa que aquesta identitat esdevingui artificial i que l'autocreació sigui una actuació. El jovent regula la construcció social de la seva identitat. (3) Els i les joves són conscients de com les xarxes socials els influeixen i els exploten, i tenen una opinió sobre qui en té la culpa, però no sempre poden mantenir-ne el control. (4) El jovent no veu una distinció entre la seva vida en línia i fora de línia. No obstant això, també suggereix que sí que percep una diferència clara entre les seves identitats en línia i fora de línia. Comprendre aquesta distinció ajudarà pares, mares, tutors i professionals de l'educació a entendre millor l'ús que el jovent fa d'internet.

La investigació de Bibizadeh *et al.* (2025) també ha identificat que l'educació sobre seguretat en línia continua centrant-se en els riscos i les vulnerabilitats del jovent, i indica que només es poden resoldre amb mesures preventives i prohibitives, com ara la restricció, la supervisió i el control. Els autors afirmen que no s'aconseguirà superar la bretxa de coneixement entre joves, famílies i professionals de l'educació si

els discursos són només de prevenció i protecció, que són intrínsecament restrictius. La regulació dels espais digitals ha comportat històricament estratègies educatives inconsistentes que no reconeixen la complexitat de la relació que té el jovent amb les xarxes socials i internet.

El jovent que va participar en l'estudi de Bibizadeh *et al.* (2025) no ha estat passivitzat per les xarxes socials; al contrari, sent que n'ha sortit empoderat. Per tant, intentar intervenir en aquests espais de manera prohibitiva només contribuirà a alienar i aïllar encara més els i les joves dins aquests entorns i fer-los més vulnerables a l'exploatació i la manipulació. S'han de generar recursos en col·laboració amb els i les joves que no només estiguin adreçats a ells, sinó també als professionals de l'educació i als pares, mares o tutors. Aquests recursos han d'evolucionar i transformar-se constantment en consonància amb les xarxes socials. Han de fomentar que el jovent s'impliqui de manera crítica en l'anàlisi d'aquests espais digitals i afavorir la formació de la seva veu i identitat en línia per evitar que siguin definits per, i a través de, les xarxes socials.

D'altra banda, l'aplicació de la ludificació en l'àmbit educatiu de la tecnologia causa un impacte positiu en els estudiants que els motiva a aprendre i a estar més atents (Darío *et al.*, 2023).

9. Demanda de professionals tecnològics

Tot i que el jovent està molt familiaritzat amb l'ús de la tecnologia i es creu amb habilitats bones per fer-la funcionar, a Europa hi ha demanda de professionals de tecnologia, ja que hi

ha un excés de vacants i una manca de vocacions tecnològiques. A més, encara no s'ha aconseguit eliminar la bretxa de gènere per l'interès en les matèries STEM (ciències, tecnologia, enginyeria i matemàtiques) (CE, 2025).

Per fomentar les vocacions tecnològiques a les Illes Balears, l'IBSTEAM, la Universitat de les Illes Balears i també la Fundació BIT a petició de la Direcció General d'Innovació i Transformació Digital duen a terme diferents activitats per engrescar el jovent a interessar-se per les matèries STEM. Tot i així, encara no és suficient per revertir la tendència i cobrir les vacants.

10. Resultats

Analitzades les dades i la bibliografia, es constata que els centres educatius han incorporat l'ensenyament de les competències digitals. El jovent percep que té més habilitats digitals que els adults. Hi ha demanda de professionals tecnològics i, tot i que les institucions s'esforcen per promoure les vocacions tecnològiques, aquesta dedicació no és suficient. Passar tantes hores a internet per oci no és sinònim de despertar prou curiositat per interessar-se pel desenvolupament tecnològic ni per la tecnologia com a disciplina professional del futur, encara que les famílies puguin influir de manera positiva en un bon ús d'internet.

11. Reptes

Sent conscients de les oportunitats que aporta la tecnologia a la societat i al sector econòmic, quan se'n fa un bon ús, seria convenient conduir la joventut a interessar-se pel desenvolupament

lupament d'aquesta i el seu futur ús professional, no només per a oci i entreteniment.

Per això, seria interessant promoure reptes ludificats i amb recompenses per posar a prova els coneixements i les habilitats en competències digitals i motivar la joventut a aprendre més sobre el desenvolupament tecnològic i l'aplicació de la tecnologia en les disciplines que podrien estudiar en el futur, a fi de continuar ajudant a despertar vocacions tecnològiques. En aquest sentit, la Direcció General d'Innovació i Transformació Digital i la Fundació BIT han començat a treballar en l'anàlisi del potencial que han desplegat prèviament les entitats i els centres de recerca relacionat amb el jovent i l'aprenentatge i l'interès per les tecnologies de les Illes Balears. Totes les entitats fan una gran labor i encara queda molta feina per fer.

Referències bibliogràfiques

- ALTUNA, J., MARTÍNEZ DE MORENTÍN, J. I., I LAREKI, A. (2020). The impact of becoming a parent about the perception of Internet risk behaviors. *Children and Youth Services Review*, 110, 104803. <https://doi.org/10.1016/J.CHILD-YOUTH.2020.104803>
- BIBIZADEH, R. E., PROCTER, R., GIRVAN, C., WEBB, H., I JIROTKA, M. (2025). Digitally Un/Free: the everyday impact of social media on the lives of young people. *Learning, Media and Technology*. <https://doi.org/10.1080/17439884.2023.2237883>
- COMISSIÓ EUROPEA. (2025). *Preguntas y respuestas sobre la Unión de las Competencias*. Comissió Europea. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/qanda_25_658
- DARÍO, J., VIZUETE, R., ARROYO, D., SHIRLEY, S., CAICEDO, G., FABRICIO, M., ANDRADE, B., TÉCNICA, U., VARGAS, L., I DE ESMERALDAS-ECUADOR, T. (2023). Gamificación como estrategia innovadora en la enseñanza de Tecnologías de la Información y Comunicación. *Ibero-American Journal of Education i Society Research*, 3(1), 64-73. <https://doi.org/10.56183/IBEROEDS.V3I1.599>
- DECRET 32/2022, d'1 d'agost, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears. (2022). *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, ext. 101, de 2 d'agost de 2022. <https://www.caib.es/eboibfront/eli/es-ib/d/2022/08/01/32/dof/cat/html>
- GÓMEZ-BAYA, D., GRASMEIJER, A. J., LÓPEZ-BERMÚDEZ, E., GASPARD DE MATOS, M., I MENDOZA, R. (2022). Positive Youth Development and Internet Use in a Sample of Spanish Adolescents. *Frontiers in Pediatrics*, 10, 842928. <https://doi.org/10.3389/FPED.2022.842928/BIBTEX>
- HADDOCK, A., WARD, N., YU, R., I O'DEA, N. (2022). Positive Effects of Digital Technology Use by Adolescents: A Scoping Review of the Literature. *International Journal of*

Environmental Research and Public Health 2022, Vol. 19, Page 14009, 19(21), 14009.
<https://doi.org/10.3390/IJER-PH192114009>

- INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA. (2023). *Habilitats digitals en l'ús d'Internet en els últims 3 mesos, per motius particulars, per tipus d'habilitat i característiques demogràfiques*. IBESTAT.
https://intranet.caib.es/ibestat-jaxi/tabla.do?px=38b3b-1ba-89a9-44ec-bf4b-6e5c-1ba27731&nodeld=-31ff88e4-6c25-4b3e-8844-e22bbd-4ff43d&pxName=I312002_2363.px
- INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA. (2024a). *Evolución de datos de personas (2006-2024) por comunidades y ciudades autónomas, tipo de uso de TIC y periodo*.
https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=70471#_tabs-tabla
- INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA. (2024b). *Grau de confiança en Internet per característiques demogràfiques*. IBESTAT.
https://intranet.caib.es/ibestat-jaxi/tabla.do?px=-27faec9-933c-41aa-88ec-3e066d-c298b1&nodeld=-31ff88e4-6c25-4b3e-8844-e22bbd-4ff43d&pxName=I312002_2408.px
- INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA. (2024c). *Propòsit de les activitats d'aprenentatge realitzades a través d'Internet en els darrers 3 mesos per característiques demogràfiques*. IBESTAT.
https://intranet.caib.es/ibestat-jaxi/tabla.do?px=9971c548-9b33-4c82-88d1-20e9358331bb&nodeld=-31ff88e4-6c25-4b3e-8844-e22bbd-4ff43d&pxName=I312002_2412.px
- INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA. (2024d). *Serveis d'Internet usats, per motius particulars, en els últims 3 mesos per naturalesa del servei i característiques demogràfiques*. IBESTAT.
https://intranet.caib.es/ibestat-jaxi/tabla.do?px=5f9e5623-bc45-427b-a9e5-9e8a421c373d&nodeld=-31ff88e4-6c25-4b3e-8844-e22bbd-4ff43d&pxName=I312002_2410.px
- INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA. (2024e). *Ús d'ordinador o Internet en els darrers 3 mesos i tinença de mòbil dels nins i nines de 10 a 15 anys*. IBESTAT.
https://intranet.caib.es/ibestat-jaxi/tabla.do?px=312025da-8d8c-4989-8ed3-81ba267a3e-b4&nodeld=-31ff88e4-6c25-4b3e-8844-e22bbd4ff43d&pxName=I312002_2459.px
- KIMBALL, H. G., FERNÁNDEZ, F., MOSKOWITZ, K. A., KANG, M., ALEXANDER, L. M., CONWAY, K. P., MERIKANGAS, K. R., SALUM, G. A., I MILHAM, M. P. (2023). Parent-Perceived Benefits and Harms Associated With Internet Use by Adolescent Offspring. *JAMA Network Open*, 6(10), e2339851.
<https://doi.org/10.1001/JAMANE-TWORKOPEN.2023.39851>
- LLODRÀ-RIERA, I. (2024). El jovent de les Illes Balears passa la major part del temps d'oci a internet. Dins A. Mas Linares (Coord.), *Primera*

- enquesta a la joventut de les Illes Balears* (p. 117-131). Institut Balear de la Joventut.
- MARTÍN-BARRADO, A. D., I GÓMEZ-BAYA, D. (2025). The association between the use of digital technologies and positive youth development: a systematic review. *Frontiers in Psychology*, 16, 1552128. <https://doi.org/10.3389/FPSYG.2025.1552128>
 - MINISTERI D'EDUCACIÓ I FORMACIÓ PROFESSIONAL. (2022). Real Decreto 157/2022, de 1 de marzo, por el que establecen la ordenación y las enseñanzas mínimas de la Educación Primaria. *Boletín Oficial del Estado*, 52(3296, 2 DE MARZO), 24412-24414. <https://www.boe.es/eli/es/rd/2022/03/01/157/con>
 - Ordre 12/2025 del conseller d'Educació i Universitats de 7 de maig de 2025 per la qual es regula l'ús dels telèfons mòbils i d'altres dispositius electrònics personals als centres educatius no universitaris sostinguts totalment o parcialment amb fons públics. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 63, 24125-24142.
 - VUORIKARI, R., KLUZER, S., I PUNIE, Y. (2022). *DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens - With new examples of knowledge, skills and attitudes*. 1. <https://doi.org/10.2760/115376>

**Del plurilingüisme
desigual al predomini
social del castellà: llengua i
joventut a les Illes Balears**

ELGA CREMADES CORTIELLA

Elga Cremades Cortiella

Doctora en Estudis Humanístics (programa de Llengua, Literatura i Cultura) per la Universitat Rovira i Virgili, actualment és professora titular laboral del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General la UIB. La seva recerca se centra en la sintaxi catalana, l'ensenyament del català com a llengua addicional, la lingüística clínica i la sociolingüística. És en aquest darrer camp que ha treballat qüestions vinculades a la joventut, amb un focus en les actituds i els usos lingüístics. En aquest sentit, va coordinar, juntament amb Xisca Castell i Maria del Mar Vanrell, el treball *Actituds i usos lingüístics dels joves de les Illes Balears* (2023) i actualment està vinculada a un estudi sobre els usos lingüístics a la Facultat d'Educació de la UIB.

Resum

Aquest article, que parteix del treball «Llengua, cultura i joves a les Illes Balears: entre el predomini social del castellà i l'immobilisme cultural» (Cremades, Solivellas i Vanrell, 2024), analitza la situació sociolingüística de la població jove de les Illes Balears a partir de les dades de l'Enquesta a la joventut de les Illes Balears (EJIB2022). El treball s'emmarca en el context de globalització i canvi demogràfic actual, en què els usos lingüístics dels joves esdevenen un indicador clau de la vitalitat i l'evolució futura del català. S'hi examinen diversos aspectes, com la llengua inicial, la llengua d'ús habitual en àmbits formals i informals, la llengua de resposta del qüestionari i el nivell de competència oral en diverses llengües. Les dades s'han comparat amb estudis previs (ES2004, EULIB2014, ECCIB2016, AULIJOVIB), amb els resultats de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 i amb l'Enquesta del Cens de 2021 del País Valencià, amb l'objectiu de detectar tendències de canvi i continuïtat. Els resultats mostren un augment del plurilingüisme inicial combinat amb el predomini social del castellà i una diversificació dels usos lingüístics entre els joves. El capítol conclou amb propostes per reforçar les polítiques lingüístiques adreçades al jovent balear.

Paraules clau: Coneixements lingüístics / Illes Balears / Joventut / Usos lingüístics / Plurilingüisme

Resumen

Este artículo, que parte del trabajo «Llengua, cultura i joves a les Illes Balears: entre el predomini social del castellà i l'immobilisme cultural» (Cremades, Solivellas y Vanrell, 2024), analiza la situación sociolingüística de la población joven de las Islas Baleares a partir de los datos de la *Encuesta a la juventud de las Islas Baleares* (EJIB2022). El estudio se enmarca en el contexto de globalización y cambio demográfico actual, en el que los usos lingüísticos de los jóvenes se convierten en un indicador clave de la vitalidad y la evolución futura del catalán. Se examinan diversos aspectos, como la lengua inicial, la lengua de uso habitual en ámbitos formales e informales, la lengua empleada para responder el cuestionario y el nivel de competencia oral en diferentes lenguas. Los datos se han comparado con estudios previos (ES2004, EULIB2014, ECCIB2016, AULIJOVIB), con los resultados de la *Encuesta a la juventud de Cataluña 2022* y con la *Encuesta del Censo de 2021 del País Valenciano*, con el objetivo de detectar tendencias de cambio y continuidad. Los resultados muestran un aumento del plurilingüismo inicial combinado con el predominio social del castellano y una diversificación de los usos lingüísticos entre los jóvenes. El capítulo concluye con propuestas para reforzar las políticas lingüísticas dirigidas a la juventud balear.

Palabras clave: Conocimientos lingüísticos / Islas Baleares / Juventud / Usos lingüísticos / Plurilingüisme

1. Introducció

La situació sociolingüística de les Illes Balears i, en particular, la situació sociolingüística entre la població jove d'aquest territori és, sense cap mena de dubte, un tema àmpliament discutit i debatut entre la comunitat científica i social, si més no en els darrers anys. En un context de globalització, d'increment de la mobilitat i de canvis en la composició demogràfica, analitzar els usos lingüístics dels joves resulta especialment rellevant, atès que aquest segment de població constitueix un indicador fonamental de l'evolució futura de la llengua. Com ja assenyalava Melià (2003), l'adolescència i la primera joventut representen un període decisiu en la configuració de les actituds i preferències lingüístiques, ja que és aleshores quan es consoliden bona part dels referents identitaris i socials. Així, les decisions lingüístiques dels joves són un factor clau per entendre la vitalitat d'una llengua.

Com ja assenyalaven Cremades et al. (2024), tradicionalment s'havia sostingut que els joves tendeixen a reproduir els patrons de la llengua majoritària, i que els parlants de llengües minoritzades oscil·len entre el manteniment i l'abandonament. Tanmateix, ja els mateixos autors feien notar que estudis recents (Pujolar et al., 2010b; González et al., 2014; Castell et al., 2023; Flors Mas i Eixarch, 2023) han demostrat que aquesta visió és massa simplista: molts joves es mouen amb naturalitat entre diverses llengües i, en situacions de bilingüisme social com la que hi ha a les Balears, fan un

ús dinàmic i contextual de les dues llengües (en aquest cas, el català i el castellà). Així, com indiquen Flors Mas i Eixarch (2023) per al cas de Catalunya, entre els joves es detecta «una major despolarització dels usos lingüístics», la qual cosa es trasllada en una «ampliació dels usos combinats del català i el castellà, en detriment dels usos més concentrats en una de les dues llengües» (p. 110).

Tenint en compte tot això, en aquest capítol presentem les dades més recents de què disposem sobre els usos lingüístics de la població jove de les Illes Balears. Aquestes dades ja van ser publicades al treball «Llengua, cultura i joves a les Illes Balears: entre el predomini social del castellà i l'immobilisme cultural» (Cremades et al., 2024), de la primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears (2022), una estadística oficial del govern balear orientada a conèixer la realitat social, cultural i lingüística de la població d'entre 15 i 34 anys resident a les Illes Balears. En aquest cas, però, oferim una síntesi dels aspectes més rellevants que es presentaven en aquell treball. Concretament, ens centrem en els punts següents: la llengua inicial dels informants, la llengua de resposta de l'enquesta, la llengua d'ús habitual en diversos àmbits (parella, família, entorn laboral o educatiu, i interaccions amb desconeguts), i el nivell oral declarat en diferents llengües (català, castellà, anglès, alemany, àrab i altres).

Aquestes dades es contrasten amb les d'alguns estudis previs: l'Enquesta sociolingüística de 2004 (Villaverde, 2004), l'Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears de 2014 (Melià i Vanrell, 2018), l'Informe sobre el consum

cultural de les Illes Balears de 2016 (Direcció General de Cultura, 2016) i el treball *Actituds i usos lingüístics dels joves de les Illes Balears* (Castell et al., 2023). A més, es posen en relació les dades de les Illes Balears amb les de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022, analitzades a Flors-Mas i Eixarch (2023).

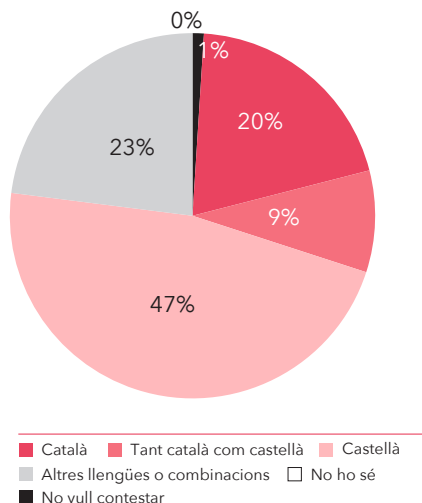
El text s'organitza en sis apartats. Després de la introducció, s'analitzen successivament les dades relatives a la llengua inicial (apartat 2), a la llengua d'ús habitual (apartat 3), a la llengua emprada per respondre el qüestionari (apartat 4) i als coneixements lingüístics (apartat 5). Finalment, l'apartat 6 recull les conclusions principals i planteja algunes propostes orientades a reforçar les polítiques lingüístiques adreçades als joves balears.

2. Llengua inicial

La llengua inicial, també anomenada *primera llengua* (L1) o *llengua materna*, és la llengua (o les llengües) que parla un individu quan és petit. Normalment és la llengua que es transmet en el si de la família i que, per tant, s'ha adquirit en el procés de socialització primària, és a dir, la que es produeix en la primera infantesa (Fernández Mostaza, 2019).

D'acord amb Cremades et al. (2024), gairebé la meitat de la població jove balear té el castellà com a llengua inicial (46,70 %), mentre que tan sols una cinquena part (el 20,5 %) considera que el català és la seva llengua inicial. Igualment, el 8,6 %, es considera bilingüe inicial en català i castellà i un 22,9 % declara que té altres llengües (o combinacions) inicials. És el que es pot comprovar al gràfic 1:

Gràfic 1: Llengua inicial dels joves balears

Font: Cremades et al., 2024

Aquestes xifres, a més d'indicar que s'ha produït una davallada en el percentatge de població que té el català com a L1 (veg. Villaverde, 2004, o Melià i Vanrell, 2018), mostren que a les Illes Balears hi ha menys parlants de català com a L1 que a Catalunya –en què representen el 31,9 % (Flors-Mas i Eixarch, 2023)– però més que al País Valencià –en què representen l'11,3 % entre els menors de 20 anys i el 13,2 % entre la població de 20 a 39 anys (Casesnoves Ferrer, 2024). Igualment, les Illes Balears són el territori en què trobem més parlants d'altres llengües o combinacions: així, a Catalunya representen el 14,4 % dels joves (Flors-Mas i Eixarch, 2023) i al País Valencià, el 15,0 % (Casesnoves Ferrer, 2024). Els apartats següents detallen la relació entre la llengua inicial i les variables independents preses en consideració, dividides en característiques demogràfiques, territorials i socials.

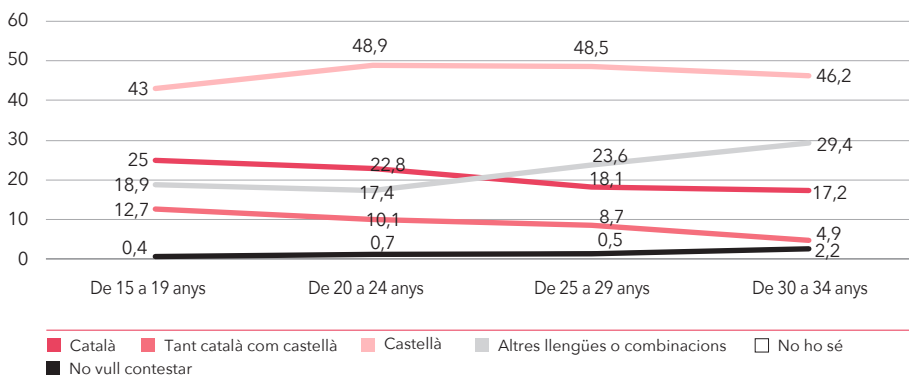
2.1. Característiques demogràfiques: sexe i edat

De manera similar al que fan notar Flors-Mas i Eixarch (2023) per a Catalunya, l'anàlisi dels resultats de l'EJIB2022 (Cremades et al., 2024) no deixa entreveure diferències significatives en la llengua inicial segons el sexe. Així, tot i que hi ha més dones castellanoparlants o parlants d'altres llengües inicials i més homes catalanoparlants o bilingües, les proporcions entre els uns i els altres són similars. En aquest sentit, el català representa la llengua inicial del 19,3 % de les dones enquestades i del 21,5 dels homes; el castellà, la del 47,5 % de les dones i el 45,5 % dels homes; les dones que es consideren bilingües inicials són el 8,2 %, mentre que el percentatge d'homes bilingües és del 9,3 %, i, finalment, el 23,9 % de les dones té altres llengües o combinacions com a L1, un percentatge

que, entre els homes, es redueix fins al 22,1 %.

L'edat, a diferència del sexe, constitueix un factor rellevant en la determinació de la llengua inicial dels enquestats, en coherència amb el que s'ha observat en altres contextos territorials (Flors-Mas i Eixarch, 2023). Així, a partir del grup de 20-24 anys disminueix de manera significativa el percentatge de persones que identifiquen el català com a llengua inicial, mentre que augmenta el dels parlants d'altres llengües o combinacions lingüístiques. Aquesta tendència s'explica, previsiblement, per l'impacte dels fluxos migratoris que han caracteritzat les Illes Balears durant les darreres dècades i que han modificat la composició demogràfica de les cohorts més joves de població adulta, sovint fora ja de l'etapa d'escolarització obligatòria. Al gràfic 2 es mostren les dades de la llengua inicial segons l'edat.

Gràfic 2: Llengua inicial dels joves balears segons l'edat

Font: Cremades et al., 2024

2.2. Característiques territorials: lloc de naixement, territori de residència i procedència dels progenitors

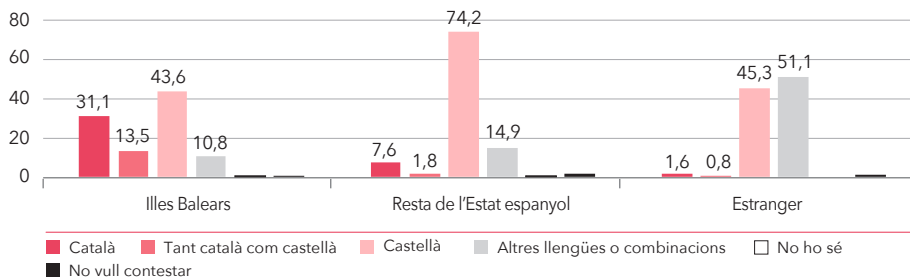
Els estudis sobre usos lingüístics mostren, en general, que el lloc de naixement i el territori on es viu tenen un paper rellevant a l'hora de determinar la llengua inicial, la llengua d'identificació i la llengua d'ús habitual. Això és el que es va poder veure a l'ES2004 (Villaverde, 2004), l'EULIB2014 (Melià i Vanrell, 2018) o l'AULIJOVIB (Castell et al., 2023) i que també es constata a l'EJIB2022 (Cremades et al., 2024). Així, en aquesta enquesta es va poder comprovar que, tot i que el català és la llengua inicial de tan sols un terç de la població, la proporció varia clarament segons el lloc de naixement (gràfic 3): entre els nascuts a les Illes Balears la proporció de catalanoparlants inicials és del 44,6 %, però del 9,4 % entre els nascuts a altres zones de l'Estat i del 2,4 % entre els nascuts a l'estranger. El castellà, en canvi, és la llengua inicial del 43,6 % dels joves nascuts a les Illes, del 74,2 % dels que provenen de la resta de l'Estat i del 45,3 % dels d'origen estranger. En aquest darrer

grup és el grup en què hi ha més presència d'altres llengües a banda del català i del castellà.

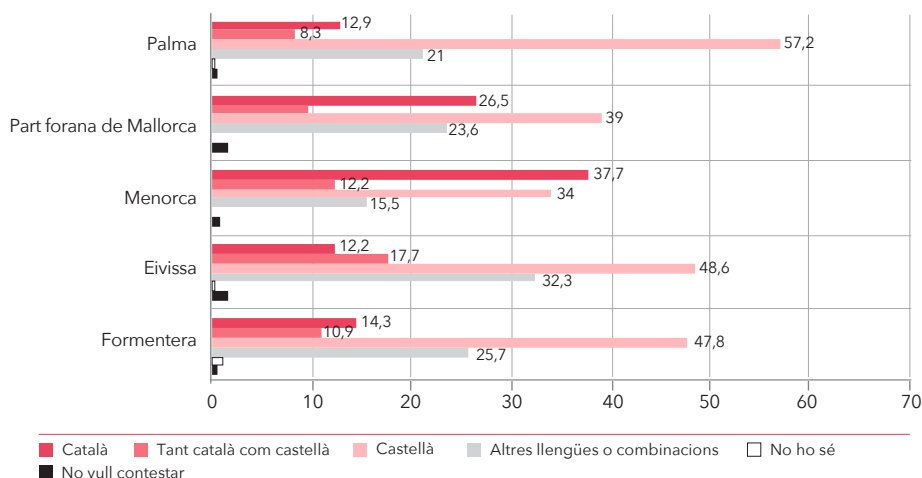
Pel que fa al territori de residència, les diferències també són notables, com es veu al gràfic 4. A Menorca i a la part forana de Mallorca hi ha més joves que tenen el català com a llengua inicial (37,7 % i 26,5 %, respectivament). En canvi, a Palma i a Eivissa predomina el castellà, amb un 57,2 % i un 48,6 % dels enquestats. Eivissa és també l'illa on hi ha una proporció més alta de llengües inicials diferents del català i del castellà: 32,3 %, nou punts per sobre de la mitjana balear, setze punts més que a Catalunya (Flors-Mas i Eixarch, 2023) i quinze punts més que al País Valencià (Casenoves Ferrer, 2024).

Un altre factor territorial que influeix sobre la llengua inicial dels enquestats és la procedència dels progenitors. Així, en el cas dels enquestats amb els dos progenitors procedents de les Illes Balears, el 70 % té com a L1, el català o el castellà (o totes dues llengües). En canvi, entre els altres grups la llengua inicial sol ser el castellà.

Gràfic 3: Llengua inicial dels joves balears segons el lloc de naixement

Font: Cremades et al., 2024

Gràfic 4: Llengua inicial dels joves balears segons el lloc de residència

Font: Cremades et al., 2024

2.3. Característiques socials: nivell d'estudis dels progenitors

Un altre aspecte que mostra una relació amb la llengua inicial és el nivell d'estudis dels progenitors. Així, quan almenys un dels progenitors té estudis superiors, la proporció de joves que tenen el català com a L1 és superior a la mitjana general. En canvi, les llars en què els progenitors disposen només d'estudis secundaris o primaris (o inferiors), el castellà esdevé més freqüent com a llengua inicial: 50,7 % en el cas de famílies amb estudis secundaris i 47,0 % en aquelles amb estudis bàsics o menys. A més, dins aquest darrer grup també augmenta notablement el percentatge de joves amb llengües inicials diferents del català i del castellà, que arriben fins al 32,7 %.

3. Llengua habitual

Quan es parla de *llengua habitual* se sol fer referència a la llengua que una persona fa servir amb més freqüència en la comunicació quotidiana, tot i que pot no ser la mateixa en tots els àmbits. Per exemple, una persona pot usar una llengua determinada a l'escola o la feina, una altra amb els amics i una diferent dins l'àmbit familiar. Per això, a l'EJIB2022, com s'explica a Cremades et al. (2024), es va optar per no demanar als enquestats de manera global quina era la seva llengua habitual, sinó que se'n va analitzar l'ús segons quatre situacions concretes que reproduïen la classificació clàssica de Corbeil (1980) i permetien distingir entre usos privats (interaccions personals) i usos institucionals (interaccions reglades). A més, s'hi afegia la comunicació amb persones desconegudes.

Les dades, doncs, es poden distribuir en quatre àmbits: dos de caràcter privat (parella i fills, i amics), un de tipus institucional (feina, institut o universitat) i, finalment, la llengua emprada en la relació amb desconeguts. El gràfic 5 il·lustra els usos lingüístics en cadascun dels àmbits.

Pel que fa al primer –la comunicació amb la parella i els fills–, els resultats mostren amb claredat que el castellà és la llengua més utilitzada: representa el 59,5 % dels enquestats, que és un percentatge més elevat que el de la població jove que té aquesta llengua com a L1. En canvi, l'ús prioritari del català baixa fins al 16,7 % del total, l'ús d'altres llengües o combinacions al 10,2 %, i l'ús equilibrat del castellà i el català al 7,2 %. Cal fer notar, així mateix, que hi ha joves (concretament, el 4,5 % del total) que no han tingut mai parella ni fills.

Pel que fa als usos amb les amistats (l'altre àmbit privat observat), el castellà torna a predominar: així, el 64,3 % dels joves afirmen emprar sobretot el castellà en les interaccions amb els amics, mentre que només el 13,4 % utilitza prioritàriament el català i el 7,0 %, altres llengües o combinacions.

Aquestes dades mostren una clara reducció en l'ús del català si es comparen amb els resultats d'enquestes anteriors, especialment amb els de l'Estudi Sociològic sobre els Joves de les Illes Balears (Ballester et al., 1998), moment en què un 38,0 % de joves feien servir majoritàriament el català amb les amistats i un 42,0 %, el castellà. Igualment, l'ús del català és menor que a Catalunya -en què l'ús predominant del català amb les amistats és del 24,5 %, el del castellà, del 47,4 %, i l'ús equitatiu de les dues llengües és d'un

17,0 % (Flors-Mas i Eixarch, 2023)- i que al País Valencià -en què l'ús preferent del català amb les amistats se situa al voltant del 28,0 % (Casesnoves Ferrer, 2024).

Quant als àmbits formals, l'enquesta agrupava dins d'una mateixa categoria la feina, la universitat i l'institut. Tot i això, hauria estat metodològicament rellevant poder distingir entre els usos lingüístics en l'àmbit educatiu i en el laboral, atès que la recerca anterior mostra diferències significatives entre tots dos contextos. Certament, en tots dos espais –educatiu i laboral–, la comunicació es produeix en entorns amb un cert grau de formalitat i sovint condicionats per normatives institucionals o directives organitzatives que funcionen, de fet, com a mecanismes de política i planificació lingüística aplicada. Ara bé, tant l'ES2004 (Villaverde, 2004) com l'EULIB2014 (Melià i Vanrell, 2018) mostraven més presència del català en l'àmbit educatiu i un ús més intensiu del castellà en el laboral, fet que suggereix que el pas de l'institut o la universitat al món del treball constitueix un moment clau de canvi en els patrons lingüístics. Per exemple, segons l'ES2004 (Villaverde, 2004), el 43,1 % dels joves declaraven utilitzar principalment el català amb els companys d'estudis (enfront del 37,3 % que optava pel castellà), mentre que, en l'àmbit laboral, la proporció s'invertia: el 39,4 % afirmava parlar majoritàriament en castellà i només el 31,7 % en català. Una dècada més tard, l'EULIB2014 (Melià i Vanrell, 2018) confirmava aquesta tendència, amb un 30,6 % d'ús del català amb companys d'estudis i un descens fins al 13,0 % en el context laboral.

En qualsevol cas, els resultats de l'EJIB2022 confirmen el retrocés del català i, alhora, el predomini clar del castellà en els usos formals (Cremades et al., 2024): concretament, el 51,1 % dels joves utilitzen habitualment el castellà en l'àmbit laboral o acadèmic, mentre que el català –sol, predominant o en combinació amb altres llengües– representa el 17,5 % dels usos. Aquesta proporció és superior a la de l'ús amb la parella i els fills (16,4 %) o amb les amistats (13,4 %), fet que podria relacionar-se amb el paper del sistema educatiu, en què el català és, almenys formalment, la llengua de referència segons els plans lingüístics de centre.

Tanmateix, el 17,5 % d'ús habitual del català en àmbits formals és una dada modesta i molt inferior a la que trobem, per al mateix àmbit (*feina, institut i universitat*), a Catalunya, en què l'ús prioritari del català arriba al 35,5 % i supera el del castellà, que se situa en el 32,3 %. També és inferior al que es troba al País Valencià, en què l'ús en l'entorn laboral és del 48,2 % entre els menors de 20 anys (la qual cosa es pot vincular amb el paper del

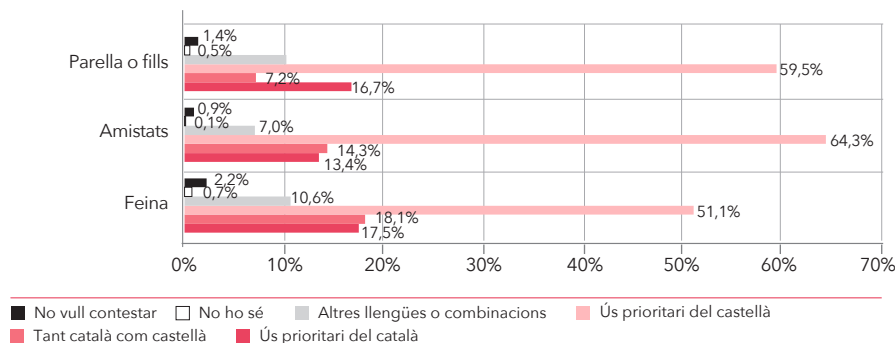
català en l'àmbit educatiu) i del 28,2 % entre la població de 20 a 39 anys.

Finalment, en relació amb els àmbits educatius i laborals, és destacable que l'ús d'altres llengües o combinacions arriba al 10,6 %. Aquesta xifra s'explica, possiblement, per la presència de l'anglès i altres idiomes tant en l'entorn acadèmic com en el laboral, especialment en sectors com el turisme (que és un dels sectors econòmics predominants a l'arxipèlag).

Finalment, quant a la llengua emprada per adreçar-se a desconeguts, els resultats mostren novament el predomini del castellà, que és la llengua utilitzada en el 65,1 % dels casos. En contrast, només el 7,2 % dels joves van declarar iniciar converses en català, un percentatge fins i tot inferior al dels qui afirmen fer-ho en altres llengües o combinacions (8,8 %).

Aquesta dada confirma la tendència observada en enquestes anteriors: el castellà exerceix el paper de llengua principal de relació social i, per tant, és la preferida per interpellar desconeguts. Tal com assenyalen Cremades i Crespí (2023), fins i tot entre els catalanoparlants inicials, el

Gràfic 5: Usos lingüístics dels joves segons l'àmbit

Font: Cremades et al., 2024

castellà sovint actua com a llengua franca en interaccions públiques, probablement perquè és percebut com la «llengua no marcada» en contextos d'incertesa lingüística.

En conjunt, aquestes dades reflecteixen una pèrdua de centralitat del català en l'esfera pública i confirmen el paper hegemònic del castellà com a llengua de comunicació social espontània entre desconeguts. A més, en relació amb estudis previs (Ballesster et al., 1998; Villaverde, 2004), s'observa, d'una banda, un creixement significatiu de l'ús d'altres llengües, segurament com a conseqüència dels canvis demogràfics i de la intensificació del turisme a les Illes Balears i, de l'altra, un augment de les pràctiques bilingües (en català i en castellà) dels joves. Això reforça la idea, ja apuntada a González et al. (2014), que, fora de la llar, predominen els usos combinats de les llengües per sobre dels usos més homogenis.

4. Llengua de resposta

Si ens fixem en la llengua emprada per respondre l'enquesta oralment, el castellà és, un cop més, clarament majoritari: el 70,4 % dels informants van respondre en aquesta llengua. En canvi, només una mica més del 20,0 % ho van fer en català, mentre que un 9,0 % dels participants van començar en castellà i posteriorment van canviar al català. Aquesta distribució reforça la idea, ja apuntada en altres apartats, que el castellà actua com a llengua de relació social predominant a les Illes Balears.

L'ús del castellà com a llengua de resposta és general a totes les illes, però amb intensitats diferents: a les

Pitiüses i a Palma, prop del 80 % dels joves van optar pel castellà, mentre que a la part forana de Mallorca i, sobretot, a Menorca, la proporció és sensiblement inferior (62,0 % i 51,4 %, respectivament). Aquesta variació territorial suggereix una correlació clara entre la presència de catalanoparlants i la llengua escollida per respondre: com més elevada és la densitat de catalanoparlants, més gran és la proporció d'informants que responen en català, i a la inversa.

La correlació entre la llengua de resposta i la llengua inicial confirma que, com més present és el català en la vida dels joves, més fàcil és que responguin en català a l'enquesta. Així, els participants que tenien el català com a L1 –de manera exclusiva, predominant o combinada amb una altra llengua diferent del castellà– van respondre majoritàriament en català (73,2 %). En canvi, entre aquells que van declarar com a llengua inicial el castellà (en exclusiva, majoritàriament o en combinació), un altre idioma, o bé no van respondre a la pregunta de la llengua inicial, el castellà és pràcticament hegemònic (88,0 %). Fins i tot entre els qui indiquen el català i el castellà com a llengües inicials, el castellà tendeix a predominar com a llengua de resposta (62,1 %), una dada que confirma la seva posició com a idioma vehicular i no marcat en les interaccions orals formals i semiformals.

5. Coneixements lingüístics

L'anàlisi dels coneixements lingüístics dels joves enquestats es va dur a terme a partir d'una pregunta específica destinada a autoavaluar el domini en català, castellà, anglès, alemany i

àrab. Per a cada idioma, els participants havien d'autoavaluar el seu nivell de competència en dues habilitats productives –l'expressió oral i l'escrita–, mitjançant una escala de tres nivells (alt, mitjà i baix). S'oferia una quarta opció, «Ni el parl ni l'escric», per recollir aquells casos en què la llengua no formava part del repertori actiu de l'enquestat. A més, hi havia la possibilitat d'incorporar fins a dues llengües addicionals segons la trajectòria personal de cada participant. Tot plegat havia de permetre obtenir una visió global de la competència pluri-lingüe dels joves.

5.1. Coneixement del català i del castellà

Pel que fa al català, la llengua pròpia del territori, les dades mostren un nivell de competència notable entre la població jove. El 52,5 % dels participants va declarar tenir-ne un domini oral alt, mentre que el 19,3 % es va ubicar al nivell mitjà i el 8,5 %, al nivell baix. En relació amb la competència escrita, un 50,2 % va considerar que en tenia un domini alt; un 25,1 %, mitjà i un 10,7 %, baix. Cal destacar, però, que un 10,7 % dels joves va afirmar no parlar ni escriure en català, fet que reflecteix encara una certa desigualtat en la transmissió i l'ús efectiu de la llengua en els espais socials.

Com es pot comprovar al gràfic 6, aquesta darrera dada contrasta amb les dades relatives al castellà, que posen de manifest un coneixement pràcticament universal d'aquesta llengua per part de la població jove balear. Només un 0,2 % dels enquestats va declarar no parlar-la ni escriure-la. En canvi, un 90,5 % dels joves va ma-

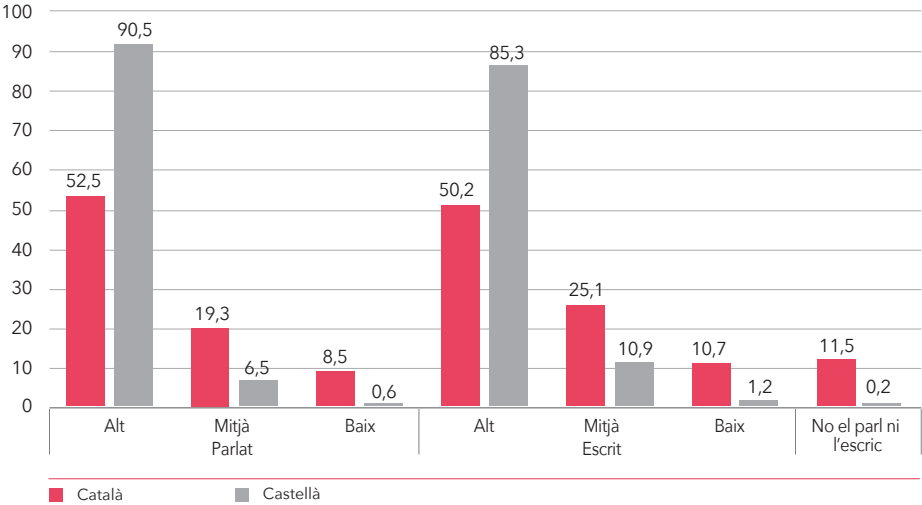
nifestar tenir-ne un domini oral alt, un 6,5 %, mitjà, i un 0,6 %, baix. Pel que fa a l'escriptura, les dades són molt similars: un 85,3 % indica un nivell alt, un 10,9 % mitjà, i un 1,2 %, baix. Aquest predomini generalitzat del castellà és coherent amb la seva condició de llengua oficial de l'Estat i de llengua vehicular en múltiples àmbits de la vida quotidiana, així com amb la seva forta presència mediàtica i cultural.

5.2. Coneixement de l'anglès

El coneixement de l'anglès mostra un patró diferent, ja que es tracta d'una llengua apresada majoritàriament en el marc de l'educació formal i no a través de la transmissió familiar. Les dades indiquen que el nivell d'aquesta llengua és sensiblement inferior al de les llengües oficials. Pel que fa a la competència oral, un 25,2 % dels joves considera que en té un nivell alt; un 41 %, un nivell mitjà, i un 25,3 %, un nivell baix. Les dades sobre la competència escrita segueixen una distribució molt semblant: un 25,7 % afirma tenir-ne un nivell alt; un 39,8 %, mitjà, i un 25,8 %, baix.

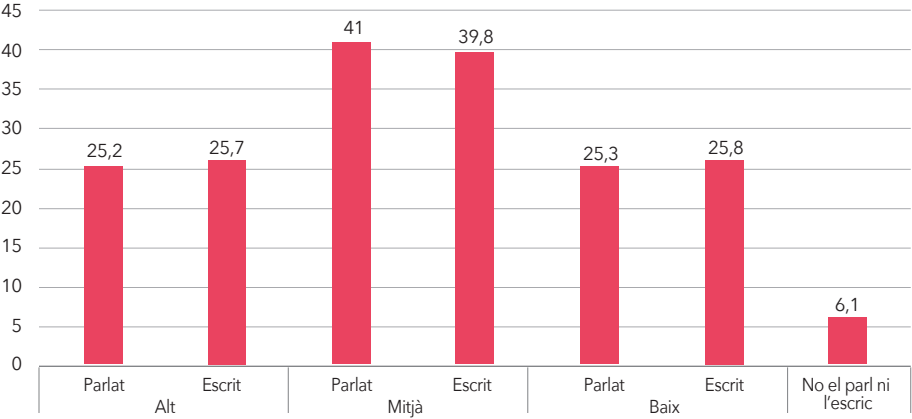
Aquesta distribució adopta una forma de U invertida (gràfic 7), que reflecteix la concentració majoritària al nivell mitjà, un fet habitual en llengües apresades en entorns escolars en què la pràctica comunicativa real és limitada. El percentatge d'enquestats que afirmen no parlar ni escriure en anglès (6,1 %) és, tanmateix, inferior al dels qui manifesten no dominar el català (11,5 %), la qual cosa suggereix que, tot i les limitacions, l'anglès és percebut com una eina necessària i valorada en l'àmbit educatiu i professional.

Gràfic 6: Coneixements autodeclarats de català i de castellà

Font: Cremades et al., 2024

Gràfic 7: Coneixements autodeclarats d'anglès

Font: Cremades et al., 2024

5.3. Coneixement de l'alemany

L'alemany ocupa un lloc específic dins del panorama lingüístic balear. Es tracta d'una llengua estrangera d'aprenentatge optatiu, a diferència

de l'anglès, que és obligatori dins del sistema educatiu. A més, la seva presència al territori està vinculada a la notable comunitat de residents alemanys a Mallorca, que representen un 12,2 % de la població immigrant

(CDSIB, 2022). Cal tenir present, però, que els motius de migració d'aquest col·lectiu –sovint relacionats amb la jubilació o amb estades temporals– no impliquen necessàriament processos d'integració lingüística o laboral.

Aquest context explica que la major part dels joves que declaren conèixer l'alemany l'hagin après dins l'àmbit educatiu. Tot i així, un 70,6 % de les persones enquestades afirma no parlar ni escriure aquesta llengua. Entre aquells que sí que en tenen algun coneixement, un 2,2 % considera que en posseeix un nivell oral alt, un 3,4 %, mitjà, i un 19,4 %, baix. Els resultats de la competència escrita són pràcticament idèntics: un 1,7 % alt, un 3,1 %, mitjà i un 20,2 %, baix. Aquestes xifres revelen que l'alemany té una presència marginal en el repertori lingüístic juvenil, restringida sobretot a l'àmbit escolar.

5.4. Coneixement de l'àrab

Finalment, el cas de l'àrab presenta unes característiques pròpies que el diferencien clarament de les altres llengües analitzades. A diferència de l'anglès o l'alemany, no forma part del currículum educatiu formal a les Illes Balears, i per tant el seu aprenentatge es produeix principalment en l'àmbit familiar i comunitari. L'àrab s'identifica, doncs, com una llengua d'herència, transmesa en contextos domèstics per famílies originàries de països arabòfons, i mantinguda en un entorn on predominen altres llengües majoritàries.

Aquesta transmissió requereix un esforç conscient per part de les famílies, sovint motivat per raons identitàries i culturals. Les dades indiquen, tanmateix, que l'àrab és la llengua amb un coneixement més reduït en-

tre els joves: un 86,2 % declara no parlar-la ni escriure-la. Tot i això, la competència oral és lleugerament superior a l'escripta, un fet habitual en llengües adquirides en contextos no formals. Un 2,9 % dels enquestats afirma tenir un domini oral alt de l'àrab, un 0,4 %, mitjà i un 5,7 %, baix, mentre que en la competència escrita les xifres són inferiors (1,7 % alt, 0,7 % mitjà i 6,6 % baix).

Globalment, doncs, aquestes dades posen de manifest la coexistència de diversos perfils lingüístics entre els joves balears, marcats per la presència simultània de llengües oficials, llengües d'ús internacional i llengües d'herència. A més de les llengües presentades, els enquestats van declarar saber altres llengües, com ara el francès, l'italià, el portuguès, el romanès, el gallec i el búlgar.

5.5. Variables demogràfiques i socials associades als coneixements lingüístics

L'anàlisi de les dades mostra que certes característiques demogràfiques i socials exerceixen una influència desigual en el coneixement lingüístic dels joves de les Illes Balears. A continuació es correlacionen, doncs, els coneixements lingüístics amb les variables independents preses en consideració: el sexe, l'edat, l'origen geogràfic propi i dels progenitors, el territori de residència i el nivell educatiu familiar.

5.5.1. Sexe i edat

Pel que fa al sexe, no s'observen diferències significatives en la competència lingüística dels enquestats.

Tant els homes com les dones presenten perfils similars en les cinc llengües analitzades, la qual cosa suggereix que no constitueix un factor determinant en l'adquisició ni en l'ús de les llengües en el context balear actual.

L'edat, en canvi, sí que mostra una correlació més clara amb el nivell de competència lingüística. Les dades indiquen que el domini del català, del castellà i de l'anglès és més alt entre els joves de la franja de 20 a 24 anys. Aquest fet podria interpretar-se com el resultat del procés educatiu: aquestes tres llengües són apreses majoritàriament en el marc escolar o a través de la transmissió familiar, i per tant el nivell més alt tendeix a assolir-se un cop finalitzats els estudis obligatoris o de batxillerat, aproximadament a partir dels divuit anys.

En canvi, el coneixement més elevat d'alemany i d'àrab s'observa sobretot entre els joves de 25 a 29 anys. En el cas de l'alemany, aquest patró pot atribuir-se a factors laborals, ja que la seva utilitat pràctica és particularment alta en el sector turístic, que concentra una part important de l'ocupació juvenil a les Illes Balears. L'alemany, en aquest context, és percebut com una llengua de valor instrumental, vinculada a oportunitats de feina en el mercat de serveis.

Pel que fa a l'àrab, la relació amb l'edat respon a dinàmiques migratòries. Els joves d'entre 25 i 29 anys que manifesten un nivell més alt en aquesta llengua solen haver estat escolaritzats parcialment als seus països d'origen, mentre que els més joves, ja escolaritzats íntegrament a les Illes Balears, tendeixen a mostrar-ne un coneixement més limitat. Això confirma el paper central de la transmissió

familiar i comunitària en el manteniment de les llengües d'herència.

5.5.2. Lloc de naixement i origen familiar

L'origen geogràfic dels enquestats i dels seus progenitors també es pot correlacionar amb la competència lingüística autodeclarada en determinades llengües. Pel que fa al lloc de naixement, els joves nascuts a les Illes Balears registren els valors més elevats de domini oral i escrit del català, mentre que els nascuts a l'estranger mostren uns nivells de coneixement substancialment inferiors. Aquesta divergència posa de manifest la importància de la immersió social i educativa en el procés de consolidació de la competència lingüística en la llengua pròpia del territori.

En canvi, en relació amb el castellà, la distribució és considerablement més homogènia. Tant els joves nascuts a les Illes Balears com els procedents d'altres comunitats autònomes de l'Estat espanyol presenten percentatges similars de domini alt –prop del 90 % en l'expressió oral i del 80 % en l'escrita. Entre els nascuts a l'estranger aquestes proporcions són lleugerament menors (79,2 % en l'habilitat oral i 74,4 % en l'escrita), però les diferències no són significatives.

Pel que fa a l'anglès, l'efecte del lloc de naixement és mínim: els joves nascuts fora de les Illes mostren una presència lleugerament superior de nivells alts de competència, tot i que la diferència no supera els tres punts percentuals. En canvi, en l'alemany i l'àrab, la relació amb l'origen estranger és més pronunciada. Els enquestats nascuts fora de l'Estat presenten

els nivells més elevats de domini, fet que pot atribuir-se, en el cas de l'àrab, a factors d'herència lingüística, i en el cas de l'alemany, a raons de caràcter laboral o professional.

L'anàlisi del lloc de naixement dels progenitors confirma un patró similar. Els joves amb els dos progenitors nascuts a les Illes Balears són els qui tenen uns nivells més alts de competència oral i escrita en català, la qual cosa fa notar la rellevància de la transmissió lingüística intergeneracional. En canvi, en castellà el nivell alt de competència és gairebé generalitzat -si bé és una mica més baix entre els joves amb progenitors nascuts a l'estranger.

Finalment, pel que fa a les llengües estrangeres, s'observa que els nivells més alts d'anglès i d'alemany es concentren entre els joves amb almenys un progenitor nascut fora de les Illes o de l'Estat, fet que pot associar-se a contextos familiars més propensos a la pràctica del multilingüisme. D'altra banda, la competència elevada en àrab es vincula de manera clara amb progenitors d'origen estranger, un resultat coherent amb la seva condició de llengua d'herència.

5.5.3. Territori de residència

El territori de residència és un altre factor que incideix, però de manera desigual, en la competència lingüística dels joves. D'acord amb Cremades et al. (2024), Menorca és l'illa on es registren els percentatges més elevats de domini oral i escrit del català (66,3 % i 54,9 %, respectivament), mentre que a Eivissa aquests valors són sensiblement inferiors (40,4 % i 33,8 %). Aquestes diferències poden atribuir-se tant a la situació sociolin-

güística de cada illa com a factors demogràfics i a la intensitat dels fluxos migratoris que hi han tingut lloc.

Pel que fa al castellà, el domini és altament homogeni en el conjunt del territori. En relació amb les llengües estrangeres, en canvi, els percentatges de competència alta mostren una distribució més irregular. Eivissa i Palma presenten les proporcions més elevades de domini oral i escrit de l'anglès, probablement a causa d'una major exposició al turisme internacional. En el cas de l'alemany, els nivells més alts s'observen a Formentera pel que fa a la competència oral, i a la part forana de Mallorca en relació amb l'escrita. La competència més elevada en àrab es registra a Eivissa, fet que pot vincular-se a una presència més destacada de població d'origen magribí. Amb tot, cal tenir en compte que, en general, les diferències entre illes són moderades i, en molts casos, no superen marges de variació de pocs punts percentuals.

5.5.4. Nivell educatiu familiar

Finalment, l'anàlisi del nivell d'estudis més alt d'algun dels progenitors confirma l'existència d'una relació entre capital educatiu i competència lingüística. Els coneixements elevats de castellà són generalitzats, independentment del nivell educatiu dels pares. En canvi, el domini alt de català, anglès i alemany mostra una clara tendència ascendent a mesura que augmenta el nivell d'estudis dels progenitors.

Les diferències més notables s'observen en el català i en l'anglès: la distància entre els joves amb progenitors amb estudis primaris i aquells amb

progenitors amb estudis superiors pot arribar a setze punts percentuals en el cas del català i fins a vint punts en el cas de l'anglès. En l'alemany, la diferència és més moderada, d'uns tres punts. En canvi, l'àrab s'allunya d'aquest patró: en aquesta llengua, la competència més alta es concentra entre joves els progenitors dels quals tenen estudis primaris, fet que reflecteix un procés de transmissió lingüística més lligat a l'àmbit domèstic i comunitari que no pas al nivell educatiu formal.

Tot plegat posa de manifest que el coneixement lingüístic dels joves de les Illes Balears no és homogeni, sinó que respon a una combinació de factors socials, educatius i territorials. El nivell de coneixements de català dels joves és, encara avui, considerable, tot i que depèn força de l'origen familiar i del context geogràfic. En canvi, els nivells de domini del castellà són generalitzats i no es vinculen amb cap de les variables independents. Pel que fa a les llengües amb valor instrumental, com l'anglès o l'alemany, s'associen més a oportunitats educatives i laborals, mentre que l'àrab exemplifica el paper de les llengües d'herència dins d'una societat cada vegada més diversa.

6. Conclusions i propostes d'actuació

Al llarg d'aquest estudi s'ha explicat, com ja s'havia posat de manifest a Cremades et al. (2024), que, entre els joves de les Illes Balears, conflueixen dos processos aparentment contradictoris: d'una banda, l'augment del plurilingüisme inicial –derivat de la diversificació de les llengües primeres dels individus–, i de l'altra, una

tendència progressiva al predomini social del castellà. Les dades indiquen que aquesta llengua és la llengua inicial de gairebé la meitat dels joves, mentre que el català, sol o combinat amb el castellà, ho és d'un terç. Aquest fenomen es deu, en part, als importants canvis demogràfics de les darreres dècades: la població es va més que duplicar entre 1971 i 2022 (de 545.498 a 1.176.659 habitants, segons l'IBESTAT), i bona part del creixement va deure's a l'arribada de població al·lòctona i al·loglota, que el 2015 representava prop del 45 % de la població total de l'arxipèlag (Pradilla, 2019).

El castellà, a més, ocupa una posició clarament majoritària com a llengua d'ús habitual, situació que s'ha accentuat amb el temps. Aquesta hegemonia s'explica per la forta tendència dels catalanoparlants a canviar de llengua en interaccions quotidianes, així com per la norma social de convergència cap al castellà. Tal com ja indicaven Cremades i Crespí (2023), el perfil del *catalanoparlant agut* –que manté l'ús exclusiu del català– és gairebé inexistent a les Illes Balears, i predominen els perfils híbrids o castellanoparlants. En conseqüència, el castellà ha esdevingut la llengua de relació no marcada o per defecte en la majoria d'intercanvis socials.

Els col·lectius de nouvinguts tendeixen també a adoptar el castellà com a llengua vehicular, cosa que implica que, sovint, es mantenen al marge de l'ús del català. Segons l'estudi AULIJO-VIB (Castell et al., 2023), entre els joves amb llengües inicials diferents del català i del castellà, el 72,7 % opten pel castellà en cas de muda lingüística, mentre que només el 0,9 % ho fan pel

català (Amengual et al., 2023). Les causes d'aquesta situació són diverses: actituds lingüístiques poc favorables, dificultats per interactuar amb catalanoparlants i la percepció que el català és una llengua pròpia però no necessària. Aquesta percepció varia segons el perfil socioprofessional dels individus, i és més forta entre els col·lectius que s'estableixen a les Illes per motius laborals bàsics que entre aquells que hi arriben per raons professionals qualificades o residencials.

Entre els factors que expliquen aquesta realitat destaca, en primer lloc, el creixement demogràfic sostingut i la manca d'unes polítiques d'acollida estructurades. L'escola ha assumit, de manera implícita, la funció d'integració lingüística, amb l'objectiu de garantir el domini equilibrat de les dues llengües oficials. No obstant això, les dades mostren que aquesta funció no s'ha complert plenament, cosa que es pot veure en el nivell de coneixements lingüístics en les dues llengües. A més, en contextos escolarsment castellanoparlants, el castellà tendeix a consolidar-se com a llengua predominant, especialment quan la proporció d'alumnat catalanoparlant inicial és baixa (Amengual et al., 2023). En conseqüència, l'escola no sempre actua com a agent de normalització, sinó que pot reforçar la norma social de convergència al castellà.

Es important, doncs, desenvolupar polítiques educatives i socials que garanteixin una veritable integració lingüística. La desigualtat d'accés a les llengües genera desigualtats socials i, en contextos de segregació escolar, accentua la fragmentació de l'alumnat (Amengual et al., 2023). Cal impulsar programes d'acollida lingüística ef-

caços i en tots els contextos, que incloguin cursos de català gratuïts i en horari laboral, i alhora promoure actituds actives d'ús de la llengua entre els catalanoparlants inicials per evitar la convergència automàtica al castellà (Sanginés, 2021).

Un altre element clau és la percepció social del català com a llengua de valor instrumental limitat. Molts ciutadans associen l'aprenentatge de la llengua exclusivament a requisits administratius, i no a un benefici social o econòmic real.

Tot plegat posa de manifest la necessitat d'un marc d'actuació estable i coordinat, que combini mesures *top-down* (institucionals) i *bottom-up* (de base social), i que s'acompanyi d'un sistema d'avaluació rigorós. Qualsevol política lingüística hauria d'incloure tres fases, amb diagnosi prèvia, un seguiment durant la implantació i una avaluació posterior.

En definitiva, la realitat sociolingüística dels joves de les Illes Balears evidencia un plurilingüisme asimètric, amb una tendència consolidada al predomini del castellà i una integració parcial del català com a llengua social. Per revertir aquesta situació cal un compromís polític i social sostingut que abordi, de manera simultània, la dimensió educativa, la d'acollida i la de percepció social de la llengua, amb l'objectiu d'avançar cap a una societat realment plurilingüe i, alhora, cohesionada.

Referències bibliogràfiques

- AMENGUAL, C., CASTELL, X., I VANRELL, M. M. (2023). Ús de les llengües segons els contextos i els moments vitals: les mudes

- lingüístiques. Dins X. Castell, E. Cremades i M. M. Vanrell (Coord.), *Actituds i usos lingüístics dels joves de les Illes Balears* (pp. 47-76). Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears i Universitat de les Illes Balears.
- lingüístic. Dins X. Castell, E. Cremades i M. M. Vanrell (Coord.), *Actituds i usos lingüístics dels joves de les Illes Balears* (pp. 101-126). Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears i Universitat de les Illes Balears.
- BALLESTER, L., MARCH, M., LEAL, M. À., i MAS, C. (Coord.). (1998). *Estudi sociològic sobre els joves de les Illes Balears, 1997* [ESJIB1997]. Direcció General de Joventut i Família del Govern de les Illes Balears, Universitat de les Illes Balears.
 - CASESNOVES FERRER, R. (2024). L'enquesta del cens de 2021: coneixement, usos i trajectòries lingüístiques al País Valencià. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 82, 268-287. <https://doi.org/10.58992/rld.i82.2024.4223>
 - CASTELL, X., CREMADES, E., i VANRELL, M. M. (Coord.) (2023). *Actituds i usos lingüístics dels joves de les Illes Balears* [AULIJOVIB]. Universitat de les Illes Balears, Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears. https://cdsib.uib.cat/files/2023/09/EBOOK_Actituds-i-usos-linguistics_v2.pdf
 - CORBEIL, J. C. (1980). *L'aménagement linguistique du Québec*. Guerin.
 - CREMADES, E., i CRESPI, I. (2023). La llengua en les interaccions comunicatives: normes d'ús
 - CREMADES, E., SOLIVELLAS, I., i VANRELL, M. M. (2024). Llengua, cultura i joves a les Illes Balears: entre el predomini social del castellà i l'immobilisme cultural. Dins A. Mas (Ed.) *Primera enquesta a la joventut de les Illes Balears* (p. 133-180). Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) de la Conselleria de Famílies i Afers Socials, Govern de les Illes Balears. <https://www.caib.es/pidip2front/files/annexes/2025/1/22/3098680.pdf>
 - DIRECCIÓ GENERAL DE CULTURA (2016). *El consum cultural a les Illes Balears. Informe de resultats 2016* [ECCIB2016]. Govern de les Illes Balears.
 - FERNÁNDEZ MOSTAZA, E. (2019). *La societat (I): el procés de socialització*. Editorial UOC.
 - FLORS-MAS, A., i EIXARCH, A. (2023). Un plurilingüisme asimètric i decantat cap al castellà. Dins Julià, A. (coord.), *Enquesta a la joventut de Catalunya 2022. Volum 2: Hàbits i estils de vida* (p. 109-139). Agència Catalana de la Joventut, Departament de Drets Socials, Generalitat de Catalunya.

- GONZÀLEZ, I., PUJOLAR, J., FONT, A., I MARTÍNEZ, R. (2014). *Llengua i joves. Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana*. Direcció General de Joventut.
- MELIÀ, J. (2003). Ús social de la llengua catalana entre els joves. Dins DDAA. *La llengua i els joves: el futur de la llengua catalana*. VI Jornades de Normalització Lingüística i Ensenyament de CCOO (p. 67-74). CCOO de les Illes Balears – Servei Lingüístic.
- MELIÀ, J. (2023). Recomanacions estratègiques i actuacions de planificació lingüística a les Illes Balears. Dins X. Castell, E. Cremades i M. M. Vanrell (Coord.), *Actituds i usos lingüístics dels joves de les Illes Balears* (p. 151-166). Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears i Universitat de les Illes Balears.
- MELIÀ, J., I VANRELL, M. M. (Coord.) (2018). *Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014* [EULIB2014]. Govern de les Illes Balears; Generalitat de Catalunya; Universitat de les Illes Balears.
- PRADILLA, M. À. (2019). La llengua catalana: aproximació demolingüística a una realitat complexa. Dins J. Giralt Latorre i F. Nagore. *La normalización social de las lenguas minoritarias: experiencias y procedimientos para la salvaguarda de un patrimonio inmaterial* (p. 148-179). Prensas de la Universidad de Zaragoza.
- PUJOLAR, J., GONZÀLEZ, I., I MARTÍNEZ, R. (2010a). Les mudes lingüístiques dels joves catalans. *Llengua i Ús*, 48, 65-75.
- PUJOLAR, J., GONZÀLEZ, I., FONT, A., I MARTÍNEZ, R. (2010b). *Llengua i joves. Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria de Joventut. Papers 99.
- SANGINÉS, G. (2021). L'engrescadora aventura cap a l'assertivitat lingüística. Dins X. Castell i M. M. Vanrell (Coord.). *La dinamització lingüística: bases, eines i estratègies* (p. 233-248). Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears, Universitat de les Illes Balears.
- VALLESPIR, J. (1998). Ús de la llengua. Dins L. Ballester, M. March, M. À. Leal i C. Mas, (Coord.), *Estudi sociològic sobre els joves de les Illes Balears, 1997* (p. 231-258). Direcció General de Joventut i Família del Govern de les Illes Balears, Universitat de les Illes Balears.
- VILLAVARDE, J. A. (Coord.) (2004). *Enquesta sociolingüística 2004* [ES2004]. Govern de les Illes Balears.

**La participació social i
política del jovent de les
Illes Balears**

DAVID ABRIL HERVÁS

David Abril Hervás

Doctor en Educació i professor de Sociologia de la UIB. Membre de l'Observatori Social de les Illes Balears (OSIB) i dels grups de recerca Desigualts, Gènere i Polítiques Públiques (UIB) i INTER d'investigació en educació intercultural (UNED). La seva experiència professional prèvia a l'acadèmica és en l'àmbit de la intervenció socioeducativa amb persones joves i migrants i en la gestió de polítiques públiques. És autor i coautor de nombrosos articles, llibres i capítols de llibres sobre investigació social, i ha col·laborat en diversos informes i estudis, com ara FOESSA, els informes de l'OSIB o les memòries anuals del Consell Econòmic i Social (CES). Pel que fa a la joventut, alguns dels estudis i projectes més recents en els quals ha participat inclouen temes com els discursos d'odi entre els adolescents (FAD, Centro Reina Sofía), el reconeixement de les *notícies falses* (*fake-news*) entre els joves (UIB i Fundació Bit), l'ús d'eines com el *hip-hop* entre adolescents vulnerabilitzats o les representacions socials dels joves en els mitjans de comunicació arran de la pandèmia. També ha estat col·laborador en la redacció de l'informe de la primera *Enquesta a la joventut de les Illes Balears*.

Resum

En aquest article s'analitzaran els principals resultats de la primera *Enquesta a la Joventut de les Illes Balears*, publicada el 2024 per l'Institut Balear de la Joventut, la radiografia més exhaustiva que s'ha fet al nostre arxipèlag sobre la joventut, comparant-ne les dades amb les del darrer *Informe juventud en España 2024*, que inclou les dades aportades per l'*Encuesta de juventud 2023* estatal, feta en un paràmetre temporal homologable al de l'enquesta de les Balears. Concretament, i sense perdre de vista els fenòmens socials, econòmics i culturals globals que condicionen també allò que passa a la nostra comunitat, ens centrarem en l'anàlisi de la participació política dels i les joves, un element clau per a l'articulació de qualsevol societat democràtica, que ha de menester, no tan sols que la seva població voti quan es convoquen eleccions, sinó que a més s'impliqui en els diferents àmbits de la vida quotidiana perquè es pugui parlar d'una societat cohesionada i democràtica.

Paraules clau: Joves / Participació social / Participació política / Democràcia / Ideologies

Resumen

En este artículo se analizarán los principales resultados de la primera *Encuesta de la Juventud de las Islas Baleares* publicada en 2024 por el Instituto Balear de la Juventud, la radiografía más exhaustiva que se ha hecho en nuestro archipiélago en cuanto al estudio de la juventud, comparando los datos con los del último *Informe juventud en España 2024*, que incluye los datos aportados por la *Encuesta de juventud 2023* estatal, realizada en un parámetro temporal homologable al de la encuesta de las Balears. Concretamente, y sin perder de vista los fenómenos sociales, económicos y culturales globales que condicionan también lo que sucede en nuestra comunidad, nos centraremos en el análisis de la participación política de los y las jóvenes, un elemento clave para la articulación de cualquier sociedad democrática, que requiere, no solo que su población vote cuando se convoquen elecciones, sino que además se implique en los diferentes ámbitos de la vida cotidiana para que se pueda hablar de una sociedad cohesionada y democrática.

Palabras clave: Jóvenes / Participación socia / Participación política / Democracia / Ideologías

1. Presentació i claus del tema

En aquest article s'analitzaran els principals resultats de la primera *Enquesta de la joventut de les Illes Balears*, publicada el 2024 per l'Institut Balear de la Joventut (IBJove), la radiografia més exhaustiva que s'ha fet al nostre arxipèlag pel que fa a l'estudi de la joventut, en què s'han comparat les dades amb el darrer *Informe juventud en España 2024*, publicat el 2025, que inclou les dades aportades per l'*Encuesta juventud 2023* estatal, feta en un paràmetre temporal homologable al de l'enquesta de les Balears. Concretament, ens centrarem en l'anàlisi de la participació política dels i les joves, un element clau per a l'articulació de qualsevol societat democràtica, que ha de menester, no tan sols que la seva població voti quan es convoquen eleccions, sinó que a més s'impliqui en els diferents àmbits de la vida quotidiana (Hart, 1992) perquè es pugui parlar d'una democràcia sana.

De fet, allò que motiva les reflexions que compartirem en les properes pàgines són els inputs que ens arriben des de contextos diversos, i especialment en el territori europeu, sobre la manca de confiança del jovent en les institucions democràtiques, una passa més en l'apatia política que gairebé ens ha acompanyat des del tombant del segle i que malauradament afecta també altres generacions. Els i les joves de les Illes Balears, tot i viure a una comunitat política d'illes i presentar algunes especificitats, no estan aïllats d'una mirada sociològica d'allò que passa a la resta del món, i reproduïxen tendències, fenòmens polítics i posicionaments que es donen també arreu.

1.1. Tenim un problema amb la participació

Solem donar per descomptat que el fet de viure en democràcia, per si mateix, garanteix la «renovació automàtica» de ciutadans i ciutadanes democràtics, que passen la seva etapa inicial en la seva societat de referència en el sistema educatiu. Això no tan sols no és així, sinó que a més, i en el cas espanyol, cal tenir en compte que estam davant un sistema democràtic relativament jove, en què el moviment associatiu i ciutadà que en gran manera va participar activament en la transició política a la democràcia durant els anys setanta i els inicis dels vuitanta va donar pas a una participació ciutadana més institucionalitzada i burocratitzada (Martínez-Palacios, 2021).

La participació social i política és, per un costat, una peça en el desenvolupament de qualsevol individu com a membre actiu d'una comunitat —el que se'n diu ser ciutadà o ciutadana— i, per l'altre, de forma indestruïble, un dels pilars que sostenen el sistema democràtic a escala política, si més no en el context de les societats occidentals. Un dels elements que dificulta la participació, sobretot en un sentit més institucional, és que els estats moderns no estan preparats per atendre la creixent diversitat cultural, i amb això ens referim, no tan sols als orígens culturals o geogràfics de qualsevol persona, sinó també a la cultura mateixa del jovent. Els i les joves són portadors d'una cultura juvenil que tradicionalment sol presentar contradiccions amb la de les persones adultes, però, a més, les institucions estan pensades des d'una lògica tan adultocèntrica com etnocèntrica.

Cosa a tenir en compte en una societat com la de les Illes Balears, en què el dinamisme demogràfic fa que, segons el darrer padró (INE, 2025), dues de cada quatre persones residents hagin nascut fora de l'arxipèlag, una a la Península i una altra a l'estranger. Una qüestió que, òbviament, té efectes directes sobre la cohesió social i la participació, fins i tot encara que els mecanismes d'acollida de la immigració (que deixen molt per desitjar) fossin perfectes.

La participació social activa implica un aprenentatge social que es pot donar a l'escola i a altres espais de socialització, sobretot en l'àmbit comunitari (Abril i Aguado, 2022). Aquests espais, en les darreres dues dècades, han estat colonitzats per l'anomenada *democràcia del clic* (Zegarra, 2024), i afecta totes les generacions, però molt especialment les dels nadius digitals. Es tracta d'espais que substitueixen altres espais tradicionals de socialització i participació de diferents intensitats, i que operen amb paràmetres més basats en la percepció més que no en l'experiència. I en què, com el seu nom indica, és fàcil confondre l'acció de clicar, posar un m'agrada (*like*) o una cara enfadada, amb l'acció efectiva, amb la interacció real amb altres en espais reals de la vida quotidiana cada cop més fragmentats i individualitzats. La pandèmia de la covid va suposar una discontinuïtat important dels espais de participació presencial, i allò virtual està sotmès a dinàmiques que sempre estan mitjançades per pantalles que ens poden acostar a la realitat, però també allunyar-nos-en.

D'altra banda, no convé oblidar que les persones joves són, com les adultes, producte del seu temps (Gar-

cía-Albacete, 2020). En aquest sentit, no se'ls pot exigir que actuïn ni igual que les persones adultes, ni com els joves de la generació anterior, ni se'ls pot reclamar la mateixa responsabilitat. També, com assenyala la mateixa autora, s'han de matisar les lectures sobre una menor implicació dels i les joves en els afers de la comunitat deduïda a partir de la seva escassa participació social o sobretot electoral. Cal tenir en compte que el jovent està immers en un procés d'aprenentatge i d'adquisició de rols de les persones adultes, que, entre d'altres, inclouen una participació política. S'espera, per tant, que, com més grans tornin, més s'hi impliquin. Tanmateix, això no tan sols no és una expectativa potser gaire optimista, sinó que en paral·lel la societat adulta va dilatant l'edat en què els joves són considerats joves (fins als 40 anys, per exemple, en el cas d'alguns programes, com ara d'accés al primer habitatge a les Balears) en la mesura en què no és capaç de cobrir les expectatives materials i vitals del jovent amb les mateixes condicions que la generació anterior. Això es reflectia, a la primera *Enquesta a la Joventut de les Illes Balears*, en què les respostes de les persones entrevistades deixaven entreveure el fracàs de l'ascensor social. Per exemple, val la pena assenyalar que un 33,2 % del jovent de les Balears declarava viure pitjor o molt pitjor que els seus progenitors.

Les condicions materials del jovent i les seves expectatives vitals, que tenen a veure amb la dilatació com dèiem d'aquesta transició a la vida adulta (amb indicadors clau, com el retard en l'edat d'emancipació o el percentatge del salari que una persona jove ha de destinar a pagar l'habitatge, o amb

una precarietat laboral que encara es percep, també, com una etapa de trànsit cap a treballs més estables com els que varen gaudir les generacions anteriors), expliquen en gran manera els malestars de les noves generacions i les insuficiències d'un sistema polític i econòmic que no ha donat les respostes que requerien, i del qual és més que plausible que es facin enfora, i que fins i tot en desconfiïn.

1.2. D'on prové la baixa participació i la desconfiança en el sistema polític i les institucions?

Des de l'inici d'aquest mil·lenni, les generacions més joves han viscut diverses crisis econòmiques encadenades (des de la Gran Recessió o crisi financera i immobiliària de 2008, passant per la covid o la hiperinflació causada per la guerra d'Ucraïna) que han deixat una petjada material i social. Un dels efectes d'aquestes crisis, sobretot arran de les respostes desplegades pels responsables polítics, ha estat la desafecció. No obstant això, ja fa temps que es compleix allò assenyalat per Benedicto i Morán (2002) fa més de dues dècades en relació amb aquest augment de la desafecció política: descens de la confiança cap a les institucions polítiques i els polítics; increment dels nivells d'alienació política; creixement de la volatilitat electoral, que tendeix a desestabilitzar el sistema de partits establerts, i disminució també del grau d'implicació col·lectiva en organitzacions de caràcter polític.

De fet, si bé la primera de les crisis indicades va tenir com a resposta, entre d'altres, l'anomenat 15-M (amb expressions paral·leles a països com

França o Tunísia, entre molts d'altres), en forma de protesta sobretot juvenil, la manca de respostes contundents a les demandes d'aquell moviment que la majoria de la ciutadania veia amb simpatia s'ha traduït en els darrers anys en una disminució de la participació electoral, en paral·lel a un increment dels resultats de les opcions d'extrema dreta (Barragán i Rivas, 2022).

Hi ha diferents teories sobre la radicalització de les persones joves. La primera es refereix al malestar polític esmentat, vinculat a la desconfiança en les institucions democràtiques i els partits tradicionals; la segona, com s'ha indicat abans, a la percepció de les persones joves sobre la situació socioeconòmica (molt alineada amb el que ja s'ha comentat sobre la concatenació de crisis i els joves autopercebuts com els «perdedors» de la globalització); n'hi ha una tercera, la de la «venjança cultural» (Norris i Inglehart, 2019), que afirma que aquest sentiment de rebuig a les generacions anteriors atrauria el vot cap a uns partits radicals que defensen una tradició perduda i enyoren un passat mitificat o directament inexistent. Aquest vot radicalitzat cap a l'extrema dreta està fortament masculinitzat, ja que els mascles joves percebem el feminisme com una amenaça (Barragán i Rivas, 2022).

En qualsevol cas, també hi ha autors que relacionen aquesta radicalització amb el cicle de vida, i consideren que el jovent és molt més permeable a aquestes tendències, més quan han seguit un procés de socialització política en un ambient d'insatisfacció i de desconfiança (Bischof i Wagner, 2019).

Tot i que el darrer informe de la joventut d'Espanya (2024) no esmenta aquest aspecte en concret, l'elevada abstenció electoral és un altre indicador de la desafecció, i en el cas de les persones joves és més elevada que en el de les persones adultes. Segons l'enquesta de l'Injuve de 2019, els joves que es varen abstenir a les eleccions generals de 2019 ho varen fer perquè cap opció no els representava (més del 35 %), s'estimaren més fer una altra cosa (més del 30 %) com a forma de protesta pel sistema (més del 20 %) o per descreït («el meu vot no serviria de res», 7 %). Finalment, també és important tenir en compte que, a més dels factors esmentats, hi ha un decalatge important entre el pes demogràfic dels joves i la seva presència als parlaments i les institucions polítiques en general. I si tornam al camp de la participació social, hi ha un cert rebuig dels i les joves cap al *tokenisme*, és a dir, la pràctica malauradament estesa de voler quedar bé obrint canals de participació al jovent per tal de fomentar una imatge d'inclusió i diversitat i evitar crítiques, però impeding en la pràctica que participi de manera efectiva en la presa de decisions (Hart, 1992).

1.3. Hi ha crisi de ciutadania i participació perquè els vincles socials estan en crisi

Si entenem la socialització, el fet d'aprendre a viure en societat, com la construcció d'una identitat social a través de la interacció amb els altres, hem de tenir molt en compte algunes qüestions. La primera és que, encara que aquest procés es dona al llarg de tota la vida (és a dir, aprenem a ser

ciutadans i ciutadanes independentment de la nostra edat), és sobretot en la preadulthood quan aprenem a participar en els afers de la societat i les institucions polítiques, quan podem dir que es produeix la socialització política (Niemi i Sobieszek, 1977). La segona qüestió és que aquest aprenentatge de la ciutadania es produeix en determinats àmbits, com l'escola o la família, entre d'altres.

Per tant, en el cas de les persones joves no podem ignorar els canvis i els impactes que la globalització o la concatenació de crisis han tingut i tenen en aquests moments en el seu procés de socialització política, i que fan que aquesta es diferenciï clarament de la que varen experimentar les generacions adultes. Entre d'altres, aquesta socialització es caracteritza per un increment notable de la presència dels mitjans de masses i de nous canals de comunicació com les xarxes socials en la construcció social de la realitat dels i les joves. Els vincles socials, com bé subratllen Beck, Giddens i Lash (1997), han quedat molt afectats en el pas de les societats industrials a les societats postmodernes en les darreres dècades, en benefici de la individualització dels problemes socials i l'individualisme cultural (Beck, Giddens i Lash, 1997). És aquí en què podem situar també una part de la desafecció i la desesperança d'una generació que en poc més d'una dècada ha enllaçat diferents crisis, inclosa una pandèmia mundial el 2020 que ha afeblit el teixit social col·lectiu més encara del que ja ho havia fet l'individualisme i ha suposat fins i tot una disrupció pel que fa a la socialització de les persones joves, especialment en el cas dels adolescents.

La participació dels «nadius digitals» és diferent de la de les generacions adultes perquè també ho és la manera en què se socialitzen. Cal tenir en compte que l'enquesta de l'Injuve del 2019 ja assenyalava que més del 50 % dels i les joves a Espanya accedeixen diàriament durant més de tres hores a internet. Per tant, l'espai virtual es converteix en un espai de socialització més en què els i les joves passen molta estona i interactuen amb altres, encara que sigui diferent de la manera en què ho podrien fer presencialment. També és l'espai en què els i les joves s'informen majoritàriament, segons la mateixa enquesta: el 46 % ho fa a través de les xarxes socials, seguides de la televisió.

Més enllà dels canvis que també s'han produït en els darrers anys a les famílies, i que presenten elements de discontinuïtat en relació amb el que representava aquest àmbit de socialització en generacions anteriors, cal assenyalar la correlació que hi ha entre créixer en el si d'una família amb interès per la política que no en una que no n'hi tingui, o la importància d'aspectes tan aparentment banals com discutir sobre política a casa o la participació mateixa dels progenitors en organitzacions socials o polítiques (García-Albacete, 2020). Tres quarts del mateix passa amb el nivell d'estudis tant dels joves com dels seus progenitors: com menys nivell d'estudis dels joves i/o dels seus progenitors, menys participació. En el cas de l'escola, l'altre gran espai de socialització, s'apunta a la importància d'haver comptat amb un clima obert a l'aula, en el sentit que l'alumnat hi hagi pogut discutir temes socials i polítics, proposar temes o continguts a classe i

expressar opinions que s'hagin tingut en compte (García-Albacete, 2020).

Llavors, si l'exercici de la ciutadania s'aprèn, la qüestió és: tenen els i les joves els recursos per poder ser ciutadans i ciutadanes actius? Això, en termes *bourdieans*, afecta no tan sols el jovent des d'una perspectiva material, de capital econòmic, atesos els elevats índexs d'exclusió social als quals s'enfronten i que tenen una clara correlació amb la baixa participació, sinó també el capital social (al cap i a la fi, la xarxa de relacions, cada cop més difícil de construir en una societat en procés de fragmentació) i el capital cultural (l'educació, un terreny en el qual som una de les comunitats amb major taxa d'abandonament i menor accés als estudis superiors).

I, malgrat tot, no podem menystenir que els i les joves han estat protagonistes d'algunes de les mobilitzacions socials més importants de la darrera dècada tant a Espanya com a les Illes Balears: el 15-M el 2011, la gran manifestació educativa de 2013, les mobilitzacions feministes cada vegada més importants d'ençà de la primera vaga mundial feminista el 2018 o les mobilitzacions contra el genocidi a Gaza en els darrers dos anys. Tot això i a més formes d'organització i de mobilització ecologista sorgides en els darrers anys, com el moviment internacional Joves pel Clima (Tenenbaum, 2022), que també té presència a les Illes Balears a través de Fridays for Future i que fins i tot ha atret persones adultes que posteriorment han creat el grup Docents pel Futur, entre d'altres.

Tot el marc teòric anterior travessa les dades que exposarem en les pàgines següents, en què compararem, en els casos en què sigui possible, els

resultats de la primera *Enquesta a la Joventut de les Illes Balears*, publicada el 2024 (d'ara endavant, *Enquesta 2024*) amb el darrer *Informe joventut en Espanya 2024* (d'ara endavant, *Injuve 2024*), publicat el 2025.

2. La participació social de la joventut de les Balears en xifres

Pel que fa a la participació social dels joves i les joves de les Balears, l'Enquesta 2024 demanava sobre la seva participació en la societat a través d'organitzacions socials de diferent naturalesa, des de l'educació en el lleure fins a ONG, partits polítics, sindicats o associacions de tota mena. El resultat més rellevant va ser que el 72,7 % dels joves i les joves afirmen que no participen en cap mena de grup social organitzat, amb una diferència significativa de menys participació en funció del gènere (menys participació de les dones joves) i l'edat (menys participació del grup d'edat 15-19 anys). Per tant, parlem de xifres de participació a través del teixit social relativament baixes, en què només destaquen valors com la implicació en clubs esportius (6,1 % dels joves), grups o entitats culturals i d'oci (4,5 %) o ONG (3,4 %). Eivissa presenta valors més baixos de no participació que la mitjana (75,6 %), així com Palma (73,1 %).

Una de les qüestions que dificulta la comparació amb l'Injuve 2024 és que no distingeix entre participació social i política, i inclou totes les qüestions, com ara l'acte de votar, com a part del repertori de possibilitats de participació; fins i tot inclou aquesta com la forma més estesa de participació. Òbviament, parlem d'un acte puntual, i allò

que ens interessa és valorar la intensitat i la continuïtat de la participació en tant que procés social i d'aprenentatge de la ciutadania. En aquest sentit, sí que l'Enquesta 2024 demanava sobre accions de participació política de caire individual. En aquest cas, sí podem comparar alguns valors en relació amb l'Injuve 2024: per exemple, a les Balears l'acció amb més èxit és la de signar per alguna causa (26,3 % dels joves), que en el cas estatal és la quarta opció (37 %), per darrere de votar o participar en una vaga o en una manifestació. Els i les joves de les Illes també comparteixen en xarxes o missatgeria continguts reivindicatius (20,8 %), en una proporció similar a la que es manifesta a l'Injuve 2024 (20,5 %). Participar en manifestacions (10,4 %) és un tipus d'acció molt més freqüent que participar en reunions o actes (3,6 %). Tot i que en aquest cas no podem comparar els resultats amb els de l'Injuve 2024, sí que podem afirmar que aquests valors es corresponen amb els que s'han exposat abans sobre la baixa participació a través d'organitzacions, que requereixen actes formals com l'assistència a reunions periòdiques.

En el context europeu, l'eurobaròmetre Youth and Democracy 2024, de qual també es fa ressò l'Injuve 2024, mostra que els joves espanyols d'entre 15 i 30 anys presenten valors de participació relacionats amb el canvi social lleugerament superiors als de la mitjana de països de la Unió Europea.

2.1. La confiança del jovent de les Balears en el sistema polític

Com s'ha assenyalat abans, els baixos índexs de confiança en el sistema polític democràtic són un element de

preocupació a diferents escales, de la local a l'europea, passant per l'estatal.

En aquest sentit, l'Enquesta 2024 demanava directament a les persones joves sobre el seu grau d'interès per la política i el grau de satisfacció amb el sistema polític vigent, és a dir, amb la democràcia espanyola. Aquí, l'interès per la política és molt escàs si sumam aquells que manifesten poc interès (40,3 %) i gens (27,9 %), amb més del 70 % de les respostes. Els joves de les Illes Balears, per tant, manifesten tan poc interès en la política com en la participació social a través d'organitzacions. En clau de gènere, el distanciament de la política és més intens entre les dones (sumarien el 71,4 % de desinterès, davant el 65,1 % dels homes), així com ho és també entre la població de menys edat (73 % de la franja de 15-19 anys).

En clau estatal, a partir de dades del CIS sobre els joves d'entre 18 i 30 anys, l'Injuve 2024 situa l'interès dels joves per la política en valors de poc més del 40 % pel que fa a les respostes que indiquen que els interessa molt o bastant, i més del 50 % pel que fa a les respostes que indiquen que els interessa poc o gens. Per tant, el distanciament dels i les joves de les Illes Balears en relació amb la política presentaria, en general, valors més elevats que els de la resta de l'Estat.

Amb referència a la mateixa qüestió, l'Injuve 2024 demana pel grau d'identificació dels joves amb les frases «Els polítics no es preocupen gaire del que pensa la gent com jo» i «Sigui qui sigui que és al poder, sempre mira pels seus interessos personals», que reflectirien aquesta desconfiança cap als representants polítics. En ambdós casos, els nivells d'identificació puguen

fins al 80 %, quan el 2011 –que va ser, com dèiem abans, un moment d'impugnació del sistema, amb el 15-M ocupant els carrers i les places de moltes ciutats espanyoles– només era el 60 %.

Curiosament, aquesta desconfiança contrasta amb el nivell de suport a la democràcia, atès que l'Injuve també demanava el grau d'identificació amb diferents sentències, entre les quals hi havia «La democràcia és preferible a qualsevol altra forma de govern», que comptaria també amb valors de coincidència del 80 %, iguals o fins i tot superiors als d'anys anteriors. Per contra, els nivells d'identificació amb la frase «En algunes circumstàncies un govern autoritari pot ser preferible a un democràtic» no supera el 10 % de les respostes que s'hi identifiquen.

En el cas del jovent de les Balears, l'Enquesta 2024 recull la valoració sobre el funcionament del sistema democràtic a Espanya. En aquest cas, els qui pensen que no funciona gaire bé (29,5 %), que funciona malament (15,3 %) o que funciona molt malament (16,7 %) sumen el 61,7 %. Per contra, el percentatge dels qui consideren que funciona molt bé es redueix a un 1,7 %, amb un 13,8 % que creu que funciona raonablement bé. Per la seva banda, l'Injuve 2024 deixa el grau de satisfacció dels joves amb la forma en què funciona el sistema democràtic espanyol en valors del 4,74 sobre 10, és a dir, que tampoc no s'aprova.

Si interpretam aquests resultats en clau de confiança en el sistema politicoinstitucional, podem afirmar que els i les joves de les Illes Balears segueixen la mateixa tendència que els de la resta de l'Estat, o fins i tot que el jovent d'àmbit europeu, ja que el

grau de satisfacció el 2020 en relació amb el funcionament de la democràcia se situava en valors intermedis (en una escala 1-10) de 5,30 en el cas dels joves i 5,24 en el cas de les persones adultes. No obstant això, aquests valors en el cas d'Espanya baixen a 4,33 i 4,74, en gran manera per l'impacte que les crisis successives, i especialment la crisi econòmica de 2008-2012, va tenir als països del sud d'Europa i entre la població juvenil, que ha vist com empitjoraven les seves condicions materials. Però també entre la població adulta, que expressa valors d'insatisfacció amb el sistema igualment elevats.

Tot i que no podem comparar aquest paràmetre amb el que pensen els joves de les Balears, l'Injuve 2024 també demana per la confiança en les diferents institucions del sistema. En aquest cas, aproven per ordre de preferència (però en el millor dels casos, amb valors del 6,06 sobre 10): la policia, la Unió Europea, Nacions Unides, les ONG, els tribunals de justícia, els sindicats, les administracions públiques i les organitzacions empresarials. Per contra, suspenen la Corona, el Congrés dels Diputats, els partits polítics i els polítics, amb valors entre el 4,23 i el 3,3.

2.2. L'autoubicació ideològica i el vot

La posició ideològica sol ser el paràmetre de referència per tal de valorar estructuralment la definició política d'una societat. Històricament, els diferents sondejos del CIS han situat la població espanyola en posicions moderades d'esquerra, que coincidien amb els resultats electorals de les diferents convocatòries.

Això mateix reflecteix l'Enquesta 2024, que situa el jovent de les Illes Balears en valors del 4,6 en una escala d'1 a 10, en què 1 és el valor més a l'esquerra i 10 més a la dreta. Allò interessant és que quan se'ls demana la ubicació dels seus propis progenitors, les respostes situen els dos progenitors en posicions més conservadores, del 5,1 al 5,3. Dit d'una altra manera, els joves illencs se situen més a l'esquerra que allà on ubiquen els seus pares, tot i que, com sol succeir amb aquesta mena de sondejos, predominen els valors centrals, amb poca gent que se situï als extrems (1 i 10). Així, el gruix del jovent, com la població adulta, s'autoubica en els valors propers a 5.

En el cas de l'Injuve 2024, s'assenyala que el darrer sondeig fet és el que presenta una mitjana més escoradada cap a la dreta. Les posicions del 7 al 10 agrupen gairebé una quarta part de la mostra, quan el 2020 aquest mateix espai polític no superava el 12 %. No obstant això, els valors mitjans es continuen ubicant lleugerament cap a l'esquerra (4,96 sobre 10), però són inferiors als del 2020 (quan l'autoubicació es situava en el 4,33). Per tant, podem dir que els i les joves de les Illes Balears s'autoubiquen en posicions ideològiques homologables als de la resta de l'Estat, i lleugerament decantades cap a l'esquerra.

En clau de gènere, el que passa a les Balears també és equiparable al que passa a la resta de l'Estat pel que fa a l'autoubicació més a l'esquerra per part de les dones joves. Les dones s'autoubiquen en el 4,2, davant el 5,0 dels homes, i això és gairebé un punt de diferència, encara que no sortim dels valors centrals. Però

ens permet afirmar, com després es confirmarà amb l'expressió del sentit del vot, que les dones se situen molt més a l'esquerra que els homes joves, o que aquests se situen cada vegada més a la dreta. De fet, en l'àmbit estatal, l'Injuve 2024 situa les dones en el 4,77 i els homes en el 5,13. Estam davant un fenomen nou que es relaciona tant amb els avanços aconseguits per la darrera onada del feminisme, com per la reacció conservadora (i, fins a cert punt, misògina) davant aquesta onada. Es tracta, tanmateix, d'un fenomen que s'està començant a estudiar: el del distanciament ideològic i de valors creixent entre les dones i els homes joves.

A banda d'això, un element interessant és que, en el cas de les Balears, l'Enquesta 2024 va constatar una certa contradicció entre aquesta autoubicació ideològica i les respostes a diferents preguntes que volien captar l'opinió del jove en relació amb temes que despertien una certa controvèrsia social, com ara el posicionament sobre la legalització del cànnabis, la regulació de la prostitució i la rebaixa de l'edat legal per votar als 16 anys. Pel que fa a la primera qüestió, encara que, segons l'opinió pública, pugui predominar una representació social dels joves associada al consum de substàncies il·legals en l'oci, els joves s'autoubiquen en posicions molt prudents, del 4,6 (en una escala d'1 a 10, en què 10 expressaria un acord total amb la proposta de legalitzar el consum de cànnabis).

Amb referència a la regulació de la prostitució, les posicions també se situen en un rang intermedi del 4,4, tot i que amb diferències entre les dones (4,1) i els homes (4,7), que es mostren

més favorables a la regulació, sense que en cap cas s'arribi ni tan sols al 5. Un posicionament que novament contrasta amb la normalització de la cultura de la pornografia i, en certa manera, del sexe de pagament (Martín, 2021).

Finalment, també resulta contradictori que, quan es demana a la població jove si estarien d'acord amb el fet de rebaixar l'edat de vot (és a dir que més joves puguin votar abans de l'edat actual vigent), els valors de les respostes es redueixin, novament en una escala 1-10, a 2,9, i que fins i tot en el cas dels joves entre 15 i 19 anys es quedi en 3,2. Podríem concloure, en els tres casos, que si bé la societat adulta situaria aquestes tres qüestions en un determinat àmbit ideològic, i concretament a l'esquerra, això no passa en el cas dels joves, que separen aquestes qüestions del debat ideològic. O vist d'una altra forma, també es podria afirmar que, si bé el jovent de les Illes s'autubica en posicions ideològiques de centreesquerra, té posicionaments de centredreta davant determinades qüestions de debat social.

La darrera qüestió que analitzarem ara és el sentit del vot dels joves a les Illes Balears a partir dels resultats de l'Enquesta 2024. En primer lloc, cal destacar que, quan se'ls demana pel recordatori de vot de 2019 (en el cas que les persones enquestades tinguessin la possibilitat de votar), els resultats reflecteixen novament el desinterès per la política d'una part significativa del jovent, amb només un 34,7 % de joves que varen exercir el seu dret a vot. Del total, només un 17,6 % no tenia l'edat legal per fer-ho, però un 11,4 % va decidir obertament

no votar, i un significatiu 12,3 % no va poder votar perquè no tenia la nacionalitat espanyola, encara que es tracti en molts casos de joves nascuts i criats a les Illes Balears. De fet, només un 9,4 % dels joves illencs nascuts a tercers països varen poder votar el 2019. Això, òbviament, mostra una mancança important del sistema democràtic pel que fa a la representació diversa del jovent que és directament exclòs per la seva situació administrativa o la seva nacionalitat.

Quant al sentit del vot expressat (a partir dels partits amb representació al Parlament autonòmic en el moment de fer l'enquesta), el bloc d'esquerres (per aquest ordre i d'acord amb els resultats d'intenció de vot, PSIB, MÉS per Mallorca, Unides Podem i MÉS per Menorca) sumaria el 15,8 % de suports, davant el 12,4 % de la suma dels partits de caire conservador (per aquest ordre, VOX, PP, Ciutadans i El Pi). Si comparam això amb els resultats de les eleccions autonòmiques del 28 de maig de 2023, les dades no quaden, atès que el bloc conservador va concentrar el 55 % dels vots emesos, davant el 40 % del bloc d'esquerres. Per tant, i això no és nou en els sondejos de caire electoral, la intenció de vot declarada no té per què coincidir amb allò que finalment s'expressa a les urnes, més enllà dels factors explicatius de tipus circumstancial.

Pel que a la lectura més detallada dels resultats de l'Enquesta 2024, s'ha de destacar que el vot del jovent és un vot molt més polaritzat que el de les persones adultes de les Balears, amb una opció d'extrema dreta com VOX amb el mateix nivell d'intenció de vot que el Partit Socialista. Aquí, novament, hi ha fortes divergències

entre les opcions de vot de les dones (que expressen la seva opció per diferents partits d'esquerra de forma majoritària) i els homes joves (cas en el qual el millor resultat seria per al bloc de centredreta, i amb VOX com a primera opció tant en les franges d'edat més baixa, de 15-19 anys, com en la més alta, de 30-34). És a dir que els resultats electorals serien molt distints (i cada vegada més) si només votassin els homes o les dones.

Òbviament, la complexitat social i territorial de l'arxipèlag faria matisar aquestes dades fins i tot illa per illa. Per exemple, en el cas de Mallorca, el Partit Socialista seria la primera opció a Palma seguida de VOX, i, en canvi, a la part Forana ho seria MÉS per Mallorca seguida de VOX. A Menorca, MÉS per Menorca seguida del PP, a Eivissa el PP seguit del PSIB, i a Formentera VOX seguit de Gent per Formentera.

2.3. Altres aspectes d'interès

L'Enquesta 2024 recull altres dades que permeten entendre millor la realitat dels joves de les Illes Balears i que tampoc no són comparables amb les dades estatals de l'Injuve 2024. Val la pena destacar la qüestió de les creences religioses del jovent. Moltes vegades ens topam amb explicacions simplistes que ho redueixen tot, en general, al nombre de persones creients entre la joventut.

En el cas de les Balears això és així en gran manera (un 28,7 % dels joves es declaren ateu, i un 19,2 %, agnòstics), però l'espiritualitat encara és present entre la població jove amb diferents expressions. Una població jove que també és cada cop més di-

versa també pel que fa a les creences religioses: si bé un 62,3 % dels qui es declaren creients es consideren catòlics, la població jove musulmana s'eleva al 19,4 %.

3. Conclusions i propostes

Per tal de fugir de conclusions o reflexions novament adultocèntriques, l'Enquesta 2024 va demanar als joves de les Balears sobre diferents mesures per tal d'incrementar la participació juvenil. Aquí la jerarquia dels resultats obtinguts situaria les mesures relatives a la planificació de les polítiques de joventut en primer lloc, seguida de la demanda de més suport als joves i les entitats juvenils en general, i la creació d'espais participatius a les xarxes socials.

D'alguna forma, són respostes que reconcilien el jovent amb la participació social i política, atès que, al cap i a la fi, hi ha un reconeixement de la política (que ha de ser planificada i participada) com a eina de millora de les condicions de vida de les persones joves. Parlam de propostes que es poden situar en tres grans línies d'acció, que detallam a continuació:

- **Propostes orientades a promoure la ciutadania activa entre el jovent:** Si, com hem explicat, la participació no és un fenomen natural, sinó que s'aprèn, és obvi que s'han de potenciar els espais educatius tant formals com informals per tal que aquest aprenentatge sigui possible. Aquests espais, en aquests moments de postcapitalisme, estan sent substituïts per la cultura imposada pels influenciadors (*influencers*) de torn, que reforcen

una visió individualista de la vida, la qual alhora aprofundeix en la dissolució dels vincles socials necessaris per a la vida en comunitat. Les institucions han d'activar i han de reforçar de forma conscient els espais socials en diferents àmbits, allà on els joves poden aprendre a ser ciutadans i ciutadanes actius. Fins i tot problemes que no són just clínics, sinó socials, com la salut mental, que afecten cada vegada més joves, poden ser abordats des d'aquest enfocament de reforçar vincles (Abril, 2024).

- **Propostes de promoció de la participació social i política del jovent:** Aquí es tracta de superar el *tokenisme*, és a dir, aquesta idea de crear espais de participació simbòlica però no efectiva, i fer que els i les joves estiguin presents en el disseny i l'execució de les polítiques que els afecten. Això ho podríem aplicar a qüestions de màxima urgència, com l'accés a l'habitatge a les Balears, un element que, més enllà de les implicacions ja conegudes (impossibilitat de comprar o llogar un habitatge, retard en l'edat d'emancipació, més precarització del jovent), suposa incrementar els malestars que, com s'ha vist, expliquen el distanciament dels joves de la política i la pèrdua de confiança en la democràcia. S'ha de fer política per als joves, però ha de ser amb els joves, i això s'ha de fer evident en el funcionament de les institucions i la presa de decisions sobre les polítiques que afecta el jovent.
- **Propostes per tal que la diversitat del jovent estigui representada en les institucions socials i polítiques:**

Amb les dades sobre les creences religioses o l'exclusió del vot, hem indicat una de les claus de volta. En una societat com la illenca, en què dues de cada quatre persones han nascut fora de les Balears,, i prop d'un 30 % ha nascut a l'estranger, per a quins joves es fa política? A quins joves representa la política, ja prou distanciada del jovent? I les entitats de la societat civil, reflecteixen aquesta pluralitat i diversitat cultural del jovent? Com bé assenyala Nancy Fraser (2000), les polítiques de redistribució, si bé són més que necessàries en un context en què els joves es perceben ells mateixos en pitjors condicions materials que els seus progenitors, no són suficients si no van acompanyades del reconeixement dels joves en la seva diversitat. I això implica repensar la política, les institucions i les formes de participar, si vertaderament creiem –i la majoria dels joves ho fan, encara– en la democràcia com el sistema òptim de gestió de la societat, però sempre millorable.

Referències bibliogràfiques

- ABRIL HERVÁS, D., I AGUADO ODINA, T. (2022). El aprendizaje de la ciudadanía activa en el movimiento social: Una mirada retrospectiva al 15-M en España. *Diálogo andino*, (67), 79-87.
- ABRIL, D. (2024). Educación, sociedad y salud mental. *El Diario de la Educación*. <https://eldiariodelaeducacion.com/2023/07/06/educacion-sociedad-y-salud-mental/>
- BARRAGÁN, M., I RIVAS, J.M. (2022). El voto radical entre los jóvenes españoles: los casos de Unidas Podemos y Vox. *Revista Internacional de Pensamiento Político*, 17, 31-50.
- BECK, U., GIDDENS, A., I LASH, S. (1997). *Modernización reflexiva*. Alianza.
- BENEDICTO, J., I MORÁN, M.L. (2002). *La construcción de una ciudadanía activa entre los jóvenes*. Instituto de la Juventud.
- BISCHOF, D., I WAGNER, M. (2019). Do voters polarize when radical parties enter parliament? *American Journal of Political Science*, 63(4), 888-904.
- FEIXA, C. (dir.) (2025). *Informe de la Juventud en España 2024. Entre la emergencia y la resiliencia*. Instituto de la Juventud. https://www.injuve.es/sites/default/files/EJ190/01_INFORME-JUVENTUD-2024_VOLUMEN-I.pdf
- FRASER, N. (2000). *¿De la redistribución al reconocimiento?* Akal.
- GARCÍA-ALBACETE, G., I LORENTE, J. (2019). La juventud después de la austeridad. Comportamiento y actitudes políticas. *Revista Internacional de Sociología*, 77 (4), e141-e141. <https://doi.org/10.3989/ris.2019.77.4.19.004>

- HART, R. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. UNICEF.
- INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA. (2025). Estadística del padrón continuo. <http://bit.ly/4og28ll>
- MARTÍN, P. M. (2021). *¿Tú pagas? Aproximación a los discursos sobre sexo de pago en los varones de Baleares* (Tesi doctoral, Universitat de les Illes Balears).
- MARTÍNEZ-PALACIOS, J. (2021). La burocratización neoliberal de la participación ciudadana en España. *Revista Internacional de Sociología* 79(2): e184. <https://revintsociologia.revistas.csic.es/index.php/revintsociologia/article/view/1094>
- MAS, A. (coord.) (2024). *Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears*. Institut Balear de la Joventut, Conselleria de Famílies i Afers Socials, Govern de les Illes Balears. <https://www.caib.es/pidip2front/files/annexes/2025/1/22/3098680.pdf>
- NIEMI, R. G., I SOBIESZEK, B. I. (1977). Political socialization. *Annual review of sociology*, 3(1), 209-233. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.03.080177.001233>
- NORRIS, P., I INGLEHART, R. (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit and Authoritarian populism*. Cambridge University Press.
- ZEGARRA, G. (2024). *La democracia del click y del TikTok*. Crítica.

19

**De qui i de què depèn la
salut i el benestar de les
persones adolescents?**

**FRANCINA MAS PARERA
MARIA RAMOS MONSERRAT**

Francina Mas Parera

Llicenciada en Sociologia per la Universitat de Barcelona i diplomada en Treball Social per la UIB. Actualment, treballa com a tècnica en estadística en el Servei de Promoció de la Salut de la Conselleria de Salut. Durant els darrers quinze anys ha treballat en l'anàlisi de la implantació de la societat de la informació a les Illes Balears, redactant estudis i publicacions sobre els usos d'Internet de la població, l'empresa i l'administració balear, també en la percepció de les notícies falses entre l'alumnat universitari, entre d'altres. Ha participat a la Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears (2024).

Maria Ramos Monserrat

És llicenciada en Medicina per la Universitat Autònoma de Barcelona, doctora en Ciències Mèdiques per la Universitat de les Illes Balears (UIB) i màster en Salut Pública per la Escuela Andaluza de Salud Pública. És funcionària de carrera, cap del Servei de Promoció de la salut de la Conselleria de Salut, i professora associada de Medicina Preventiva i Salut Pública de la Facultat de Medicina. Coordina el programa Centres educatius promotors de la salut (CEPS), juntament amb la Conselleria d'Educació. Ha participat a l'estudi Salud y Juventud, del Consejo de la Juventud de España (2002), i a la Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears (2024).

Resum

L'adolescència és una etapa clau per al desenvolupament de la salut física i mental. El fet de disposar de dades per a les Illes Balears, com l'*Enquesta a la joventut de les Illes Balears* i el *Health Behaviour in School-aged Children* ens permet constatar que la salut de les persones adolescents està profundament condicionada pels anomenats *determinants socials de la salut*.

Els resultats indiquen que la població adolescent que té menys capacitat adquisitiva familiar presenta una pitjor percepció de la seva salut, més malestar emocional, uns hàbits menys saludables, una prevalença més elevada de sobrepès i d'obesitat i una major exposició a conductes de risc. I respecte del sexe, les adolescents manifesten més malestar emocional, menys pràctica d'activitat física i pitjor acceptació del propi cos.

Aquests resultats evidencien la importància de treballar la salut de la població adolescent des d'una perspectiva d'equitat i amb una estratègia intersectorial, per comprendre i reduir la vulnerabilitat del jovent en situacions més desfavorides.

Paraules clau: Adolescència / Salut / Determinants socials de la salut

Resumen

La adolescencia es una etapa clave para el desarrollo de la salud física y mental. El hecho de disponer de datos de las Illes Balears, como la *Enquesta a la joventut de les Illes Balears* y el *Health Behaviour in School-aged Children* nos permite constatar que la salud de las personas adolescentes está profundamente condicionada por los denominados *determinantes sociales de la salud*.

Los resultados indican que la población adolescente que tiene menos capacidad adquisitiva familiar presenta una peor percepción de su salud, mayor malestar emocional, hábitos menos saludables, una prevalencia más elevada de sobrepeso y de obesidad y una mayor exposición a conductas de riesgo. En cuanto al sexo, las adolescentes manifiestan más malestar emocional, menos práctica de actividad física y peor aceptación de su propio cuerpo.

Estas cifras ponen de relieve la importancia de trabajar la salud de los adolescentes desde una perspectiva de equidad y con una estrategia intersectorial, para comprender y reducir la vulnerabilidad de la juventud en situaciones más desfavorecidas.

Palabras clave: Adolescencia / Salud / Determinantes sociales de la salud

1. Introducció

L'adolescència és la fase de la vida que va de la infantesa a l'edat adulta, o sigui dels 10 als 19 anys. Representa una etapa singular del desenvolupament humà i un moment important per assentar les bases de la bona salut (Organització Mundial de la Salut). I, precisament per això, l'adolescència és una etapa vulnerable per a la salut, però també una oportunitat per ajudar a afrontar els riscos i les vulnerabilitats, oferir alternatives, i contribuir així al desenvolupament de les potencialitats (Borràs, 2014).

La salut no depèn només de factors individuals, sinó que també està influïda per l'entorn econòmic, social, cultural i polític, és a dir, pels anomenats *determinants socials de la salut* (Dahlgren i Whitehead, 2010). Per tant, també en el cas del jovent, la situació familiar, les condicions de l'habitatge, les característiques del barri i de l'escola, i les oportunitats que aquests entorns ofereixen, així com la xarxa d'amistats, influeixen en la seva salut i en el seu benestar.

L'any 2022, l'Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) va impulsar l'*Enquesta a la Joventut de les Illes Balears* amb una mostra de 2.356 joves d'entre 15 i 34 anys (Mas, coord., 2024). Del capítol sobre salut, se'n desprèn que la salut mental de les persones joves de les Illes Balears requereix més atenció, i no tan sols per part de les institucions sanitàries, ja que s'ha demostrat que aquesta està influïda també per altres aspectes, com, per exemple, l'accés a l'habitatge.

D'altra banda, l'estudi internacional Health Behaviour in School-aged Children es va iniciar l'any 1982 per

iniciativa de Finlàndia, Anglaterra i Noruega, amb l'objectiu de conèixer els hàbits de vida relacionats amb la salut de la població adolescent escolaritzada. Es fa cada 4 anys, la qual cosa permet conèixer les tendències respecte als estils de vida de les persones adolescents a cada país i comparar-les. A la darrera edició de 2022, hi han participat 44 països d'Europa, Àsia Central i Canadà; Espanya s'hi va sumar l'any 1986. D'aquest estudi, disposam de dades representatives de les Illes Balears.

Ens proposam utilitzar les dades d'aquests dos estudis per explorar la salut de la població adolescent de les Illes Balears per tal de fer propostes a les institucions per millorar-la.

2. Objectiu

Explorar la salut i el benestar de la població adolescent de les Illes Balears des de la perspectiva dels determinants socials de la salut.

3. Mètode

Per dur a terme l'anàlisi, s'han utilitzat dues fonts d'informació:

- La primera *Enquesta a la joventut de les Illes Balears* (EJIB), en què han participat 506 adolescents d'entre 15 i 19 anys, que representen el 22,1 % del total de la mostra.
- La darrera edició (2022) de l'estudi Health Behaviour in School-aged Children (HBSC), en què han participat 1.888 adolescents escolaritzats de les Illes Balears d'entre 11 i 18 anys.

De l'EJIB, els resultats obtinguts s'han comparat entre sexes, i de l'HBSC, s'han comparat els resultats obtinguts a les Illes Balears en funció de dues variables: capacitat adquisitiua familiar i titularitat del centre educatiu.

La capacitat adquisitiua familiar és un indicador compost de diferents variables de la llar (dormitori propi, rentavaixelles, nombre d'ordinadors, nombre de banys, quantitat de llibres) i econòmiques (cotxe propi, nombre de vegades que han sortit d'Espanya de vacances en família l'any anterior), i es categoritza com a baixa, mitjana o alta. La titularitat del centre educatiu es categoritza com a públic i concertat o privat.

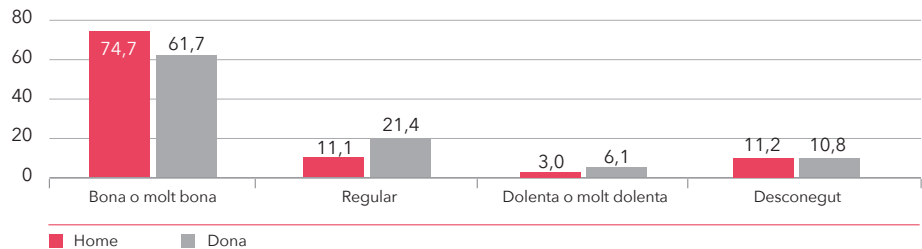
4. Resultats

Salut física i benestar emocional

Les al·lotes adolescents tenen una pitjor percepció de la seva salut que no els al·lots, ja que només el 62 % manifesta tenir bona o molt bona salut, mentre en el cas dels adolescents la xifra arriba al 75 % (gràfic 1). El mateix s'observa en relació amb el malestar emocional que expressen tenir una de cada dues adolescents (53 %), però només un de cada tres adolescents (35,4 %) (gràfic 2).

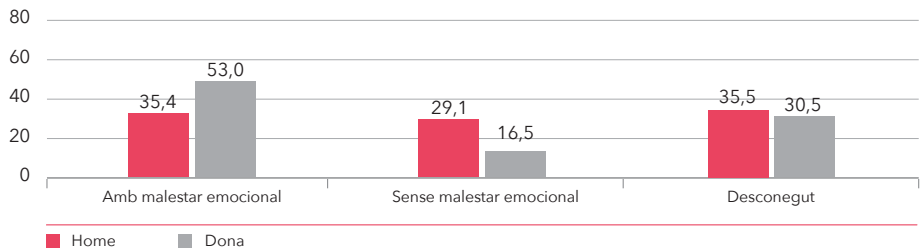
La població adolescent amb una capacitat adquisitiua més baixa percep la seva pròpia salut com a regular o dolenta en un percentatge superior a la resta, a la vegada que també expressa més malestar emocional (taula 1).

Gràfic 1: Percepció de la salut entre la població adolescent de les Illes Balears per sexe (%)

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

Gràfic 2: Malestar emocional entre la població adolescent de les Illes Balears per sexe (%)

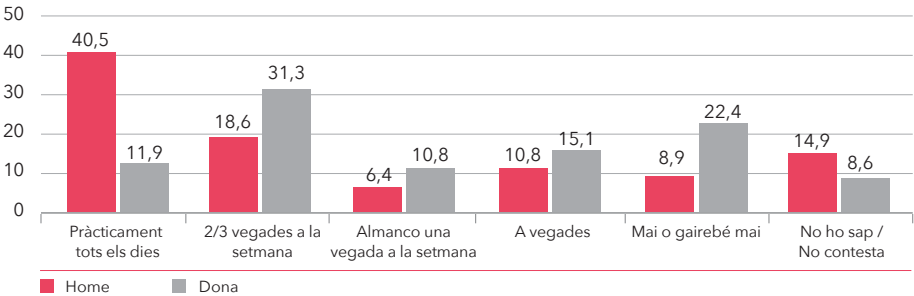
Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

Taula 1. Percepció de la salut entre la població adolescent de les Illes Balears per titularitat de centre educatiu i capacitat adquisitiva familiar (%)

	Titularitat del centre		Capacitat adquisitiva familiar		
	Públic	Privat/CC	Baixa	Mitjana	Alta
Dolenta	3,2	2,0	4,8	2,9	1,5
Regular	16,4	15,2	25,5	13,7	10,7
Bona	54,3	53,5	52,4	54,1	53,2
Molt bona	26,2	29,2	17,4	29,3	34,6

Font: Estudi Health Behaviour in School-aged Children (HBSC-2022).

Gràfic 3: Freqüència d'activitat física entre la població adolescent de les Illes Balears per sexe (%)

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

Activitat física

Només un de cada quatre adolescents (27 %) fa activitat física diàriament, freqüència que recomana l'Organització Mundial de la Salut. Aquesta xifra és molt inferior entre les al·lotes, ja que, mentre un 40 % dels al·lots adolescents fa activitat física diària, només en fa un 12 % de les al·lotes.

Com es pot observar en el gràfic 4, en la pràctica diària d'activitat física fora de l'horari escolar entre la població adolescent d'entre 11 i 18 anys hi ha també diferències significatives en relació amb la capacitat adquisitiva familiar. La població adolescent amb una capacitat adquisitiva baixa decla-

ra una pràctica inferior, mentre que no s'observen diferències entre la població adolescent de capacitat adquisitiva mitjana i alta, ni entre l'alumnat de centres educatius públics i els concertats o privats.

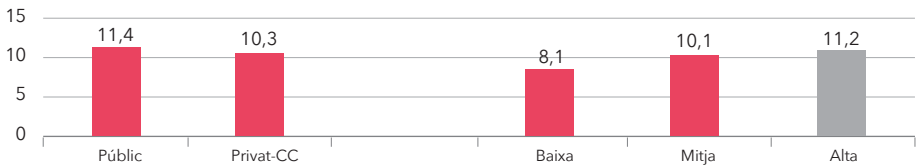
Alimentació

Només la meitat de la població adolescent berena cada dia entre setmana (51 %), i tres de cada quatre (76 %) ho fa el cap de setmana. Un de cada tres adolescents (33 %) menja fruita cada dia, mentre que només un de cada quatre (26 %) menja verdura diàriament. El consum diari de dolços està en el 10 %,

el 9 % consumeix begudes ensucrades i el 3 % begudes energètiques. S'observen algunes diferències per gènere, ja que, mentre les al·lo-tes adolescents berenen cada dia menys i mengen més dolços, els al·lots mengen menys verdura i prenen més begudes ensucrades.

Els hàbits alimentaris són clara-ment pitjors entre la població de capacitat adquisitiva baixa, tot i que la freqüència de consum de fruita, de refrescs o begudes ensucrades i de begudes energètiques és pitjor entre l'alumnat adolescent de centres pri-vats i concertats.

Gràfic 4: Percentatge de població adolescent de les Illes Balears que fa activitat física diària per titularitat del centre educatiu i capacitat adquisitiva familiar (%)

Font: Estudi Health Behaviour in School-aged Children (HBSC-2022).

Taula 2. Freqüència de consum i hàbits d'alimentació de la població adolescent de les Illes Balears per titularitat de centre educatiu i capacitat adquisitiva familiar (%)

	Titularitat del centre		Capacitat adquisitiva familiar		
	Públic	Privat/CC	Baixa	Mitjana	Alta
Berenen cada dia (entre setmana)	50,1	53,8	44,9	53,3	57,8
Berenen cada dia (cap de setmana)	77,5	74,4	71,4	77,8	80,3
Mengen fruita diàriament (entre setmana)	35,7	28,5	25,7	30,5	40,8
Mengen verdura diàriament (entre setmana)	25,4	28,0	24,9	25,1	32,3
Mengen dolços diàriament (entre setmana)	10,8	8,9	11,4	9,0	11,1
Consumeixen begudes energètiques diàriament	2,8	4,3	3,9	2,8	3,7
Consumeixen refrescs diàriament	8,5	10,2	12,1	8,1	7,2

Font: Estudi Health Behaviour in School-aged Children (HBSC-2022).

Imatge corporal i control de pes

El 46 % de les al·lo-tes adolescents de les Illes Balears no accepta el seu cos o diu que hi ha parts del seu cos que no li agraden, mentre que entre

els al·lots aquest percentatge no arriba a la meitat (20 %).

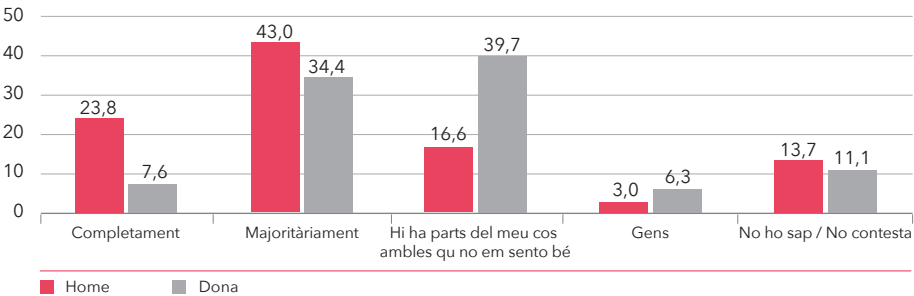
En relació amb aquest tema, el 8 % de les al·lo-tes adolescents i el 5 % dels al·lots fan dieta, tot i que la xifra

de població adolescent que no ha contestat aquesta pregunta és elevada (13 %).

Tot i tenir una pitjor percepció del seu cos i fer més dieta, el percentatge d'al·lotes adolescents que tenen excés de pes (sobrepès + obesitat) és inferior al dels al·lots (el 17 % enfront

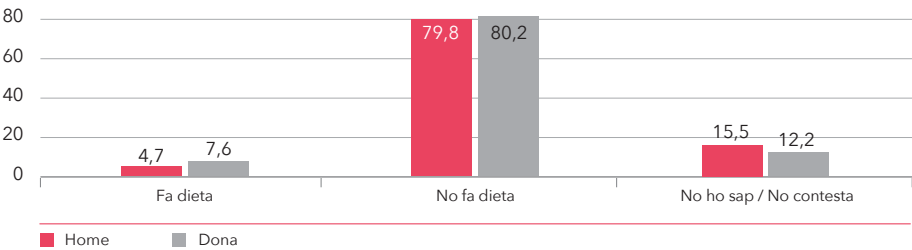
del 22 %). També hi ha un gradient socioeconòmic en la prevalença d'excés de pes entre la població adolescent. Així, el percentatge de sobrepès i obesitat entre la població adolescent de capacitat adquisitiva baixa representa més del doble que el de la població de capacitat adquisitiva alta.

Gràfic 5: Acceptació del propi cos entre la població adolescent de les Illes Balears per sexe (%)

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

Gràfic 6: Població adolescent de les Illes Balears que fa dieta, per sexe (%)

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

Taula 3. Índex de massa corporal (IMC) entre la població adolescent de les Illes Balears per titularitat de centre educatiu i capacitat adquisitiva familiar (%)

	Titularitat del centre		Capacitat adquisitiva familiar		
	Públic	Privat/CC	Baixa	Mitjana	Alta
Pes insuficient	10,4	13,5	8,3	10,9	13,1
Normopès	69,0	67,8	66,5	65,8	74,7
Sobrepès i obesitat	20,6	18,8	25,2	23,4	12,4

Font: Estudi Health Behaviour in School-aged Children (HBSC-2022).

Son

Només la meitat de la població adolescent (51 %) dorm almanco 8 hores, que és el que es recomana per al seu benestar. Aquest percentatge varia en funció de la capacitat adquisitiva de la

família i de la titularitat del centre educatiu, de forma que el percentatge de població adolescent que dorm el que es recomana és més baix en la població adolescent de capacitat adquisitiva baixa i de centres educatius públics.

Taula 4. Hores de son entre la població adolescent de les Illes Balears per titularitat de centre educatiu i capacitat adquisitiva familiar (%)

	Titularitat del centre		Capacitat adquisitiva familiar		
	Públic	Privat/CC	Baixa	Mitjana	Alta
8 o més hores de son (entre setmana)	52,8	56,6	51,4	54,2	62,5
8 o més hores de son (cap de setmana)	78,1	78,4	73,4	79,8	82,8

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

Sexualitat

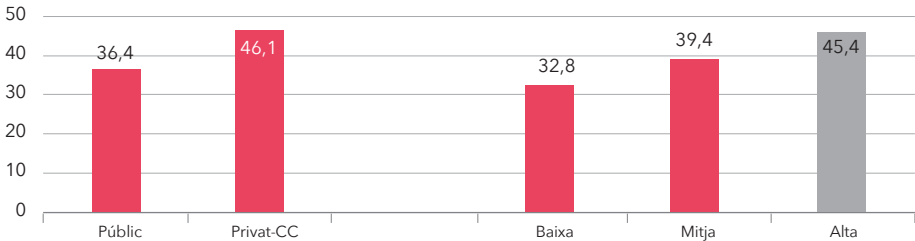
El 71 % de la població adolescent es declara heterosexual, l'1 % lesbiana o gai, el 8 % bisexual, el 3 % no està segura i el 13 % no va contestar aquesta pregunta. El percentatge d'adolescents que es declara bisexual és superior entre les al·lotes.

Respecte de les relacions sexuals en l'adolescència, la capacitat adquisitiva familiar també és una variable que cal tenir en compte, ja que la població adolescent amb alta capacitat adquisitiva i

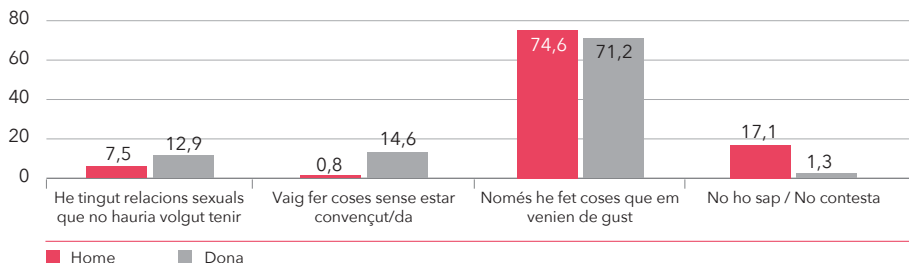
la que va a centres educatius concertats o privats ha mantingut relacions sexuals completes en un percentatge més alt.

El 13 % de les al·lotes adolescents ha declarat haver tingut relacions sexuals no desitjades i un 15 % ha manifestat haver fet coses de les quals no estava convençuda i després sentir-se malament. Aquests percentatges són molt més baixos entre els al·lots. A més, un 17 % de les al·lotes no han contestat aquesta pregunta, enfront de només un 1 % dels al·lots.

Gràfic 7: Població adolescent de les Illes Balears que ha mantingut relacions sexuals per titularitat de centre educatiu i capacitat adquisitiva familiar (%)

Font: Estudi Health Behaviour in School-aged Children (HBSC-2022).

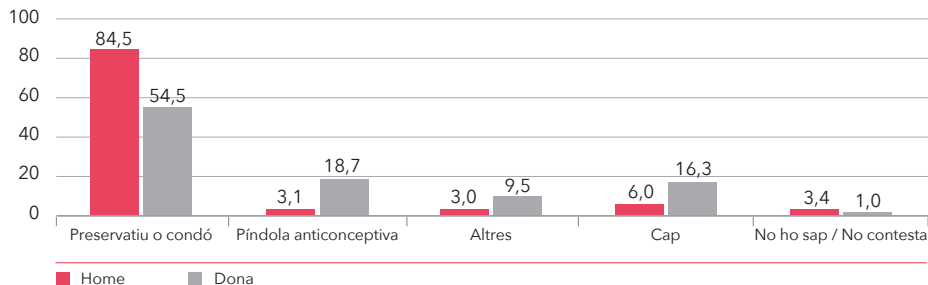
Gràfic 8: Relacions sexuals no desitjades entre la població adolescent de les Illes Balears per sexe (%)

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

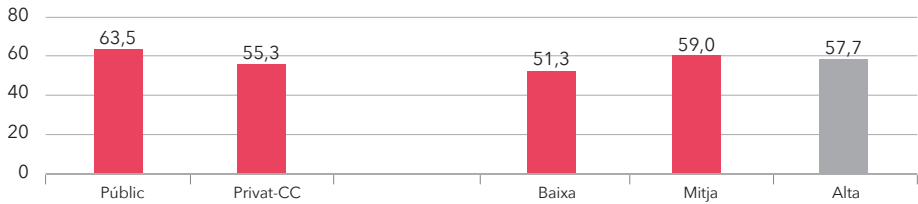
El 69 % de les persones adolescents que han tingut relacions sexuals completes han utilitzat el preservatiu com a mètode anticonceptiu, que és el mètode més utilitzat per aquesta franja d'edat; però fins a un 8 % ha declarat no utilitzar cap mètode anticonceptiu.

L'alumnat dels centres educatius públics utilitzen més el preservatiu que els de centres concertats o privats. No obstant això, l'ús del preservatiu és més baix entre la població adolescent de capacitat adquisitiva baixa que entre la de capacitat mitjana o alta.

El 7 % de les adolescents ha tingut un embaràs no planificat i el 44 % ha emprat alguna vegada la píndola del dia després. El percentatge d'adolescents que han tingut un embaràs no planificat és més baix entre la població adolescent que té una capacitat adquisitiva baixa, sense que s'observin diferències entre els que van a centres educatius públics o privats i concertats. Tampoc hi ha diferències clares en l'ús de la píndola del dia després per capacitat adquisitiva familiar ni per titularitat del centre educatiu.

Gràfic 9: Principals mètodes anticonceptius utilitzats per la població adolescent de les Illes Balears per sexe (%)

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

Gràfic 10: Ús del preservatiu entre la població adolescent de les Illes Balears durant la darrera relació sexual completa per titularitat de centre educatiu i capacitat adquisitiva familiar (%)

Font: Estudi Health Behaviour in School-aged Children (HBSC-2022).

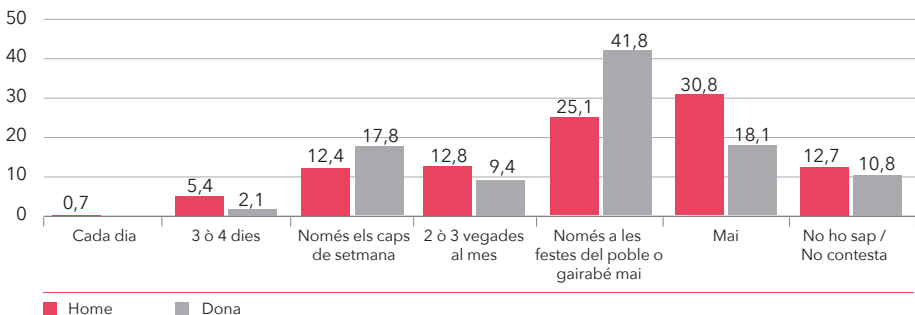
Conductes de risc

Només un de cada quatre (25 %) adolescents declara no consumir mai alcohol. Per sexes, aquest percentatge arriba al 31 % en el cas dels al·lots, mentre que és del 18 % en el cas de les al·lotes. Aquesta tendència també s'observa en el consum que fa de l'alcohol la població adolescent durant els caps de setmana i, sobretot, a les festes del poble, en què la ingesta d'alcohol per part de les al·lotes és significativament superior a la dels al·lots (gràfic 11). Respecte de fer-ne un consum abusiu, el 61 % del total de població adolescent declara no consumir mai

alcohol de forma abusiva (5 o més consumicions), el 14 % afirma fer-ho només durant les festes del poble, i el 7 % els caps de setmana.

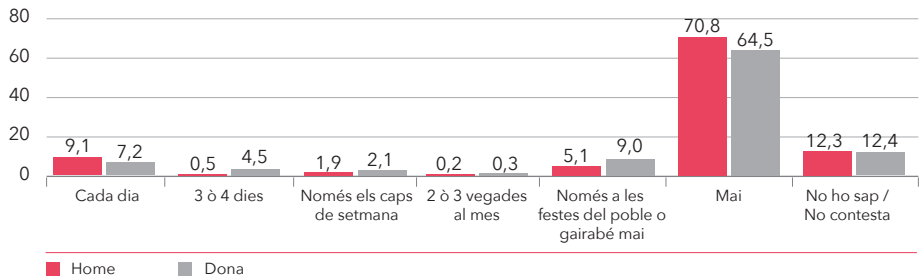
El 64 % de les al·lotes i el 71 % dels al·lots afirmen que no fumen mai, mentre que el 7 % de les adolescents i el 9 % dels adolescents declaren que fumen cada dia (gràfic 12). El 12 % no ho sap o no contesta.

El 75 % d'adolescents declara no fumar porros mai, el 5 % en fuma a les festes del poble, el 2 % dues o tres vegades al mes, l'1 % els caps de setmana, l'1 % tres o quatre vegades per setmana, el 3 % cada dia, però el 13 % no ho sap o no contesta.

Gràfic 11: Freqüència de consum d'alcohol per part de la població adolescent de les Illes Balears per sexe (%)

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

Gràfic 12: Freqüència de consum de tabac per part de la població adolescent de les Illes Balears per sexe (%)

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

El 85,7 % d'adolescents declara no consumir altres drogues il·legals. L'1,4 % en consumeix a les festes del poble, el 0,6 % dues o tres vegades per mes, el 0,2 % els caps de setmana, el 0 % tres o quatre vegades per setmana i el 0,2 % cada dia, però l'11,8 % no ho sap o no contesta.

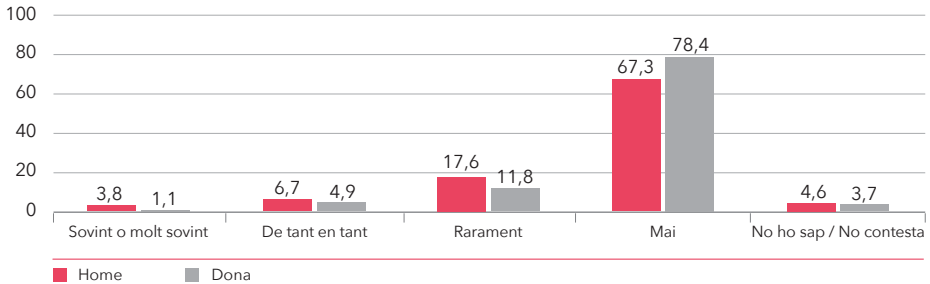
No s'han observat diferències per capacitat adquisitiva o per titularitat de centre pel que fa al consum d'alcohol. En canvi, respecte al consum diari de tabac, la població adolescent de capacitat adquisitiva baixa

és la que presenta un consum més alt de tabac respecte als de capacitat adquisitiva mitjana o alta (el 4 % respecte al 3 % i el 2 % respectivament). Igualment, la població adolescent de centres de titularitat concertada o privada fuma més a diari que la de centres públics (el 4 % enfront del 2 %). El consum de drogues il·legals alguna vegada a la vida també és més freqüent en adolescents amb menys capacitat adquisitiva i entre l'alumnat de centres privats o concertats (taula 5).

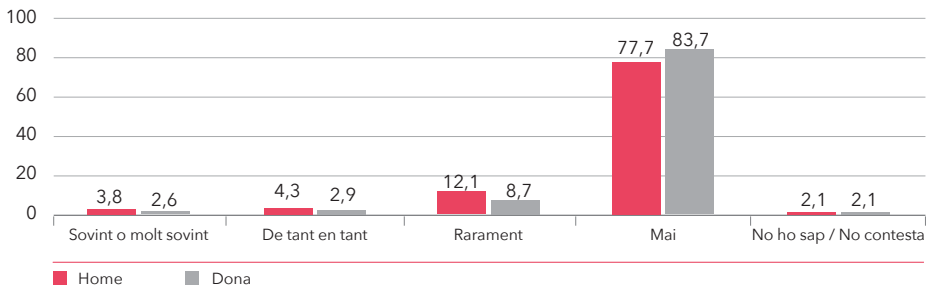
Taula 5. Consum de drogues (alguna vegada a la vida) per part de la població adolescent de les Illes Balears per titularitat de centre educatiu i capacitat adquisitiva familiar (%)

	Titularitat del centre		Capacitat adquisitiva familiar		
	Públic	Privat/CC	Baixa	Mitjana	Alta
Èxtasi	1,6	0,9	3,8	0,0	2,6
Amfetamines o speed	1,7	1,8	1,8	0,9	0,7
Opiacis	0,6	0,9	3,8	0,0	2,6
Medicaments per col·locar-se	1,7	4,5	3,8	2,7	2,1
Cocaïna	1,5	3,7	3,8	2,7	0,7
Al·lucinògens	1,9	2,7	5,6	1,3	0,7

Font: Estudi Health Behaviour in School-aged Children (HBSC-2022).

Gràfic 13: Freqüència d'apostes presencials per part de la població adolescent de les Illes Balears per sexe (%)

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

Gràfic 14: Freqüència d'apostes en línia per part de la població adolescent de les Illes Balears per sexe (%)

Font: Primera Enquesta a la joventut de les Illes Balears, capítol sobre salut, estils de vida i sexualitat (Ramos i Mas, 2024).

Pel que fa al joc apostant doblers, tant en la modalitat presencial com en línia, és més freqüent entre els al·lots adolescents que no entre les al·lotes (gràfics 13 i 14).

5. Discussió

Una de cada dues al·lotes adolescents de les Illes Balears i un de cada tres al·lots manifesten malestar emocional. Factors com la pobresa, el maltractament o la violència poden incrementar la vulnerabilitat davant els problemes de salut mental de la

població adolescent. Per això, cal protegir la població adolescent de les adversitats, ajudar-la en el seu aprenentatge social i afectiu, promoure el seu benestar psicològic i oferir-li serveis de salut mental, per tal de vetlar per la seva salut (Organització Mundial de la Salut, 2024).

Per abordar aquesta problemàtica, no podem perdre de vista que les dades mostren que en la majoria d'indicadors analitzats la població adolescent amb una capacitat adquisitiva baixa i les al·lotes adolescents són més vulnerables respecte de la

seva salut física i mental. Per tant, requereixen una protecció especial, especialment les al·lotes adolescents de capacitat adquisitiva baixa.

La promoció de l'activitat física en la població adolescent també ha de contribuir a millorar el seu benestar, a més de ser una inversió per a la seva salut física present i futura. Per això, hauria de ser una prioritat per als ajuntaments, els consells insulars i el Govern de les Illes Balears.

La població adolescent de les Illes Balears no és homogènia. Hem observat que, tant pel que fa a les conductes saludables com a les conductes de risc, hi ha desigualtats que són injustes i, sobretot, que es poden prevenir. I, per prevenir-les, és necessari tant una perspectiva d'equitat com un abordatge intersectorial (Gullón, 2024).

Pel que fa a la perspectiva d'equitat, és fonamental continuar monitoritzant aquestes iniquitats i actuar per reduir-les (Borrell, 2020). L'anomenat *café per a tots* a vegades serveix i a vegades no. Des de salut pública hi podem contribuir revisant i avaluant si les intervencions que es fan redueixen o augmenten aquestes iniquitats.

El treball intersectorial és el treball conjunt de diferents sectors (salut, educació, serveis socials, habitatge...), administracions (Govern, consells, ajuntaments) i la societat civil, comptant amb la veu de les persones adolescents i de les seves famílies (Solar, 2018). És la forma de treballar de la salut pública, en què sabem que cap de nosaltres no té la solució, però entre tothom podem trobar-la.

Des de fa més de 10 anys, la Direcció General de Salut Pública, juntament amb la Conselleria d'Educació, desenvolupa el programa Centres

Educatius Promotors de la Salut, dirigit a tots els centres educatius públics o concertats (<https://einasalut.caib.es/web/ceps>). Aquest programa pretén que la salut i el benestar siguin una qüestió de tothom, que tota la comunitat educativa (docents, personal no docent, famílies i alumnat) hi participi, i que no es treballin els temes ni les activitats de forma aïllada, sinó global. Aquest model, el de les escoles promotores de salut, ha demostrat que és efectiu per millorar la salut i el benestar de l'alumnat i de les seves famílies (Young, 2013; Ramos, 2022) i per reduir les iniquitats en salut (Watson, 2021). És el model pel qual apostam.

Una de les limitacions d'aquesta anàlisi és que les poblacions dels dos estudis que hem comparat no són idèntiques: 15-19 anys a l'EJIB i 11-18 anys a l'estudi HBSC. D'altra banda, algunes de les preguntes eren les mateixes, com, per exemple, l'estat percebut de salut, però en altres casos no, com en el cas del benestar emocional.

6. Conclusions

Les institucions de les Illes Balears (Govern, consells insulars i ajuntaments) tenen a l'abast coordinar-se per oferir oportunitats a la població adolescent per millorar la seva salut, proporcionant recursos per fer activitat física, programes d'educació sexual, benestar emocional, alimentació saludable, ús racional de pantalles, prevenció de consum de substàncies, així com fent accions per reduir les iniquitats existents per mor de la situació econòmica. El model d'escoles promotores de salut ha mostrat ser efectiu i útil per reduir les iniquitats.

Referències bibliogràfiques

- BORRÁS, T. (2014). Adolescencia: definición, vulnerabilidad y oportunidad. *Correo Científico Médico*, 18(1), 05-07. http://scielo.sld.cu/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1560-43812014000100002&lng=es&tln g=es
- BORRELL, C., PASARÍN, M. I., DÍEZ, E., PÉREZ, K., MALMUSI, D., PÉREZ, G., I ARTAZCOZ, L., Grupo de la Agencia de Salud Pública de Barcelona. (2020). Las desigualdades en salud como prioridad política en Barcelona. *Gaceta Sanitaria*, 34(1), 69-76. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2019.04.004>
- DAHLGREN, D., I WHITEHEAD, M. (2010). *Estrategias europeas para la lucha contra las desigualdades sociales en salud. Desarrollando el máximo potencial de salud para toda la población*. Ministerio de Sanitat i Política Social. <https://www.sanidad.gob.es/areas/promocionPrevencion/promoSaludEquidad/equidadYDesigualdad/docs/estrategiasDesigual.pdf>
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS. *Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears (2024)*. Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) de la Conselleria de Famílies i Afers Socials. <https://www.caib.es/pidip2front/files/annexes/2025/1/22/3098680.pdf>
- GULLÓN, P., TEROL, M., ROLLÁN, A., HONORATO, M. A., HERNANDO, A., MONTES, D., I CABRERA-LEÓN, A. (2025). Prevención y abordaje de la obesidad en la infancia y la adolescencia: construyendo bienestar social desde la acción pública sobre los determinantes de la salud. *Revista Española de Salud Pública*, 99. <https://ojs.sanidad.gob.es/index.php/resp/article/view/1257>
- MAS, A. (coord.) (2024). *Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears*. Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) de la Conselleria de Famílies i Afers Socials. Institut Balear de la Joventut (IBJOVE), Govern de les Illes Balears.
- MORENO, C., RIVERA, F., SÁNCHEZ-QUEIJA, I., et al. (2025). *Health Behaviour in School-aged Children. Informe HBSC Balears 2022*. https://www.hbsc.es/informes#Balear_2022
- ORGANIZACIÓN MUNDIAL DE LA SALUD. (2025, agost). *La salud mental de los adolescentes*. <https://www.who.int/es/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>
- ORGANIZACIÓN MUNDIAL DE LA SALUD. (2025, agost). *Salud del adolescente*. https://www.who.int/es/health-topics/adolescent-health#tab=tab_1
- RAMOS, M., I MAS, F. (2024). Salut, estils de vida i sexualitat: com les condicions socials influeixen

- la salut del joventut. Dins A. Mas (coord.), *Primera Enquesta a la Joventut de les Illes Balears 2022* (p. 241-271). Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) de la Conselleria de Famílies i Afers Socials. Institut Balear de la Joventut (IBJOVE), Govern de les Illes Balears.
<https://www.caib.es/pidip2front/files/annexes/2025/1/22/3098680.pdf>
- RAMOS, M., TEJERA, E., I CABEZA, E. (2022). Evaluation of the Health Promoting Schools (CEPS) Program in the Balearic Islands, Spain. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(17), 10756.
<https://doi.org/10.3390/ijerph191710756>
 - SOLAR, O. (2018). *Intersectorialidad y equidad en salud*. V Jornada sobre la implementación local de la estrategia de promoción de la salud y prevención en el SNS. La intersectorialidad: Un reto para lograr salud y bienestar.
https://www.sanidad.gob.es/areas/promocionPrevencion/entornosSaludables/local/estrategia/jornadas/docs/V_Jornada_ImplementacionLocal/Orielle_Solar.pdf
 - WATSON, M. C. (2021). Creating health promoting schools will improve population health and help reduce inequalities. *BMJ*, 373: n1290.
<http://dx.doi.org/10.1136/bmj.n1290>
 - YOUNG, I., LEGER, L. S., BUIJS, G. (2013). *School health promotion: evidence for effective action*. En Background paper SHE Factsheet 2. <https://www.schoolsforhealth.org/sites/default/files/editor/fact-sheets/she-factsheet2-background-paper-school-health-promotion-evidence.pdf>

ANUARI DE LA JOVENTUT DE LES ILLES BALEARS 2025

Universitat
de les Illes Balears

**Govern de les
Illes Balears**

Conselleria de Famílies, Benestar
Social i Atenció a la Dependència

Institut Balear
de la Joventut

Consell Insular
de Formentera

